

โครงการศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

โดย

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

ร่วมกับ

สวนดุสิตโพล มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

โครงการศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

Roles of the Buddhist Monk on Moral and Ethical Promotion complying with
the Sufficiency Economy Philosophy

โดย

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

ร่วมกับ

สวนดุสิตโพล มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

คำนำ

“พระพุทธศาสนา” ถือได้ว่าเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนไทย รวมทั้งมีส่วนสำคัญที่ช่วยให้สังคมเกิดความสงบสุข ความมั่นคงแก่ประเทศชาติอย่างยั่งยืน โดยมี “พระสงฆ์” กลจักรสำคัญในการเผยแผ่และถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปสู่ประชาชนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม

โครงการศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคาดหวังของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ที่ต้องการพัฒนาประเทศให้เจริญควบคู่ไปกับคุณธรรม

ดังนั้นการศึกษาในครั้งนี้จึงจำเป็นอย่างยิ่งต่อสังคมไทย เพื่อเป็นแนวปฏิบัติให้กับพระสงฆ์ และเป็นแนวทางในการวางนโยบายให้กับกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้กับคนในสังคม ซึ่งการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบวิธีผสมผสาน (Mixed Method Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยเป็นความร่วมมือระหว่างกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม กับ สวนดุสิตโพล มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

คณะผู้วิจัยกราบขอบพระคุณพระสงฆ์และพระสังฆาธิการที่สละเวลาให้ข้อมูลทั้งการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม(Focus Groups) และขอขอบคุณพุทธศาสนิกชนที่มีส่วนร่วมในการตอบแบบสอบถาม ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคนที่มีส่วนช่วยให้การวิจัยเรื่องนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี หวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้กับคนในสังคมต่อไป

คณะผู้วิจัย

กันยายน 2550

หัวข้อวิจัย โครงการศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ผู้ดำเนินการวิจัย คณะผู้วิจัยสวนดุสิตโพล มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
ปี 2550

บทคัดย่อ

โครงการศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคาดหวังของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) การวิจัยเชิงคุณภาพรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญโดยสัมภาษณ์เชิงลึก พระสงฆ์ จำนวน 100 รูป และการสนทนากลุ่ม พระสงฆ์จำนวน 20 รูป ในการวิจัยเชิงปริมาณเก็บข้อมูลโดยสอบถามกับกลุ่มพุทธศาสนิกชน จำนวน 1,037 ตัวอย่าง

ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ความคาดหวังที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1.1 พระสงฆ์และพระสงฆ์ฆราวาสมีความคาดหวังต่อบทบาทพระสงฆ์ คือ พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการส่งเสริมให้ครอบครัวนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้อย่างจริงจัง การพัฒนาศักยภาพของบุคคลในสายการปกครองให้มีคุณธรรม จริยธรรม โดยประสานความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้บริหารที่เกี่ยวข้อง การเป็นผู้นำด้านจิตใจเผยแผ่คุณธรรมจริยธรรม เทศนาอบรมสั่งสอนและเป็นตัวอย่างที่ดี การสอนศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมในสถานศึกษา การนำหลักธรรมมากระตุ้นเตือนให้พุทธศาสนิกชนรู้จักพอเพียง มีการพัฒนาเศรษฐกิจแบบยั่งยืน ปลูกฝังให้เยาวชนรู้จักใช้ชีวิตแบบพอเพียงพึ่งพาตนเองได้ การเผยแผ่หลักธรรมผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ อินเทอร์เน็ต ฯลฯ และมีบทบาทในการจัดภูมิทัศน์ของวัดให้เป็นที่พักผ่อนชื่นชมกับธรรมชาติ และเป็นแหล่งฝึกฝนทักษะประสบการณ์ในการเลี้ยงชีพ

1.2 พุทธศาสนิกชน มีความคาดหวังต่อบทบาทพระสงฆ์ในระดับมากทุกสถาบัน โดยมีความคาดหวังต่อบทบาทพระสงฆ์ผ่านสถาบันศาสนามากที่สุด รองลงมาคือ สถาบันครอบครัว สถาบันนันทนาการ สถาบันสื่อมวลชน สถาบันการศึกษา สถาบันเศรษฐกิจ และสถาบันการปกครอง

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แบ่งเป็น 2 ประเด็น คือ ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรค

2.1 ปัจจัยที่ส่งเสริม

2.1.1 พระสงฆ์และพระสังฆาธิการ เห็นว่าปัจจัยที่ส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์ คือ ความร่วมมือกันทั้งพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชน การได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐในเรื่องงบประมาณและนโยบายที่ชัดเจน การได้รับการสนับสนุนจากสถานศึกษา ความรู้ความสามารถของพระสงฆ์ เทคนิควิธีการของพระสงฆ์ ในการเทศนา ความศรัทธาที่มีต่อพระสงฆ์ และการประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2.1.2 พุทธศาสนิกชน เห็นว่าปัจจัยที่ส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก โดย การประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านศีลธรรมจรรยามากที่สุด รองลงมาคือ สามารถสอนหลักศาสนธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อมได้ ชยันหมั่นเพียรพัฒนาตนให้รอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม มีบทบาทเชิงรุกในการสั่งสอนด้านศีลธรรม มีประสบการณ์ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม มีความเป็นผู้นำในชุมชน ท้องถิ่น มีสมณศักดิ์สูง หรือตำแหน่งทางสงฆ์สูง บวชเรียนมานานหลายพรรษา ให้การช่วยเหลือ บรรเทาปัญหาแก่ชาวบ้าน และมีบุคลิกภาพที่น่าเลื่อมใสศรัทธา และมีเพียงประเด็นเดียวที่อยู่ในระดับปานกลาง คือ มีชื่อเสียงด้านอภินิหาร การให้โชคลาภ

2.2 ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค

2.2.1 พระสงฆ์และพระสังฆาธิการ เห็นว่าปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อบทบาทพระสงฆ์ คือ การขาดงบประมาณ การขาดความรู้ของพระสงฆ์ การขาดการทุ่มเทและไม่พร้อมที่จะเสียสละของพระสงฆ์ สิ่งแวดล้อมทางเทคโนโลยีสมัยใหม่และสื่อต่าง ๆ ที่ดึงความสนใจไปจากเรื่องคุณธรรมจริยธรรม และสภาพทางเศรษฐกิจ การไม่ยอมรับของสังคมในหลักคำสอนของพระสงฆ์ ความไม่เข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง การขาดสื่อประชาสัมพันธ์ และการขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่นและสถาบันการศึกษา

2.2.2 พุทธศาสนิกชน เห็นว่าปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อบทบาทพระสงฆ์มากที่สุด คือ การขาดความใส่ใจ สนใจในเรื่องศาสนา คนไม่เข้าวัด รองลงมาคือ พระสงฆ์บางรูปปฏิบัติตนไม่เหมาะสม การหมดความศรัทธาเลื่อมใสในตัวพระสงฆ์ และไม่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานต่าง ๆ และวิธีการรูปแบบ เนื้อหาในการสอนไม่น่าสนใจ

Subject	Roles of The Buddhist Monk on Moral and Ethical Promotion complying with the Sufficiency Economy Philosophy
Researcher	Suan Dusit Poll, Suan Dusit Rajabhat University
Year	2007

The objective of this research is to study the expectation of monks and Buddhists on the Roles of The Buddhist Monks on Moral Promotion complying with the Sufficiency Economy Philosophy initiated by His Majesty King Bhumibol Adulyadej and factors that affected to the monks on the moral and ethical promotion. Mixed research Method included qualitative and quantitative research has been used for this study. According to qualitative process, the data has been collected by in-depth Interview 100 monks and 20 abbots and 1,037 Buddhists were interviewed for quantitative method.

The result of study was found as follow:

1. Regarding the expectation on the Roles of the Buddhist Monks on Moral and Ethical promotion complying with the Sufficiency Economy Philosophy;

- 1.1 The monks and abbots have expected to have more role on supporting families to severely apply the Sufficiency Economic Philosophy for their daily life and to encouraged the government officials to behave on moral and ethical principles by cooperating with relevant local administrative offices and administrators furthermore they wish to be spiritual leader as well as a good model on keeping moral and ethical principles including sharer on dissemination and enhancement the moral and ethic to people, children, youth, through means; sermon, educational system, IT and Technological system and other in order to driving sustainable development for Buddhists and youths to understand and adapt themselves on sufficiency economical processes. Finally, the Buddhist monks should have a role to develop landscape and atmosphere of temple to be natural rested area and the training centre for occupation.

- 1.2 Buddhists highly expected to the role of a monk at the high level in every organization. Expectation to the role of monk via religious organization was the highest level, while family organization, recreation organization, media organization, academic organization, economic organization and administrative organization were respectively.

2. The factors affecting the role of a monk in moral development according to the royal philosophy of sufficiency economy were divided into 2 factors; supportive factor and obstructive factor.

2.1 Supportive Factors

2.1.1 A monk and an abbot inferred that the supportive factors sustaining the role of Buddhist monk were cooperation between monks and Buddhist citizens, financial support and clear policy from State, a support from academic organization, capability of a monk, strategy of a monk in preaching, faith toward Buddhist monk and public relations of relevant organizations.

2.1.2 Buddhist citizens felt that the supportive factors were at the high level, which behaving as a good model for morality scored the highest, while ability in directly and indirectly spreading the doctrine came to the second rank. Developing themselves as an expert for Dharma and Karma, active role in moral educating, experienced in moral supporting, being a leader for local community, high ranked in Buddhist community, been taking long priesthood, solving and relieving the problem for public, and reliable personality were respectively given with high scored. However, there was one factor rated at moderate level, which was being well-known in extraordinary and fortune telling.

2.2 Obstructive Factors

2.2.1 A monk and an abbot inferred that the obstructive factors disturbing the role of Buddhist monk were lacking budget, lacking knowledge of a monk, lacking devotion from a monk, modern and hi-tech environment distracting people from moral, denying any education from a monk, lacking knowledge of Sufficiency Economy, lacking PR media and lacking a support from local leader and academic organization.

2.2.2 Overlooking importance of religion was found to be the biggest obstructive factor of a monk's role, following by misbehavior of some monk, losing faith in a monk, lacking support from State and other organizations and uninteresting of educating technique.

สารบัญ

บทที่	หน้า
คำนำ	(1)
บทคัดย่อภาษาไทย	(2)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(4)
1 บทนำ.....	1
ความสำคัญและที่มา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	2
ผลที่คาดว่าจะได้รับ.....	2
ขอบเขตของการวิจัย.....	3
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์.....	7
ความหมายของบทบาท.....	7
ทฤษฎีบทบาท.....	7
บทบาทพระสงฆ์.....	8
บทบาทที่พึงประสงค์ของพระสงฆ์.....	12
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม.....	12
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม	12
การปลูกฝังคุณธรรมทางพุทธศาสนา.....	13
ทฤษฎีที่ใช้ในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม.....	14
แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	16
สาระสำคัญของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง.....	18
การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง.....	20
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	22
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	24
การกำหนดกลุ่มเป้าหมายและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง.....	24
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	25
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	25
การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	26

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	27
ส่วนที่ 1 ความคิดเห็นของพระสงฆ์.....	27
ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการ.....	80
ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชน.....	91
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	180
สรุปผลการวิจัย.....	180
ส่วนที่ 1 สรุปผลการสัมภาษณ์เชิงลึกพระสงฆ์ และสนทนากลุ่มพระสังฆาธิการ..	181
ส่วนที่ 2 สรุปผลการสำรวจความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชน.....	185
อภิปรายผล.....	188
ข้อเสนอแนะจากการวิจัย.....	196
บรรณานุกรม.....	198
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ.....	200
ภาคผนวก ข แบบสอบถามพุทธศาสนิกชน แบบสัมภาษณ์พระสงฆ์ และแบบสนทนากลุ่มพระสังฆาธิการ.....	207
ภาคผนวก ค รายชื่อคณะผู้วิจัย.....	213

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มา

ความเจริญก้าวหน้าของกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ทำให้สังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปในหลายด้าน ส่งผลให้สังคมไทยอ่อนแอลงอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากประชากรของประเทศขาดคุณภาพ ขาดคุณธรรมและให้ความสำคัญกับระบบทุนนิยม วัตถุนิยม มากกว่าระบบคุณค่าทางจิตใจ ปัญหาดังกล่าวนี้บ่งชี้ว่าจะทวีความรุนแรงและเห็นเด่นชัดมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่เป็นกำลังสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในอนาคต ดังจะเห็นได้จากผลงานวิจัย Child Watch (โครงการติดตามสถานการณ์เด็กและเยาวชนรายจังหวัด) ที่สกว. ทำการศึกษา พบว่าเด็กมัธยมปลายในระดับอาชีวศึกษา และอุดมศึกษาส่วนใหญ่มีได้มีกิจกรรมสันทนาการร่วมกับพ่อแม่เฉลี่ยในรอบ 1 เดือน นอกจากนี้ยังพบว่าเด็กที่เข้าสู่ช่วงวัยรุ่นร้อยละ 60 ใช้ชีวิตเพื่อกิจกรรมบันเทิงตามห้างสรรพสินค้า และใช้ของฟุ่มเฟือยมากกว่ากิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม โดยพบว่าร้อยละ 45 ไม่เคยทำบุญตักบาตรและร้อยละ 65 ไม่เคยฟังเทศน์ในรอบ 1 เดือน นอกจากนี้ยังมีผลการสำรวจของเอแบคโพล ในเรื่องของทัศนคติของนิสิต นักศึกษาระดับอุดมศึกษาในกทม. ต่อสินค้าแบรนด์เนม ในปีพ.ศ.2546 พบว่าเด็กวัยรุ่นร้อยละ 13 พยายามทำงานหารายได้พิเศษเพื่อมาซื้อสินค้า โดยในจำนวนนี้ร้อยละ 0.8 จะได้เงินมาจากผู้อุปถัมภ์ เล่นการพนัน และลักขโมยเงินจากพ่อแม่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของคณะเศรษฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์ที่พบว่า เด็กวัยรุ่นในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาอยู่ในวงจรการพนันบอลถึง 400,000-500,000 คน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 25 ของผู้อยู่ในวงจรพนันบอลทั้งหมด และผลการสำรวจของสถาบัน Durex Global Sex Survey ค.ศ.1999 พบว่า วัยรุ่นไทยเป็นผู้มีพฤติกรรมเสื่อมทางศีลธรรมจรรยามากที่สุด โดยพบว่าวัยรุ่นไทยเฉลี่ยร้อยละ 52 ยอมรับการมีคู่นอนมากกว่า 1 คน และจากการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับสวัสดิภาพเด็กและสตรีพบว่า เด็กที่ถูกข่มขืนร้อยละ 80 ถูกกระทำโดยบุคคลใกล้ชิดตัวหรือบุคคลใกล้ชิดติด นอกจากนี้ความเสื่อมด้านคุณธรรมจริยธรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่กล่าวมาในเบื้องต้นแล้ว ในบุคคลกลุ่มข้าราชการนักการเมือง วงการธุรกิจ เอกชน ก็มีปัญหาด้านความเสื่อมคุณธรรมจริยธรรม โดยพบได้จากเหตุการณ์ทุจริตคอร์รัปชันในวงราชการและธุรกิจเอกชนในรูปแบบต่าง ๆ ส่งผลให้ประเทศไทยได้รับความเสียหายต้องสูญเสียเม็ดเงินไปเป็นจำนวนมากกับการทุจริตคอร์รัปชันในทุกวงการทุกสาขาอาชีพ จากภาวะการณ์ดังกล่าวจึงนับว่าเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของชาติเป็นอย่างยิ่ง

เพื่อส่งเสริมความมั่นคงแก่ประเทศชาติรัฐบาลภายใต้การนำของพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ นายกรัฐมนตรี ได้มุ่งเน้นที่จะสร้างสังคมเข้มแข็งที่คนในชาติอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันอย่างสมานฉันท์บนพื้นฐานของคุณธรรม โดยมีนโยบายจัดทำแผนปฏิรูปสังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันอย่างสมานฉันท์ เร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรมนำความรู้ และส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการ

พัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีสันติสุขอย่างยั่งยืน ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) ในส่วนของยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ที่มีแผนการดำเนินงานมุ่งเน้นพัฒนาคนให้มีคุณธรรมนำความรู้เกิดภูมิคุ้มกัน และเสริมสร้างคนไทยให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุขโดยยึดหลัก “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปณิธานนำทางให้การพัฒนาประเทศอันจะเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศอย่างสมดุล มีคุณธรรมและยั่งยืน

จากนโยบายของรัฐบาลและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 แสดงให้เห็นว่า “ศาสนา” เป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากร รวมทั้งมีส่วนส่งเสริมให้เกิดความสงบสุข มั่นคงแก่ประเทศชาติ โดยมี “พระสงฆ์” เป็นสื่อกลางหรือกลจักรสำคัญในการเผยแผ่และถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปสู่ประชาชนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม ดังนั้นการศึกษาความคาดหวังของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในปัจจุบันและการศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมฯ จึงจำเป็นอย่างยิ่งต่อสังคมไทยในปัจจุบันและอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคาดหวังของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะทำให้ทราบถึงความคาดหวังของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งผลการศึกษาที่ได้นี้กรมการศาสนาสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ให้สอดคล้องกับความต้องการของพุทธศาสนิกชนและเหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์

ขอบเขตของการวิจัย

1 กลุ่มเป้าหมายและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 กลุ่มเป้าหมาย

ในการศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีกลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่มดังต่อไปนี้

- (1) กลุ่มพระสงฆ์ ได้แก่ พระสังฆาธิการ และพระสงฆ์ทั่วไป
- (2) กลุ่มพุทธศาสนิกชนที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทางศาสนารูปแบบต่าง ๆ จำแนกเป็น 2.1) กลุ่มนักเรียน นิสิต นักศึกษา 2.2) กลุ่มข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ 2.3) กลุ่มประชาชนทั่วไป

โดยมีพื้นที่เป้าหมายในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค คือ ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed method research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ

- (1) กลุ่มพระสงฆ์ โดยจำแนกเป็น พระสังฆาธิการ จำนวนทั้งสิ้น 20 ตัวอย่าง และพระสงฆ์ทั่วไป จำนวน 100 ตัวอย่าง โดยใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ในการวิจัยเชิงคุณภาพ

- (2) กลุ่มพุทธศาสนิกชน โดยจำแนกเป็น 2.1) กลุ่มนักเรียน นิสิต นักศึกษา 2.2) กลุ่มข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ 2.3) กลุ่มประชาชนทั่วไป จำนวน 1,037 ตัวอย่าง โดยใช้การสุ่มแบบเป็นกลุ่ม (Area or Cluster Sampling) ในการวิจัยเชิงปริมาณ

โดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างจะกระจายตามพื้นที่เป้าหมายในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จำนวน 5 จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ สุราษฎร์ธานี นครราชสีมา และชลบุรี

2. ตัวแปรที่ศึกษา

2.1 ตัวแปรต้นคือ

- (1) พระสังฆาธิการ
- (2) พระสงฆ์ทั่วไป
- (3) พุทธศาสนิกชน จำแนกเป็น 3 กลุ่มย่อย คือ
 - 3.1) กลุ่มนักเรียน นิสิต นักศึกษา
 - 3.2) กลุ่มข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ
 - 3.3) กลุ่มประชาชนทั่วไป

2.2 ตัวแปรตามคือ

(1) ความคาดหวังที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

(2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3. คำนิยามศัพท์

3.1 บทบาทพระสงฆ์ หมายถึง การปฏิบัติหรือการทำความกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระสงฆ์ในปัจจุบันผ่านสถาบันทางสังคมในรูปแบบต่าง ๆ

3.2 สถาบันทางสังคม หมายถึง แนวทาง ปฏิบัติ สิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างมีระเบียบแบบแผนได้รับการยึดถือปฏิบัติจากสมาชิกของสังคมประกอบด้วย

(1) สถาบันครอบครัว เป็นสถาบันพื้นฐานที่มีความสำคัญยิ่งของสังคม โดยได้วางแบบแผนสำหรับมนุษย์ในการปฏิบัติหน้าที่สนองความต้องการที่จำเป็นของสังคม ในด้านการให้กำเนิดบุตร การอบรมสั่งสอนสมาชิกใหม่ของสังคม ในการเลี้ยงดูสมาชิกใหม่ที่ยังเยาว์

(2) สถาบันการปกครอง เป็นแบบอย่างของการคิด การกระทำในเรื่องเกี่ยวกับการรักษาความสงบ การตัดสินใจร่วมกัน การบรรลุเป้าหมาย สถาบันการปกครองครอบคลุมตั้งแต่งานของผู้ปกครอง หรือผู้มีอำนาจในสังคมตลอดทั้ง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ผู้นำการเลือกตั้ง ทางการเมือง และอุดมการณ์ทางการเมือง

(3) สถาบันศาสนา คือ แบบแผนของการคิด การกระทำในเรื่องเกี่ยวกับจิตใจ ความเชื่อทางสังคม ทางศาสนา เป็นสถาบันที่ครอบคลุมในเรื่องการปฏิบัติของฆราวาสต่อภิกษุ พิธีกรรมต่าง ๆ ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ และเกี่ยวกับชีวิตในโลกนี้โลกหน้า

(4) สถาบันการศึกษา เป็นแบบแผนในการคิด การกระทำเกี่ยวกับเรื่องการศึกษา การศึกษาอบรมแก่สมาชิกใหม่ของสังคม ตลอดทั้งการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง สถาบันการศึกษาครอบคลุมถึงเรื่องการเรียนรู้ การสอน การสอบ การอบรม

(5) สถาบันเศรษฐกิจ เป็นแบบแผนในการคิด การกระทำเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การผลิตอาหาร การแจกจ่ายสินค้า และการให้บริการแก่สมาชิกของสังคม สถาบันเศรษฐกิจครอบคลุมถึงกฎเกณฑ์ ข้อบังคับของลูกค้า นายจ้าง เจ้าของโรงงาน ธนาคาร และผู้ผลิตสินค้าและบริการในเรื่องต่าง ๆ

(6) สถาบันสื่อสารมวลชน เป็นแบบแผนในการคิดการกระทำในเรื่องการติดต่อ หรือส่งข่าวสารข้อมูล ประสิทธิภาพบทบาทของสังคมในด้านต่าง ๆ ไปสู่ประชาชน รวมทั้งให้ความรู้ ความเพลิดเพลินแก่บุคคลในสังคมผ่านทาง หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์

(7) สถาบันนันทนาการ เป็นแบบแผนในการคิด การกระทำ เพื่อการพักผ่อนหย่อน

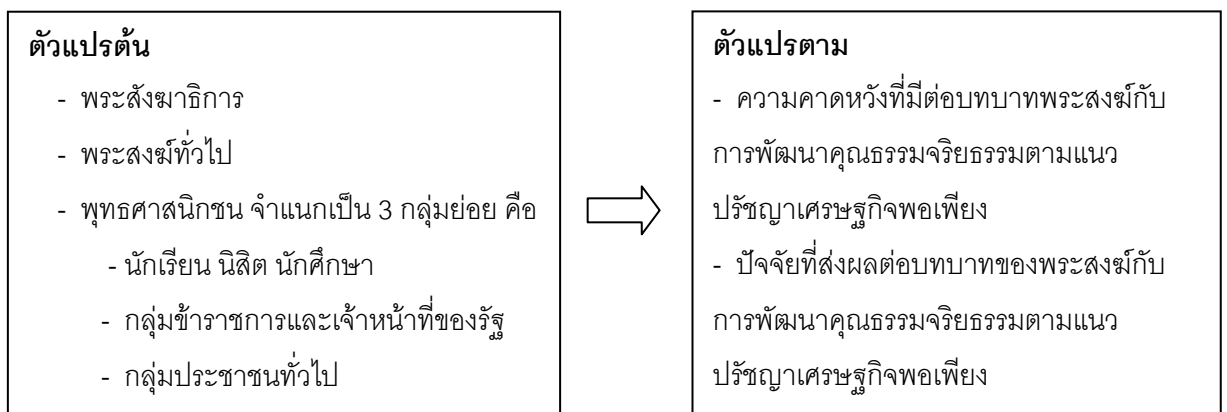
ใจของสมาชิกในสังคม หรือกิจกรรมที่บุคคลสมัครใจเข้าร่วมกระทำเพื่อใช้เวลาว่าง ให้เป็นประโยชน์และเมื่อ กระทำแล้วเกิดความสุขกายสบายใจ สนุกสนาน

3.3 ความคาดหวัง หมายถึง ความคาดหวังของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3.4 ปัจจัย หมายถึง ปัจจัยที่ส่งเสริมสนับสนุนหรือที่มีผลกระทบต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3.5 พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ในตำแหน่งดังต่อไปนี้ คือ เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส

4 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยได้นำเสนอหัวข้อต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
3. แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาประเทศโดยมุ่งความเจริญทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว โดยขาดความสมดุลกับการพัฒนาทางด้านจิตใจ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในประเทศจำนวนมาก ผลของความเจริญทางด้านวัตถุที่ขาดการพัฒนาทางจิตใจ เป็นที่มาของปัญหาสังคมที่ดูเหมือนจะทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ กลายเป็นปัญหาความเสื่อมโทรมของสังคม ซึ่งท่านพุทธทาส (2517: 28-115) เรียกว่า “เป็นภาวะจิตทรมานในอารยธรรมแผนใหม่” ในภาวะเช่นนี้ จึงเป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคนที่จะช่วยกันหาแนวทางแก้ปัญหา และช่วยกันแก้ปัญหาอย่างจริงจัง เพื่อความสงบสุขของชีวิตและการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานแก่พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ฯ ซึ่งแสดงถึงความห่วงใยของพระองค์ในปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางจริยธรรมของสังคมไทยปัจจุบัน ดังนี้

“ความเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่งที่น่าวิตกก็คือ ทุกวันนี้ความคิดอ่านและความประพฤติหลาย ๆ อย่างซึ่งแต่ก่อนถือว่าเป็นความชั่ว ความผิด ได้กลายเป็นสิ่งที่คนในสังคมยอมรับ แล้วพากันปฏิบัติโดยไม่รู้สึกสะอิดสะเอียน จนทำให้เกิดปัญหาและทำให้วิถีชีวิตของแต่ละคนมีดมนลงไป ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นหน้าที่ของชาวพุทธ จะต้องร่วมกันแก้ไขปัญหานี้อย่างจริงจัง แต่ละท่านแต่ละฝ่ายต้องยึดหลักการให้มั่นคงที่จะไม่ทำสิ่งใด ๆ ที่ชั่วที่เสื่อม ต้องกล้าและบากบั่นที่จะทำแต่สิ่งที่เป็นความประพฤติดีปฏิบัติชอบ บังเกิดเพิ่มพูนขึ้นเป็นลำดับ” (พระบรมราโชวาทพระราชทานแก่พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ฯ 18 พฤศจิกายน 2532)

ความเจริญทางที่ขาดความสมดุลนี้ นอกจากจะก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมด้านคุณธรรมจริยธรรมแล้ว การให้ความสำคัญกับวัตถุมากกว่าจิตใจยังส่งผลให้คนในสังคมเกิดความฟุ้งเฟ้อ ใช้จ่ายเกินฐานะของตนได้ง่าย เนื่องจากมีสิ่งยั่วยุมากมาย พระสงฆ์ผู้ได้ชื่อว่าเป็นบุคคลที่บริสุทธิ์ ดำรงตนอยู่ในศีลธรรม เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของเหล่าพุทธศาสนิกชน จึงเป็นบุคคลสำคัญในการสร้างศรัทธาและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสร้างสมดุลให้กับคนในสังคมโดยพัฒนาทั้งทางวัตถุและจิตใจไปพร้อม ๆ กัน

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์

ความหมายของบทบาท

คำว่า “บทบาท” ได้มีการให้ความหมายไว้พอประมวลได้ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2538: 459) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การทำตามบท การทำตามบท โดยปริยายหมายความว่า การกระทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู

บุญเดิม พันธม (ม.ป.ป.) กล่าวว่า บทบาท หมายถึงแบบแผนความต้องการ เป้าหมาย ความเชื่อ ความรู้ ทศนคติ ค่านิยม และการกระทำในองค์การ มีความคาดหวังว่าควรจะเป็นความแตกต่างในสถานภาพและบทบาทของแต่ละคนที่มีอยู่

งามพิศ สัตย์สงวน. (2532). ได้กล่าวถึงความหมายของบทบาทไว้ว่า พฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่าง ๆ จะต้องปฏิบัติอย่างไร (Role Expectation) เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคน หรือสังคม เพื่อให้คู่สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถคาดการณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้ เช่น ผู้มีตำแหน่งเป็นพ่อจะได้รับการคาดหวังจากสังคมให้แสดงบทบาทหรือหน้าที่ต่าง ๆ ของพ่อ เช่น เลี้ยงดูลูก ส่งเสียให้เล่าเรียนอบรมสั่งสอน ให้ความรัก ความเอ็นดู และอื่น ๆ อีก เป็นต้น ตำแหน่งอื่น ๆ ก็เช่นกัน เช่น ครูอาจารย์ เสมียน ภารโรง ต่างก็มีบทบาทที่คาดหวังจะต้องทำให้ฐานะครองตำแหน่งต่าง ๆ เหล่านี้

ทฤษฎีบทบาท

ทฤษฎีบทบาท (Role Theory) เป็นปรัชญาที่ได้กำหนดให้คนในสังคมล้วนมีตำแหน่งทั้งสิ้น ดังนี้ ประพันธ์ อัมพันธ์ประสิทธิ์ (2529) ได้กล่าวถึงทฤษฎีบทบาทไว้ว่า ทฤษฎีบทบาท ได้กำหนดปรัชญาที่น่าสนใจไว้ว่า ชีวิตสังคมถูกสร้างขึ้นมาจากคนแต่ละคนในสังคมล้วนมีตำแหน่งทางสังคมทั้งสิ้น เช่น ในฐานะลูกน้อง คู่ครอง พ่อแม่ หัวหน้าและลูกน้อง เป็นต้น ในฐานะที่สังคมได้กำหนดบทบาทเพื่อปัจเจกชนแต่ละคนจะได้ปฏิบัติให้สอดคล้องกับโครงสร้างทางสังคมที่วางไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแบบที่เป็นบทบาทผู้กระทำ ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้โดยบทบาทที่เป็นตัวแบบ ได้ชี้ถึงวิถีทางเพื่อกระทำบางสิ่งบางอย่างที่ถูกต้อง ซึ่งบิดเดิล (Biddle) ได้กล่าวถึงทฤษฎีบทบาทว่ามีลักษณะสำคัญ 5 ประเด็นดังนี้

1. ทฤษฎีว่าด้วยบทบาทในการทำงาน (Functional Role Theory) ทฤษฎีนี้มุ่งตอบบทบาทหรือพฤติกรรม อันเป็นลักษณะของบุคคลผู้ที่มีตำแหน่งทางสังคมภายในระบบสังคมที่มั่นคง

2. ทฤษฎีบทบาทที่เป็นปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ (Symbolic Interaction Role Theory) ทฤษฎีนี้มุ่งไปที่บทบาทของผู้กระทำแต่ละคนวิวัฒนาการของบทบาทต่าง ๆ โดยอาศัยปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและวิธีการที่ผู้กระทำทางสังคมเข้าใจ โดยตีความหมายของพฤติกรรมเหล่านั้น

3. ทฤษฎีบทบาทโครงสร้าง (Structural Role Theory) ทฤษฎีนี้มุ่งต่อโครงสร้างทางสังคมหรือตำแหน่งโครงสร้างทางสังคมที่ได้แบ่งพฤติกรรมที่กำหนดไว้เป็นแบบเดียวกัน ซึ่งมุ่งต่อตำแหน่งทางสังคมอื่น ๆ ในโครงสร้าง

4. ทฤษฎีบทบาทขององค์กร (Organization Role Theory) ทฤษฎีนี้มุ่งตอบบทบาทต่าง ๆ ที่มาด้วยกันกับตำแหน่งหน้าที่ทางสังคม ที่ยึดถือเป็นอันเดียวในระบบสังคมที่วางไว้ก่อนเป็นระบบที่มุ่งงาน และมีการจัดลำดับชั้นไว้เป็นอย่างดี

5. ทฤษฎีว่าด้วยบทบาทของความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Role Theory) ทฤษฎีนี้มุ่งถึงความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทที่คาดหวังกับพฤติกรรม

นงเยาว์ ปิฎกรัตน์ (2537) ได้กล่าวถึงทฤษฎีบทบาทโดยสรุปตามแนวคิดของมีด (Mead) ว่า บทบาทเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติจริงหรือบทบาทที่เป็นจริง ซึ่งจะต้องประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

1. การรู้จักตนเองตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
2. พฤติกรรมตามสถานการณ์ที่กำหนดให้จะต้องมีความเหมาะสมกับการส่งเสริมฐานะของตนเอง
3. ภูมิหลังของการกระทำที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นนั้น ควรเป็นแบบอย่างเพื่อให้การกระทำบางอย่างเป็นไปตามแนวทางที่ต้องการ
4. การประเมินผลการกระทำตามบทบาท สามารถดำเนินการด้วยตนเองหรือโดยบุคคลอื่น

ส่วน อมรรรัตน์ สอนคง (2537) ได้กล่าวถึงทฤษฎีบทบาทตามแนวคิดของ โคเฮน (Cohen) และ บิดเดิล (Biddle) สรุปได้ว่า โคเฮน (Cohen) กล่าวว่า การที่สังคมกำหนดเฉพาะเจาะจงให้บุคคลปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทใดบทบาทหนึ่ง เรียกว่า เป็นบทบาทที่ถูกกำหนด ถึงแม้ว่าบุคคลจะมีได้ปฏิบัติตามบทบาทที่สังคมกำหนดให้ ส่วนบทบาทที่ปฏิบัติจริงเป็นวิธีการที่บุคคลแสดงออกหรือปฏิบัติออกมาจริงตามตำแหน่งของเขา ความไม่ตรงกันของบทบาทที่ถูกกำหนดกับบทบาทที่ปฏิบัติจริงนั้น อาจมาจากสาเหตุดังต่อไปนี้

1. บุคคลขาดความเข้าใจในส่วนของบทบาทที่ต้องการ
2. ความไม่เห็นด้วยหรือไม่ลงรอยกับบทบาทที่ถูกกำหนด
3. บุคคลไม่มีความสามารถที่จะแสดงบทบาทนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทบาทพระสงฆ์

พระสงฆ์ถือว่าเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชน ชีวิตของพุทธศาสนิกชนผูกพันกับพระสงฆ์ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง เพราะฉะนั้นความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนิกชนในสังคมกับพระสงฆ์จึงไม่สามารถแยกจากกันได้ ทั้งนี้เพราะต่างต้องอาศัยซึ่งกันและกันตลอดเวลา ดังนั้นพระสงฆ์จึงมีบทบาทด้านต่าง ๆ เพื่อเกื้อกูลต่อชุมชนดังนี้

บทบาทพระสงฆ์ด้านการศึกษา

ตั้งแต่อดีต วัดกับวังได้ร่วมมือกันให้การศึกษาแก่ประชาชนมาโดยตลอด จนถึงการศึกษาระดับใหม่ในสมัยรัชการที่ 5 วัดและคณะสงฆ์ยังคงให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษาของชาติอยู่ โดยเฉพาะ

ในระดับมูลศึกษาและประถมศึกษา ต่อมาในรัชกาลที่ 6 การศึกษาระบบวัด กับการศึกษาแบบใหม่ถึงแยกจากกันอย่างเด็ดขาด หน้าที่ทางการศึกษาโดยตรงของพระสงฆ์ จึงจำกัดอยู่แต่ในวัดและประชาชนในวงแคบเท่านั้น จากความสำคัญของวัดและพุทธศาสนาในอดีต ทำให้เกิดประเพณีที่สำคัญที่พระพุทธรูปไปเกี่ยวข้องกับการศึกษา มาจนถึงปัจจุบัน (พระราชมุนี. 2529: 2-3)

1. ประเพณีวัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาเล่าเรียนของชุมชน และพระสงฆ์เป็นครูผู้ทำหน้าที่อบรมสั่งสอน ชาวกรุงและชาวเมืองในปัจจุบันอาจมองไม่ค่อยเห็น แต่สำหรับชาวบ้านในชนบทห่างไกลยังพอมองเห็น แม้ไม่เป็นศูนย์กลางเหมือนแต่ก่อน ก็พอเป็นช่องทางหรือที่พึ่งแหล่งสุดท้าย

2. ประเพณีบวชเรียน ซึ่งมีความหมายว่าบวชคู่กับเรียน เมื่อบวชแล้วต้องเรียนหรือบวชก็เพื่อเรียน

ในปัจจุบันบทบาทของพระสงฆ์ในการศึกษา สามารถแบ่งได้ดังนี้(กฤษฎา นันทเพชร. 2540: 12)

1. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์
2. โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์
3. ธรรมศึกษา
4. ครูสอนศีลธรรมในโรงเรียน หรือพระธรรมวิทยากร
5. การศึกษาพระปริยัติธรรม
6. การจัดการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์

บทบาทพระสงฆ์ด้านการเผยแผ่ธรรม

ในอดีตการเผยแผ่ธรรมของพระสงฆ์จำกัดอยู่เฉพาะในขอบเขตของวัดและชาวบ้านตามประเพณีและโอกาสอันสมควร เช่น การเทศนาสั่งสอนชาวบ้านในวันพระหรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การเทศน์ในงานบุญพิธีหรืองานบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ เช่น งานทำบุญบ้าน งานศพ เป็นต้น ในปัจจุบันที่การสื่อสารมีความสะดวกรวดเร็วมากขึ้น พระสงฆ์สามารถดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างกว้างขวาง และเข้าถึงประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ได้มากขึ้น ซึ่งบทบาทของพระสงฆ์ในการเผยแผ่ธรรมสามารถแบ่งได้ 3 ประการใหญ่ ๆ คือ

1. พระธรรมจาริก พระสงฆ์ไทยที่เสียสละเวลาและสมัครใจเดินทางไปปฏิบัติงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาในท้องที่จังหวัดต่าง ๆ ที่มีชาวเขาอาศัยอยู่ ทำให้ชาวเขาแต่ละเผ่าหันมาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา แสดงตนเป็นพุทธมามกะ และส่งบุตรหลานเข้าบรรพชาอุปสมบทเป็นจำนวนมาก และได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน ทั้งฝ่ายปริยัติธรรมและสามัญศึกษาและได้เดินทางเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามภูมิลำเนาเดิมอันเป็นเผ่าเดิมของตนต่อไป

2. พระธรรมทูต พระธรรมทูตคือพระภิกษุ สามเณรที่มีความรู้ในทางพระพุทธศาสนาพอสมควรที่จะดำเนินการเผยแผ่ได้ แล้วเสียสละไปพบกับประชาชนในถิ่นต่าง ๆ เพื่อหาทางโน้มน้าวประชาชนให้เกิดความสนใจเลื่อมใสในคุณค่าแห่งศีลธรรมและพระพุทธศาสนา

3. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยทั่วไป

3.1 การเทศน์ หรือการบรรยายธรรมในโอกาสต่าง ๆ เช่น ในวันธรรมสวนะ (วันพระ) งานศพ วันอาทิตย์ หรือตามที่ได้รับนิมนต์ไปในสถานที่ต่าง ๆ เนื่องในวันสำคัญต่าง ๆ

3.2 การเผยแผ่โดยผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ เป็นต้น

3.3 อื่น ๆ หมายถึง การเผยแผ่ที่ควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านอื่น ๆ เช่น พัฒนาหรือสงเคราะห์ด้านวัตถุ แล้วโน้มน้าวให้หันเข้าธรรมะ

บทบาทพระสงฆ์ด้านสังคมสงเคราะห์

สุทธิพงษ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ (อ้างถึง วินัย เก่งสุวรรณ. 2541: 22) ได้กล่าวว่าหน้าที่ทางสังคมสงเคราะห์ของพระสงฆ์เกิดจากองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1. การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ต้องเกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์ในเรื่องปัจจัย 4
2. สภาวะและเหตุการณ์ในสังคมเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น
3. คุณธรรม เมตตาธรรม กรุณาธรรมของพระสงฆ์ที่ต้องการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์

ในขณะเดียวกันได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ทางสังคมสงเคราะห์ที่ทำได้ดีที่สุด คือ บทบาททางด้านการศึกษา การสาธารณสุข การพัฒนาจิตใจประชาชน การสงเคราะห์ทางจิต และการพัฒนาท้องถิ่น

1. บทบาทด้านการศึกษา วัดให้สถานที่เป็นโรงเรียนและอาคารเรียน พระเป็นผู้สอนและอบรมเยาวชนให้รู้หนังสือ ให้เป็นผู้มีศีลธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม อนุเคราะห์การจัดตั้งโรงเรียนสอนเด็กก่อนวัยเรียน ชักชวนชาวบ้านให้สนับสนุนด้วยทุนการศึกษาและอุปกรณ์การเรียน

2. บทบาทด้านการสาธารณสุข พระสงฆ์ทั้งในอดีตและปัจจุบันให้การรักษาพยาบาลแก่ชาวบ้านในทุกระดับความเจ็บป่วย โรคบางชนิดหายด้วยแรงศรัทธาที่ผู้ป่วยมีต่อพระสงฆ์

3. บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจของประชาชน พระสงฆ์ให้ธรรมทานแก่ประชาชน จิตใจที่พัฒนาแล้วจะไม่วุ่นวาย จะเข้าใจในความหมายของคำว่า “ธรรมย่อมคุ้มครองผู้ประพฤติธรรม” นอกจากนี้การสอนปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานก็สามารถช่วยให้เกิดความสุขสงบทางจิตใจได้มาก

4. บทบาทด้านการสงเคราะห์ทางจิต ด้านนี้พระสงฆ์มีบทบาทในการช่วยบรรเทาปัญหาและมีส่วนช่วยส่งเสริมสุขภาพจิตของประชาชนได้มาก งานสังคมสงเคราะห์ที่พระสงฆ์จะทำได้โดยตรงคือ งานสังคมสงเคราะห์ทางจิตใจเป็นหลัก

5. บทบาทด้านการพัฒนาท้องถิ่น ในชนบทพระสงฆ์มีบทบาทมากในฐานะผู้นำด้านการเสนอความคิดริเริ่ม และระดมความร่วมมือของชาวบ้านในการพัฒนาต่าง ๆ

บทบาทพระสงฆ์ด้านการพัฒนาจิตใจ

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาชี้ชัดว่า ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐที่สุด สำเร็จได้เพราะใจ เพราะฉะนั้นจึงต้องพัฒนาจิตใจที่ฝึกดีแล้วจะทำให้มีการพัฒนาภายนอกด้วย การพัฒนา

จิตใจตามทัศนะของพระพุทธศาสนาเรียกว่า ภาวนา หรือ กรรมฐาน มี 2 ประการคือ สมถภาวนา คือ ทำจิตให้สงบและวิปัสสนาภาวนา คือทำให้เกิดการรู้แจ้งเห็นจริง

บทบาทพระสงฆ์ด้านสืบสานวัฒนธรรม

วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต และถ่ายทอดกันมาจากรุ่นหนึ่งสู่อีกหนึ่งรุ่น วัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้ (สมคิด โชติภักดิ์, 2539: 168-170)

1. ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ เช่น ปราสาท ราชวัง วัด ป้อม ค่าย กำแพง และลักษณะที่เห็นรูปทรงไม่ชัดเจน เช่น คุน้ำ คันดิน ถนนโบราณ เนินดินที่ปกคลุมเจดีย์ โบสถ์ วิหาร เป็นต้น
2. ศิลปวัฒนธรรมประเภทงานจิตรกรรม ส่วนใหญ่จะมีอยู่ในวัด
3. ศิลปวัฒนธรรมประเภทงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน
4. ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม เช่น ความคิด อุดมการณ์ ประเพณี ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ

บทบาทพระสงฆ์ด้านส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ว่าด้วยเรื่องธรรมชาติ กฎของธรรมชาติการปฏิบัติตามกฎระเบียบของธรรมชาติ และผลที่ได้จากการปฏิบัติตามกฎของธรรมชาติ มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เพราะฉะนั้นจึงปรากฏหลักธรรมมากมายที่แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการอนุรักษ์ธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งธรรมชาติแวดล้อมที่มนุษย์ต้องอาศัยในการดำรงชีวิต

นอกจากนี้ พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต ได้กล่าวถึงบทบาทผู้นำทางศาสนาที่มีอิทธิพลต่อชาวบ้าน สรุปได้ว่า ชาวบ้านในชนบทให้ความเคารพเลื่อมใสพระสงฆ์เป็นอันมาก ยอมรับคำชี้แนะหรือนำแนะไม่แต่เฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนาเท่านั้น แต่ยังกินอาณาบริเวณในมิติอื่น ๆ อีกด้วย เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน ผู้นำทางศาสนามักจะเป็นผู้นำแบบไม่เป็นทางการของชาวบ้าน มีอิทธิพลทางความคิดและจิตวิญญาณต่อชาวบ้านในระดับสูง และโดยเฉพาะพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงในด้านใดด้านหนึ่ง เช่น ด้านอภินิหาร ด้านการให้โชคลาภ ชาวบ้านจะนับถือเลื่อมใสอย่างจริงจัง ดังนั้นเมื่อพระสงฆ์แนะนำว่าสิ่งนั้นดีก็มักจะทำทันทีโดยปราศจากคำถามหรือคำสงสัยใด ๆ ทั้งสิ้น

บทบาทที่พึงประสงค์ของพระสงฆ์

จากการเสวนาเรื่องบทบาทที่พึงประสงค์ของวัดและพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทย ที่จัดขึ้นโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ.2543 พบว่าบทบาทที่พึงประสงค์ของพระสงฆ์บางประการดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กลุ่มงานศาสนา. 2543: Online)

1. พระสงฆ์ควรเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านศีลธรรม จรรยา เพื่อปลูกศรัทธาให้เกิดขึ้นกับประชาชนในท้องถิ่น
2. พระสงฆ์ควรพัฒนาด้านให้รอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมเพื่อรู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม อันจะส่งผลต่อศักยภาพในการอบรมพัฒนาจิต การเผยแผ่ศาสนาธรรมแก่พุทธศาสนิกชน
3. พระสงฆ์ควรเป็นผู้ให้คำสอนและหลักศาสนาธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยตรงคือ เป็นผู้ให้การฝึกอบรมแก่พุทธศาสนิกชน และโดยทางอ้อม คือ การครองตนตามหลักธรรมวินัย ซึ่งจะก่อศรัทธาแก่คนทั่วไป และการให้การอบรมพัฒนาศักยภาพด้านการอบรมพัฒนาจิตและหลักปฏิบัติทางศาสนาแก่คณาจารย์และวิทยากรผู้ให้การอบรมแก่เยาวชนอีกส่วนหนึ่ง
4. พระสงฆ์ควรมีบทบาทเชิงรุกในการสั่งสอนเยาวชน ด้านศีลธรรม เช่น เป็นวิทยากรอบรมในสถานศึกษา หรือจัดโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ นำพุทธศาสนิกชนและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอบรมศาสนาธรรม ซึ่งอาจทำโดยวัด กลุ่มบุคคลโดยมีวัดเป็นแกนนำ กลุ่มพระสงฆ์และสื่อบุคคล เป็นต้น

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

คำว่า คุณธรรม จริยธรรม มีลักษณะที่มีส่วนคล้ายคลึงกันและสัมพันธ์กัน ซึ่งได้มีผู้ให้ความหมายไว้ต่าง ๆ กัน เมื่อพูดถึง “คุณธรรม” ในความหมายของคุณลักษณะหรือสภาวะภายในจิตใจของมนุษย์ที่เป็นไปในทางถูกต้อง ดีงาม ซึ่งเป็นภาวะนามธรรมอยู่ในจิตใจ ส่วน “จริยธรรม” เป็นการแสดงออกทางการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งสะท้อนคุณธรรมภายในให้เห็นเป็นรูปธรรม

คำว่า การพัฒนา หมายถึง การสร้าง การทำให้ดีขึ้น สมบูรณ์ขึ้น หรือการทำให้เป็นไปตามจุดหมายที่กำหนด การพัฒนาสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น สามารถทำได้หลายวิธี การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ก็ย่อมมีวิธีการพัฒนาที่หลากหลาย

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม คือ การสร้างเสริมสภาวะภายในจิตใจให้มีความสมบูรณ์ดีงาม และสามารถแสดงออกทางการประพฤติปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง โดยอาศัยวิธีการที่หลากหลาย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราโชวาทเกี่ยวกับรากฐานสำคัญของชีวิตและความสำคัญของการศึกษาทางด้านจิตใจและศีลธรรมจรรยา มีข้อความดังนี้ (สมพร เทพสิทธา. 2549: 147)

“จิตใจและความประพฤติที่สะอาดและมีระเบียบรากฐานที่สำคัญของชีวิต ทั้งจิตใจทั้งความประพฤติ ดังนั้นใจจะเกิดมีขึ้นเองได้ หากแต่จำต้องฝึกหัดอบรมและสนับสนุนส่งเสริมกันอย่างจริงจังสม่ำเสมอ นับตั้งแต่บุคคลเกิด ดังที่มนุษย์ไม่ว่าชาติใด ภาษาใดได้เฝ้าพยายามกระทำสืบต่อกันมาทุกยุคทุกสมัย ทั้งนี้เพื่อให้สามารถรักษาตัวและมีความสุข ความสำเร็จในการครองชีวิต ทั้งให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยความสะดวกสบาย ดังนั้นถึงแม้เราจะอยู่ในท่ามกลางความเจริญรุดหน้าแห่งยุคปัจจุบันอย่างไร เราก็ทอดทิ้งการศึกษาทางด้านจิตใจและศีลธรรมจรรยาไปไม่ได้ ตรงข้ามเราควรเอาใจใส่สั่งสอนกันให้หนักแน่นทั่วถึงยิ่งขึ้น เพื่อให้มีความคิดความเข้าใจถูกต้องสอดคล้องกับสภาพการณ์แวดล้อมทั้งหลายที่วิวัฒนาการไปไม่หยุดยั้ง”

การปลูกฝังคุณธรรมทางพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนามองมนุษย์ทุกคนว่า “เวไนยสัตว์” ที่มีศักยภาพในตัวเองที่จะพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรมให้สูงขึ้น ตามลำดับจนบรรลุเป้าหมายสูงสุดแห่งชีวิตได้ แนวทางปลูกฝังนั้น พระพุทธศาสนายอมรับทั้งอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและการใช้ปัญญาพิจารณาเหตุผล ว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลเท่านั้น องค์ประกอบทั้งสองนี้ต้องเสริมเกื้อหนุนกันประสานกันด้วยดี การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมจึงเป็นไปด้วยดี

องค์ประกอบทั้ง 2 ประการคือ (แสงระวี เทพรอด. 2542: 39)

1. ปรัตติยะ สิ่งแวดล้อมภายนอก หมายถึงสิ่งแวดล้อมทางสังคมทั่วไปที่ดีที่เกื้อกูลแก่การปลูกฝังจริยธรรมในที่นี้เน้นไปที่ “กัลยาณมิตร” คือ ผู้คอยให้คำแนะนำที่ดี เช่น บิดา มารดา ครู อาจารย์ และท่านผู้รู้ทั้งหลาย เด็กที่มีปรัตติยะที่ดีพร้อมจะก้าวหน้าทางจริยธรรมมากกว่าเด็กที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวย

2. โยนิโสมนสิการ การรู้จักใช้ปัญญาพิจารณาหาเหตุผลใช้ความคิดถูกวิธี รู้จักคิด คือ คิดแยกแยะและสืบสาวหาต้นตอ ตามหลักความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยต่าง ๆ พุทให้เข้าใจง่ายคือ คิดเป็นแก้ปัญหาเป็น

ในทางปฏิบัติ การสร้างคุณธรรม จริยธรรมจะต้องขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมส่วนหนึ่ง และสร้างสำนักภายในโดยเฉพาะการรู้จักคิดของเด็กอีกส่วนหนึ่ง ครูอาจารย์จะช่วยเป็นกัลยาณมิตรชี้แนะให้ใช้ความคิดให้ถูกวิธี รู้จักคิดหาเหตุผล ถ้าไม่มีกัลยาณมิตรโยนิโสมนสิการมักเกิดยาก

พระธรรมกิตติวงศ์ เจ้าอาวาสวัดราชโอรสาราม อธิบดีกรมการมหาเถรสมาคม กล่าวในการสัมมนาเรื่อง การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม : บทบาทร่วมของสถาบันครอบครัว โรงเรียน สถาบันศาสนา และชุมชน จัดโดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาว่า การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเป็นบทบาทร่วมกันของสถาบันต่าง ๆ อย่างน้อย 3 สถาบันมาตั้งแต่ในอดีต ได้แก่ บ้าน วัด หรือ มัสยิด โรงเรียน ปัจจุบันต้องเพิ่มชุมชนด้วย เพราะเป็นสิ่งแวดล้อมที่ทำให้เยาวชนมีพฤติกรรมหักเหตุนั้นสถาบันที่มี

บทบาทร่วมกันในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชนในปัจจุบัน จึงประกอบด้วยบ้าน วัดหรือ มัสยิด โรงเรียน และชุมชน

ทฤษฎีที่ใช้ในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมสามารถทำได้หลายวิธีการขึ้นอยู่กับความเหมาะสม ดังนั้น ทฤษฎีที่นำมาใช้เพื่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมจึงมีหลายทฤษฎีด้วยกัน ดังนี้ (ทิตนา แคมมณี)

1. การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมโดยการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) ตามทฤษฎี การวางเงื่อนไขแบบการกระทำ (Operant Conditioning) พัฒนาโดยนักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ชื่อเบอริร์ส สกินเนอร์ (Burrhus F. Skinner) ทฤษฎีนี้อธิบายว่า พฤติกรรมของบุคคลเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการ ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม พฤติกรรมของบุคคลจะแปรเปลี่ยนไปตามผลที่ได้รับจากการกระทำที่เกิดขึ้น ในสภาพแวดล้อมนั้น ซึ่งผลจากการกระทำนั้นมีอยู่ 2 ประเภท ได้แก่ ผลประเภทเสริมแรง (Reinforcer) ซึ่งทำให้พฤติกรรมนั้นมีอัตราเพิ่มขึ้น และผลประเภทถูกลงโทษ (Punisher) ซึ่งทำให้พฤติกรรมนั้นมีอัตรา ลดลงหรือหมดไป (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. 2539)

2. การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม โดยการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมตามทฤษฎีพัฒนาการ ทางจริยธรรม (Moral Development Theory) เพียเจต์ (Piaget) อธิบายว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของ มนุษย์เป็นไปตามขั้นและขึ้นกับวัยโดยแบ่งเป็น 2 ขั้นใหญ่ ๆ คือ ขั้นแรก อายุระหว่าง 5-8 ปี เป็นขั้น ยอมรับกฎเกณฑ์จากผู้มีอำนาจเหนือตน (Heteronomous) ขั้นที่สอง เป็นขั้นการยอมรับการ เปลี่ยนแปลงของกฎเกณฑ์ (Autonomous) อายุตั้งแต่ 9 ปีขึ้นไป ต่อมาโคลเบอร์ก (Kolhberg) ได้พัฒนา แนวคิดต่อเนื่องจากเพียเจต์ โดยแบ่งพัฒนาการทางจริยธรรม ออกเป็น 3 ระดับ แต่ละระดับแบ่งออกเป็น 2 ขั้น (Stages) รวมเป็น 6 ขั้น ได้แก่

ขั้นที่ 1 ขั้นการหลบหลีกการถูกลงโทษ (อายุ 2-7 ปี) คือ การตัดสินใจโดยมุ่งที่จะหลบ หลีกไม่ให้อตนเองถูกลงโทษ

ขั้นที่ 2 ขั้นการแสวงหารางวัล (7-10 ปี) คือการตัดสินใจโดยมีความมุ่งหมายที่จะได้ ผลตอบแทนที่ตนพอใจหรือต้องการที่อยากจะได้

ขั้นที่ 3 ขั้นการทำตามผู้อื่นเห็นชอบ (10-13 ปี) คือ การตัดสินใจโดยการคล้อยตาม ความเห็นชอบหรือการชักจูงของผู้อื่นโดยเฉพาะเพื่อน

ขั้นที่ 4 ขั้นการทำตามหน้าที่ทางสังคม (13-16 ปี) คือ การตัดสินใจโดยถือว่าตนมีหน้าที่ ที่จะทำสิ่งนั้น ในฐานะที่ตนเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมนั้น และสังคมนั้นคาดหวังที่จะให้ตนทำหน้าที่ตาม กฎเกณฑ์ต่าง ๆ

ขั้นที่ 5 ขั้นการทำตามคำมั่นสัญญา (16 ปีขึ้นไป) คือ การตัดสินใจโดยเห็นแก่ประโยชน์ ของคนหมู่มาก ไม่ทำตนให้ขัดต่อสิทธิอันพึงมีพึงได้ของผู้อื่น บุคคลที่มีจริยธรรมในขั้นนี้จะสามารถ ควบคุมบังคับใจตนเองได้

ขั้นที่ 6 ขั้นการยึดอุดมคติสากล (ผู้ใหญ่) คือการตัดสินใจเพื่ออุดมคติอันยิ่งใหญ่ที่เป็นหลักประจำใจของตน บุคคลที่มีจริยธรรมในขั้นนี้ นับว่าเป็นผู้มีจริยธรรมในขั้นสูงสุด

บุคคลแต่ละคนจะมีหรือไม่มีการพัฒนา หรือมีการพัฒนาเร็ว-ช้าต่างกัน เราสามารถวัดระดับจริยธรรมของบุคคลได้โดยดูจากเหตุผลเชิงจริยธรรมที่บุคคลนั้นให้ และเราสามารถที่จะส่งเสริมให้บุคคลมีการพัฒนาระดับจริยธรรมให้สูงขึ้นกว่าเดิมได้ โดยการเปิดโอกาสให้บุคคลเรียนรู้จากการตัดสินใจทางจริยธรรมและอภิปรายร่วมกับผู้อื่น การได้แสดงความคิดเห็นและอภิปรายร่วมกับผู้อื่น จะทำให้บุคคลที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมต่ำเรียนรู้การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นสูงขึ้น

3. การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม โดยการให้สังเกตตัวแบบตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Cognitive Theory) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาเชิงสังคม พัฒนาขึ้นโดยนักจิตวิทยาชาวแคนาดา ชื่อ อัลเบิร์ต แบนดูรา (Albert Bandura) ซึ่งขณะนี้ประจำอยู่ที่มหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด (Stanford University) แบนดูรามองกระบวนการเรียนรู้ว่าเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม แต่ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงเพียงพฤติกรรมภายนอกเท่านั้น กระบวนการนี้เริ่มต้นจากภายในโดยยังไม่จำเป็นต้องมีการแสดงออก (Acquisition) แบนดูราเชื่อว่า การเรียนรู้ส่วนใหญ่ของคนเกิดขึ้นจากการสังเกตจากตัวแบบ ซึ่งสามารถที่จะถ่ายทอดทั้งความคิดและการแสดงออกได้พร้อม ๆ กัน และตัวแบบนี้ทำหน้าที่ 3 ลักษณะด้วยกัน คือ อาจทำหน้าที่ส่งเสริมหรือยับยั้งการเกิดของพฤติกรรม หรือช่วยให้พฤติกรรมนั้นคงอยู่ โดยตัวแบบนี้อาจเป็นบุคคลจริง ๆ (Live Model) หรือตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ (Symbolic Model) ได้แก่ ตัวแบบที่เสนอผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ การ์ตูน หรือหนังสือนวนิยาย เป็นต้น การเรียนรู้จากตัวแบบนี้ประกอบไปด้วยกระบวนการ 4 กระบวนการ คือ กระบวนการตั้งใจ (Attentional Processes) กระบวนการเก็บจำ (Retention Processes) กระบวนการกระทำ (Production Processes) และกระบวนการจูงใจ (Motivational Process) ซึ่งการเรียนรู้ในแต่ละกระบวนการจะเป็นไปอย่างไรขึ้นกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล (Personal) ปัจจัยทางสภาพแวดล้อม (Environmental) และปัจจัยทางพฤติกรรม (Behavioral) นอกจากแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้โดยการสังเกตตัวแบบแล้ว แบนดูราได้เสนอแนวคิดสำคัญอีก 2 แนวคิด คือ แนวคิดเกี่ยวกับการกำกับตนเอง (Self-regulation) ซึ่งเชื่อว่ามนุษย์สามารถที่จะควบคุมความคิด ความรู้สึก และการกระทำของตนเอง เพื่อนำตนเองไปสู่จุดมุ่งหมายหรือผลที่ต้องการได้ และแนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-Efficacy) ซึ่งเชื่อว่า การรับรู้ความสามารถของตนเองนั้นมีผลต่อการกระทำของบุคคล ผู้ที่รับรู้ว่าคุณมีความสามารถก็จะแสดงความสามารถนั้นออกมา (สมโภชน์ เขี่ยมสุภาษิต. 2539)

4. การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม โดยใช้วิธีการกระจ่างให้นิยม (Values Clarification) แรทส์ (Rath) ได้พัฒนาแนวคิดนี้โดยอธิบายว่า ค่านิยมเป็นสิ่งที่บุคคลเลือกยึดถือเป็นหลักหรือแนวทางในการดำรงชีวิตของตน บุคคลที่ไม่มีค่านิยมในการดำรงชีวิต มักจะเป็นผู้ที่มีลักษณะโหล่ไม่แน่ใจ ตัดสินใจช้า หรือตัดสินใจไม่ได้ บางคนอาจมีลักษณะเฉื่อยชา เคว้งคว้าง ล่องลอย ทั้งนี้เพราะ

บุคคลนั้นขาดหลักและอุดมการณ์ในการตัดสินใจและการดำรงชีวิต ซึ่งจะต่างกับบุคคลที่มีค่านิยมที่ชัดเจนในการดำรงชีวิต แรทส์ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายที่จะตอบว่าค่านิยมอะไรเป็นค่านิยมที่ควรปลูกฝังในตัวบุคคล แต่เห็นว่าเป็นสิทธิของบุคคลแต่ละคนที่จะคิดและเลือกยึดถือค่านิยมที่ตนพอใจ การกระตุ้นให้แสวงหาค่านิยมมาเป็นหลักหรืออุดมการณ์ในการดำรงชีวิตของตนและการช่วยให้เกิดความกระจ่างในค่านิยมที่เลือกยึดถือ ซึ่งถ้าบุคคลมีความกระจ่างแล้ว ก็อาจจะปรับเปลี่ยนหรือยึดถือค่านิยมนั้นอย่างมั่นคงขึ้น โดยแรทส์ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า ค่านิยมแท้ควรมีคุณลักษณะครบ 7 ประการ คือ เป็นค่านิยมที่บุคคล

- 4.1 เลือกอย่างเสรีไม่มีใครบังคับให้เลือก
- 4.2 เลือกจากตัวเลือกหลายตัว
- 4.3 เลือกโดยผ่านการพิจารณาถึงผลที่จะตามมาทั้งทางบวกและลบ
- 4.4 เลือกแล้วมีความภาคภูมิใจในสิ่งที่เลือก
- 4.5 เลือกแล้วยอมรับในสิ่งที่เลือกอย่างเปิดเผย
- 4.6 เลือกแล้วลงมือปฏิบัติตามค่านิยมที่เลือกนั้นจริง
- 4.7 ปฏิบัติตามค่านิยมที่เลือกอย่างต่อเนื่อง

แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ในท่ามกลางกระแสการพัฒนาประเทศเพื่อความทันสมัยที่เริ่มต้นขึ้นในสมัยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นต้นมานั้น แม้ว่าในด้านหนึ่งจะก่อให้เกิดความมั่งคั่งทางวัตถุอย่างต่อเนื่อง แต่อีกด้านหนึ่งก็มีประชาชนกลุ่มหนึ่งที่อยู่ชายขอบ (Marginal) เข้าไม่ถึงกระบวนการพัฒนาข้างต้นนี้ และมีอีกบางส่วนเช่นกันที่เป็นผู้ผลิตรายย่อยในภาคเกษตรที่เคยพึ่งตนเองได้ ถูกการพัฒนาแบบทุนนิยมเบียดขับจนต้องหลุดออกไปจากกระแสการพัฒนาดังกล่าว

ในขณะที่การพัฒนาของประเทศไทยยังคงดำเนินการอยู่นั้นก็ได้มีการพัฒนาอีกกระแสหนึ่งนำโดยพระมหากษัตริย์ ทั้งนี้และทั้งนั้นการพัฒนาอย่างหลังนี้มีจุดประสงค์แตกต่างออกไปจากการพัฒนากระแสหลัก (Mainstream development) โดยเน้นไปที่การพึ่งพาตนเอง (Self-reliance) ของประชาชนระดับรากหญ้าเป็นสำคัญ

จนกระทั่งมาในปี 2517 หรือนับเป็นระยะเวลาเกือบร่วมสามทศวรรษนับจากการครองราชย์พระองค์ท่านจึงได้เผยแพร่แนวคิดว่าด้วย “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นครั้งแรก ดังข้อความข้างล่างนี้ (กนกศักดิ์ แก้วเทพ. 2550: 18-24)

“การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นตอน ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมีพอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลัก

วิชาการ เมื่อได้พื้นฐานความมั่นคง พร้อมพอสมควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างเสริมและฐานะเศรษฐกิจขั้นสูงโดยลำดับต่อไป...”

พระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

พระราชทานแก่นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วันที่ 18 กรกฎาคม 2517

“คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้าสมัย ว่าเมืองไทยเชย ว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งที่ดีสมัยใหม่ แต่เราอยู่พอมีพอกิน และขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทยพออยู่พอกิน มีความสงบ และทำงานตั้งจิตอธิษฐาน ตั้งปณิธาน ในทางนี้ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพออยู่พอกิน ไม่ใช่จะรุ่มเรื่องอย่างยอด แต่ว่ามีความพออยู่พอกิน มีความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ถ้าเรารักษาความพออยู่พอกินนี้ได้ เราก็จะยอดยิ่งยวดได้...”

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ

เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม 2517

ณ ศาลาดุสิดาลัย พระตำหนักจิตรลดารโหฐานพระราชวังดุสิต

สิ่งสำคัญที่ต้องเน้นย้ำในที่นี้คือ แนวคิด “เศรษฐกิจพอเพียง” โดยผ่านคำสำคัญคือ พออยู่พอกิน มีที่มาจากประสบการณ์ของการปฏิบัติที่เป็นจริงในสังคมไทยเราเอง โดยผ่านโครงการพระราชดำริทั้งหลาย ดังนั้น โครงการพระราชดำริทั้งหลายจึงเปรียบเสมือนเป็นฐานสำคัญของห้องทดลองขนาดใหญ่ (Laboratory) ของการปฏิบัติการพัฒนาแนวเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีใช่เป็นการพัฒนาที่เริ่มต้นจากแนวคิดที่มาจากหนังสือตำราหรือประสบการณ์การพัฒนาของต่างประเทศ ทั้งนี้ วิสัยทัศน์เรื่อง พออยู่พอกิน ถือเป็นเศรษฐกิจขั้นรากฐาน

อาจตั้งเป็นข้อสังเกตได้ว่า พระราชดำรัสของในหลวงเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540 นั้นนับเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของกระบวนการพัฒนา ที่พระองค์ต้องการประกาศให้พสกนิกรชาวไทยทราบ โดยทั่วกันว่า น่าจะถึงเวลาสำหรับการเลือกการพัฒนาอย่างอื่นที่ไม่ใช่การพัฒนาระแสหลัก และเหตุการณ์วิกฤติเศรษฐกิจปี พ.ศ.2540 เป็นเครื่องพิสูจน์ได้อย่างชัดเจนว่า การพัฒนาระแสหลักมิได้นำมาซึ่งความอยู่ดีกินดีและความผาสุกในชีวิต หากแต่เป็นความทุกข์ยาก ดังข้อความข้างล่างนี้

“เศรษฐกิจพอเพียง แปลว่า Sufficiency Economy คำว่า Sufficiency Economy นี้ไม่มีในตำราเศรษฐกิจ จะมีได้อย่างไร เพราะว่าเป็นทฤษฎีใหม่

Sufficiency Economy นั้น ไม่มีในตำรา เพราะหมายความว่าเรามีความคิดใหม่ และโดยที่ ท่านผู้เชี่ยวชาญสนใจ ก็หมายความว่าเราก็สามารถที่จะไปปรับปรุง หรือไปใช้หลักการเพื่อที่จะให้ เศรษฐกิจของประเทศและของโลกพัฒนาดีขึ้น”

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ

เนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม 2542

ณ ศาลาดุสิดาลัย พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต

สาระสำคัญของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมีลักษณะการพัฒนาที่เป็นองค์รวม (Holistic) และให้ความสำคัญกับประชาชนเป็นเบื้องต้น (Development as if people mattered) ในขณะเดียวกันก็ยังเป็นแนวคิดที่ครอบคลุมมิติต่าง ๆ อีกด้วย ไม่เพียงแต่เฉพาะด้านเศรษฐกิจเท่านั้น และที่สำคัญกว่าก็คือ ยังเป็นการแก้ไขวิธีคิดให้ถูกต้องอีกด้วย คือ การยึดมั่นในหลักการของความพอประมาณ ความมีเหตุมีผลและความซื่อสัตย์มีคุณธรรม ซึ่งอาจเรียกรวม ๆ กันว่าเป็น ด้านในของชีวิต ที่จักสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตที่เป็นอยู่ไปในวิถีทางที่ถูกที่ควร และยังสามารถใช้ในการป้องกันปัญหาก่อนที่จะเกิดอีกด้วย และในท้ายที่สุดก็จะนำไปสู่การพึ่งตนเอง ซึ่งหลักการสำคัญของการพึ่งตนเองตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมี 5 ประการดังนี้คือ

1. การพึ่งตนเองทางจิตใจ
2. การพึ่งตนเองทางสังคม
3. การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ
4. การพึ่งตนเองทางทรัพยากรธรรมชาติ
5. การพึ่งตนเองทางเทคโนโลยี

นอกจากนี้ ทิศนา ขัมมณี (2547: 59) ยังได้กล่าวว่า แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียงที่มุ่งช่วยเหลือเกษตรกรให้พึ่งตนเองในการประกอบอาชีพอย่างได้ผลพอเพียงที่จะเลี้ยงตัวรอด เป็นตัวอย่างสำหรับพสกนิกรในการนำเอาภูมิปัญญาสากลมาใช้ร่วมกับภูมิปัญญาไทยให้สามารถเลือกทางเดินชีวิตอย่างมีเป้าหมายและพึ่งพาตนเองได้ ทฤษฎีนี้มีแนวคิดอันเป็นแก่นสำคัญในการดำรงชีวิต สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในศาสตร์หรือสาขาวิชาอื่น นอกจากเกษตรกรรมได้ และการนำทฤษฎีใหม่ไปใช้ต้องดูให้เหมาะสมกับความจำเป็น สภาพแวดล้อม และปัจจัยต่าง ๆ ทั้งนี้ ภูมิแฉสำคัญ 3 ประการของเศรษฐกิจพอเพียง คือ 1) ทำด้วยเหตุผล 2) ทำแบบพอประมาณตามศักยภาพของตนเอง ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ มนุษย์ และเทคโนโลยี และ 3) ต้องมีภูมิคุ้มกันอยู่ตลอดเวลา ระมัดระวังและหาสิ่งมารองรับกับวิกฤตครั้งต่อไป

ตามแนวพระราชดำริ สามารถวิเคราะห์แนวคิดหลักที่แฝงอยู่ในทฤษฎีใหม่ได้ 7 ประการ คือ

1. แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง
2. แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นอิสระภาพ
3. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
4. แนวคิดเกี่ยวกับการทำงานและแสวงหาความรู้
5. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง
6. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
7. แนวคิดเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ทฤษฎี

โดยแนวคิดทั้ง 7 ประการนี้ ชี้ให้เห็นว่า การมีคุณภาพชีวิตที่ดีต้องอาศัยคุณสมบัติต่าง ๆ อาทิ การรู้จักพึ่งตนเอง การรู้จักอยู่อย่างพอเพียง การทำงานด้วยความขยันอดทน ไม่ทอดทิ้ง การรู้จักแก้ปัญหา การรู้จักแสวงหาความรู้ การรู้จักรวมกลุ่ม การทำงานร่วมกัน การรู้จักพัฒนาตนเอง การปลูกฝังคุณสมบัติดังกล่าว หรือค่านิยมเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับสังคมไทย และต้องเริ่มปลูกฝังตั้งแต่เยาวชน ซึ่งวิธีการที่น่าจะดีที่สุดในการปลูกฝังค่านิยม คือ การที่ผู้ใหญ่ทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี และมีสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้เด็ก

สมพร เทพสิทธิ์า (2549). กล่าวว่า การเดินตามรอยพระยุคลบาทเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการแก้ไขปัญหาตามหลักอริยสัจสี่ คือ 1) รู้สภาพปัญหา (ทุกข์) 2) รู้สาเหตุของปัญหา (สมุทัย) 3) รู้เป้าหมายของการแก้ปัญหา (นิโรธ) และ 4) รู้วิธีการแก้ปัญหา (มรรค) เป็นการแก้ปัญหาที่สาเหตุอย่างมีการวิเคราะห์และมีระบบ มีการวางแผนงาน กำหนดยุทธศาสตร์และมีการประสานงานที่ดีระหว่างหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ไม่ใช่เป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าอย่างไม่มีระบบ ซึ่งการเดินตามรอยพระยุคลบาทเศรษฐกิจพอเพียง อาจจะใช้วิธีการต่าง ๆ ดังนี้

1. การปลูกฝังคุณธรรมและศาสนธรรม การที่ระบบการศึกษาที่ผ่านมาจะเน้นในเรื่องความเป็นเลิศทางวิชาการ (Academic Excellence) ต้องการให้นักเรียน นักศึกษาเป็นคนเก่ง เป็นคนฉลาด มีความรู้ความสามารถ โดยเฉพาะในเรื่องวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อให้สามารถแข่งขันกับนานาชาติอารยประเทศ ระบบการศึกษาไม่ได้เน้นในเรื่องของศาสนาและคุณธรรมเท่าที่ควร จึงทำให้เกิดช่องว่างที่ห่างไกลระหว่างความฉลาดทางเชาวน์ปัญญา (Intelligence Quotient) กับความฉลาดทางศีลธรรมทำให้เกิดปัญหาเยาวชน ความก้าวร้าวรุนแรง ยึดในวัตถุนิยมบริโภคนิยม ขาดรากฐานทางศาสนา วัฒนธรรมไทย ขาดเอกลักษณ์ไทย และหมกมุ่นในเรื่องเพศสัมพันธ์

การที่การพัฒนาประเทศของเราและการพัฒนาคนของเราไม่ได้รับความสำเร็จ ก็เพราะในการพัฒนาประเทศและการพัฒนาคน เราไม่ได้พัฒนาที่รากฐานของชีวิตและจิตใจ เราไปพัฒนาประเทศที่เศรษฐกิจ พัฒนาคนที่ความรู้ความสามารถ เมื่อเราไม่ได้พัฒนาประเทศและพัฒนาคนที่รากฐานของประเทศและรากฐานของคนจึงอ่อนแอ ทำให้ประเทศของเราต้องประสบภาวะวิกฤตต่าง ๆ มีปัญหาสังคม

ที่เพิ่มมากขึ้นและรุนแรงยิ่งขึ้น และคนของเราถึงแม้จะมีความรู้สูง แต่จิตใจไม่ได้สูงตามความรู้ไปด้วย บางคนก็นำความรู้ไปใช้ในทางเอารัดเอาเปรียบคนอื่น หาประโยชน์ให้ตนเองในทางไม่ชอบ

2. ปลุกฝังอุดมการณ์และอุดมคติ อุดมการณ์และอุดมคติเป็นสิ่งสำคัญของชีวิต ผู้ที่ทำงานและดำรงชีวิตด้วยอุดมการณ์และอุดมคติจะทำงานเพื่องาน ด้วยความวิริยะอุตสาหะ ซื่อสัตย์สุจริต จะไม่หวั่นไหวต่อมิสสินจ้าง จะมีชีวิตอยู่เพื่อความดี จะทำความดีโดยไม่ท้อแท้หรือหวั่นไหว แม้ว่าการทำความดี จะต้องประสบกับปัญหาและอุปสรรคมากมายเพียงใด คนไทยจึงควรได้รับการปลุกฝังให้มีอุดมคติในการทำงานและในการดำรงชีวิต และมีอุดมการณ์ของหมู่คณะและอุดมการณ์ของชาติเป็นเป้าหมายและเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ

3. การปลุกฝังค่านิยมที่สร้างสรรค์ คำว่า “ค่านิยม” (Social Value) หมายถึง สิ่งที่สังคมเห็นว่ามีคุณค่า ซึ่งอาจเป็นรูปธรรมหรือนามธรรมก็ได้ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้ให้ความหมายของค่านิยมไว้ว่าหมายถึง “สิ่งที่คนสนใจ สิ่งที่คนปรารถนาจะได้ ปรารถนาจะเป็นหรือกลับกลายมาเป็นสิ่งที่คนถือว่าเป็นสิ่งบังคับต้องทำต้องปฏิบัติ เป็นสิ่งที่คนบูชายกย่องและมีความสุขที่จะได้เห็น ได้ฟัง ได้เป็นเจ้าของ”

ค่านิยมที่พึงประสงค์หรือค่านิยมที่สร้างสรรค์ จะช่วยพัฒนาคนและสังคมให้เจริญรุ่งเรืองก้าวหน้า ตรงกันข้ามค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์จะทำให้คนและสังคมเสื่อมลง ถ้าคนเชื่อในค่านิยมทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ก็จะทำให้มีความละเอียดและความเกรงกลัวต่อบาป ไม่กล้าทำชั่วทั้งต่อหน้าและลับหลัง แต่ถ้ามีค่านิยมที่ไม่เชื่อว่าจะทำได้ดี ก็จะทำให้ผู้นั้นทำชั่วโดยไม่ละอายและเกรงกลัวต่อบาป โดยค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการที่คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้ออกประกาศลงวันที่ 17 มีนาคม 2525 เรื่อง ค่านิยมพื้นฐาน เชิญชวนให้ทุกคนช่วยกันสร้างเสริมปลุกฝังและปฏิบัติตามได้แก่ 1) การพึ่งตนเอง ขยันหมั่นเพียรและมีความรับผิดชอบ 2) การประหยัดและอดออม 3) การมีระเบียบวินัยและการเคารพกฎหมาย 4) การปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนา 5) ความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

4. การปลุกฝังจิตสำนึกแก่ประชาชน ต้องปลุกฝังจิตสำนึกให้มีความตระหนัก (Awareness) มีจิตสำนึก(Consciousness) มีการกระทำร่วมกัน(Collective action) มีเครือข่าย(Network) ประสานงานและร่วมมือกัน

5. การปลุกฝังคุณธรรมแก่เยาวชน เยาวชนเป็นเหมือนผ้าขาวที่บริสุทธิ์ เป็นไม้อ่อนที่ดัดง่าย จึงควรให้ความสำคัญและความสนใจเป็นพิเศษในการอบรมและพัฒนาเยาวชนของเราตั้งแต่ยังเป็นเด็ก ให้เป็นเยาวชนที่พึงประสงค์ คือ เป็นคนเก่งด้วยปัญญา เป็นคนดีด้วยคุณธรรม มีความสุขในสังคม

การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง

การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ สามารถใช้ได้ 3 ระดับ คือ 1) ระดับบุคคล/ครอบครัว 2) ระดับชุมชน 3) ระดับองค์กรและภาคธุรกิจ (ปริยานุช พินุลสรวุฒ. 2549 : Online) ซึ่งการรับรู้ของประชาชนเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีอยู่ 2 ประเภท คือ 1) คนที่รับรู้ เข้าใจในปรัชญาอย่างชัดเจน และนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต กับ 2) คนที่ไม่เข้าใจปรัชญานี้อย่างลึกซึ้งเพราะไม่ได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง

หากจะพิจารณาจำแนกคุณลักษณะของคน หรือกิจกรรมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง จะพบว่าเกี่ยวข้องกับ 3 ประเด็น คือ

1. พอประมาณ ได้แก่ พอประมาณกับสภาพของตน และพอควรกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ / สังคม กล่าวคือ ไม่โลภจนเบียดเบียนตัวเอง ผู้อื่น ทำลายสิ่งแวดล้อม

2. มีเหตุผล คือ ไม่ประมาท รอบรู้มีสติ รู้สาเหตุ รู้ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง รู้ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ

3. มีภูมิคุ้มกันที่ดี ได้แก่ สุขภาพที่ดี พร้อมรับความเสี่ยงต่าง ๆ (วางแผน / เงินออม / ประกัน) ทำประโยชน์ให้กับผู้อื่น สังคม และเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้ใน 4 ด้านคือ

ด้านจิตใจ คือ มีจิตใจเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร ประนีประนอม นึกถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก

ด้านสังคม คือ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รู้รักสามัคคี สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชน

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ รู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาดและรอบคอบ เลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด

ด้านเทคโนโลยี คือ รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อม (ภูมิสังคม) พัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้านเองก่อน ก่อให้เกิดประโยชน์กับคนหมู่มาก

หากเปรียบเทียบหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับหลักคำสอนของพุทธศาสนา จะสอดคล้องกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ได้แก่

1. รู้เหตุ	}	ความมีเหตุผล
2. รู้ผล		
3. รู้ตน	}	ความพอประมาณ
4. รู้ประมาณ		
5. รู้กาล	}	ภูมิคุ้มกัน
6. รู้บุคคล		
7. รู้ชุมชน		

เศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของบุคคลหรือชนบทเท่านั้น แต่ความจริงสามารถประยุกต์ใช้ได้กับภาคธุรกิจเช่นเดียวกัน กล่าวคือ เป็นการตัดสินใจในการดำเนินธุรกิจที่พอประมาณ มีเหตุผล และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเอง บนพื้นฐานของความรู้และคุณธรรม การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเกิดได้หลายด้าน และหลายรูปแบบ ไม่มีสูตรสำเร็จ ผู้ประกอบการแต่ละคนจะต้องพิจารณาตามความเหมาะสมให้สอดคล้องกับเงื่อนไข และสถานะที่เผชิญอยู่ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะช่วยให้ผู้ประกอบการ “อุกคิต” ว่ามีทางเลือกอีกทางหนึ่ง ที่จะช่วยให้เกิดความยั่งยืนและสมดุลในระยะยาว (ปริญญช พินุลสรวุฒ. 2549 : Online)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาธีระวุฒิ ธีรธมฺโม (โสมเกษตรินทร์) (2543) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้แนะและปลูกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสในจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 200 รูป พบว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่ได้เลือกใช้วิธีการสื่อสารแบบเผชิญหน้าโดยการลงมือทำเป็นแบบอย่างหรือสาธิตมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 36.5 และเลือกใช้วิธีการเทศน์สอน ชี้นำหรือบรรยาย คิดเป็นร้อยละ 26.0 ส่วนวิธีการสื่อสารโดยผ่านสื่อมวลชนต่าง ๆ พบว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่เลือกใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงและหนังสือพิมพ์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 24.0 เท่ากัน รองลงมาเลือกใช้สื่อวิทยุโทรทัศน์ คิดเป็นร้อยละ 21.0 นอกจากนี้ยังพบว่า ภูมิหลังของพระสงฆ์ที่แตกต่างกันมีบทบาทในการชี้แนะและปลูกจิตสำนึกประชาชนชนบทเพื่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ไม่แตกต่างกัน

พระมหาสัญญา ปญญาวิจิตฺโต (โป่งใจ) (2543) ศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาล-ธรรมโกศล (สุพจน์ กญฺจนิโก, “หลวงพ่อตา”-“แพรวเยื่อไม้”) พบว่า ท่านได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการเทศน์มหาชาติและการเทศน์ธรรมวัตรตามประเพณีโบราณมาเป็นการเทศน์มหาชาติแบบประยุกต์และนำเข้ามาสู่การปฐกถาธรรม บรรยายธรรม อภิปราย ได้ว่าที่ และการสนทนาธรรมแบบร้อยแก้ว เป็นต้น นอกจากนี้ยังใช้การเผยแผ่พุทธธรรมผ่านสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ เช่น วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร แถบบันเทิงเสียง และจัดพิมพ์หนังสือธรรมะออกเผยแผ่ เป็นต้น โดยเฉพาะวรรณกรรมเรื่องสั้นได้สะท้อนให้เห็นค่านิยมและปัญหาต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทยในสมัยนั้น ท่านได้ให้คำแนะนำและเสนอความคิดเห็นเชิงแก้ไขปรับปรุงในเรื่องต่าง ๆ ชักจูงโนมน้าวจิตใจบุคคลให้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องตามหลักพุทธธรรมและส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาตนเอง เพื่อให้เกิดความสงบสุขในครอบครัว ส่งเสริมให้เกิดความสงบสุขในสังคม และส่งเสริมให้เกิดจิตสำนึกในเรื่องต่าง ๆ ที่สังคมไทยยังบกพร่อง รวมความว่าท่านมีทั้งศาสตร์หรือความรู้และศิลป์หรือเทคนิคและวิธีการในการนำเสนอหรือเผยแผ่พุทธธรรม

พินิจ ลาภธนานนท์ (2550,มิถุนายน : Online) ศึกษาวิจัยเรื่องกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการปรับเปลี่ยนบทบาทการพัฒนาของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคอีสาน โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกพระสงฆ์นักพัฒนา ผู้นำและชาวบ้านในชุมชนที่พระสงฆ์นักพัฒนาทำงานอยู่ เจ้าหน้าที่ของรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนที่เคยมีประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับพระสงฆ์นักพัฒนา พบว่าพระสงฆ์นักพัฒนาไม่ใช่ผลผลิตทั้งของโครงการและนโยบายของรัฐหรือของกิจกรรมและการสนับสนุนขององค์กรพัฒนาเอกชน บทบาทการพัฒนาของพระสงฆ์เป็นรูปแบบหนึ่งของวิถีปฏิบัติแบบพุทธศาสนาชาวบ้านระหว่างพระสงฆ์และชาวบ้านในท้องถิ่น ปัจจัยภายในท้องถิ่นมีอิทธิพลที่เด่นชัดต่อแรงจูงใจและการตัดสินใจแสดงบทบาทการพัฒนาของพระสงฆ์ โดยปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนคือแรงจูงใจสำคัญศักยภาพและความสามารถของพระสงฆ์ที่จะส่งเสริมกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ มีส่วนเกี่ยวเนื่องกับความสัมพันธ์ทางศาสนาและสังคมระหว่างพระสงฆ์และชาวบ้าน ในชุมชน ถ้าพระสงฆ์ไม่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับชาวบ้านและได้รับความศรัทธาอันน้อยจากชาวบ้าน พระสงฆ์ก็จะไม่สามารถส่งเสริมกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ในชุมชนได้ หลังจากที่ได้ทำงานพัฒนาแล้ว ถ้าพระสงฆ์ไม่สามารถรักษา

ความสัมพันธ์ที่ดีและศรัทธาที่ได้รับจากชาวบ้านไว้ได้ พระสงฆ์ก็จะไม่สามารถสานต่อกิจกรรมการพัฒนาได้ ทั้งนี้ธรรมชาติของกิจกรรมสังคมพัฒนานั้นมี ส่วนสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับความต้องการจำเป็นของชาวบ้าน

ระพีณ ชูชื่น (2533 : Online) ศึกษาเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยสอบถามพระสงฆ์ จำนวน 123 รูป ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ในด้านการส่งเสริมอบรมทางด้านจริยธรรมของนักเรียนในสถานศึกษา พระสงฆ์ส่วนมากเคยเข้ามาส่งเสริมอบรมด้านจริยธรรมให้นักเรียนมากกว่าสัปดาห์ละ 1 ครั้ง โดยส่วนมากเป็นครูสอนจริยศึกษาประจำโรงเรียนมากที่สุด รองมาคือ เป็นวิทยากรรับอาราธนามาแสดงธรรมเทศนา หรือแสดงปาฐกถาธรรม ส่วนเนื้อหาที่ส่งเสริมคือ เรื่องความเมตตา กรุณา มากที่สุด รองลงมาคือ เนื้อหาเกี่ยวกับความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ นอกจากนี้ พระสงฆ์ส่วนมากยังเคยมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมในวันสำคัญร่วมกับโรงเรียน โดยเป็นผู้ให้ความร่วมมือกับคณะครูอาจารย์มากที่สุด ส่วนการจัดกิจกรรมภายในสถานศึกษา พระสงฆ์ส่วนมากมีส่วนร่วมในการจัดรายการตอบปัญหาทางจริยธรรมในโอกาสพิเศษของโรงเรียนมากที่สุด รองมาคือ โครงการอบรมศีลธรรมนักเรียนภาคฤดูร้อน ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาปัญหาจริยศึกษาในโรงเรียน พระสงฆ์ส่วนมากเคยให้คำแนะนำแก่นักเรียนในเรื่องความกตัญญูตเวที่มากที่สุด รองลงมาคือ ความเมตตา กรุณา อุเบกขา และด้านการเป็นสื่อกลางระหว่างโรงเรียนกับชุมชน พระสงฆ์ส่วนมากเคยมีส่วนร่วมในการชักชวนสมาชิกในชุมชนให้เข้าร่วมกิจกรรมทางจริยธรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น โดยกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา ที่พระสงฆ์ชักชวนแก่สมาชิกในชุมชนมากที่สุด ได้แก่ กิจกรรมวันวิสาขบูชา มากที่สุด รองลงมาคือ วันมาฆบูชา สำหรับกิจกรรมเกี่ยวกับศาสนพิธีของโรงเรียนที่พระสงฆ์ให้การชักชวนมากที่สุด คือ การตักบาตร รองลงมาคือ การฟังเทศน์

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการการวิจัยมีขั้นตอนดังนี้

1. การกำหนดกลุ่มเป้าหมายและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การจัดกระทำกับข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การกำหนดกลุ่มเป้าหมายและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มเป้าหมายและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

1. กลุ่มเป้าหมาย

ในการศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีกลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่มดังต่อไปนี้

- (1) กลุ่มพระสงฆ์ ได้แก่ พระสังฆาธิการ และพระสงฆ์ทั่วไป
- (2) กลุ่มพุทธศาสนิกชนที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทางศาสนารูปแบบต่าง ๆ จำแนกเป็น 2.1) กลุ่มนักเรียน นิสิต นักศึกษา 2.2) กลุ่มข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ 2.3) กลุ่มประชาชนทั่วไป

โดยมีพื้นที่เป้าหมายในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค คือ ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง

2. กลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed method research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ

- (1) กลุ่มพระสงฆ์ โดยจำแนกเป็น พระสังฆาธิการ จำนวนทั้งสิ้น 20 ตัวอย่าง และพระสงฆ์ทั่วไป จำนวน 100 ตัวอย่าง โดยใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ในการวิจัยเชิงคุณภาพ

- (2) กลุ่มพุทธศาสนิกชน โดยจำแนกเป็น 2.1) กลุ่มนักเรียน นิสิต นักศึกษา 2.2) กลุ่มข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ 2.3) กลุ่มประชาชนทั่วไป จำนวน 1,037 ตัวอย่าง โดยใช้การสุ่มแบบเป็นกลุ่ม (Area or Cluster Sampling) ในการวิจัยเชิงปริมาณ

โดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างจะกระจายตามพื้นที่เป้าหมายในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จำนวน 5 จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ สุราษฎร์ธานี นครราชสีมา และชลบุรี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้รับการพัฒนาร่วมกันระหว่างกรมการศาสนาและสวนดุสิตโพล มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต โดยแบ่งเป็น 2 ชุด คือ

1. แบบสัมภาษณ์พระสงฆ์และพระสังฆาธิการ

2. แบบสอบถามพุทธศาสนิกชน ประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่

2.1 ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวและความคิดเห็นที่มีต่อสังคมปัจจุบันมีลักษณะเป็นแบบสอบถามปลายปิด (Close-ended) และปลายเปิด (Open-Ended)

2.2 ส่วนที่ 2 ความคาดหวังและปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ

การสร้างแบบสอบถาม

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทพระสงฆ์ การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2. ร่างแบบสอบถามนำเสนอคณะกรรมการตรวจรับงานจ้างฯ ของกรมการศาสนา เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและให้ความเห็นชอบแบบสอบถามพุทธศาสนิกชนและแบบสัมภาษณ์พระสงฆ์

3. ปรับแก้ไขตามมติที่ประชุมคณะกรรมการตรวจรับงานจ้างฯ

4. นำเสนอคณะกรรมการตรวจรับงานจ้างฯ ของกรมการศาสนา อีกครั้งเพื่อให้ความเห็นชอบก่อนนำมาใช้เก็บข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัย มีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

1. การเก็บข้อมูลพระสังฆาธิการ ใช้การประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Groups) พระสังฆาธิการที่อยู่ในพื้นที่เป้าหมายในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยมีพระสังฆาธิการมาร่วมประชุมสนทนากลุ่มจากการนิมนต์ของกรมการศาสนา จำนวน 20 รูป

2. การเก็บข้อมูลพระสงฆ์ ใช้วิธีการสัมภาษณ์พระสงฆ์ที่อยู่ในพื้นที่เป้าหมายในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จำนวน 100 ตัวอย่าง

3. การเก็บข้อมูลพุทธศาสนิกชน มีกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่มย่อยคือ 1) รัฐบาล/เจ้าหน้าที่ของรัฐ 2) นักเรียน/นิสิต/นักศึกษา 3) ประชาชนทั่วไป ที่อยู่ในพื้นที่เป้าหมายในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยใช้วิธีการสอบถามและให้กลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ตอบแบบสอบถามด้วยตนเอง จำนวน 1,037 ตัวอย่าง

การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์พระสงฆ์และพระสงฆ์ฆาธิการ ใช้การวิเคราะห์เชิงการบรรยาย เนื้อหาตามที่ปรากฏในข้อความ พิจารณาเนื้อหาโดยไม่มีอคติหรือความรู้สึกส่วนตัวเข้าไปพัวพัน ไม่เน้น การตีความหรือหาความหมายที่ซ่อนอยู่เบื้องหลัง หรือความหมายระหว่างบรรทัด และในการวิเคราะห์ เนื้อหาบางครั้งอาจเป็นเพียงการระบุคุณลักษณะเฉพาะของข้อความหรือสาระอย่างเป็นระบบ (สุภางค์ จันทวานิช. 2542: 144-145)

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

การวิเคราะห์แบบสอบถามพุทธศาสนิกชนใช้โปรแกรมสำเร็จรูป QPS (Questionnaire Processing System) โดยมีขั้นตอนดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวและความคิดเห็นที่มีต่อสังคมปัจจุบัน ใช้การแจกแจงความถี่และ หาค่าร้อยละ

ส่วนที่ 2 ความคาดหวังและปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีลักษณะเป็นแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ มาแจกแจง ความถี่ โดยกำหนดคะแนนในแต่ละระดับ ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด. 2543: 99-100)

เห็นด้วยมากที่สุด	กำหนดให้ 5 คะแนน
เห็นด้วยมาก	กำหนดให้ 4 คะแนน
เห็นด้วยปานกลาง	กำหนดให้ 3 คะแนน
เห็นด้วยน้อย	กำหนดให้ 2 คะแนน
เห็นด้วยน้อยที่สุด	กำหนดให้ 1 คะแนน

โดยแปลผลความหมายของค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ถ้อยคำดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51-5.00	หมายถึง	เห็นด้วยมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.51-4.50	หมายถึง	เห็นด้วยมาก
ค่าเฉลี่ย 2.51-3.50	หมายถึง	เห็นด้วยปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.51-2.50	หมายถึง	เห็นด้วยน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00-1.50	หมายถึง	เห็นด้วยน้อยที่สุด

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ความคาดหวังของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการวิจัยแบบวิธีผสมผสาน (Mixed Method Research) ซึ่งประกอบด้วยการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) ดังนั้นจึงขอวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ความคิดเห็นของพระสงฆ์

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการ

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชน

ส่วนที่ 1 ความคิดเห็นของพระสงฆ์

จากผลสรุปที่รวบรวมได้จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ทั่วไปเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถสรุปออกเป็น 7 ประเด็นตามแบบสัมภาษณ์ดังนี้

1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการขาดคุณธรรม จริยธรรมของคนในสังคมในปัจจุบัน

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคเหนือ พบว่าพระสงฆ์โดยส่วนใหญ่มีความคิดเห็นตรงกันเกี่ยวกับปัญหาการขาดคุณธรรม จริยธรรมของคนในสังคมปัจจุบัน คือ สภาพสังคมไทยในปัจจุบันคุณธรรมและจริยธรรมถดถอยลงไป คนในสังคมปัจจุบันมีความห่างไกลจากหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา คือ เริ่มที่จะห่างเหินกับคำสอนที่เป็นแค่พื้นฐานในการดำเนินชีวิต จึงทำให้คุณธรรมและจริยธรรมในการดำเนินชีวิตของคนในปัจจุบันลดน้อยลงไป แต่ก่อนนั้นวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีทางภาคเหนือ มีคนมาปฏิบัติธรรมกันมาก แต่ตอนนี้ไม่ค่อยมี ส่วนคนที่จะเข้าวัดส่วนมากก็เป็นผู้สูงอายุ ส่วนวัยรุ่น หรือวัยทำงานจะเข้าวัดคงไม่มี ในสมัยก่อนพ่อแม่จะพาลูกพาหลานเข้าวัด ฟังธรรม อบรมกริยามารยาท และสอนให้รู้จักการเคารพพ่อแม่ แต่ปัจจุบันนี้เด็กไม่ค่อยได้เข้าวัด เด็กห่างเหินจากวัดมากๆ อาจเป็นเพราะรูปแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ได้ เนื่องจากในปัจจุบันพระพุทธศาสนาถูกเทคโนโลยีเข้ามาแทนที่ อาจมีเกมส์มาบดบังในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังนั้นทางโรงเรียนจึงมีครูพระเข้าไปสอนเพื่อให้เด็กได้ใกล้ชิดกับครูพระ ใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนามากขึ้น ปัจจุบันครูจะใช้เวลาในการสอนคุณธรรมและจริยธรรมน้อยมาก การสอนจริยธรรม จะเอาเวลาที่เหลือ เช่น อาตมาเป็นครูพระสอนจริยธรรมอยู่แล้วจะเอาหลักสูตรกลางเข้าไปสอน แต่ครูบางท่านบอกว่าไม่ต้องให้เนื้อหาเด็กเยอะ เพื่อที่จะเอาเวลาที่เหลือไปสอนพิเศษอย่างอื่นแทน ดังนั้นในสังคม

ปัจจุบัน นักเรียนหลายคนที่ไม่ได้รับการอบรมด้านคุณธรรมหรือศีลธรรม ก็จะประสบปัญหาหลายอย่าง ทั้งทางด้านครอบครัว และเรื่องส่วนตัวตามมา

และพระสงฆ์อีกกลุ่มหนึ่ง มีความคิดเห็นตรงกันว่า ในสังคมปัจจุบันเป็นสังคมแห่ง เทคโนโลยีและการสื่อสาร โลกมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย มีการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน แข่งขันกัน ไม่นำเอาหลักธรรมมาใช้ เป็นไปตามภาวะปัจจัย เช่นแต่ก่อนนี้ที่เขาดำรงชีวิตอยู่ได้จะทำ มาหากินก็ออกไปทำไร่ทำสวน แล้วก็กลับบ้านก็ไม่ต้องมีอะไรห่วงพะอวด คุณธรรมก็ยังคงอยู่ยังดำเนินไปได้ ด้วยดี แต่ปัจจุบันนี้มีสิ่งล่อตาล่อใจ สิ่งของเครื่องใช้มากมาย ทำให้เกิดกิเลส การอยากได้มากขึ้น กว่าเดิม ส่งผลให้คุณธรรมเหล่านี้น้อยลง เกิดการแก่งแย่งชิงดีกันในหมู่คณะ เกิดการเห็นแก่ตัวของ บุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง คนเราในตอนนี้นั้นคุณธรรม และจริยธรรมมันเสื่อมลง แต่ไปหลงผิดทางด้านค่านิยม และวัตถุนิยม เพราะมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีมากขึ้น วัตถุเทคโนโลยีเข้ามาแทนที่กลบ คุณธรรมไปเลย จึงทำให้คุณธรรมและจริยธรรมเสื่อมหายไป สังคมและเศรษฐกิจมันบีบคั้น คนไม่สนใจ เกี่ยวกับกิจกรรมของศาสนา ทุกวันนี้จะทำความสบายใจไม่รู้ถึงแก่นสาร ในขณะที่สภาพสังคมยัง ชาติทั้งจริยธรรมและคุณธรรม มุ่งแต่ประโยชน์ส่วนตัว ไม่คำนึงถึงผลที่เสียหายที่ตามมาจึงทำให้เกิด ปัญหาการขาดคุณธรรม สังคมปัจจุบันจึงเป็นสังคมที่เห็นแก่ตัวไม่มีการเน้นทางด้านคุณธรรมจริยธรรม มากเท่าไร

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง ได้กล่าวว่า ถ้ามองภาพรวม ในส่วนของศักยภาพของพระสงฆ์ในการ ดำเนินงานก็สามารถขับเคลื่อนไปด้วยดีอยู่แล้ว แต่บางอย่างในส่วนของความพอดีก็ยังขาด คือขาดการ สนับสนุนจากชาวพุทธด้วยกัน

และในมุมมองของพระสงฆ์ท่านหนึ่ง คือ มองว่าคนขาดศีลธรรม จริยธรรมกันอย่างมากในคน ทุกระดับ ส่วนมากที่พูดกันก็จะโยนความผิดไปให้กับเด็กและเยาวชน แต่ตอนนี้ถ้าเป็นความเห็นของ อาตมามองว่าไม่ใช่แค่เด็กและเยาวชน คือคนทุกระดับส่วนมากจะขาดคุณธรรมและจริยธรรม เรื่องนี้เป็น การเห็นได้อย่างชัดเจนจากการเป็นอยู่ทุกวันนี้ ที่ทำให้เกิดความเดือดร้อนวุ่นวายต่างๆ แต่ว่า จะชนระดับ ไหนก็ตามแค่นี้ถือพระศาสนา แต่ไม่นำเอาหลักธรรมมาใช้ก็ทำให้เกิดความเดือดร้อนวุ่นวาย ถ้าเป็น ผู้ใหญ่มีหน้าที่การงานที่ใหญ่โต ความผิดอันนั้นก็กว้างขวาง ถ้าเป็นเยาวชนก็เห็นได้ชัดอีกเช่นกัน เช่น พระสงฆ์ สามเณรบางหมู่บางเหล่า ที่ยังไม่ค่อยมีความสำรวมระวังเท่าใดมักจะมีปัญหาอย่างเช่นทุกวันนี้

และพระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง ได้กล่าวว่า ต้องได้รับการปรับปรุงทุกด้าน ต้องแก้ไขปัญหาสังคม เพราะมีการนำเอาวัฒนธรรมจากต่างชาติมาใช้ ซึ่งมันขัดกับศาสนา ทุกวันนี้เกิดปัญหาต่างๆทางสังคม ตามมาไม่ว่าจะเป็นเรื่องของอบายมุข เกิดการคอร์รัปชั่นซึ่งก็ถือว่าขาดหลักคุณธรรมและจริยธรรม “

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคใต้ มีความคิดเห็นตรงกันว่า คนเริ่มจะห่างไกลจาก คุณธรรม และจริยธรรมกันมากขึ้น เช่น นักเรียนตามโรงเรียนต่างๆ การกราบไหว้ การประกอบพิธีกรรม

ทางศาสนา บางครั้งก็ยังไม่เป็น เพราะฉะนั้นคำว่าคุณธรรมและจริยธรรมนี้เราจะซึมซับสามารถทำให้คนเข้าใจและนำไปปฏิบัติค่อนข้างที่จะยาก ในการที่จะสร้างคนไม่ยากเหมือนสร้างโบสถ์ สร้างวิหาร สร้างศาลา เมื่อเราสร้างให้เป็นรูปร่างเป็นที่อยู่อาศัยได้แต่สร้างคนกว่าจะเห็นผลมันนาน บางทีเกิดความเบื่อเกิดความท้อแท้เพราะฉะนั้นเราต้องมองไปที่สถาบันหลัก คือ สถาบันครอบครัว บางทีเด็กไปอยู่ที่โรงเรียนมีคุณครูดูแล บางทีมีพระมาสอนที่โรงเรียนก็ช่วยได้ในระดับหนึ่ง แต่เมื่อเด็กกลับไปบ้านแล้วครอบครัวเขาอยู่อย่างไร คุณพ่อคุณแม่เป็นคนที่ยังรู้จักคุณธรรมจริยธรรมหรือไม่ ถ้าพ่อแม่รู้จักจะสามารถสอนลูกได้ว่าคุณธรรมจริยธรรมเป็นอย่างไร ถ้าครอบครัวไหนคุณพ่อคุณแม่ยังไม่มีเวลาแม้กระทั่งสอนลูกเรื่องหลักคำสอนพุทธศาสนาเช่น ศีล 5 ซึ่งเป็นพื้นฐานของคน บางครั้งถามคุณพ่อคุณแม่ยังไม่รู้เลย มันยากมากที่จะทำอย่างไรเพื่อให้สถาบันครอบครัวนำคุณธรรมและจริยธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวัน และใช้ได้ในทุกเวลาทุกโอกาสด้วย การขาดคุณธรรมจริยธรรมของคนไทยนี้ก็เกี่ยวกับผู้นำในหลายด้าน ขาดการเอาใจใส่ดูแล เช่น โรงเรียนก็ไม่ค่อยเอาใจใส่ ครูอาจารย์ก็ไม่ค่อยเอาใจใส่เท่าที่ควร ผู้ปกครองก็ไม่ค่อยสนใจเพราะว่าต้องทำงาน และทางวัดก็ไม่ได้ดูแลเท่าที่ควร และญาติโยมที่มาวัดก็ไม่ได้พาลูกหลานมาด้วย คือไม่ได้ปลูกฝังจริยธรรมศีลธรรมตั้งแต่เด็ก และคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนแต่ละโรงเรียนมีน้อยมาก ดังนั้นพระจึงมีบทบาทสำคัญที่ต้องจะเข้าไปสอนคุณธรรมและจริยธรรมในโรงเรียน บทบาทของพระสงฆ์ตอนนี้ คือให้พระสงฆ์เข้าไปอบรมคุณธรรมและจริยธรรมให้นักเรียนในโรงเรียน เพราะคุณธรรมและจริยธรรมในตัวเด็กลดน้อยลงมาก แม้แต่การกราบไหว้ก็ยังไม่ค่อยจะรู้จัก ซึ่งยังต้องปรับปรุงแก้ไขอีกมาก

และพระสงฆ์อีกกลุ่มหนึ่งได้ให้ความเห็นตรงกันว่า ลักษณะของสังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่จะต้องมีการแข่งขัน ลักษณะของปัญหาการขาดคุณธรรม และจริยธรรม เนื่องจากประชาชนจะต้องขวนขวายในการทำงาน ต้องดิ้นรนต่อสู้กับชีวิตความเป็นอยู่ ก็เลยขาดการให้เวลากับครอบครัว เมื่อไม่มีเวลาให้กับครอบครัวแล้วมันจะเกิดปัญหาครอบครัว ปัญหาสังคมตามมา อย่างปัญหาที่เกิดในปัจจุบันก็คือ บางครั้งพ่อแม่ยังไม่พร้อมที่จะมีครอบครัว เมื่อไม่พร้อมก็ไม่รู้ว่าจะรับผิดชอบอย่างไร จึงทำให้เด็กขาดความอบอุ่น ดังนั้นเมื่อสถาบันครอบครัวซึ่งเป็นสถาบันหลักแต่ไม่ได้ทำหน้าที่การเป็นครอบครัว สถาบันโรงเรียนก็ไม่ได้ทำหน้าที่ดูแลเอาใจใส่เท่าที่ควร ดังนั้นจึงเกิดปัญหาสังคมตามมา ปัญหาก็คือสังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่จะต้องแข่งขันกัน ทำให้พ่อแม่ต้องทำมาหากิน จึงขาดการดูแลเอาใจใส่ลูก ขาดการให้เวลากับครอบครัว เมื่อไม่มีเวลาให้กับครอบครัวจึงเกิดปัญหาครอบครัวตามมา

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการขาดคุณธรรมและจริยธรรมของคนในสังคมปัจจุบัน โดยกล่าวว่า “ การขาดคุณธรรมจริยธรรม คือ พวดง่าย ๆ คือขาดธรรมะก็ได้ คือ เมื่อคนเห็นแก่ตัวคุณธรรมและจริยธรรมก็หายไป “ สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรมาเป็นสังคมอุตสาหกรรม สังคมอุตสาหกรรมคนจะทำงานแข่งกับเวลา เมื่อก่อนสังคมชนบทโดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา พอทำงานเสร็จก็จะเข้าวัดกัน พอเปลี่ยนมาเป็นสังคมอุตสาหกรรมคือ การทำงานแข่งกับ

เวลา ทำให้ห่างเหินจากวัดไป พอห่างเหินจากวัดคุณธรรมจริยธรรมมันก็ขาดหายไป กลายเป็นคนเห็นแก่ตัว ต่างคนมือใครยาวสาวได้สาวเอา ในความคิดเห็นอย่างนั้น คนเห็นแก่ตัวกันมากขึ้น ” และพระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง กล่าวว่า “ ในปัจจุบันสังคมและสิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วทำให้คนทั้งหลาย โดยเฉพาะเยาวชนอาจจะไม่เข้าใจในเรื่องของคุณค่าทางจิตใจ การใช้ชีวิตอย่างพอเพียง สิ่งที่สามารถมองเห็นได้ ก็คือ เยาวชนหรือญาติโยมส่วนมากที่เข้ามาในวัด ยังคงขาดคุณธรรมและจริยธรรมแต่เราไม่สามารถพูดได้ว่าขาดอย่างไร แต่คิดว่ายังขาดอยู่ ตอนนี้พยายามปลูกฝังเกี่ยวกับการขาดศีลธรรม การไม่เคารพสงฆ์ และบทบาททางสังคมที่เห็นว่าพระสงฆ์บางรูปไม่ปฏิบัติอยู่ในศีล อาจจะลบล้างไปได้บ้าง โดยเฉพาะพระสงฆ์บางรูปที่ยังปฏิบัติดีก็กลายเป็นภาพพจน์ที่เสียๆ ไป สิ่งที่เราเห็นได้ง่ายคือการเข้าวัดโดยเฉพาะการบำเพ็ญกุศลที่ดี เข้ามาเพื่อใช้สถานที่ภายในวัดที่ดี โดยไม่คำนึงถึงพระสงฆ์เท่าไร บทบาททางสังคมให้ทำพฤติกรรมทางศาสนาให้ผ่านพ้นไปเท่านั้นเอง โดยไม่เคารพทางพระสงฆ์จริงๆ ”

และพระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง มองว่า “ ตอนนี้คุณธรรมและจริยธรรมของคนในสังคมทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัวไปจนระดับตำบล อำเภอ จนถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่บริหารจัดการเกี่ยวกับหน่วยบริการต่างๆ มันก็มีปัญหาเรื่องคุณธรรมทั้งนั้น โดยเฉพาะความซื่อสัตย์สุจริตมันมีอะไรที่มองเห็นได้ชัดว่าในสังคมเราเนี่ยมันขาดตกบกพร่องในเรื่องนี้เยอะ ” และพระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง มองว่า มันเป็นจุดเริ่มต้นจากผู้นำที่ขาดคุณธรรมก่อนแล้วที่ตั้งกฎเกณฑ์ขึ้นมาในสังคมเพื่อที่จะให้อำนวยแก่ตนเอง แก่กลุ่มพรรคพวก ก็เลยกลายเป็นการจุดชนวนว่าในสังคมนี้ความยุติธรรมหายากที่สุด ศีลธรรมก็กำลังจะเลือนหายไป เพราะมันมีส่วนที่คนมีความเห็นแก่ตัวเข้ามาแทนที่ตรงนั้น

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง กล่าวว่า “ ในปัจจุบันเด็กด้อยคุณธรรม ตอนนี้ถ้าเรามีคุณธรรมบ้านเมืองก็จะดีกว่านี้ ถ้าเรายังขาดศีลธรรม ตามที่พระพุทธศาสนาได้ให้มาว่าศีลธรรมไม่กลับมา โลกจะพินาศ ตอนนี้มันก็เป็นอย่างนั้นอยู่แล้ว ศีลธรรมขาดรู้สึกละโลกเดือดร้อนวุ่นวาย คนไร้ศีลธรรมไม่มีศีลธรรมต่อกันและกันก็จะสร้างปัญหา ”

พระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง ได้กล่าวไว้ว่า “ ในความเป็นจริงคนในสังคมมีคุณธรรมแต่จะขาดจริยธรรม คุณธรรมคือนามธรรม จริยธรรมคือรูปธรรม นามธรรมเหมือนศีลห้าเด็กทุกคนรู้จักดี แต่ว่าการแสดงออกนั้นเป็นแบบจริยธรรมไม่มี จริงๆแล้วเราอาจจะใช้คำผิดด้วยซ้ำว่าขาดคุณธรรมจริงๆมันไม่ใช่หรอกมันอาจต้องใช้คำว่าจริยธรรมมากกว่า ”

และพระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง มีความเห็นว่า ปัญหาในสังคมปัจจุบันเกิดจากครอบครัว ดังนั้นจึงเล็งเห็นถึงปัญหาตรงนี้ เด็กคนหนึ่งขาดคุณธรรม เราต้องเอาธรรมะเข้ามาช่วย พอเขาไม่รู้จะแสดงออกพฤติกรรมออกมาในรูปแบบต่างๆ เช่น การประชดพ่อแม่ จึงทำให้เกิดความไม่เข้าใจกันระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก ซึ่งเราจะต้องเข้าไปช่วยพัฒนา เพราะการพัฒนาชาติเราต้องพัฒนาคน การพัฒนาคนต้องพัฒนาความรู้ การพัฒนาความรู้ต้องควบคู่ไปกับคุณธรรม คุณธรรมเราพยายามให้เด็กได้รู้เรื่องคุณธรรม

ให้เกิดดวงตาธรรมให้เห็นผิดเป็นถูก คือปลูกฝังจิตได้สำนึกขึ้นมาให้รู้จักผิดชอบชั่วดี ถ้าทุกคนรู้จักผิดชอบชั่วดี ปัญหาสังคมก็จะไม่เกิดขึ้น แต่ถ้าเด็กขาดคุณธรรมตรงนี้ปัญหาสังคมก็จะตาม ดังนั้นเราจึงควรปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้กับเด็กตั้งแต่ยังเล็ก เพราะต่อไปเด็กกลุ่มนี้จะเป็นกำลังของชาติ อย่างเช่น การเมืองไทยที่มีปัญหาอยู่ทุกวันนี้ เพราะนักการเมืองขาดคุณธรรมและจริยธรรมทางการเมือง การที่จะเป็นผู้นำได้ต้องมีหลักคุณธรรม หัวหน้าครอบครัวก็ต้องมีคุณธรรมธรรม ต้องมีความอดทน ต้องมีวิริยะความเพียรที่จะอบรมสั่งสอนลูกไม่ใช่ปล่อยให้ลูกไปตามยถากรรม

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง กล่าวว่า “ สังคมในปัจจุบันครอบครัวต้องมาก่อน ส่วนมากจะเป็นปัญหาของครอบครัวอาจจะมีปัญหาในกลุ่มเด็กเยาวชน อาตมาทำงานอยู่นี้ ก็จะเป็นปัญหาในครอบครัวระดับล่าง ปัญหาที่จะเกิดกับเยาวชนส่วนใหญ่จะมีสาเหตุมาจากครอบครัว ดังนั้นการอบรมคุณธรรมจริยธรรมตอนนี้สำคัญมาก เพราะว่าเด็กไทยตอนนี้จะเป็นเด็กในเมืองก็ดี ในชนบทก็ดี เด็กจะมีนิสัยก้าวร้าวมาก แล้วตามที่เราไปสอนอยู่ที่โรงเรียนทุกวันก็รู้สึกว่าเปลี่ยนแปลงเด็กได้บ้างแต่ก็ไม่ถึงกับทั้งหมด เช่น เด็กจะเปลี่ยนแปลงนิสัย คือการรู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน รู้กาลเทศะ รู้จักผิดชอบชั่วดี ตอนนี้รู้สึกว่ามันยากมากเลย แต่ถ้าค่อยๆ ไป แล้วโน้มน้ำหนักที่ละนิด บางครั้งอาตมาก็พามาในวัดบ้างเพื่อจะให้ไหว้พระสวดมนต์ ให้นั่งสมาธิแล้วก็อธิบายเรื่องคุณธรรมจริยธรรมเวลานั่งสมาธิ ก็มีบางคนที่มีพื้นฐานผู้ใหญ่เคยอบรมสั่งสอนเกี่ยวกับธรรมะมาบ้าง อบรมจริยธรรมบ้าง แต่เด็กที่ขาดผู้ใหญ่ดูแลไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ ก็เลยพยายามไปสอนที่โรงเรียนทุกวัน สอนตั้งแต่ ป.2 ถึง ป.6 ไปสอนทุกวัน มีการทำกิจกรรมกับเด็กๆ เช่น กิจกรรมรักพ่อแม่ รักผู้สูงอายุ ก็รู้สึกว่าเด็กค่อนข้างจะดีขึ้น ทำกิจกรรมอะไรก็ชวนมาทำที่วัดให้เด็กได้ปลูกฝังศาสนาลงไปจิตใจของเด็กซึ่งรู้สึกว่าเป็นไปในทางที่ดีขึ้น ”

และพระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง มีความเห็นว่า ปัญหาที่เกิดจากการขาดคุณธรรมและจริยธรรมของคนในสังคม ประการแรกเกิดจากสถาบันครอบครัว คือ ครอบครัวไม่ได้ปลูกฝังเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมตั้งแต่แรก ประการที่สอง คือเทคโนโลยีที่มีความเจริญก้าวหน้า คนไทยรับไม่ทันจนก่อให้เกิดปัญหา ส่วนใหญ่จะรับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา และเลียนแบบ ซึ่งบางครั้งไม่เหมาะสมกับวัฒนธรรมไทย และพระสงฆ์อีกท่านหนึ่งกล่าวว่า ในปัจจุบันพ่อแม่ส่วนใหญ่มุ่งแต่ทำงานไม่มีเวลาดูแลลูก แล้วฝากลูกไว้ให้ครูดูแล หรือว่าในวัดก็ยอมรับว่าขาดกำลังที่เรียกว่าการพัฒนาคนหรือว่าพัฒนาพระในการปลูกฝังน้อยมาก เรียกได้ว่าพระที่เกี่ยวกับการสอนน้อยเหลือเกิน

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง มีความเห็นว่า “ บางครั้งพื้นฐานของบุคคลก็มีส่วนสำคัญ ซึ่งเราไม่ได้ปูพื้นฐานด้านจริยธรรมของบุคคลมาตั้งแต่ต้นแต่ไปเก็บเกี่ยวตอนปลาย เราควรจะมีการปลูกฝังตั้งแต่ต้นปลูกฝังอย่างไร ต้นไม้จะตรงจะคด มันอยู่ที่ต้นกล้า ถ้าจะให้ตรงเราก็ต้องดัด อยากรู้ให้ไปทางไหนเราก็ยังดัดได้ แต่พอมันโตขึ้นแล้วมันจะดัดอยาก ”

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคกลาง พบว่าปัจจุบันคนในสังคมขาดคุณธรรมจริยธรรม มากนับตั้งแต่ระบบการศึกษาที่เน้นหนักในเรื่องของทฤษฎีมากเกินไป แต่ไม่มีการเน้นในเรื่องของการปฏิบัติ ทำให้เยาวชนไม่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เมื่อเยาวชนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ก็จะขาดความซื่อสัตย์ ความกตัญญูทวดต่อบิดามารดาอีกทั้งสื่อต่างๆ ก็ไม่มีการนำเสนอในเรื่องของคุณธรรม จริยธรรมให้กับประชาชนได้รับทราบ และรัฐบาลก็ไม่ให้ความสำคัญในการนำเสนอเรื่องของการกระทำความดีผ่านสื่อเพื่อให้เป็นแบบอย่างให้กับเยาวชนและบุคคลในสังคมได้รับทราบ หรือเห็นการกระทำที่เป็นแบบอย่างที่ดี

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคตะวันออก พบว่า ปัญหาการขาดคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมปัจจุบันเกิดจากสภาพแวดล้อมของสังคมและความไม่จริงจังของรัฐบาลในการรณรงค์เรื่องคุณธรรมจริยธรรม ประกอบกับสื่อที่เปิดกว้างเกินไปทำให้คนในสังคมสามารถรับวัฒนธรรมที่หลากหลายจนเกินไป ทำให้เกิดวัตถุนิยม ผู้คนหันไปชวนขายเพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุสิ่งของของตนเองต้องการโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง การอบรมสั่งสอนในครอบครัวมีน้อยและผู้ใหญ่ไม่เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเยาวชน และในสถาบันการศึกษา พระสงฆ์เข้ามาดูแลได้เพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นก็คือ สถานศึกษาที่อยู่ภายในวัดส่วนสถานศึกษาที่อยู่รอบนอกไม่ได้เข้ามาดูแล

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ปัญหาการขาดคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมปัจจุบันเกิดจาก สภาพแวดล้อมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ในปัจจุบันคุณธรรมและจริยธรรมถดถอยลงไปคนในสังคมมีความห่างไกลจากหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา เริ่มที่จะห่างเหินกับคำสอนที่เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต จึงทำให้คุณธรรมและจริยธรรมในการดำเนินชีวิตของคนในปัจจุบันลดน้อยลงไป สังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่จะต้องแข่งขันกันชิงดีชิงเด่นกัน พ่อแม่ต้องทำมาหากิน จึงขาดการดูแลเอาใจใส่ลูก ขาดการให้เวลากับครอบครัว เมื่อไม่มีเวลาให้กับครอบครัวจึงเกิดปัญหาครอบครัวตามมา ปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีมากขึ้น เทคโนโลยีเข้ามาแทนที่คุณธรรม คนในสังคมจะเน้นทางด้านวัตถุมากกว่า จึงทำให้คุณธรรมและจริยธรรมเสื่อมหายไป คนไม่สนใจเกี่ยวกับกิจกรรมของศาสนา มุ่งแต่ประโยชน์ส่วนตัว ในขณะนี้สภาพสังคมยังขาดทั้งจริยธรรมและคุณธรรม

2. สาเหตุสำคัญที่ทำให้การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในภาคเหนือ พบว่าพระสงฆ์โดยส่วนใหญ่มีความคิดเห็นตรงกันเกี่ยวกับสาเหตุสำคัญที่ทำให้การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร กล่าวคือ การส่งเสริมไม่ต่อเนื่อง การสนับสนุนมีแต่แนวคิดเป็นรูปธรรมจริงๆไม่มี เช่น

นักเรียนที่จะอบรมเข้าค่ายคุณธรรม ตามโรงเรียนต่างๆต้องเก็บเงินนักเรียนไม่ว่าจะไปไหนเข้าค่ายคุณธรรมที่ไหนต้องเก็บเงินนักเรียนหัวละร้อยบาทบ้าง สองร้อยบาทบ้างตามจำนวนเด็กอันนี้จะเรียกว่าส่งเสริมกันอย่างไร ซึ่งเป็นการส่งเสริมแต่แนวความคิดแต่ไม่มีการสนับสนุนทางด้านงบประมาณ ทั้งๆที่มีหลายวิธีทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงก็คือมีงบประมาณสนับสนุน ทางอ้อมก็คือ ภาคเอกชนที่มีความพร้อมที่จะสนับสนุน ก็ควรมีนโยบายต่างๆที่เป็นรูปธรรมสนับสนุนตรงนี้รัฐบาลก็จะได้ไม่ต้องออกค่าใช้จ่ายก็จะทำให้การสนับสนุนคุณธรรมจริยธรรมทำได้ดีขึ้น

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง ให้ความเห็นว่า สาเหตุสำคัญที่ทำให้การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร คือ “ ทำไม่จริง หมายถึงคนทำงานต้องมีอุดมการณ์มีใจรัก คือถ้าใจรักแล้ว ไม่ต้องพูดถึงเงิน ไม่ต้องพูดถึงว่าจะทำงานมีแต่โครงการไม่มีงบประมาณจะทำไม่สำเร็จคือทุกอย่างจะเป็นอย่างนี้ เท่าที่อาตมาได้สัมผัสหน่วยงานราชการต่างๆ ถ้าไม่มีเงินจะทำอะไรไม่เสร็จ แต่ถ้าเป็นฝ่ายของผู้นำชุมชนการที่จะพัฒนาคุณธรรม และจริยธรรมไม่จำเป็นต้องใช้เงิน คือถ้าหากว่ามีใจรักทุ่มเทให้ศาสนาจริงๆ อาตมาเชื่อว่าทำแล้วได้ผล แต่ปัจจุบันนี้มีส่วนน้อย พระก็ดี คนก็ดี คฤหัสถ์ก็ดี หรือฆราวาสก็ดีที่ทำงานพัฒนาชุมชน ทุ่มเทเพื่อชุมชนเกี่ยวกับพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ทำแบบทุ่มเทก็มีอยู่แต่ว่ามันไม่เยอะ ก็เลยมองไม่เห็นผลอะไร ถ้าทุกคนทำจริงไม่ต้องพูดถึงเรื่องเงิน โครงการต่างๆมีหลายโครงการ โครงการไปได้ไม่เท่าไรเมื่อเงินหมดก็หยุด อาตมาเป็นพระบ้านนอกได้สัมผัสกับหน่วยงานราชการต่างๆ ระดับหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเคยไปแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แล้วก็มองดูเขาทำงานกัน เช่นแก้ไขปัญหายาเสพติด ให้เด็กอบรมแคว้นเดียว ละลายเงินหมื่นสองหมื่นไม่ได้ทำอะไรแบบต่อเนื่อง ได้ติดตามผล ทั้งๆ ที่รู้ว่าปัญหามันอยู่ตรงไหน บางทีแก้ไม่ตรงจุดนั่นเอง การแก้ปัญหาจึงไม่ประสบผลสำเร็จคือ สรุปคือ ทำไม่จริง ”

และพระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง ให้ความเห็นว่า สาเหตุสำคัญที่ทำให้การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร แบ่งเป็นสองด้าน ด้านแรกคือ การเผยแผ่ของพระภิกษุสามเณร ด้านที่สองคือ ฆราวาส เด็ก ผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่บางท่านไม่เห็นชอบที่จะให้มาเรียนวันอาทิตย์เกี่ยวกับพุทธศาสนาเพราะเขามองว่าไม่ได้ประโยชน์อะไร

และพระสงฆ์อีกกลุ่มหนึ่ง มีความเห็นตรงกันว่า ในปัจจุบันคุณธรรมและจริยธรรมถดถอยลงไป เพราะสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันทำให้คนทำแต่งงานหวังแต่เงิน ไม่สนใจหลักธรรมคำสั่งสอนคือ เกิดมาเป็นพุทธศาสนาแต่ไม่ค่อยที่จะปฏิบัติธรรม ไม่สนใจเกี่ยวกับกิจกรรมของศาสนา ยังขาดทั้งคุณธรรมและจริยธรรม ทุกวันนี้จะทำเพื่อความสบายใจไม่รู้ถึงแก่นสาร คนในปัจจุบันไม่มีเวลาในการเข้าวัด สิ่งแวดล้อมจากภายนอกและวัตถุเข้ามาแทนที่จึงทำให้คนในปัจจุบันไม่นึกถึงคุณธรรมจริยธรรม ขาดการอบรม และไม่ค่อยอยากจะสนใจ ห่างเหินจากวัดไป ดังนั้นผู้ปกครองจึงเป็นบุคคลสำคัญในการชักจูงให้เด็กเข้ามาศึกษาเข้ามาพบปะกันในวัด และพระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง ให้ความเห็นว่า “ ในจุดนี้อาตมาคิดว่าปาก ท้อง มันทิว ไม่ใช่เพราะเศรษฐกิจแต่มนุษย์เราถูกส่งเสริมรูปแบบการฟุ้งเฟ้อ เพราะมี

การแข่งขันกันมากเกินไป ทำให้คนเห็นแก่ตัว ทำให้ไม่เข้าใจคำว่าพอเพียง คือ มีก็ต้องมีให้เยอะ มีขึ้นเรื่อย ๆ ไม่เหมือนพระสงฆ์ไม่มียิ่งดี คือสันโดษ”

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง กล่าวว่า สาเหตุสำคัญที่ทำให้การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร อย่างแรกคงจะเป็นผู้ปกครองมากกว่า อย่างน้อยวันแม่ผู้ปกครองควรสอนให้เด็กรู้จักบาปบุญคุณโทษ รู้จักความกตัญญู สอนให้เด็กรู้จักการเข้าวัดปฏิบัติธรรม อย่างเช่น บิดามารดาล่วงลပ်ไปแล้วเด็กถ้าไม่รู้จักคุณค่าคุณธรรมจริยธรรมตรงนั้นแล้วนั้นก็ไม่มีการทำบุญให้แก่ผู้ล่วงลပ်

พระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง ได้ให้ความเห็นว่า สาเหตุสำคัญที่ทำให้การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร มีสองสาเหตุ สาเหตุแรก คือการส่งเสริมการสนับสนุนของภาครัฐไม่เพียงพอ สาเหตุที่สอง คือ พระสงฆ์บางรูปก็อาจจะมีคุณภาพน้อย ในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอน อาจจะไม่รู้ซึ่งไม่รู้จริง มีการนำเสนอหลักธรรมต่างๆ แต่ประชาชนไม่เข้าใจ

และพระสงฆ์อีกกลุ่มหนึ่ง ให้ความเห็นว่า คนเราไม่ยอมรับฟังเสียงสะท้อน หรือไม่ได้ศึกษาทางด้านพุทธศาสนาที่สั่งสอนเกี่ยวกับการรักษาศีล เช่น คฤหัสถ์ หรือชาวบ้านทั่วไป บอกว่ามีการรักษาศีล ศีลก็เป็นคุณธรรมอย่างหนึ่งที่รักษาทำให้เราสบาย และความไม่เอาใจใส่ในการเข้าถึงเรื่องคุณธรรมจริยธรรม และในปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทำให้ความคิดคนเราแตกแยกหลายฝ่าย ฝ่ายหนึ่งว่าดี แต่อีกฝ่ายหนึ่งว่าไม่ดี จึงทำให้เกิดเป็นปัญหาขึ้นมา

และสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ก็คือ เกี่ยวกับพระสงฆ์ที่เข้าไปสอนจริยธรรมในโรงเรียนน้อยมาก เช่น โรงเรียนขนาดใหญ่มีนักเรียนพันกว่าคนแต่มีพระสงฆ์เข้าไปช่วยสอนเพียงรูปเดียว และความไม่พร้อมทางด้านอุปกรณ์ และสื่อการเรียนการสอน

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคใต้ พบว่าพระสงฆ์โดยส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นตรงกันเกี่ยวกับสาเหตุสำคัญที่ทำให้การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร กล่าวคือ ยังขาดความร่วมมือการช่วยเหลือจากทางบ้าน จากชุมชน แต่ต้องใช้เวลาเพราะว่าก่อนหน้านี้บางวัด พระบางรูปปฏิบัติตนไม่เหมาะสมทำให้ประชาชนเสื่อมศรัทธา จริงๆ องค์การทางพุทธศาสนาเข้ามาช่วยเหลือเข้ามาประสานงานกันโดยตรง โดยเฉพาะพระสงฆ์กล่าวว่า ถ้ามีปัญหานี้ก็ควรจะมีแนวทางสานต่อกันได้ระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน แต่ภาครัฐไม่ให้การส่งเสริม รวมทั้งผู้นำชุมชนไม่ค่อยเอาใจใส่และไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควร

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง ได้ให้ความเห็นว่า สาเหตุสำคัญที่ทำให้การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากสังคมไม่มีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างจริงจัง ข้าราชการทั่วไป เจ้าหน้าที่จากบ้านเมือง สถานศึกษา ตั้งแต่ระดับผู้ปกครองส่วนท้องถิ่น จนถึงผู้บริหาร

ระดับชาติไม่ให้ความสำคัญ ในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม จะเน้นลักษณะทางด้านความเป็นอยู่ แต่ไม่เน้นในลักษณะทางด้านจิตใจ และข้าราชการต่างๆ ไปที่เกี่ยวกับองค์กรต่างๆ ไม่ค่อยให้การสนับสนุนโครงการเข้าค่าย บางครั้งไปติดต่อแต่ละโรงเรียน เขาจะไม่มีเวลาให้จะปฏิเสธ จะให้คุณครูสอนเองบ้าง ทั้งๆ ที่พระสงฆ์ก็มีศักยภาพที่จะสอนแล้วก็ทุ่มเท บางคนอบรมมาแล้วก็ต้องยกเลิกไปก็มี เพราะไม่ได้รับการสนับสนุนจากครูบาอาจารย์ในโรงเรียน ผู้อำนวยการโรงเรียน สาเหตุที่สำคัญก็คืองบประมาณไม่ค่อยมี และขาดการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ ไม่ว่าจะเป็นสื่อ และอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการอบรม

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง ได้ให้ความเห็นว่า ในส่วนนี้ทางรัฐบาลก็ไม่ค่อยเอาใจใส่ และรัฐบาลก็ไม่ค่อยมุ่งเน้นในทางการส่งเสริมศีลธรรมจริยธรรมในโรงเรียน รัฐบาลไม่ได้ปลูกฝังหรือไม่ได้ออกกฎระเบียบตามโรงเรียนต่างๆ รัฐบาลควรจะมีการออกกฎระเบียบตามโรงเรียนต่างๆ เช่น รัฐบาลควรจัดให้นักเรียนได้เรียนเกี่ยวกับศีลธรรมและจริยธรรมมากขึ้น หรือควรบรรจุลงไปหลักสูตรซึ่งจะทำให้นักเรียนมีความสนใจมากขึ้น เพราะบางโรงเรียนก็ไม่ได้ให้ความสนใจ และรัฐบาลยังให้ความสำคัญในด้านนี้น้อย

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง ให้ความเห็นว่า “ ตามเห็นของอาตมา ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร มันอยู่ที่นโยบายของรัฐบาลช่วงใดรัฐบาลเน้นนโยบายทางด้านสังคม และศาสนา สังคมก็จะดีขึ้น ถ้าช่วงใดผู้นำเน้นนโยบายทางด้านเศรษฐกิจมากเกินไปคุณธรรมจริยธรรมมันจะหายไป อย่างเช่น การสอนในโรงเรียน สอนจริยธรรม เมื่อก่อนวัดอยู่ในโรงเรียน โรงเรียนอยู่ในวัด ต่อมาสังคมสมัยใหม่เอาวัดออกจากโรงเรียนไปเลย คือการขาดการอบรมแนะนำสั่งสอนไปเลยคือคิดง่ายๆ ขาดนโยบายของรัฐที่แน่นอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ นโยบายของรัฐ ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับงบประมาณทางด้านศาสนา ”

พระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง ให้ความเห็นว่า “ ตรงนี้อาตมาว่ามันเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่เราได้รับกันมา ล้วนจะถูกดัดแปลงให้คนด้อยพัฒนาและด้อยปัญญาไป ตัวอย่างละครเขาก็วิจารณ์กันว่าละครมันใช้ไม่ได้ ละครที่เค้าจะมาส่งเสริมปัญญากลับไม่มีอย่างที่เราเห็นว่าละครก็คือน้ำเน่ายิ่งๆไปทำให้คนเรายังด้อยปัญญา คือวันๆ ได้แต่ว่าได้รับความบันเทิงไปให้มันผ่านพ้นไปเท่านั้นเอง ”

และพระสงฆ์อีกกลุ่มหนึ่ง มีความคิดเห็นว่า สาเหตุสำคัญที่ทำให้การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร มีอยู่หลายองค์ประกอบที่ทำให้การขับเคลื่อนคุณธรรมจริยธรรมไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร แต่องค์ประกอบที่สำคัญ คือ สถาบันครอบครัว สำคัญมาก เมื่อครอบครัวอบอุ่น พ่อแม่เป็นคนดีมีคุณธรรม ลูกก็จะเป็นคนดีมีคุณธรรมตามแบบอย่างพ่อแม่ รองลงมาคือโรงเรียน ส่วนลูกที่มีคุณธรรมจริยธรรมที่มีอยู่ในระบบโรงเรียน เจอคุณครูที่มีความโอปอ อ้อมอารี มีมิตรไมตรี มีจิตวิญญาณในการสอน มีความเสียสละ เจอคุณครูที่มีคุณธรรมจริยธรรม และเจอเพื่อนในสังคมโรงเรียนที่สนใจการเรียนรู้จริงๆ เกิดการเสียสละจริงๆ เมื่อออกจากโรงเรียนมาเจอสังคมอาจจะเห็นหมู่บ้าน ตำบล ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน มีการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้หรือไม่ ดังนั้นสาเหตุที่ทำให้การอบรมคุณธรรมจริยธรรมไม่ประสบความสำเร็จมันอยู่ที่หลายปัจจัย ทั้งภาครัฐ และ

ภาคเอกชนควรร่วมมือกัน สังคมมีการแสดงออกถึงความจริงใจต่อกันมันจึงจะเกิดความสำเร็จ หมายถึง ต้องร่วมมือกันระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน จึงจะประสบความสำเร็จ

ที่จริงแล้วการนำศีลธรรมกลับเข้ามาสู่ระบบ ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายวัฒนธรรม จังหวัด หรือ หน่วยงานต่างๆ ที่กำลังทำกันอยู่ เช่น การจัดอบรมค่ายคุณธรรมโดยให้พระสงฆ์ซึ่งเป็นครูเข้ามาสอนใน โรงเรียนบ้าง ให้มีการอบรมศีลธรรมบ้าง อะไรที่เกี่ยวข้องอยู่แต่ส่วนมากแล้วมันคงไปไม่ถึงผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรง หรือว่าบุคคลที่เกี่ยวข้องกลับทำให้จริยธรรมเสื่อมโดยตรงอย่าง เช่นผู้นำ ผู้นำระดับชุมชน ผู้นำระดับนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด นายกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องระดับพื้นฐาน ซึ่งบุคคลเหล่านี้ไม่ได้มาเกี่ยวข้องทำให้เกิดผลลัพท์เกี่ยวกับจริยธรรม ศีลธรรม

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง กล่าวว่า “แต่ละคนมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน คือ บางคนบอกว่า ศาสนาพุทธดีมีคุณธรรม และบางคนบอกว่าศาสนาคริสต์ก็ดี ศาสนาอื่นๆ ทุกๆ ศาสนาดียังนั้นอย่างนี้ แต่อาตมาคิดว่าทุกศาสนาสอนคนให้ทุกคนเป็นคนดีให้อยู่ในทำนองครองธรรม และอยู่ในศีลธรรมอันดี”

และพระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง ให้ความเห็นว่า สาเหตุสำคัญที่ทำให้การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร คือ ขาดความร่วมมือจากครูบาอาจารย์ และทำอย่างไรที่จะเข้าใจถึงปัญหาสังคม คือ การทำงานแบบบูรณาการ และร่วมมือกันระหว่าง วัด โรงเรียน บ้าน และชุมชนต้องร่วมมือกัน แต่ปัญหาคือ ผู้ใหญ่จะให้ความร่วมมือหรือไม่

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง ให้ความเห็นว่า สาเหตุสำคัญที่ทำให้การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร คือบางครั้งผู้ที่เป็นวิทยากรในการอบรมยังไม่เข้าถึงจิตใจเด็ก ไม่ได้รู้ว่าเด็กแต่ละคนมีพื้นฐานทางครอบครัวเป็นอย่างไร ซึ่งวิทยากรก็ต้องทำความเข้าใจตรงนี้ด้วย

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง ได้ให้ความเห็นว่า สาเหตุสำคัญที่ทำให้การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร อันดับแรกก็คือ การเผยแพร่คุณธรรมจริยธรรมของพระไม่ทั่วถึงเท่าที่ควร แล้วส่วนใหญ่คนจะห่างเหินจากวัด กล่าวคือผู้ใหญ่จะห่างจากวัด ไม่ค่อยจะเข้าวัด เหมือนแต่ก่อน จึงทำให้เด็กห่างจากวัดไปด้วย ดังนั้นถ้าพ่อแม่ส่งเสริมให้เด็กมาวัด พ่อแม่มาวัด เด็กก็ต้องมาวัดตามพ่อแม่จากการสังเกตดูครอบครัวไหนที่พ่อแม่ไม่ห่างวัดลูกก็ไม่ห่างวัด สังเกตได้จากลูกที่พ่อแม่เข้าวัดก็จะไม่ค่อยทำความเดือดร้อนให้กับสังคม

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคกลาง พบว่า สาเหตุสำคัญที่ทำให้การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมไม่ประสบความสำเร็จ มาจากปัจจัยต่างๆ ดังนี้

1. สถาบันครอบครัว อันเนื่องมาจากบุคคลในครอบครัว เช่นพ่อ แม่ไม่มีเวลาอบรมสั่งสอน ลูกหลาน และไม่ปฏิบัติตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดี

2. สถาบันการศึกษา ขาดงบประมาณให้กับพระสงฆ์ในการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรม
3. สถาบันศาสนา เนื่องมาจากพระสงฆ์ไม่สามารถเรียกร้องหรือพูดอะไรได้มากเพื่อให้หน่วยงานของรัฐเป็นปากเสียงในเรื่องของการของบประมาณในการเผยแผ่ศาสนา
4. ตัวบุคคล เนื่องมาจากบุคคลขาดความยับยั้งชั่งใจ มองเห็นความสำคัญของวัดมากกว่าคุณธรรมทางจิตใจ

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคตะวันออก พบว่า สาเหตุสำคัญที่ให้การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมไม่ประสบความสำเร็จ มาจากปัจจัยต่างๆ ดังนี้

1. ปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อมและสังคม ผู้คนในสังคมมีการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน การดำเนินชีวิตเน้นหนักไปทางด้านของเศรษฐกิจที่ยั่วให้เกิดความไม่พอดี เกิดความอยากได้ใคร่ดี พยายามที่จะให้ได้มาในสิ่งที่ตนเองต้องการโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง ไม่ยึดหลักของศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรม
2. ปัจจัยทางการเมือง ขาดการสนับสนุนและแก้ไขปัญหาในเรื่องของการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง จากรัฐบาล และหน่วยงานของรัฐ
3. ปัจจัยทางการศึกษา การศึกษาไม่เอื้อต่อการจัดหลักสูตรที่จะให้เยาวชนเข้าใจในเรื่องของพระพุทธศาสนาที่แท้จริง
4. ปัจจัยทางสื่อและเทคโนโลยี การที่สังคมเป็นสังคมเปิดทำให้ประชาชนได้เข้าถึงการสื่อสารที่เปิดกว้างและรับเอาวัฒนธรรมจากสื่อต่างประเทศเข้ามาทำให้คนในสังคมโดยเฉพาะเยาวชนไม่สามารถแยกแยะสิ่งใดดีสิ่งใดไม่ดี และในเรื่องของเทคโนโลยีที่เข้ามาถึงได้ง่ายทำให้เยาวชนได้รับสิ่งที่ดึงดูดในเชิงลบ และการอบรมสั่งสอนในครอบครัวและสถานศึกษาไม่เน้นไปในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรม

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า สาเหตุสำคัญที่ให้การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมไม่ประสบความสำเร็จ คือ คนในปัจจุบันไม่ค่อยนิยมฟังธรรมะไม่ค่อยสนใจพุทธศาสนา เด็กไม่ค่อยเข้าวัด ประชาชนไม่รู้จักความพอดี พอประมาณ เห็นความสำคัญของวัดมากกว่า และพ่อแม่ไม่มีเวลาในการอบรมสั่งสอนลูก สถาบันการศึกษาไม่ส่งเสริมและสนับสนุนในการที่พระจะเข้าไปสอนคุณธรรมและจริยธรรมให้กับนักเรียนในโรงเรียน และครูอาจารย์ไม่ค่อยให้ความร่วมมือเท่าที่ควร ผู้นำชุมชนขาดการส่งเสริมและสนับสนุนในการที่พระสงฆ์จะไปเผยแผ่เกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรมในชุมชน ขาดความร่วมมือร่วมใจในการพัฒนาระหว่างครอบครัว ชุมชน และโรงเรียน คือ ไม่มีความจริงจังในการกระทำหรือลงมือปฏิบัติ และภาครัฐไม่ค่อยให้การสนับสนุน

ด้านงบประมาณที่นำมาใช้ในการพัฒนาเท่าที่ควร สื่อก็เป็นสาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจาก ขาดการประชาสัมพันธ์จากสื่อต่างๆ และส่วนใหญ่สื่อจะเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับพระสงฆ์ในด้านลบมากกว่าด้านบวก ดังนั้นจึงทำให้ประชาชนขาดความศรัทธาและขาดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา

3. แนวทางในการแก้ไขปัญหาการขาดคุณธรรม จริยธรรมของคนในสังคม

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคเหนือ พบว่าพระสงฆ์โดยส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นตรงกัน เกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาการขาดคุณธรรม จริยธรรมของคนในสังคม คือ ในส่วนของครอบครัว ควรมีการปลูกฝังตั้งแต่เด็ก และโรงเรียนควรมีกิจกรรมให้กับนักเรียน หรือเยาวชนในด้านคุณธรรมละจริยธรรมให้มากขึ้น โรงเรียนควรหาครูพระเข้าไปอบรมคุณธรรมและจริยธรรมให้กับนักเรียนอาทิตย์ละครั้งหรือเดือนละครั้ง ควรมีตารางศีลธรรม หรือเปิดวิชาศีลธรรม ตามวัดต่างๆ เพื่อให้เด็กได้เข้าไปอบรมวิชาศีลธรรม เพราะเด็กๆไม่ค่อยเข้าวัดกัน ดังนั้นกิริยามารยาทการเข้าหาพระ หรือกับพ่อแม่จึงไม่ค่อยดี พ่อแม่ต้องอบรมและสอนคุณธรรมให้แก่เด็ก พาลูกเข้าวัดทำบุญ ปัจจุบันเน้นไปในทางเด็กเป็นส่วนมาก เช่น เชิญชวนเด็กมานั่งสมาธิวันเข้าพรรษา ค่อยๆปลูกฝังทีละเล็กทีละน้อย สร้างแรงจูงใจในด้านศีลธรรมให้นักเรียนมีส่วนร่วม เช่น วันพระ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ถ้าปลูกฝังเขา เขาก็จะรู้ว่าพระพุทธศาสนาไม่น่าเบื่อเกินไป

และพระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง มีความคิดเห็นว่า “ อันดับแรกที่ต้องแก้ไขปัญหาการขาดคุณธรรมและจริยธรรม คือ ควรเริ่มจากสถาบันครอบครัวก่อน คนที่โตกันแล้วไม่ต้องไปพูดถึงหรือเพราะไม่ง่ายมันดัดยาก เพราะว่ามันเรียนรู้อะไรมาเยอะแล้ว แต่เด็กการที่จะพัฒนาเขามันต้องเริ่มจากหลายๆสถาบัน สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา ตลอดจนถึงสถาบันสงฆ์ ต้องร่วมมือกัน การจะพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมต้องอาศัยเด็กรุ่นใหม่ ที่เราจะเข้าไปปลูกฝังเขาตั้งแต่ยังเล็ก เพราะจะมีความตั้งใจจริง ”

พระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง กล่าวว่า ตอนนี้อย่างสอนวิชาพระพุทธศาสนาอยู่ แต่ก็ใช้หลักสูตรนักเรียนพระพุทธศาสนาเป็นสื่อ引导孩子เข้ามาในวัด แต่ก็ยังไม่รู้จะหาวิธีใดเป็นเชิงรุกในการเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้กับเด็กที่ยังไม่มีโอกาสได้เรียน

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง ได้ให้ความเห็นว่าในภาวะปัจจุบัน ถ้าจะมาแก้ไขเราต้องมีการประสานงานหลายฝ่าย ไม่ใช่จะให้พระประสานงานแต่อย่างเดียวเช่น มาทำบุญมาร่วมรักษาศีลบางครั้งก็ไม่มาในปัจจุบันคนที่เสียสละนั้นมีน้อยมาก เพราะต้องใช้ปัจจัยในการใช้จ่าย บางครั้งชาวบ้านยังเป็นห่วงในการครองชีพของตนเอง ถ้าหากว่าจะให้พระทำอย่างเดียวก็ไม่ได้ต้องให้ภาครัฐเข้ามาช่วยด้วย

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง กล่าวว่า ต้องการให้พระสงฆ์มีส่วนร่วมกับผู้ปกครองและหลายๆฝ่าย แม้แต่ครอบครัวก็ด้วย เรามีการสอนและวางแผนหลายๆอย่าง เช่น ทางวัดก็มีการนำเด็กมาช่วยกันดูแลและพัฒนาสอนคุณธรรมจริยธรรมในวัด จะต้องให้พระสงฆ์ไปแนะนำและชักชวนให้เด็กเข้ามาปฏิบัติ

ธรรมตามวัด โดยเชิญชวนให้เด็กเข้ามาในวันพระบ้าง ในวันสำคัญทางศาสนา และพระสงฆ์แนะนำให้เด็กฝึกสมาธิทำจิตใจให้สงบ มีการจัดเข้าค่ายคุณธรรมให้เด็กมาเรียนมาอบรมที่วัด มีการพาเด็กไปนั่งวิปัสสนากัมมัฏฐานที่ป่าช้าให้เขาได้ฝึกสมาธิ และทางโรงเรียนก็ควรช่วยอำนวยความสะดวกทางด้านสถานที่ เมื่อเวลาพระเข้าไปสอน และด้านผู้ปกครองในวันหยุดควรนำเด็กมาประพฤติปฏิบัติธรรมไม่ใช่เอาแต่ทำงาน อยากให้พ่อแม่มารับผิดชอบด้วยอีกส่วนหนึ่ง ช่วยกันหลายๆฝ่าย

พระสงฆ์ท่านหนึ่งได้ให้ความเห็นว่า ควรจะให้ความสนใจในด้านคุณธรรมมากกว่านี้ การศึกษาหลักการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงก็ดีอยู่ แต่ควรจะนำมาใช้ให้มากกว่านี้ ควรศึกษาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ลึกซึ้งและควรนำมาใช้ด้วย

พระสงฆ์อีกกลุ่มหนึ่ง ได้ให้ความเห็นว่า บทบาททางสังคม ผู้นำในชุมชนจะต้องเป็นตัวอย่างที่ดีไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบลต้องเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับลูกบ้าน การทำให้นุคคลที่พบเห็นทำให้ค่อยๆตามมาก ควรจะต้องมีการส่งเสริม ประชาสัมพันธ์การอย่างทั่วถึง

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง ให้ความเห็นว่า ควรมีการส่งเสริมทางอ้อม เช่น อาจจะเป็นเรื่องของภาษี เช่นให้ภาคเอกชนเข้ามาสนับสนุนตรงนี้ เป็นการลดภาษีให้เขาไปลดที่เปอร์เซ็นต์ ให้เอกชนรับเป็นผู้ดำเนินการให้เป็นรูปธรรม วันข้างหน้ารัฐบาลก็ไม่ต้องเสียอะไร เพียงแต่มีแนวคิดนโยบายมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ตรงนี้ก็ทำให้รัฐบาลไม่ต้องใช้งบประมาณของทางรัฐบาล แต่ว่าเป็นการส่งเสริม แต่ว่าส่งเสริมให้เอกชนทำ มันก็น่าจะมีวิธีแก้ปัญหา มันก็น่าจะได้ผลเป็นวิธีแก้ปัญหาส่วนหนึ่ง เช่น รัฐบาลมีงบประมาณส่วนหนึ่ง อย่างเช่น โรงเรียนจัดให้นักเรียนเข้าค่ายคุณธรรม แต่ทางโรงเรียนจะมีการเก็บเงินจากผู้ปกครอง ไม่ว่าจะไปเข้าค่ายปีหนึ่งมีแต่เนนโยบายที่จะให้นักเรียนไปเข้าค่ายคุณธรรมปลูกฝังคุณธรรม แต่ว่าไม่มีงบประมาณให้ ต้องเก็บจากนักเรียน รัฐบาลควรจะส่งเสริมเป็นรูปธรรม ควรจะมีงบประมาณให้ตามที่จำเป็นอันนี้ก็เป็นส่วนหนึ่ง และการสนับสนุนจากภาคเอกชนในแง่ของใช้ภาษี จัดสรรให้เอกชนมาสนับสนุน

พระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง ให้ความเห็นว่า ในปัจจุบันที่ทำอยู่ คือจัดตั้งสภาเยาวชนที่สามารถทำได้ คือแก้ไขปัญหาที่เด็ก เช่น ตอนนี้เด็กแถวเชียงใหม่แถวบ้านนอกมีปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติด และปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร การแก้ไขปัญหา คือ จะต้องใช้เวลา โดยนำเด็กมาเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เพื่อปลูกฝังสิ่งที่ดีงามและหลักธรรมที่ชัดเจน เป็นตัวอย่างให้เขาดู นำเด็กเหล่านี้เข้าสู่หลักสูตรให้มากที่สุด วิธีการนำเด็กเข้าสู่หลักสูตรไม่จำเป็นต้องพูดหลักสูตรทั้งหมด ถ้าพูดหลักสูตรทั้งหมดเด็กจะเบื่อเราต้องเรียนรู้สัจของเด็ด้วยประยุกต์ให้เข้ากับปัจจุบันผลสุดท้ายก็สรุปเป็นธรรมอย่างหนึ่งทำให้เขาเกิดความรู้สึกในการเข้าวัดให้เขาเข้าวัดมากที่สุด เขาก็จะเป็นคนดี เมื่อเขาเข้าวัดแล้วเราเอาหลักธรรมต่างๆ เป็นสิ่งเตือนใจให้เขาปฏิบัติ ในปัจจุบันอาตมารวบรวมเด็กตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่4 จนถึงอุดมศึกษาเชื่อว่าแก้ปัญหาได้ส่วนหนึ่ง คือพุทธศาสนวันอาทิตย์ เด็กป.4-

ป.6 ชักชวนเข้ามาอีกที่เรียนนักเรียนประถมศึกษาชั้นตรี โท เอก เมื่อถึงชั้นม.3 แล้วจะขึ้น ม.4 ปัญหาในปัจจุบันคือ ปัญหาเด็กติดยาอาตมามุ่งไปทางเด็กที่ติดยาเสพติด ใครบ้างที่เลิกยาได้มีคนหนึ่งที่เลิกยาก็จับเขาขึ้นมาเข้ามาพูดคุยให้เขาเปิดใจกับเราได้ว่าทำไมจึงเลิกมีอะไรจิตใจให้เขาเลิกยา และชวนเขาให้มาเป็นวิทยากร หมายถึงว่า เรานำเขาไปพูดที่ไหนก็ได้เป็นตัวอย่างที่ดีปัจจุบันนี้อาตมาจัดตั้งโครงการเยาวชนกลับใจโครงการนี้คิดว่าคงจะกว้างขวางเพราะมอบหมายงานให้ระดับตำบลมอบให้กับองค์การบริหารส่วนตำบล กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ไปเสาะหาเด็กแล้วเราจะเป็นผู้เข้าหาเด็กทำให้เกิดเป็นรูปธรรมอีกครั้งหนึ่งมีการคัดเลือกเยาวชนดีเด่นเด็กที่ดีอยู่แล้วมีการให้กำลังใจ อาตมาเชื่อว่าเด็กถ้ามีพื้นฐานที่ดีเชื่อว่าเขาทำได้ สังเกตเด็กที่รวมกันเป็นหมู่หลายๆที่เขาทำอะไรได้ทำความเสียหายได้อย่างน่ากลัวเพราะเขาขาดที่พึ่งที่ปรึกษาที่ดี แนวทางการแก้ปัญหา คือเข้าไปถึงเด็กแล้วเราจะได้รับความไว้วางใจของเด็ก อาตมาอบรมนักเรียนพระพุทธรักษาวันอาทิตย์ อาตมาสามารถดึงความไว้วางใจของเขามาได้ ถ้าเด็กคนไหนเผยความไว้วางใจให้เราฟังนั้นแหละเด็กคนนั้นเขากำลังต้องการที่พึ่งทางใจ แล้วเราสามารถที่จะให้ที่พึ่งทางใจกับเขาได้โดยตรง ในการอบรมจะต้องมีการติดตามและอบรมอย่างต่อเนื่องจึงจะได้ผลดีทุกวันนี้กำลังทำกับเยาวชนอยู่

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคใต้ พบว่าพระสงฆ์โดยส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาคาชคณธรรม จริยธรรมของคนในสังคม คือ การแก้ไขปัญหาดังกล่าว ควรเป็นนโยบายของรัฐบาล ควรชัดเจนในเรื่องเกี่ยวกับศาสนา ในขณะที่รัฐบาลต้องการให้การสนับสนุน จะให้พระช่วยอย่างเดียวคงไม่ได้ มันต้องมีปัจจัย การอุดหนุนและการสนับสนุน การไปสอนตามโรงเรียนต่างๆ ให้พระเดินทางโดยไม่มียาประมาณเลย ขณะนี้มีการเสนอครูสอนศีลธรรมซึ่งมันก็พอช่วยได้ คือ รัฐบาลขาดการช่วยเหลือทางด้านต่างๆ เช่น พระจะไปเผยแผ่ศาสนาทางด้านคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งบุคลากรมีแต่ยังขาดงบประมาณ รวมถึงอุปกรณ์ที่ใช้ในการสอนยังคงขาด บางครั้งรัฐบาลควรต้องเข้ามาให้ความช่วยเหลือและประสานงานทางฝ่ายพุทธจักรด้วย

และพระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง กล่าวว่า การแก้ไขปัญหาคาชคณธรรม ควรเริ่มต้นจากการอบรมผู้ใหญ่ก่อน ควรเริ่มจากสถาบันครอบครัว เมื่อพ่อแม่ หรือคนในครอบครัวมีคุณธรรมและจริยธรรม เด็กก็จะทำตาม

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง ให้ความเห็นว่า “ ต้องช่วยกันการปลูกฝังให้คนได้เรียนรู้ทางพุทธศาสนา มากขึ้น ยกตัวอย่างเรื่องใกล้ตัว เช่น การรู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักศึกษาธรรมะและนำเข้ามาแก้ไข ซึ่งตรงนี้อาจจะเป็นรูปธรรม หรือตัวอย่างที่เป็นนามธรรม เช่น อาตมาอยู่จังหวัดสุราษฎร์ คนสุราษฎร์ โดยส่วนใหญ่จะเป็นชาวนา เด็กๆอาจจะช่วยทางพ่อแม่ในการแบ่งเบาภาระ โดยช่วยงานพ่อแม่เมื่อกลับบ้าน และก่อนจะออกจากบ้านเด็กก็จะกราบไหว้พ่อแม่ทุกครั้ง ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถช่วยได้ ”

และพระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง ให้ความเห็นว่า มีการพัฒนาน้อยโดยเฉพาะส่วนของพระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่มีพระสงฆ์จำนวนมาก บทบาทพระสงฆ์ก็ไม่มีอะไรนอกจากการสอนหนังสือ การเทศน์ ส่วนมากจะจัดอบรมกันที่วัดหรือในช่วงที่โรงเรียนต่างๆ พาดูเด็กมาเรียนพุทธศาสนา หรือในโอกาสที่มีการทำบุญทอดผ้าป่า จะมีการสอนโดยสอดแทรกคุณธรรมและจริยธรรมไปบ้าง

พระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง ได้กล่าวว่า “ พระสงฆ์มีบทบาทส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม แต่พระสงฆ์มีกำลังน้อย บางครั้งพระสงฆ์เอง การเรียนของพระสงฆ์ก็ไม่ได้ก้าวไปข้างหน้า บางทีตัวเองยังสอนตัวเองไม่ได้เลยจะไปสอนคนอื่นซึ่งมันยาก พระที่สอนและทำประโยชน์แก่ส่วนรวมมีมาก แต่บางครั้งเข้าไปสอนมากก็ไม่ได้ เพราะพระสงฆ์เองก็ไม่ได้มีกำลังมาก ”

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง ให้ความเห็นว่า ตามโรงเรียนต้องจัดให้มีห้องจริยธรรม แม้กระทั่งพระพุทธรูปที่วางไว้หน้าโรงเรียนบางโรงเรียนยังไม่มี มีแต่ศาลพระภูมิ โรงเรียนสร้างลานกีฬา ศาลาอเนกประสงค์ โรงเพาะชำ โรงทำการเกษตร โรงยิม แต่ไม่มีห้องจริยธรรม ไม่มีห้องแสดงเป็นศูนย์กลางการศึกษา การแก้ไขปัญหาจริงๆ คือโรงเรียนควรพาเด็กมาวัดด้วยการทำกิจกรรม ทำความสะอาดวัด บำเพ็ญประโยชน์ ครูอาจารย์ควรให้ความสำคัญควรพาเด็กนักเรียนมาเข้าวัดฟังธรรมบ้าง หรือไม่นิมนต์พระคุณเจ้าไปสอนตามโรงเรียนบ้าง เพื่อเป็นแนวทางการแก้ปัญหา หรือว่าเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง วัด โรงเรียน และชุมชน เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาได้อีกทางหนึ่ง

พระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง ให้ความเห็นว่า แนวทางการแก้ไขปัญหา คือควรจะให้จัดอบรมคุณธรรมและจริยธรรมในโรงเรียนเดือนละหนึ่งครั้ง จัดอบรมเข้าค่ายคุณธรรมและจริยธรรม ค่ายผู้นำค่ายปฏิบัติธรรม หรือให้ไปปฏิบัติธรรมที่วัด ไปอยู่ในวัดสัก 3 วัน 5 วัน ให้ทุกโครงการรวมกัน ทั้งโรงเรียนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ควรเอาใจใส่กับเด็กที่เข้ามารับการอบรมคุณธรรมและจริยธรรม ไม่ว่าจะไปอบรมจริยธรรมให้เด็กตามศูนย์ก็ดี หรือเด็กมารับการอบรมที่วัดก็ดี ควรจะสอดส่องดูแลพฤติกรรมของเด็กว่าเป็นอย่างไร หรือควรจะพูดคุยกับเขาอย่างไร เพื่อให้เด็กเหล่านั้นเชื่อฟังและปฏิบัติตาม เป้าหมายก็คือสนใจเด็กสนใจผู้ที่จะมาอบรมแล้วก็คิดแก้ปัญหาตรงนั้น ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญ

พระสงฆ์อีกกลุ่มหนึ่ง ได้ให้ความเห็นว่า แนวทางการแก้ไขปัญหา คือ การรณรงค์อย่างไรให้คนมีศีลธรรม มีศีลห้า เมื่อคนมีศีลห้าแล้วโลกนี้ก็จะสงบสุข ดังนั้นทางราชการต้องลงมาดูแลด้วยศาสนาอื่นก็มีการเน้นการเข้าไปปฏิบัติ แต่ศาสนาพุทธไม่มีการเน้นการเข้าไปปฏิบัติ อาตมาคิดว่าถ้าเราเกณฑ์คนให้อาতিศีลครั้งเข้าไปรับฟังธรรม ปฏิบัติธรรม เมื่อทำนานๆ ก็จะเคยชินไปเอง

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง มีความเห็นว่า แนวทางการแก้ไขปัญหา คือ การจัดการอบรมก็เป็นส่วนหนึ่ง แต่ถ้าได้ผลก็อยู่ที่ระดับเยาวชนที่เป็นเด็ก โดยเฉพาะในส่วนที่เขากำลังศึกษาหรือกำลังเรียนอยู่ แต่ถ้าเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องอย่างผู้นำชุมชนในระดับชั้นต่างๆ พวกนี้รู้สึกว่าย่างห่างจากวัดที่ให้ความรู้เกี่ยวกับคุณธรรม ทางที่ดีควรจะให้หน่วยงานที่เป็นหน่วยบังคับบัญชาของเขามีคำสั่งหรือมีโครงการอะไรก็

แล้วแต่ ให้บุคคลเหล่านี้ได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการรับรู้รับฟัง ได้สัมผัสเกี่ยวกับชีวิตของผู้ที่ทำให้เกิดศีลธรรมจรรยาขึ้นในสังคมบ้าง

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง มีความเห็นว่า ในเรื่องนี้รัฐบาลต้องเข้ามาเกี่ยวข้อง คือรัฐบาลต้องออกกฎระเบียบเลยว่าโรงเรียนแต่ละโรงเรียนต้องมีการเรียนการสอนวิชาจริยธรรมศีลธรรม ทำให้เด็กได้สนใจอ่านสนใจที่จะศึกษา และมีการสอบวิชานี้ด้วย จึงทำให้เด็กได้อ่านและมีความเข้าใจมากขึ้น แล้วพาไปปฏิบัติจริง เช่น ในช่วงเทศกาลวันสำคัญทางศาสนา ให้พระภิกษุเป็นผู้บรมสั่งสอน หรือมีงบประมาณจากรัฐบาลให้พระภิกษุตามวัดต่างๆ บรมสั่งสอน โดยไม่ต้องแบกภาระให้กับวัดในการรับผิดชอบ ต้องการให้รัฐบาลมีงบประมาณอุดหนุน ถ้ารัฐบาลหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบ เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบลมีงบประมาณมาส่งเสริมและสนับสนุน จะทำให้มีโอกาสที่จะได้ฝึกอบรมเด็กมากขึ้น

และพระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง มีความเห็นว่า แนวทางการแก้ไขปัญหา คือ หลายๆฝ่ายต้องร่วมมือกัน เริ่มต้นที่ผู้นำทางฝ่ายฆราวาส และผู้นำทางฝ่ายคณะสงฆ์ควรร่วมมือกัน เช่น พระภิกษุ สามเณร เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด อุบาสกอุบาสิกา และผู้นำในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล รวมถึงนายกรัฐมนตรี ควรร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหา

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง มีความเห็นว่า แนวทางในการแก้ไขปัญหา คือ สื่อสำคัญมาก ไม่ว่าจะเป็นสื่อทางด้านโทรทัศน์ รัฐบาลควรแก้ไขปัญหาด้านสื่อที่ออกมาทุกวันนี้ เช่น ข่าวเกี่ยวกับดารา และสื่อทำให้เด็กเลียนแบบวัฒนธรรมของตะวันตก ดังนั้นถ้าเราต้องมาซึมซับสร้างเด็กของเราให้มีคุณธรรมจริยธรรมขึ้นมา ช่วยกันสืบทอดเสริมสร้างให้เด็กของเรามีวัฒนธรรม และเข้าใจจารีตประเพณีของบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมา จึงควรแก้ไขปัญหาด้านสื่อต่างๆ และควรนำหลักธรรมทางศาสนาเข้าไปเผยแพร่ในสื่อต่างๆ ด้วย

พระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง มีความคิดเห็นว่า แนวทางในการแก้ปัญหาคือคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคม แนวทางการแก้ปัญหามีหลายด้าน เช่น ปัญหาเศรษฐกิจจึงทำให้ยิ่งแข่งขันกันมากขึ้น ซึ่งมันต่างกับหลักของพระพุทธศาสนา หลักพระพุทธศาสนาให้เดินทางสายกลางคือมัชฌิมาปฏิปทา คือ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ท่านให้อยู่อย่างพอเพียง หมายถึง การทำงานโดยไม่ต้องแข่งขัน มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน เพราะว่าสังคมไทยทุกวันนี้ขาดตรงนี้มากเลย

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคกลาง พบว่าแนวทางในการแก้ไขปัญหาคือคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคม ต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายเริ่มตั้งแต่ครอบครัวพ่อแม่จะต้องมี

เวลาในการอบรมสั่งสอนบุตรหลานและเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับบุตรหลาน สถานศึกษาควรให้มีการสอนแบบสอดแทรกในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมเข้าไปในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคตะวันออก พบว่า แนวทางในการแก้ไขปัญหาในการขาดคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคม ต้องเริ่มปลูกฝังในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมกันตั้งแต่ยังเด็ก โดยมีพ่อและแม่ควรเป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็กได้เห็น เพราะสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่จะอบรมบ่มนิสัยให้เด็กเป็นคนดี และต่อมาเป็นสถานศึกษา ถ้าสถานศึกษาได้มีการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับศาสนา ควรให้พระสงฆ์เข้าไปเป็นผู้สอน และฝึกให้เยาวชนรู้จักเข้าวัดให้มากยิ่งขึ้น เน้นหนักในเรื่องของการสอน ศีล 5 ปลูกฝังให้เยาวชนมีนิสัยรักครอบครัวและกลุ่มเยาวชนด้วยกันเอง ส่วนประการสุดท้ายควรแก้ไขที่ตัวผู้นำในสถานที่ต่าง ๆ ให้มีคุณธรรมจริยธรรม ถ้าผู้นำขาดคุณธรรมจริยธรรม ผู้ใต้บังคับบัญชาก็จะปฏิบัติตามแบบอย่างที่ไม่ดีไปด้วย

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าแนวทางในการแก้ไขปัญหาในการขาดคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคม คือต้องปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กและเยาวชน เพราะปัญหาเกิดมาจากเด็กและเยาวชนที่ไม่ได้รับการศึกษาด้านคุณธรรมจริยธรรม เพราะการเรียนหนังสือในโรงเรียนจะสนับสนุนไปทางด้านวิชาการ ด้านการประกอบอาชีพมากกว่าด้านคุณธรรม ไม่เน้นด้านคุณธรรมนำความรู้ ปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อเด็กเติบโตขึ้นมา แนวทางในการแก้ไขปัญหาก็คือส่งเสริมให้เด็กมีความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมตั้งแต่เยาว์วัย ไม่ใช่ส่งเสริมตอนระดับมหาวิทยาลัยแล้ว ตอนทำงานแล้ว ให้ยึดหลักจะหวานพีชก็เตรียมดิน จะกินก็เตรียมอาหาร จะพัฒนาการก็เตรียมคน คือต้องส่งเสริมเด็กเยาวชนเป็นเบื้องต้น ต้องส่งเสริมให้เยาวชนให้รู้จักคุณธรรมจริยธรรม รู้จักความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักสัมมาคารวะ รู้จักความกตัญญูต่อบุคคลที่ต่อพ่อแม่ ต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย เริ่มตั้งแต่ครอบครัวพ่อแม่จะต้องมีเวลาในการอบรมสั่งสอนบุตรหลาน และเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับบุตรหลาน สถานศึกษา ครูอาจารย์ควรให้มีการสอนแบบสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมเข้าไปในการเรียนการสอน หรือบรรจุเข้าไปไว้ในหลักสูตร

4. บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในปัจจุบัน

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคเหนือ พบว่าพระสงฆ์โดยส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในปัจจุบัน กล่าวคือ บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในปัจจุบันมีการเผยแผ่เข้าไปในโรงเรียน และตำบลให้มีครูพระเข้าไปสอนองค์ธรรมซึ่งเป็นองค์การพึ่งพาตนเองส่วนมาก แต่ไม่ได้รับการสนับสนุนเท่าที่ควร ในปัจจุบันพระสงฆ์ทำเต็มที่แล้วเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม แต่พระสงฆ์มีศักยภาพไม่เหมือนกัน การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอยู่ที่ว่าคนภายนอกจะมีความสนใจ และนำไปปฏิบัติมากน้อยแค่ไหน และพระสงฆ์

อีกท่านหนึ่ง มีความเห็นตรงกันว่า การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในปัจจุบันพระสงฆ์ทำเต็มที่เหมือนกัน ทุกวันนี้มีการส่งพระไปสอนจริยธรรมตามโรงเรียนอย่างน้อยก็ให้เขาเรียนรู้ถึงบุญคุณพ่อแม่ ครูบาอาจารย์ และประเทศชาติ

พระสงฆ์อีกกลุ่มหนึ่ง ให้ความเห็นว่า การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในปัจจุบัน พระสงฆ์จะมีส่วนร่วมกับประชาชนโดยชักชวนให้ประชาชนมาร่วมฟังเทศน์ในวันพระ วันเข้าพรรษาโดยพระสงฆ์มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมไม่ว่าจะเป็นผู้สูงอายุหรือเยาวชน ได้มีการตอบปัญหาธรรมะ เพื่อให้เด็กได้ถามปัญหา ในส่วนรวมก็มีอยู่หลายโครงการที่รับผิดชอบในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม เช่น โครงการครูพระสอนศีลธรรมก็เป็นส่วนหนึ่ง แต่ที่เรียกว่าบทบาทที่ไม่อยู่ในโครงการก็มี พระสงฆ์บางรูปก็เสียสละเข้ามาช่วยเหลือด้วยความสมัครใจ แต่พระสงฆ์บางรูปไม่เสียสละเท่าที่ควร เช่น ในตำบลจะมีพระสงฆ์ที่เสียสละและเข้าไปดูแลน้อยมาก

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง กล่าวว่า การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมไม่ค่อยมีโอกาสอบรมให้กับเด็ก ส่วนมากจะอบรมให้ผู้ใหญ่ที่เขารู้แล้ว เหมือนกับการอบรมศีลธรรมในวันพระ แต่อบรมเด็กไม่ค่อยมีส่วนมากเป็นคนที่มีแล้ว อาจเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ไม่มีเด็ก ส่วนวันพระก็ไม่ตรงกับวัน เสาร์ อาทิตย์ อยากให้บรรจุลงในหลักสูตร เป็นวิชาบังคับไปเลย บทบาทเหลือน้อยลงกว่าเดิม เพราะพระสงฆ์ส่วนมากจะไปเรียนหนังสือต่อ ไม่ได้นำความรู้ที่ได้มาใช้ในการอบรมสั่งสอนให้แก่ประชาชนมากเท่าไร

พระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง กล่าวว่า ปัจจุบันการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมน้อยมากคือ ทางฆราวาสเองก็ไม่ได้สนใจในพระพุทธศาสนามากนัก พระสงฆ์เองก็ออกไปเผยแผ่คำสั่งสอนข้างนอก ดังนั้น ทางโรงเรียน หรือมหาวิทยาลัยควรมีพระสงฆ์ไปสอนให้ความรู้ด้านคุณธรรมและจริยธรรมให้นักศึกษามากขึ้น พระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง กล่าวว่า บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในปัจจุบัน เริ่มมีบทบาทมากขึ้น เพราะถ้าพระสงฆ์ไม่เข้าไปมีบทบาทก็จะทำให้คนไม่มีคุณธรรมมากขึ้น ไม่ว่าจะด้านการเรียน การแสดงธรรมประจำวันพระ พระสงฆ์มีส่วนช่วยได้มากขึ้น

บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทุกวันนี้ พระสงฆ์ได้ขับเคลื่อนทุกรูปแบบตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า นำมาใช้ให้ถูกต้องตามหลักคำสอนของพระองค์ แต่บางครั้งก็ต้องนำวิวัฒนาการสมัยใหม่มาใช้เพื่อให้ทันสมัย ต้องนำมาขัดเกลาและเปลี่ยนแปลงแต่ไม่ให้ขัดกับหลักธรรมคำสอนของพระองค์

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง มีความเห็นว่า การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สังคมต้องมีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างบ้านกับวัด เช่น วัดก็ต้องพึ่งพาญาติโยม ซึ่งจะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ในสมัยก่อนเราจะเห็นได้ว่าชุมชน กับวัดต้องพึ่งพาอาศัยกันถึงจะอยู่ด้วยกันได้ อย่างมีการประชุมก็จะมาประชุมที่วัด และการจัดงานวัดก็ต้องพึ่งพาชาวบ้านเพราะแค่พระสงฆ์เองคงทำไม่ได้

พระสงฆ์กลุ่มหนึ่ง ให้ความเห็นว่า บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในปัจจุบัน ขึ้นอยู่กับตัวบุคคล หรือวัด บางวัดก็ทำได้ดี บางวัดก็ทำไม่ได้ดี บางแนวความคิดก็มีปัญหาใน

เรื่องของการจัดการระบบต่างๆ เช่น บางวัดทำได้ดีก็ทำอยู่แล้ว แต่บางวัดอยากทำแต่ไม่มีงบประมาณ หรือ พระบางรูปก็ต้องไปเรียนหนังสือ มีเวลาน้อย เจ้าอาวาสจึงมีภาระมากขึ้น ก็ต้องมีการพัฒนาแต่เป็นรูปแบบที่ต่างคนต่างทำ ก็ทำไปได้น้อยทำไปไม่ได้เท่าที่จำเป็น บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในปัจจุบัน พระสงฆ์ส่วนใหญ่มีบทบาททางด้านความคิดสร้างสรรค์ แต่พระสงฆ์ที่ทำงานจริงๆมีจำนวนน้อย ปัจจุบันแค่เทศน์ธรรมะ พระสงฆ์ไปยุ่งเกี่ยวกับเบ็ดเตล็ดมากเกินไป อย่างจุดความเต็มบ้านเต็มเมืองอาตมาองค์หนึ่งที่ไม่ชอบเบ็ดเตล็ด ไม่ศรัทธาแต่ก็ไม่ลบหลู่ ถามว่าชาวบ้านห้อยจุดความ ดูจากข่าวโฆษณาโคตรมหาเศรษฐีแสดงว่าห้อยจุดความไม่ต้องทำงานหรอก ซึ่งมันก็ผิดหลักศาสนา พระพุทธเจ้าสอนในหลักธรรมว่าให้มีความอุทิศตน ขยันมันเพียรถึงจะได้เงินตรงนี้แหละเป็นหลักธรรมที่ถูกต้องเรื่องจุดความเรื่องต่างๆของชาวไทยของเรามีเยอะเลยเป็นห่วงในภาพลบในฐานะที่เป็นพระ ยังมีคำถามในตัวเองว่าตั้งแต่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นขึ้นมา มีตำแหน่งมีหน้าที่ที่ต่อต้านพระสงฆ์บ้าง ถามว่าเขาผิดไหมเขาก็ไม่ผิด มีคำพูดคำหนึ่งที่ติดใจอยู่คือ พระสงฆ์มีหน้าที่รับจ้างทำพิธีกรรม ในคำพูดของคนบางกลุ่มที่เข้าไม่ถึงสัจธรรมอาตมาเลยมีคำถามในตัวเองและในกลุ่มเพื่อนฝูงว่าเราจะไปยืนตรงจุดไหนของสังคม ให้สังคมยอมรับเพราะฉะนั้นต้องปลูกฝังและก็ต้องเอาพระที่มีอุดมการณ์เดียวกันมาร่วมงานกันจึงจะเกิดพลังอันกว้างขวางจึงจะสร้างบทบาทของพระสงฆ์ที่ชัดเจนและประสบความสำเร็จได้

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง มีความเห็นว่า บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในปัจจุบันเป็นไปในทางที่ดีขึ้น เนื่องจากพระสงฆ์มีการศึกษามากขึ้น จึงมีบทบาทในการพัฒนามากขึ้น บทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบัน คือ พระสงฆ์เข้าไปสอนคุณธรรมในโรงเรียน และขณะนี้ยังมีพระสงฆ์ผู้ซึ่งเป็นโครงการที่ไปสอนคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ประชาชนตามโรงเรียน ตามอำเภอ และตำบลต่างๆด้วย

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคใต้ พบว่าพระสงฆ์โดยส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในปัจจุบัน คือบทบาทพระสงฆ์ในปัจจุบัน ไม่เหมือนเมื่อก่อน ในปัจจุบันบทบาทของพระสงฆ์ลดน้อยลงไป เมื่อก่อนโรงเรียนอยู่ในวัด การสอนพระก็เป็นครูสอน แต่ในปัจจุบันนี้พอโรงเรียนนอกนอกวัดมีบุคคลากรทางฆราวาสเป็นครูสอน พระจึงลดบทบาทลงไป วัดเพียงแต่ช่วยแก้ปัญหาทางด้านจิตใจ หรือเป็นที่พึ่งทางใจเป็นหลัก บทบาทพระสงฆ์เกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทุกวันนี้ได้พัฒนาน้อยมาก เพราะส่วนมากมุ่งไปในทางปลูกเสกไปทางพิธีกรรมทางสังคตสังคีต แนวทางนี้ก็เลยลดบทบาทลงไปมากไม่เหมือนในอดีต การเรียนก็ต้องมาเรียนที่วัด แต่ทุกวันนี้โรงเรียนเป็นเรื่องภายนอกวัด บทบาทของพระสงฆ์จึงน้อยลง มีวิธีเดียวก็คือว่าต้องออกไปช่วยกันเผยแผ่ธรรมตามโรงเรียน

พระสงฆ์อีกกลุ่มหนึ่ง มีความเห็นว่า ถ้าพูดถึงบทบาทการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม เมื่อสมัยก่อน โรงเรียนก็เป็นโรงเรียนวัด แต่ทุกสิ่งทุกอย่างพระสงฆ์มีส่วนร่วมในการคิดและพิจารณา มีบทบาทสำคัญที่ทำให้สังคมไทยตั้งแต่ยุคแรกพัฒนาไปได้ ปัจจุบันองค์การคณะสงฆ์มีบทบาทน้อยมาก

ไม่มีสิทธิมีเสียงในการร่วมพัฒนา พระสงฆ์บางทีก็อาจจะติดอยู่ในเรื่องพระธรรมวินัยก็เลยลดบทบาทลงไป แต่พระสงฆ์ที่มีประสิทธิภาพในการทำงานมีความเข้าใจเรื่องบทบาทศาสนา มีบางท่านที่มีส่วนสำคัญในการฟื้นฟูศักยภาพของตนเองเพื่อจะพัฒนาสังคม ถ้าจะให้พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมฝ่ายเดียวคงไม่เพียงพอ ถ้าเป็นไปได้หน่วยงานทางราชการ และฝ่ายการเมืองควรเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาด้วย

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง กล่าวว่า บทบาทพระสงฆ์เกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในปัจจุบันก็ดีขึ้นมาก เกี่ยวกับโครงการต่างๆ ที่ได้เข้าไปมีบทบาทมีส่วนร่วม อย่างเช่น การจัดค่ายในการเข้าไปฝึกอบรมความรู้แก่เยาวชนในสถานศึกษา ก็เปิดโอกาสให้พระได้เข้าไปพูดคุยสนทนาเรื่องธรรมะกับผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับวัด หรือการเผยแพร่ธรรมะตามหน่วยงานราชการต่างๆ

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง กล่าวว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในปัจจุบันก็ยังมียุ่่มากเหมือนเดิมแต่เราไม่ได้เห็นภาพ เช่น ถ้าเราอยู่ในเมืองใหญ่ อยู่ในกรุงเทพเราก็จะได้เห็นแต่พระบิณฑบาตแล้วก็ศึกษาเล่าเรียนตามปกติ แต่ว่าเราไม่ได้เห็นภาพเหมือนตามชนบท จะเห็นพระหนุ่มๆเข้าไปสอนหนังสือตามโรงเรียน หรือเผยแพร่พุทธศาสนาตามโรงเรียน ซึ่งมีก่อนที่จะทรงวัดธรรมจะมีการจัดพระเข้าไปสอนในโรงเรียน แต่พอกระทรวงวัฒนธรรมเข้ามาจัดการก็รู้สึกว่ามันจะยุ่งวุ่นวายมากกว่าเดิม เพราะจริงๆแล้วเวลาเราทำงานก็อยากทำด้วยความสบายใจ ไม่ต้องมีอะไรมาควบคุม โดยความคิดเห็นแล้ว คือ ถ้าในชนบท อย่างเช่น ภาคใต้มีการอบรม พระจะมีหน่วยงานเองไม่ขึ้นอยู่กับหน่วยงานใด พระสงฆ์ที่มีความตั้งใจอยากจะทำก็มีการรวมกลุ่มกัน 4-5 รูป เพื่อเข้าไปอบรมตามสถานที่ต่างๆ

พระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง ได้กล่าวว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในช่วงนี้ก็รู้สึกว่าลดน้อยถอยลงไปมาก ในความรู้สึกส่วนตัว ตามวัดต่างๆ ไม่ค่อยจะมีการส่งเสริม คือปล่อยเลยตามเลย ใครมาวัดก็ได้รับการอบรม ไม่ได้ออกไปเผยแพร่ตามที่ต่างๆ เพราะการอบรมในโรงเรียนต่างๆ ต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก เพราะงบประมาณในการสอนศีลธรรมจริยธรรมต่างๆ ให้เดือนประมาณ 2000 บาท จ่ายไป 4 - 5 ครั้งก็หมดแล้ว ในส่วนนี้รัฐบาลควรจะทำให้ความสำคัญได้มากกว่านี้ ในส่วนค่าใช้จ่ายของพระ พระเสียสละเวลาแล้วแต่บางทีพระก็ต้องออกค่าใช้จ่ายเอง

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง กล่าวว่า บทบาทของพระสงฆ์ที่จะเสียสละมาทำงานในส่วนนี้นั้นน้อย ถึงแม้จะมีการอบรมสัมมนาตัวแทนพระสงฆ์ที่จะลงมาทำงานตรงนี้ซึ่งตัวแทนที่เข้ารับการอบรมค่อนข้างมากแต่ในความเป็นจริงเมื่อลงมาทำงานจริงๆ ยังคงขาดบุคลากรที่มีความเสียสละที่จะมาทำงานตรงนี้ จึงทำให้ไม่ค่อยจะประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

พระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง กล่าวว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในปัจจุบัน ตามที่อาตมาได้ไปอบรมตามสถานที่ต่างๆ และมีการอบรมในเรื่องพระคุณพ่อแม่ มีการฉายสไลด์ให้เด็กได้ดู เด็กๆก็รู้สึกซาบซึ้งในเรื่องของบุญการีชน แล้วก็นำหลักธรรมที่ได้เอาไปใช้ใน

ชีวิตประจำวันไปสอนเด็ก รู้สึกว่าเด็กชนบทที่ได้รับการอบรม เข้าค่ายอบรมจริยธรรมแล้วอาตมาตามไปดูหลังจากอบรมแล้วที่โรงเรียน จากการสอบถามคุณครูบอกว่าไปในทางที่ดี เลิกพฤติกรรมเก่าๆ เช่น นิสัยก้าวร้าว รู้จักเคารพผู้ใหญ่ รู้จักการวางตัวกับพ่อกับแม่ แต่ก่อนนี้เคยมีนิสัยเกี้ยวเกาศ ไม่เชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่ แต่พอได้มารับการอบรมคำสั่งสอนจากพระ ก็นำคำสั่งสอนที่ได้จากการอบรม เช่น พระคุณของพ่อแม่แล้วก็นำธรรมะที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง มีความเห็นว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในปัจจุบัน ยังไม่มีบทบาทเท่าที่ควรเพราะว่าขนาดครูสอนศีลธรรมยังถูกตัดไปอีก ดังนั้นในการแก้ไขปัญหาคควรจะเริ่มจากพระนักศึกษาที่มีความรู้เกี่ยวกับด้านคุณธรรมจริยธรรม อย่างเช่น ครูสอนศีลธรรมก็ควรจะมียุทธศาสตร์นั้นในการช่วยเหลือในการที่จะส่งเสริมให้กับนักเรียนนักศึกษาหรือผู้นำในสังคมช่วยเหลือทุกด้าน

พระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง ได้กล่าวว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตอนนี้ก็เข้าไปสอนหนังสือก็รู้สึกว่าคุณครูจะให้ความสนใจมาก ความสนใจมีเราก็คิดว่าเป็นการปลูกต้นไม้ เด็กก็เปรียบเหมือนกับต้นกล้า เมื่อเราเข้าไปรดน้ำพรวนดินก่อนที่จะปลูก เพราะเด็กปัจจุบันนี้จะเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในวันข้างหน้า

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคกลาง พบว่า ในปัจจุบันบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม มีอยู่แล้ว แต่มีเพียงส่วนน้อยที่ได้ออกไปเผยแผ่หลักธรรม อันเนื่องมาจากหน่วยงานต่าง ๆ นิยมที่จะนิมนต์พระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงเท่านั้นและไม่มีหน่วยงานของรัฐทำหน้าที่ที่รับผิดชอบในการดูแลการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอน

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคตะวันออก พบว่า ในปัจจุบันบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลที่เปิดโอกาสให้พระสงฆ์ได้เข้าไปสอนในโรงเรียนจึงทำให้พระสงฆ์มีบทบาทมากยิ่งขึ้นโดยมีสำนักวัฒนธรรมเข้ามาช่วยทำให้พระสงฆ์ได้เข้ามาปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน และประกอบกับทางโรงเรียนมีการอุปการะและสื่อการเรียนการสอนที่ดีขึ้นเยาวชนมีโอกาสได้เรียนรู้ตั้งแต่ยังเด็ก

ในบางส่วนก็ยังให้คำตอบว่าพระสงฆ์ยังมียุทธศาสตร์เข้ามามีบทบาทในการสอนในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมน้อยมากแทนที่จะให้พระสงฆ์ได้อบรมสั่งสอนคุณธรรมจริยธรรมในวัด แต่กลับให้พระสงฆ์ต้องออกไปสั่งสอนนอกวัดตามจุดต่าง ๆ ซึ่งไม่มีความสะดวกสบายในหลาย ๆ เรื่อง ถึงแม้ว่าปัจจุบันพระสงฆ์จะเข้าไปอบรมสั่งสอนในสถานศึกษาแล้วก็ตามแต่ก็ยังจำกัดในเรื่องของเวลา หรือข้อจำกัดอื่น ๆ อีกหลายประการ ทำให้การอบรมสั่งสอนไม่บรรลุเป้าหมายเท่าที่ควร

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ในปัจจุบันบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม คือ ปัจจุบันพระสงฆ์มีบทบาทมากโดยเฉพาะการนำชาวบ้านในชุมชน รวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งวัดก็ทำได้ในระดับหนึ่ง ในการชี้นำแนวทางให้กับชุมชนต่างๆ ในรูปแบบคณะกรรมการชุมชน เช่น ตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์ตามหมู่บ้าน หรือการสร้างศูนย์การเรียนรู้วิชาท้องถิ่นภายในหมู่บ้าน หรือการที่นำเยาวชนศึกษาตามกลุ่มเป้าหมาย และอีกบทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบัน คือ พระสงฆ์เข้าไปเผยแผ่พุทธศาสนาตามโรงเรียน นำหลักคุณธรรมและจริยธรรมไปสอนนักเรียนตามโรงเรียนต่างๆ และยังมีการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนให้แก่ประชาชนตามชุมชนต่างๆ ด้วย

5. ความคาดหวังที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยผ่านสถาบันทางสังคม

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคเหนือ พบว่าพระสงฆ์โดยส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับความคาดหวังที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยผ่านสถาบันทางสังคม

(1) **สถาบันครอบครัว** จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในภาคเหนือพบว่า ความคาดหวังที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยผ่านสถาบันครอบครัว คือ ความคาดหวังให้สถาบันครอบครัวมีคุณธรรมและจริยธรรม โดยหัวหน้าครอบครัว พ่อแม่ควรเป็นแบบอย่างที่ดี การอบรมสั่งสอนลูกหลานให้เป็นคนดี ต้องเริ่มจากตัวพ่อแม่ คืออยากจะให้พ่อแม่เวลาไปวัดควรพาลูกไปด้วย เหมือนสังคมของชาวพม่า เขารักลูกเขาเขาจึงพาไปวัดตั้งแต่เด็ก เลยทำให้มีความคิดทางด้านคุณธรรมและจริยธรรมสูงมาก

พระสงฆ์กลุ่มหนึ่งได้ให้ความเห็นว่า สถาบันครอบครัวเป็นปัจจัยหลักที่อาตมาคาดหวัง เพราะครอบครัวเป็นกลุ่มที่ใกล้ชิดมีความกลมเกลียวกันมากที่สุดมีอะไรในครอบครัวจะรู้ก่อน และขณะที่คนในครอบครัวมีปัญหาควรจะต้องปรึกษาคณในครอบครัวเดียวกัน สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่เรต้องเข้าไปแก้ปัญหา ทุกวันนี้อาตมาทำงานเกี่ยวกับดูแลเจ้าพรหม รับผิดชอบดูแลเจ้าพรหม เช่น ทุกวันนี้เจ้าเป็นตัวปัญหาในครอบครัว ประชาชนประมาณเกือบสองพันคนแล้วที่มาดูแลเจ้ากับอาตมา บอกว่าปัญหาที่มันเกิดขึ้นทั้งหมดเกิดจากเจ้าทำให้ครอบครัวแตกแยก เพราะฉะนั้นถ้าดูแลเจ้าได้ครอบครัวจะมีความรัก ความอบอุ่น ปัญหาทั้งหมดก็จะไม่เกิดขึ้น เช่น ปัญหาเด็กเร่ร่อน ปัญหาครอบครัวแตกแยก ปัญหาการหย่าร้างทิ้งลูกให้เป็นเด็กกำพร้า มากสุดก็คงเป็นปัญหาเด็กหนีออกจากบ้าน เคยมีเด็กนักเรียนชั้นป.4 มาพูดกับอาตมาว่าอาจารย์มาเมื่อไรก็สอนบอกว่าพ่อแม่เป็นผู้มีพระคุณ แต่เด็กกลับบอกอาจารย์ว่า ถ้าอาจารย์เป็นผู้มีพระคุณหนูไม่เลี้ยง ถ้าจะให้หนูไหว้พ่อแม่หนูไหว้ไม่ได้ อาตมาถามว่า ทำไมไหว้ไม่ได้ ถ้าเวลาพ่อแม่ที่ไรหนูต้องวิ่ง ถ้าวันไหนวิ่งไกลวันนั้น

ปลอดภัย แต่ถ้าวันไหนวิ่งไม่ทันวันนั้นก็เจ็บ เพราะฉะนั้นหนูจึงไหว้พ่อแม่ไม่ได้ อาตมาก็บอกว่าที่ตะหนุ ไม่ใช่พ่อแต่เป็นเหล่า วันไหนพ่อไม่มาพ่อก็เป็นพ่อที่ดีของลูก

และพระสงฆ์อีกกลุ่มหนึ่ง ให้ความเห็นว่า สถาบันครอบครัว โดยหัวหน้าครอบครัวจะต้องเป็นผู้ชี้แนะให้แก่ลูกหลานในเรื่องต่างๆ เช่น สุรา ยาเสพติด การพนัน รวมทั้งการเล่นเกมส์ด้วย แต่จะให้พระเข้าไปยุ่งมากก็ไม่ได้ ดังนั้นจึงต้องฝากหัวหน้าครอบครัว พ่อแม่ให้ช่วยดูแล และอบรมสั่งสอนลูกหลานว่าสิ่งไหนดีสิ่งไหนไม่ดี แต่ในปัจจุบันนี้ครอบครัวขาดความอบอุ่น เนื่องจากพ่อแม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้านตั้งแต่เช้า เมื่อลูกตื่นมาก็ไม่เจอพ่อแม่ พอตอนเย็นกลับมาบ้านบางครั้งก็ไม่เห็นหน้าพ่อแม่ หรือบางครอบครัวพ่อแม่ทะเลาะกัน ดังนั้นจึงทำให้เกิดปัญหาครอบครัวตามมา ทำให้ลูกเหินห่างจากพ่อแม่ และไม่ได้รับการอบรมคำสั่งสอนจากพ่อแม่ ความคาดหวัง คือ ต้องการให้พ่อแม่เข้าไปรับการอบรมจากพระสงฆ์แล้วไปถ่ายทอดให้แก่บุตรหลานและสมาชิกในครอบครัว ต้องการให้ผู้ปกครองสอนให้เด็กรู้จักใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล ใช้จ่ายอย่างพอเพียง ใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็น และรู้จักแยกแยะว่าสิ่งใดดีสิ่งใดไม่ดี ต้องการให้พ่อแม่เป็นผู้อธิบายให้เด็กรู้ถึงคุณค่าและพ่อแม่ก็ควรปฏิบัติตามที่พูดด้วย เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่ลูก

พระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง ให้ความเห็นว่า ในปัจจุบันพ่อแม่ต้องทำงานหาเลี้ยงลูกไปวันๆ ถ้าสังเกตเห็นทั้งพ่อและแม่ ในตอนเช้าต้องออกจากบ้านไปทำงาน ตอนเย็นกลับบ้านลูกก็ไปโรงเรียนเจอกันไม่กี่ชั่วโมง ตลอดทั้งเทอม อาจจะกินข้าวเย็นด้วยกันไม่กี่ครั้ง หรืออาจจะไม่มีเลย เศรษฐกิจพอเพียงในแง่ของอาตมาก็คือว่าให้พ่อแม่รู้จักพอในส่วนหนึ่ง ในแง่ของการทำงานก็ส่วนหนึ่ง ส่วนที่ดูแลครอบครัวก็ส่วนหนึ่ง เนื่องจากมันมีสิ่งเร้าจากภายนอกมาก ต้องซื้อต้องฟุ้งเพื่อมันจึงทำให้คนแข่งขันกัน การยึดแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีน้อย ดังนั้นจึงควรส่งเสริมการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้กันแบบจริงจังถึงจะได้ผล

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง กล่าวว่า “ มีความคาดหวังกับสถาบันครอบครัวสูง เพราะว่าทุกสถาบัน ต้องมีความเกี่ยวเนื่องกันอยู่ที่ว่าพระหรือองค์กรต่างๆจะต้องนำเสนอ โดยอาตมาจะเน้นหลักแนวคิดตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือการไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่ทำตามกระแสของสังคม ต้องการให้ใช้ชีวิตในรูปแบบพออยู่พอกิน ไม่ฟุ้งเฟ้อ กับวัตถุนิยม “ และอีกท่านหนึ่ง กล่าวว่า สถาบันครอบครัวควรธำรงรักษาในเรื่องการงดดื่มสุรา และให้รู้จักประหยัด รู้จักใช้จ่ายอย่างพอเพียงเฉพาะในสิ่งที่จำเป็นเท่านั้น คือสิ่งที่ไม่จำเป็นก็จะตัด ลด ละ เลิก

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง ได้มองถึงจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นเมืองแห่งล้านนาเมืองแห่งวัฒนธรรมเมื่อก่อนสิบปีที่แล้วรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนล้านนา คือ โดยส่วนใหญ่มีการประกอบอาชีพเพาะปลูก โดยนำมาเป็นพืชเศรษฐกิจในส่วนของแต่ละฤดูกาล เช่น ฤดูหัดก็เอาหัดมาขาย ถึงจะได้กำไรไม่มากนัก โดยยึดรูปแบบตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

(2) **สถาบันการปกครอง** จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในภาคเหนือพบว่า ความคาดหวังที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยผ่านสถาบันการปกครอง คือ ความคาดหวังให้สถาบันการปกครอง กล่าวคือ จะต้องพัฒนาศักยภาพบุคคลต้องทำให้เกิดคุณธรรมจริยธรรมให้ได้มากที่สุด เพื่อจะได้เป็นอย่างที่คุณเขาพูดกันว่าความรู้ต้องคู่คุณธรรม เราต้องเน้นทุกภาคส่วนจะต้องเข้าถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาและนำหลักธรรมของพุทธศาสนามาใช้ให้ได้มากที่สุดจะเป็นการแก้ปัญหาทั้งหมดได้ เพราะพระพุทธศาสนาถือเป็นหลักธรรมที่เป็นสากลหลักธรรมที่เป็นสากลทุกคนปฏิบัติได้หมดทุกระดับชั้น แต่ว่าคนไม่เข้าถึงหลักธรรมทุกวันนี้แม้แต่พระสงฆ์ยังนำมาใช้ไม่ถูกต้องตามหลักของพระธรรมไม่เข้าถึงแก่นแท้ ทำให้ชาวพุทธหลงใหลในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนาถูกต้องอยู่แล้วศึกษาให้เข้าถึงทุกชนชั้นทุกตำแหน่งทุกหน้าที่ไม่ว่าสถาบันไหนมีหลักธรรมที่ถูกต้องแล้วนั้นจะมีความสงบสุขการพัฒนาเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

พระสงฆ์กลุ่มหนึ่ง ให้ความเห็นว่า สถาบันการปกครองจะต้องเป็นตัวอย่างในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ ต้องนำมาปฏิบัติให้เห็นจริงว่าสามารถทำได้ เป็นต้นว่ามีแนวความคิดอะไรที่จะส่งเสริม สมมุติว่าสถาบันการปกครองมีงบประมาณอยู่จำนวนหนึ่งจะบริหารจัดการอย่างไรให้งานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และเกิดประโยชน์สูงสุดโดยใช้งบประมาณตรงนี้ให้เห็นชัดเจน คนเรามีคุณธรรม และเน้นให้ผู้นำปลุกจิตสำนึกในด้านการนำหลักธรรมมาปฏิบัติ คนเรามีคุณธรรมจริยธรรมในระดับผู้บริหารระดับสูง จนมาถึงผู้บริหารระดับต้นแล้ว จะทำให้เกิดความสงบสุข และความเจริญรุ่งเรืองต่อไป

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง ให้ความเห็นว่า ควรเชิญท่าน ผู้ใหญ่บ้านมาอบรมหรือประชุมหารือกันเป็นบางครั้ง หรือพระสงฆ์แนะนำเกี่ยวกับหลักการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมไปแล้วให้ท่านหรือผู้ใหญ่บ้านไปถ่ายทอดให้ลูกบ้านอีกที เช่น การรณรงค์สร้างความสมานฉันท์ การไม่แก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน ควรหันหน้าเข้าหากัน อย่างที่ผ่านอย่างที่ผ่านมาแล้วให้มันผ่านไป เพื่อก่อให้เกิดความสงบสุขภายในประเทศ

และพระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง กล่าวว่า ความคาดหวังที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยผ่านสถาบันทางสังคม สถาบันการปกครองไม่ค่อยสนับสนุนเท่าที่ควร ผู้นำทางสถาบันการปกครองควรมีการปกครองที่ดี มีการนำหลักคุณธรรมไม่ควรส่งเสริมอบายมุข บางทีมีการวางกฎวางมาตรการแต่ก็ยังแก้ไขไม่ได้ มองปัญหาและยอมรับแล้วทำการแก้ไขทีละขั้นทีละประมาณให้สอดคล้องกับหลักธรรมที่วางไว้

(3) **สถาบันศาสนา** จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคเหนือพบว่า ความคาดหวังที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยผ่านสถาบันศาสนา กล่าวคือ สถาบันศาสนามีหน้าที่ต้องรับผิดชอบ ส่วนใหญ่มุ่งหวังการพัฒนาควบคู่คุณธรรมและจริยธรรม มุ่งหวังทั้งหมดถ้าองค์กรสงฆ์จะสามารถขับเคลื่อนได้ ศาสนาก็บ่งชี้อยู่แล้วว่าการที่มี

จริยธรรม คือความเจริญงอกงามของพุทธศาสนา ถ้าไม่มีจริยธรรมแล้วก็ไม่มีความเจริญงอกงาม พุทธศาสนิกชนก็อาจหมดความศรัทธาไปได้ สถาบันศาสนาเป็นส่วนที่เป็นเศรษฐกิจพอเพียงมานาน ตั้งแต่อดีตกาล เช่น การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ ใช้ชีวิต แบบเรียบง่าย อยู่ด้วยความพอเพียงเสมอ

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง กล่าวว่า ความคาดหวังต่อสถาบันศาสนา ต้องการให้นำวิชาศีลธรรมและ จริยธรรมบรรจุลงไปเป็นหลักสูตร เพื่อให้เด็กประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า เช่น โอวาท 3 คือ ทำความดี ละเว้นความชั่ว และทำจิตใจให้ผ่องใส

พระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง กล่าวว่า สถาบันศาสนาตอนนี้ไม่ค่อยจะเคลื่อนไหวเท่าไร เพราะ พระสงฆ์อยู่แบบพอเพียงอยู่แล้ว อย่างเช่น สังคมปัจจุบันจะเห็นได้ว่าพระสงฆ์ไม่ค่อยได้เข้าไปยุ่งเท่าไร ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับส่วนมากจะเป็นพระสงฆ์ที่จัดการด้านวิชาการ พระสงฆ์ที่เป็นแกนนำการปกครองสงฆ์ เช่น สมเด็จพระสังฆราช เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะตำบล ไม่ค่อยกระตือรือร้นเพราะว่าพระสงฆ์อยู่กัน แบบพอเพียงอยู่แล้ว และไม่ต้องการให้พระภิกษุไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง เพราะมันดูไม่ดี ดัง คำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าสอนไว้ว่าเราเป็นผู้นำทางด้านจิตใจ ก็ควรจะเป็นผู้นำด้านจิตใจ มากกว่า

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง คาดหวังให้ช่วยส่งเสริมสถาบันศาสนา โดยให้พระสงฆ์ออกมาเผยแผ่ คุณธรรมและจริยธรรมมากขึ้น ตามโรงเรียนหรือสถาบันต่าง ๆ ควรเปิดโอกาสให้กับพระสงฆ์มากขึ้น เพราะศาสนาไม่ค่อยจะส่งเสริมพระสงฆ์ต้องดิ้นรนเองต้องการให้มาช่วยสนับสนุนอย่างมาก และ ต้องการให้สถาบันศาสนามีความเข้มแข็งขึ้นกว่าเดิม ให้ภิกษุสามเณรมีการศึกษาเล่าเรียนอย่างทั่วถึง แล้วก็เปิดโอกาสในการศึกษาเล่าเรียนเพื่อจะเป็นกำลังในการเผยแผ่ต่อไป และต้องการให้พัฒนา สถาบันศาสนา ให้สถาบันศาสนามีบทบาทมากกว่านี้

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง กล่าวว่า เนื่องจากสังคมสิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงไป มีปัจจัยต่างๆ มากขึ้น จากเหตุปัจจัยทำให้เห็นว่าพระบางท่านบางรูปมีอะไรมากขึ้น แนวความคิดบางรูปก็เป็น ตัวอย่างที่ดี บางรูปก็อาจเป็นตัวอย่างที่ไม่ได้ แต่โดยส่วนใหญ่แล้วพระควรจะเป็นตัวอย่างได้ดีกว่า คฤหัสถ์

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง มีความคาดหวังในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงคือ เกี่ยวกับพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ถ้าเป็นหนังสือพระพุทธศาสนาอย่าง แท้จริงแล้วคือ มุ่งให้พบความหลุดพ้นจากกิเลส สถาบันศาสนาผู้ที่อยู่ในพระพุทธศาสนา คือ พระสงฆ์ และสามเณร ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับศาสนาต้องเป็นผู้ที่เสียสละ เป็นผู้ que เข้าถึงและปฏิบัติตาม หลักธรรมที่ถูกต้อง และนำมาเผยแผ่ให้ประชาชนได้ปฏิบัติให้ถูกต้อง ถ้าสถาบันที่เป็นที่เคารพนับถือไม่ ทำให้เกิดความศรัทธาแล้ว ตรงกันข้ามพุทธศาสนาจะต้องศึกษาหลักธรรมให้เข้าถึงหลักแก่นแท้ บิด ความคิดที่เป็นของตัวเองออกไปแล้วนำธรรมะเข้ามาใช้ให้ได้มากที่สุด คำว่าพระคือผู้ที่เสียสละเป็นผู้ละ จากทางโลก แต่ปัจจุบันยังมีความคิดเหมือนกับชาวบ้านทั่วไปยังมีการเสาะแสวงหา ดังนั้นทุกสถาบัน

ศาสนา คือสถาบันหลักที่มั่นคงแต่ผู้ที่เข้ามาอยู่ในพุทธศาสนาจะต้องเข้าใจถึงแล้วประดับประดาไปให้
รอด จะต้องเป็นที่พึ่งที่ศรัทธาให้ชาวบ้านให้ได้

พระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง มีความคาดหวังจะทำให้สังคมและประเทศชาติร่มเย็นเป็นสุข ทุกคน
ต้องมีหลักธรรมในจิตใจ มีความสำนึกในเรื่องของคุณธรรมและจริยธรรม ตามแนวพระราชดำรัส ตาม
โอวาทคำสั่งสอนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทำให้บ้านเมืองอยู่กันอย่างมีความสุข และคาดหวังให้
ประชาชนเข้าใจและศรัทธาในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่ท่านได้สั่งสอนไว้ เมื่อเข้าใจหลักธรรมคำ
สอนแล้วก็ควรนำมาเผยแพร่ให้แก่ประชาชนได้รับรู้รับทราบ

(4) **สถาบันการศึกษา** จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคเหนือพบว่า ความคาดหวังที่
มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยผ่าน
สถาบันการศึกษา กล่าวคือ สถาบันการศึกษามีส่วนสำคัญมาก เพราะการศึกษาไทยในปัจจุบันนี้จะ
ขาดจริยธรรม คือบทบาทของพระสงฆ์ที่เข้าไปในสถาบันมีน้อยมาก ทุกวันนี้เด็กๆและเยาวชนมี
การศึกษากันอย่างกว้างขวาง แต่ภายใต้การศึกษาอย่าให้ความรู้เพียงอย่างเดียวจะต้องพัฒนาคุณธรรม
ไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณธรรมเป็นเรื่องหลักต้องมาก่อน สถาบันการศึกษาเป็นสถาบันที่จะต้อง
พัฒนาเป็นหลักกว่าสถาบันอื่นและสถาบันนี้ต้องเป็นแกนหลักในสังคมให้การศึกษา ให้โอกาสทางสังคม
ดูจากสถิติยังไม่เป็นที่พึงพอใจเท่าไรนัก

พระสงฆ์กลุ่มหนึ่ง ให้ความเห็นว่า ต้องการให้โรงเรียนเน้นการสอนจริยธรรมมากกว่าเดิม
เพราะในปัจจุบันวิชาการทางพระพุทธศาสนาหรือว่าด้านคุณธรรมจริยธรรมของเด็กไม่ค่อยได้รับการ
ส่งเสริมสักเท่าไร โรงเรียนบางครั้งก็ยังไม่มีความใส่ใจให้กับพระภิกษุ และสามเณรไปสอน อยากให้ส่งเสริม
ในหลักจริยธรรมพื้นฐานก่อนแล้วนำส่วนอื่นๆมาประกอบกับหลักธรรมอีกทีคือ การนำเอาหลักธรรมไป
เข้ากับส่วนวิชาพื้นฐานอื่นๆเพื่อจะเป็นแนวทางให้เด็กๆได้ปฏิบัติต่อไปข้างหน้า บรรจุเพิ่มวิชาศาสนาเข้า
ในหลักสูตร ให้นักเรียนเรียนคุณธรรมและจริยธรรมตั้งแต่ออนุบาล สถาบันการศึกษาต้องส่งเสริม
สนับสนุนชี้ให้เห็นอย่างชัดเจน ก็จะทำให้ระบบเศรษฐกิจพอเพียงสำเร็จไปได้แต่ต้องช่วยกัน จะฝากไว้
กับสถาบันใดสถาบันหนึ่งไม่ได้ ทุกสถาบันต้องส่งเสริมและสนับสนุนซึ่งกันและกัน และ
สถาบันการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนควรส่งเสริมให้ครูพระเข้าไปสอนคุณธรรมจริยธรรมในทุกสถาบัน
ถ้าเป็นไปได้อยากให้ทุกโรงเรียนในประเทศ เพราะเมื่อเด็กทุกคนได้รับคุณธรรมจริยธรรมอย่างเต็มเปี่ยม
เต็มความสามารถแล้วจะทำให้เด็กมีความคิดความเจริญก้าวหน้าในด้านสติปัญญา ด้านความคิด และ
การพิจารณาไตร่ตรองสิ่งไหนดีสิ่งไหนไม่ดี

พระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง กล่าวว่า ต้องการให้สถาบันการศึกษามีการอบรมให้ความรู้กันอย่าง
จริงจัง เพราะโดยส่วนมากครูจะไม่ค่อยเอาใจใส่ดูแลนักเรียนเท่าไร เช่น นักเรียนบางคนติดยา ก็ให้ฝ่าย
ปกครองดูแลรับผิดชอบแทนที่จะช่วยกันสอดส่องดูแล และสถาบันการศึกษาควรส่งเสริมทุกด้าน ถึง

โรงเรียนจะเป็นโรงเรียนที่เป็นทางด้านวิทย์พุทธ แต่หากเกี่ยวกับหนังสือคันคว่ำไม่มีเลย บางทีอาตมาต้องไปขอจากคุณโยมที่เขาไม่ใช่แล้ว

(5) **สถาบันเศรษฐกิจ** จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคเหนือพบว่า ความคาดหวังที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยผ่านสถาบันเศรษฐกิจ กล่าวคือ ควรนำหลักธรรมมาช่วยกระตุ้นเตือนให้ประชาชนรู้จักพอเพียง คำว่าพอเพียงหมายถึง ประหยัด มัธยัสถ์ ให้คณะสงฆ์ประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่ให้ประชาชนอยู่ดีกินดีอยู่อย่างพอเพียง ถ้าเรารู้จักพอประมาณก็จะไม่เดือดร้อน แต่ถ้ามีความโลภก็จะทำให้เดือดร้อน หลักความพอเพียงของตนพอที่จะมีอยู่ได้ก็จะเจริญ ประชาชนควรประหยัด มัธยัสถ์ ทำสิ่งที่ประโยชน์ต่อประเทศ

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง กล่าวว่า อย่าเอาวัดเอาเปรียบกันเกินไป ไม่ควรไปเอื้อต่อวัตถุนิยมของต่างชาติหากมีอิทธิพลได้ก็หลีกเลี่ยง ให้หันมาใช้ของไทย กินของไทยดีกว่า

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง มีความเห็นว่า สินค้าที่อยู่ในมือนายทุน ที่ผู้ขายกำหนดราคา ส่วนมากเป็นของนายทุน ชาวไร่ ชาวนา ชาวสวนที่เป็นผู้ปลูกพืชผักผลไม้ไม่ได้เป็นผู้กำหนดราคา เป็นเพียงผู้ผลิต แต่พ่อค้าคนกลางเป็นคนกำหนด อันนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่คนยากจนก็จนลงทุกที ส่วนคนรวยก็รวยกันเป็นกระจุกเรื่องของสถาบันเรื่องของค่าของเงินก็ทำให้เดือดร้อน ถามว่าพระต้องยุ่งกับการเมืองหรือไม่ พระไม่ยุ่งแต่พระต้องพูด ส่วนมากชาวบ้านจะไม่เข้าใจก็ทุกอย่าง คือ การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจก็เป็นแบบเดียวกันทุกอย่างเป็นการเมืองหมด แต่พระไม่เล่นการเมือง เพียงแค่ต้องการแก้ปัญหาให้ถูกต้องทุกวันนี้เราจะไม่ได้อยู่กับที่แต่ประเทศเพื่อนบ้านก็แซงหน้าเราไป อาจจะส่งผลให้สถานที่เห็นโรงงานต่างๆปิดไปตั้งหลายโรงแล้ว

(6) **สถาบันสื่อสารมวลชน** จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคเหนือพบว่า ความคาดหวังที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยผ่านสถาบันสื่อสารมวลชน กล่าวคือ คาดหวังให้เข้ามาร่วมกันสนับสนุนเผยแผ่หลักธรรมมะ หลักจริยธรรม อยากเห็นพระเทศน์ออกโทรทัศน์ทุกวัน และคาดหวังให้จัดทำสื่อเกี่ยวกับสงฆ์ถ่ายทอดในสิ่งที่เป็นความจริง สิ่งที่ไม่เป็นความจริงก็ไม่ควรจะถ่ายทอดออกไป อย่างถ่ายทอดเรื่องเกี่ยวกับตัวพระสงฆ์อย่างในภาวะปัจจุบัน ในสิ่งที่พระสงฆ์ทำดีไม่ค่อยจะถ่ายทอด แต่สิ่งที่ทำชั่วผิดพลาดผิดวินัยเอาออกมาถ่ายทอด ควรจะหาสิ่งดีที่พระสงฆ์ทำคุณประโยชน์ให้แก่สังคมมาเผยแผ่บ้าง

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง มีความเห็นว่า สื่อสารมวลชนควรเพิ่มบทบาทในการส่งเสริม ยกย่องการทำความดีให้เพิ่มขึ้น ปรับรูปแบบและสาระการนำเสนอข่าวสารข้อมูล ให้เป็นข้อมูลด้านดีหรือด้านบวกให้มากขึ้น ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายควรส่งเสริมการสร้างคนดีให้สังคมเพิ่มมากขึ้น สื่อสารมวลชนบางส่วนก็ดี แต่ขอเน้นว่าเวลาที่พระสงฆ์ทำอะไรที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมควรที่จะถ่ายทอดให้สังคมรับรู้ จะต้องพัฒนาคุณธรรม และจริยธรรมของของสื่อสารมวลชน เช่น สื่อทางโทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต การจะนำเสนอข้อมูลข่าวสารต่างๆ ต้องให้เหมาะสม สื่อควรคำนึงถึงคุณธรรมจริยธรรมคือ สิ่งไหนที่ควรเผยแผ่

สิ่งที่ไหนไม่ควรเผยแพร่ เมื่อเรานำสิ่งที่ดี ๆ ออกมาเผยแพร่ให้แก่เด็กและเยาวชน จะทำให้เด็กได้รับแต่สิ่งที่ดี นำมาพัฒนาตนเอง นำมาพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง กล่าวว่า มีความคาดหวังกับสถาบันสื่อสารมวลชนมาก เพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นทุกวันเห็นบ่อยมากควรจะปลูกฝัง ควรเน้นด้านศาสนา ควรมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่างๆ เกี่ยวกับศาสนาให้ประชาชนได้รับรู้รับทราบ เช่น สื่อทางวิทยุ โทรทัศน์ อย่างน้อยวันละ 3-4 รายการ

แต่พระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง กล่าวว่า ไม่คาดหวังอะไรกับสถาบันสื่อสารมวลชน แต่ถ้ามีการถ่ายทอดทางโทรทัศน์ควรมีรายการสำหรับพระบ้าง ทุกวันนี้ถือว่ามีน้อย การประชาสัมพันธ์มีน้อย ถ้าหากจะเป็นข่าวประชาสัมพันธ์ต่างๆก็ขอให้ เป็นข้อมูลที่เป็นจริง ถูกต้องชัดเจนอย่าบิดเบือน บางครั้งก็มีความผิดพลาดไปมาก อย่างเช่น หนังสือพิมพ์ อยากให้มีความชัดเจน ถูกต้อง ในเนื้อหาข่าวสารต่างๆ

(7) **สถาบันนันทนาการ** จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคเหนือพบว่า ความคาดหวังที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยผ่านสถาบันนันทนาการ กล่าวคือ ต้องการให้พระสงฆ์เข้ามามีบทบาทมากกว่านี้ ควรให้เด็กเข้าชมรมต่างๆ เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ที่สุด และรัฐบาลควรจะให้บริการมากกว่านี้ สถาบันศาสนาก็ควรจะจัดภูมิทัศน์ให้ชาวบ้านได้เข้ามาพักผ่อนและชื่นชมกับธรรมชาติตรงนั้น ถ้าเข้าค่ายอบรมไม่ว่านักเรียนหรือผู้ใหญ่ หากอบรมศีลธรรมก็จะจริงใจตั้งใจได้มาก

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง กล่าวว่า การใช้เวลาในการทำกิจกรรมนันทนาการ ในปัจจุบันอุบาสก อุบาสิกาที่เข้าวัดก็เป็นการเผยแพร่ความรู้ให้พวกเขา ถ้าเป็นไปได้ก็ให้ชักจูงเกี่ยวกับการออกกำลังกายให้ออกกำลังกายในวัดก็ได้ เพราะวัดก็ถือเป็นสถานที่สาธารณะ เราสามารถแบ่งเขตเล่น และทำกิจกรรมในวัดก็ได้ ให้เด็กได้เรียนรู้การเพาะปลูกเพื่อการเลี้ยงชีพ พึ่งพาตนเองได้ สิ่งเหล่านี้ถ้ามุ่งหวังให้องค์กรสงฆ์ทำอย่างเดียวยังคงทำได้ยาก เพราะไม่มีสถานที่และบุคลากร

และพระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง กล่าวว่า ทางพระสงฆ์มีการส่งเสริมเหมือนกัน โดยการจัดกิจกรรมจัดสถานที่ต่างๆ เช่น ตามลานวัดภายในวัด จัดให้มีการเขียนคำสัจธรรมติดตามต้นไม้(ต้นไม้พูดได้) จัดให้มีห้องสมุดภายในวัด และควรมีเพลงเกี่ยวกับเรื่องของพุทธศาสนา เพลงส่งเสริมการรักษาดี บ้านเมือง เพลงธรรมะทำให้เด็กเมื่อฟังแล้วมีความซาบซึ้งกินใจ คิดบรรยายมาในเรื่องดี

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคใต้ พบว่าพระสงฆ์มีความคิดเห็น เกี่ยวกับความคาดหวังที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยผ่านสถาบันทางสังคม ดังนี้

(1) **สถาบันครอบครัว** จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคใต้ พบว่าพระสงฆ์โดยส่วนใหญ่ มีความคิดเห็น เกี่ยวกับความคาดหวังที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยผ่านสถาบันครอบครัว กล่าวคือ เศรษฐกิจพอเพียงตามคาดหวังใน

ครอบครัวยุคใหม่ คือ ต้องอาศัยคุณธรรม ถ้าคนเราไม่รู้จักคุณธรรม ไม่มีคุณธรรมในจิตใจ และไม่เข้าใจแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นอย่างไร ถ้าไม่เข้าใจก็จะปฏิบัติไม่ได้ เพราะขณะนี้ระบบการใช้จ่ายต่างๆ ของประชาชนยึดติดกับการบริโภคนิยม สิ่งไม่ดีมีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ตามสื่อต่างๆ เช่น โทรศัพท์ที่โฆษณาสินค้าต่างๆ คนเราบางทีก็ยึดติดกับการบริโภคนิยม วัตถุนิยม แต่ถ้าเรารู้กำลังฐานะของตัวเองเราโดยการใช้หลักคุณธรรม พออยู่พอกินตามอัตภาพตามฐานะคือ ต้องอาศัยคุณธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ต้องปลูกฝังจิตสำนึกทางด้านคุณธรรม อบรมบ่มนิสัยให้รู้จักพอดี พอเหมาะ พอควรตามฐานะที่ตัวเองมีอยู่ แต่ถ้าไม่มีคุณธรรมอยู่ในจิตสำนึกแล้ว มีมาเท่าไรก็จ่ายเท่านั้น ซึ่งสิ่งที่กำลังดำเนินชีวิตกันอยู่ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบพอเพียง แต่เป็นการใช้จ่ายแบบฟุ่มเฟือย เพราะเขาขาดจิตสำนึก

พระสงฆ์กลุ่มหนึ่ง ให้ความเห็นว่า คาดหวังมากที่สุด เพราะสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันหลัก ทุกสิ่งจะดีก็จะเป็นไปได้จากสถาบันครอบครัว ความคาดหวังให้เยาวชน ไม่ต้องเข้าใจลึกซึ้งในพระพุทธศาสนา แต่สามารถนำหลักคำสอนในหลักคุณธรรมจริยธรรมสามารถที่จะประกอบชีวิตไปได้อย่างมีความสุข เป็นได้อย่างนี้อาตมาทักพอใจ กับสถาบันครอบครัว อาตมาทำได้เฉพาะในปัจจุบันที่จะทำอยู่ก็คือ เข้าไปในโรงเรียน และในชุมชนชนบท สามารถเข้าไปติดต่อพูดคุยกับผู้ปกครองได้ สามารถเข้าไปพูดคุยแบบตัวต่อตัว เนื่องจากเป็นสังคมเล็กๆ ประชากรหมู่บ้านก็รือยกกว่าครัวเรือน บทบาททางสถาบันครอบครัวก็คือ ต้องออกเผยแผ่หลักธรรมพระพุทธศาสนาแล้วก็ปลูกฝังเยาวชนให้มีคุณค่ามากกว่าปัจจุบันนี้ ก็คือสมัยก่อนถ้าเด็กเจอพระขนาดอาตมาตอนเด็กๆ อายุ 4 - 5 ปี เมื่อเจอพระก็ยกมือไหว้ ยกตัวอย่างเช่น สมัยนี้เดินผ่านเด็กๆ ยังไม่ยกมือไหว้พระสงฆ์เลย หลักธรรมคำสั่งสอนมันเปลี่ยนไปจากเมื่อก่อน เมื่อก่อนนี้การสอนศีลธรรมจริยธรรมดีมาก

พระสงฆ์อีกกลุ่มหนึ่ง ให้ความเห็นว่า พ่อแม่มีบทบาทสำคัญในการที่จะอบรมสั่งสอนในเรื่องเศรษฐกิจแบบพอเพียง เพราะส่วนมากพ่อแม่ไม่ได้อบรมสั่งสอนลูกหลานมากเท่าไร ส่วนมากจะตามใจ คาดหวังว่าอนาคตจะเข้ามาวัดและศรัทธาในพระสงฆ์มากขึ้นจากผลงานที่อาตมาทำอยู่สามารถที่จะมองภาพรวมจากพระสงฆ์รูปอื่นได้สำหรับอาตมาเองคิดว่าอนาคตต้องดีขึ้นเฉพาะไม่ว่าจะเป็นบ้าน วัด โรงเรียนที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาโดยตรง

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง กล่าวว่า คุณธรรมจริยธรรม เศรษฐกิจพอเพียงอยู่ด้วยกันได้ โดยยึดหลักการอดออม การเสียสละ ความสามัคคี เราก็สามารถพูดให้โยมเข้าใจว่าจะอยู่ด้วยกันได้ทั้งคุณธรรมจริยธรรม รวมทั้งเศรษฐกิจพอเพียง ให้พึ่งพาตัวเองได้ก่อน พอพึ่งพาตัวเองได้เราก็สามารถช่วยเหลือคนที่ยังพึ่งพาตัวเองไม่ได้ ก็จะถือเป็นการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

พระสงฆ์กลุ่มหนึ่ง ให้ความเห็นว่า ที่จริงบทบาทเกี่ยวกับนโยบายเศรษฐกิจพอเพียงนี้ได้ฟังพระสงฆ์หลายรูปก็มีความชื่นชมยินดีว่าถ้ามีการนำไปใช้ได้ทั่วถึงกว้างขวางก็จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมได้มาก คำว่าเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง สันติสุข หมายถึงว่าเราเอาสิ่งที่เรา

สามารถกระทำได้อะไรก็ได้ ตามสติปัญญาแล้วก็ความสามารถของเราที่มันไม่ผิดกฎเกณฑ์ ศีลธรรม จริยธรรม ทำอะไรก็ตามให้เหมาะสมกับตัวเราเอง ถ้านึกถึงเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักพระพุทธศาสนา หรือคำภาษาบาลีว่าสันโดษ เช่น ถ้าเรามีทีวี 14 นิ้วเราดูได้ไหม ถ้าเราดูได้เราก็ไม่ต้องซื้อ 21 นิ้ว ไม่ต้องซื้อจอแบนพลาสมา เรื่องนี้เขาก็เรียกว่าสันโดษพอเพียง ถ้าเรามีมอเตอร์ไซด์เราก็สามารถไปได้เราก็ไม่ต้องซื้อรถยนต์ ก็คือสันโดษตามสติปัญญาตามความสามารถของเรา คือหลักความเป็นจริง สันโดษคือไม่ต้องเป็นหนี้เป็นสิน ถ้าพูดว่าทางครอบครัวสอนลูกหลานอยู่แต่พอมีพอกิน แต่พอดี ไม่พุ่มเพี้ยงจนเกินไป สอนลูกสอนหลานที่ครูพระไปสอนที่โรงเรียนก็สอนเรื่องนี้ ให้ประหยัด ให้รู้จักอดออม สิ่งที่ไม่ควรใช้ก็อย่าไปใช้ให้มันมากเกินไป สิ่งที่ไม่ควรใช้ก็ควรละเว้น ทางพระก็สอน ทางครูบาอาจารย์ที่โรงเรียนก็สอน ทางบ้านพ่อแม่ก็สอนลูกเหมือนกัน ต้องร่วมด้วยช่วยกัน หัวหน้าชุมชนต้องรับบทบาทตรงนั้นมา เพื่อชี้แนะแนวทางและรณรงค์เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง โดยนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาบรรยายให้ชาวบ้านฟังเพื่อสร้างความเข้าใจให้กับ ชาวบ้าน เพราะบางคนยังไม่เข้าใจ และบางคนก็ยังไม่เห็นแก่ตัว กลัวเสียเปรียบ ปลอมชีวิตให้มันผ่านไปโดยเปล่าประโยชน์ ตรงนี้พระหัวหน้าชุมชนต้องมาประชุมต้องทำงานกันอย่างจริงจังในแต่ละหมู่บ้าน และผู้ใหญ่ กำนันต้องมาร่วมมือกัน ต้องมาชี้แนะแนวทางตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ชาวบ้านเห็น ให้ชาวบ้านเข้าใจ

พระสงฆ์อีกกลุ่มหนึ่ง ให้ความเห็นว่า สถาบันครอบครัวเป็นสื่อกลาง ให้เยาวชนบางสถานศึกษาที่เรารับผิดชอบอยู่ได้เรียนรู้ ส่วนมากจะเป็นความรู้ในวิชาที่เขามีเวลาที่ว่างไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดแล้วแต่ที่มีความสามารถหารายได้ก็ดี หรือในการช่วยส่งเสริมในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นการปลูกพืชผักสวนครัวที่สามารถจะช่วยพ่อแม่ได้ก็ทำอยู่ และมีความคาดหวังจากสถาบันครอบครัว เพราะถ้าเด็กได้รับการอบรมคุณธรรมจริยธรรมภายในครอบครัว เด็กก็จะเชื่อฟังพ่อแม่มากขึ้น เห็นพ่อแม่เป็นพระอรหันต์ในบ้าน เมื่อลูกเชื่อฟังพ่อแม่ ครอบครัวก็จะเกิดความเป็นสุข พ่อแม่ก็ไม่เหนื่อยเพราะลูกเชื่อฟัง และทำให้สถาบันครอบครัวแข็งแกร่งขึ้น เวลาลูกมีปัญหาพ่อแม่จะยอมรับปัญหาของลูก แก้ไขปัญหาให้ลูกได้ แต่ถ้าบางครั้งลูกไม่เชื่อฟังพ่อแม่ เมื่อมีปัญหาขึ้นมาจะไม่รู้จะปรึกษาใคร แต่ถ้าเด็กได้มาอบรมจริยธรรมที่วัด ครูพระจะสอนให้ลูกเชื่อฟังพ่อแม่ รู้จักเคารพพ่อแม่ ให้รู้ว่าพ่อแม่เป็นพระอรหันต์ของเราแล้ว เด็กก็จะประพฤติปฏิบัติตามจะเชื่อฟังพ่อแม่มากขึ้น ถ้าเด็กเชื่อฟังพ่อแม่ก็จะทำให้ครอบครัวมั่นคง

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง มีความเห็นว่า ควรเริ่มต้นจากพ่อแม่ผู้ปกครองจะต้องมีเวลาอบรมสั่งสอนชี้แนะแนวทางที่ดีให้กับลูก ไม่ใช่ปล่อยให้เป็นที่ของครู หรือปล่อยให้ภาระของสังคม อย่างคำกล่าวที่ว่า “รากฐานของชีวิตก็คือความรู้ รากฐานของสังคมก็เริ่มต้นจากครอบครัว ” เริ่มจากพ่อแม่เป็นคนจุดประกาย เป็นคนที่อบรมสั่งสอนก่อน จึงจะค่อยขยายไปในวงกว้าง ในปัจจุบันนี้พ่อแม่มักจะฝากให้ครูช่วยสอน ครูก็ฝากให้พ่อแม่ช่วยมีเวลาให้กับลูกบ้าง เกี่ยงกันไปเกี่ยงกันมาไม่รู้จะทำอย่างไร เด็กและเยาวชนก็เลยกลายเป็นปัญหาดังคมขึ้นมา ซึ่งมันคาบเกี่ยวไปทุกเรื่อง เช่น เรื่องยาเสพติด ความเห็นแก่ตัว ความไม่เอาใจใส่ในหน้าที่ของตัวเอง จึงอยากจะฝากในเรื่องนี้ด้วย

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง มีความเห็นว่า บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมโดยผ่านสถาบันครอบครัว ควรเริ่มพัฒนาจากครอบครัวที่เคยรู้จักก่อน จะเป็นญาติสนิทก็ได้ แล้วต่อไปก็คือครอบครัวของคนที่เคยรู้จัก แต่ถ้าจะหมายถึงครอบครัวอื่น เช่น การแสดงธรรม เพราะผู้ใหญ่โดยส่วนใหญ่แล้วจะไม่ค่อยมาวัดกัน ถึงมาวัดเขาก็มาทำบุญอย่างเดียว ไม่ค่อยประพฤติปฏิบัติกันเท่าไร ถ้าจะพัฒนาควรจะเริ่มจากครอบครัวที่เรารู้จักสนิทก่อน

และพระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง มีความเห็นว่า บทบาทของครอบครัวอย่างน้อยพ่อแม่ต้องเป็นต้นแบบให้กับบุตรหลาน โดยพ่อแม่ควรพาบุตรหลานเข้าวัดบ้าง เช่น ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ก็ยังดี ตรงนี้เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยบุตรหลานของท่านให้ได้รับสิ่งที่เป็นประโยชน์เพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติได้ เพราะว่ากิจกรรมในวัดไม่ว่าจะเป็นวันพระ หรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ก็จะมีการบรรยายธรรม มีการฟังธรรม ฟังเทศน์ แล้วจะเน้นในเรื่องของคุณธรรมและจริยธรรมเป็นส่วนใหญ่

(2) **สถาบันการปกครอง** จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคใต้ พบว่าพระสงฆ์โดยส่วนใหญ่ มี ความคาดหวังที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยผ่านสถาบันการปกครอง กล่าวคือ ต้องอาศัยการปกครองของส่วนรวมก็คือประชาธิปไตย ของสังคมพื้นฐานในชุมชนในหมู่บ้าน ตำบล โดยส่วนมากการปกครองเราจะเน้นแนวทางให้กับทางผู้นำชุมชน ทุกวันนี้ก็มีการประสานกันบ้างมีการประชุมของทางหมู่บ้าน การประชุมของทางโรงเรียน ก็มีการเชิญกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อนุกรรมการเข้ามาร่วมมือกันในการการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยกำนัน และผู้ใหญ่บ้านจะมาดูแลในเรื่องนี้

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง มีความเห็นว่า การให้ความช่วยเหลือพระสงฆ์ของสถาบันการปกครองมีแนวโน้มดีขึ้น ตอนนี้กำลังขยายวงกว้างโดยบางครั้งเราก็ทำหนังสือไว้บ้าง หรือว่าด้วยวาจาบ้างก็มีจากส่วนต่างๆไม่ว่าขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือว่าส่วนท้องถิ่นก็ดี เราพยายามขยายวงกว้างประจำกลุ่มผู้ใหญ่ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ทางบ้าน ทางโรงเรียน จนกระทั่งไปจนถึงเทศบาลเมือง มีแนวโน้มที่จะขยายวงกว้างไปเรื่อยๆ

และพระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง กล่าวว่า คาดหวังไม่ได้กับสถาบันการปกครอง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน บุคคลเหล่านี้เข้ามาเพื่อที่จะหาผลประโยชน์จากทางวัดเท่านั้น ดังนั้นจะไปคาดหวังอะไรได้

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง กล่าวว่า ถ้าให้พระไปมีบทบาทก็ทำได้แค่สอน ถ้าเป็นบทบาททางสังคมในระดับการปกครองแล้ว ถ้าเป็นระดับอำเภอ คือนายอำเภอมาทำงานกับหลวงพ่อ เจ้าคณะอำเภอ คือสมรวาสกับพระทำงานร่วมกัน เจ้าคณะอำเภอและนายอำเภอร่วมมือกันทำงาน มีการประสานงานกัน คาดหวังว่าเวลาพระขอความร่วมมือในการทำงานให้ช่วยร่วมมือกัน ต้องการให้สังคมมีความสุข นั่นคือสิ่งที่คาดหวังจากสถาบันการปกครอง และมีความคาดหวังให้สถาบันการปกครองช่วยรณรงค์ในเรื่องการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อจะให้เด็กวัยรุ่นเข้าไปวัด ฟังธรรมหาพระบ้าง ทางพระก็จะได้อบรมคุณธรรมและจริยธรรมให้ทีละน้อยแบบค่อยเป็นค่อยไป

พระสงฆ์กลุ่มหนึ่ง มีความเห็นว่า สถาบันการปกครองควรส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้จริงจัง ที่จริงสถาบันการปกครองสามารถกำหนดขอบเขตส่งเสริมได้ทุกสถาบัน ส่งเสริมไปยังสถาบันครอบครัว โรงเรียนก็จะทำได้แต่ไม่ค่อยเป็นรูปธรรม ขณะการศึกษาพระองค์เอง พระผู้ที่มาอยู่ในพระธรรมวินัยก็ต้องชวนช่วยด้วยตนเองมากกว่าที่จะสถาบันการปกครองช่วยเหลือ ให้ความสนับสนุนส่งเสริม ความคาดหวังอยากให้ส่งเสริมมากกว่านี้ ส่วนรวมถ้าพูดถึงการปกครองส่วนท้องถิ่น การเข้าไปมีบทบาทของสังคมนี้ ก็จะน้อยแม้แต่พระสงฆ์ผู้เป็นระดับเจ้าคณะการปกครอง อย่างเช่น เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าอาวาสก็มีบทบาทน้อยในท้องถิ่นมันหลายปัจจัยที่อยากจะเข้าไปส่งเสริมทุกกิจกรรม ทุกนโยบาย ความคาดหวังคือต้องการจะให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่เป็นหน่วยงานบริหารจัดการเรื่องพุทธศาสนาก็ดี คุณธรรมก็ดี ให้ต้นสังกัดระดับประเทศ ระดับผู้บริหารระดับชาติได้เข้ามาสนใจอย่างจริงจัง เพราะว่าเราต้องถือว่าหน่วยงานนี้เป็นแกนหลักหรือเป็นแกนนำของชาติถ้าเราปล่อยปละละเลยปล่อยเหมือนหน่วยงานอื่นมันก็ไม่ได้ผล

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง กล่าวว่า บทบาทของพระสงฆ์ คือต้องพยายามไปพัฒนาตามโรงเรียนต่างๆ แล้วก็ต้องทำไปเรื่อยๆ คาดหวังอะไรต้องขอให้เราตั้งใจทำจริงบางสิ่งบางอย่างมันจะได้ผลน้อยเพียงใดเราตอบไม่ได้มันเป็นไปตามปัจจัย แต่ละตำบลต้องมีวัดหนึ่งวัดถ้าว่าวัดมีศักยภาพมีพระสงฆ์ที่มีศักยภาพออกไปร่วมด้วยช่วยกันไปในสถานที่ศึกษาต่างๆ เริ่มจากการสร้างคุณธรรมให้เกิดจากชุมชน ถ้าเราช่วยด้วยช่วยกันทั้งประเทศ วัดเป็นจุดสำคัญที่จะปลูกฝังคุณธรรมให้กับเด็กแต่เราต้องทำจริงจัง และต้องทำอย่างต่อเนื่อง

และพระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง กล่าวว่า ตอนนี้อาตมาก็ดำเนินการร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด และนายกองค์การบริหารส่วนตำบล แล้วก็ไปเรื่อยๆ ขึ้นไปในหมู่บ้าน ประชาชนก็ให้ความสนใจรู้สึกว่าคุณหลานที่มาบวชบวชคุณธรรมจริยธรรมแล้ว รู้สึกว่าดีขึ้น องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล ไปถึงระดับจังหวัด ให้ความสนใจมากเลย รวมทั้งโรงเรียนในถิ่นทุรกันดารที่ไม่มีวัดอยู่เลยห่างเหินวัด ผู้นำท้องถิ่นได้พาเด็กมาบวชจริยธรรม ซึ่งก็ได้ผลดี เพราะเด็กมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ตอนนี้ก็ยังคงส่งเสริมโดยให้เด็กระหว่างปีการศึกษาหนึ่งต้องมาบวชจริยธรรมที่วัดสองครั้ง ในสถาบันการปกครองอย่างน้อยก็อยากให้ผู้นำหมู่บ้านมาให้คำปรึกษามาให้คำแนะนำแก่เด็กและเยาวชนรุ่นหลัง ให้ผู้นำท้องถิ่นหรือผู้นำทุกระดับมาให้คำแนะนำและให้สิ่งที่เป็นประโยชน์กับเด็ก อย่างน้อยอาทิตย์ละหนึ่งวันก็ยังดี

(3) **สถาบันศาสนา** จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคใต้ พบว่าพระสงฆ์โดยส่วนใหญ่มีความคาดหวังที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยผ่านสถาบันศาสนา กล่าวคือ ความคาดหวังต่อสถาบันศาสนาในช่วงนี้มันสั้นคลอนเพราะสื่อต่างๆ บางสิ่งบางอย่างฝ่ายพระสงฆ์ก็ไม่มีสื่อในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ทำให้สังคมมองว่าพระไม่มีผลงานอะไร แต่ในความเป็นจริง ผลงานของพระมีมาก เช่น การไปสอนคุณธรรมและ

จริยธรรมให้กับนักเรียนตามโรงเรียนต่างๆ โดยไม่ได้คิดค่าใช้จ่ายอะไร เวลาโรงเรียนมีงานก็ช่วยเหลืองานโรงเรียน แจกทุนให้นักเรียน แต่ไม่มีการประชาสัมพันธ์ให้สังคมได้รับรู้ ความคาดหวังสถาบันทางศาสนาต้องการให้ภาครัฐเข้ามาช่วยเหลือและสนับสนุนบ้าง เพราะสถาบันศาสนาในยุคปัจจุบันส่วนมากก็ต้องพึ่งตนเอง วัดไหนมีหลวงพ่อดีหลวงพ่อดีเด่น ประชาชนศรัทธาก็จะไปรอด วัดไหนไม่มีหลวงพ่อดีหลวงพ่อดีเด่นพราก็ไม่รอด คืออยากให้ทางภาครัฐเข้ามาช่วยเหลือจนเจ็ดดูแลบ้าง ช่วยเหลือบ้างไม่ใช่ทำให้สมภารเจ้าอาวาสช่วยเหลือคนเดียว ส่วนมากงบประมาณทางด้านศาสนาประมาณก็ไม่ให้ ส่วนมากพระก็หาตัวเอง ส่วนมากก็เป็นกับโรงเรียนพระอุทธรณ์ให้ แต่วัดรัฐก็ไม่มีจะสร้างโบสถ์สร้างวิหาร ศาลาการเปรียญ ที่อยู่อาศัย สมภารจะหาตัวเอง คืออยากให้ภาครัฐเข้ามาช่วยเหลือบ้าง และคาดหวังว่ารัฐจะมาช่วยสนับสนุนในการเรียนของพระแล้วก็พระองค์เองตั้งใจเล่าเรียนพระธรรมวินัย คาดหวังว่าเป็นอย่างนั้นแต่คงเป็นไปได้ยาก

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง กล่าวว่า ตอนนี้ก็มีบทบาท อยู่ที่ว่าคุณมีความรู้ความสามารถมากน้อยแค่ไหนเป็นพระระดับไหน เป็นพระบทบาทหน้าที่อยู่ตรงไหน อย่างเช่น ถ้าอยากมีบทบาททางสถาบันศาสนา ก็ต้องทำตนให้อยู่ในคุณธรรมศีลธรรม ทำตัวให้อยู่ในระเบียบวินัยของสงฆ์ที่บัญญัติไว้ อีกระดับหนึ่งเป็นพระมหา เป็นพระเปรียญมีความรู้ เป็นพระอาจารย์สอนก็ได้ ก็มีบทบาทกว้างขึ้นในการเข้าไปสอนไปเทศน์ให้ญาติโยมฟังได้ ให้ศีลให้พรได้ เรื่องของเรื่องคือมีความรู้ นี่ก็คือบทบาทที่จะทำให้พระมหาทั้งหลายดีต่อศาสนา พูดถึงกับการทำบุญ พูดถึงบทบาทเมื่ออยู่แล้วในการบริหารจัดการ พระสงฆ์ของท่านให้อยู่ในระบบ เจ้าคณะตำบลก็มีหน้าที่ดูแลหมู่บ้าน เจ้าคณะจังหวัดก็มีบทบาทมีการดูแลอำเภอต่างๆ เจ้าคณะภาคก็มีบทบาทของตัวอยู่แล้วในการดูแลจังหวัดต่างๆ ต่อไปพูดถึงสมเด็จพระสังฆราชที่มีบทบาททางศาสนาขับเคลื่อนศาสนาของเราเป็นศาสนาของการเรียนรู้เป็นศาสนาของทุกคนจริงๆ

พระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง กล่าวว่า ที่จริงแนวพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงตอนนี้จะมีหลักของศาสนาโดยตรง เช่น การรู้จักมี รู้จักพอเพียงและรู้จักวิเคราะห์เกี่ยวกับแผนงานต่างๆ ไม่ว่าจะเกี่ยวกับการรู้จักประหยัดการใช้จ่ายรู้จักการสร้างคุณค่าอะไรเหล่านี้มันเกี่ยวข้องกับหลักการของศาสนาโดยตรงอยู่แล้ว

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง กล่าวว่า การสนับสนุนพระสงฆ์แต่ละอำเภอ แต่ละจังหวัด โดยส่งเสริมให้พระภิกษุแต่ละรูปที่มีศักยภาพนั้นไปศึกษาในชั้นสูงขึ้น และนำความรู้ขึ้นมาเผยแพร่ให้แก่ญาติโยมให้แก่เยาวชนของไทย ในการจัดเป็นศูนย์ต้องมีศูนย์แต่ละวัดต้องมีศูนย์อบรมคุณธรรมโดยปกติโดยนิตย โดยไม่ต้องตั้งว่าวัดนี้มีศูนย์อบรมคุณธรรมไม่ต้องตั้ง คือทุกวัดนั้นต้องเตรียมศูนย์อบรมคุณธรรมโดยธรรมชาติอยู่แล้ว

และพระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง กล่าวว่า จริงๆ ในส่วนนี้ต้องการให้วัดเป็นสถานที่ เป็นอุทยานการศึกษา เยาวชนหรือว่าประชาชนที่เข้ามาภายในวัดเขาก็ต้องการมีความสงบทั้งกาย วาจาและใจ และความที่เข้าวัดแล้วทำให้มีความสบายหรือว่าได้ศึกษาในสถานที่ต่างๆ ของวัด และวัดเป็นแบบอย่างที่ดีของเยาวชน

พระสงฆ์กลุ่มหนึ่ง ให้ความเห็นว่า หลักสำคัญคือ ถ้าเราปลูกฝังให้เด็กเข้าใจพุทธศาสนา เข้าใจถึงความกตัญญูต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ให้มั่นคงอยู่ได้เพราะต้องอาศัยหลัก ศาสนา เพราะว่าศาสนาต้องมีบทบาทและดีแพร่เอาหลักธรรมคำสอนปลูกฝังให้กับเด็กต่อไป เพราะเด็ก จะเป็นกำลังสำคัญของชาติต่อไป สิ่งที่คาดหวัง คือถ้าพระให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจกับเด็ก หรือว่าการอบรมจริยธรรมกับเด็ก พุทธศาสนาจะมีบทบาทขึ้น นอกจากจะเป็นพระสงฆ์มีการปกครอง วัด หรือเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสดูแลทำงานวัดอีกอย่างพระสงฆ์เราก็มีบทบาทในการสอนเด็ก ทั้งนี้ศาสนา ก็จะเจริญยิ่งขึ้น มีคนเข้ามาศรัทธาพระสงฆ์ สถาบันศาสนาก็ยิ่งเด่นชัดขึ้น

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง กล่าวว่า ปัจจุบันอาตมาก็เป็นครูสอนศีลธรรมในโรงเรียน คงไม่คาดหวัง อะไรไว้ถ้าหากว่าภาครัฐจะเข้ามาช่วยเหลือ อย่างเช่น ก่อนหน้านี้ที่โรงเรียนสอนพระพุทธศาสนาวัน อาทิตย์เคยมีแต่ขณะนี้ไม่มีแล้ว ครูสอนศีลธรรมเคยมี แต่ปัจจุบันเปลี่ยนแปลงจากพระไปสอนเดือนละ สี่ครั้ง ลดลงมาสอนเดือนละสองครั้ง ลดลงมาสัปดาห์ละหนึ่งครั้ง แล้วก็ลดลงมาเป็นปีละครั้งเดียว จึงทำ ให้เด็กมีความเหินห่างจากวัดมากขึ้น ดังนั้นความคาดหวังคือ ทุกฝ่ายต้องร่วมมือกัน ต้องช่วยกัน ทั้ง ครอบครัว วัด โรงเรียน และชุมชน

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง กล่าวว่า บทบาทของสถาบันศาสนาก็คือ การพัฒนาพระสงฆ์ให้มีความรู้ ความสามารถยิ่งขึ้นเพื่อการส่งเสริมการเรียนการสอน เพราะว่าไม่ควรที่จะปัจจุบันมันจะมีการสอน พระภิกษุทางโลกมากขึ้นจนละเลยการเรียนการสอนด้านวินัย เช่น จากการสังเกตดูวัดบางวัดหรือ โรงเรียนที่เป็นโรงเรียนปริยัติธรรมจะมุ่งเน้นในทางโลกมากเกินไป ไม่ได้พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของ พระภิกษุสามเณรเท่าไร ควรจะมุ่งเน้นในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมของพระภิกษุสามเณรให้มากกว่านี้ ไม่ใช่มุ่งเน้นไปในเรื่องความรู้ทางโลกอย่างเดียว คือส่วนใหญ่แล้วจะสังเกตดูไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนปริยัติ ธรรมทั้งทางโลก มหาวิทยาลัยจะเน้นทางด้านทางโลกมากกว่า แล้วก็ไม่ได้เน้นเกี่ยวกับการประพฤติ ปฏิบัติของพระ บางครั้งอาบัติของพระเล็กๆ น้อยๆ จะมองข้ามไป ในเมื่ออาบัติเล็กๆ น้อยๆ ของพระ พระมองข้ามไป เยาวชนเห็นชาวบ้านเห็นสิ่งเล็กๆ น้อยๆ เขาก็อาจจะขาดการเลื่อมใสศรัทธาได้ สิ่ง เหล่านี้จึงทำให้ชาวบ้านได้เกิดการห่างวัดขึ้นมา เกิดการเบื่อหน่ายขึ้นมาซึ่งอาจเป็นไปได้

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง มีความเห็นว่า ต้องการให้สื่อเปิดกว้างมากขึ้น คือให้พระภิกษุไปแสดง ความคิดหลักธรรมต่างๆ เพราะว่าสื่อต่างๆ ส่วนมากจะนำเสนอแต่สิ่งผิดๆ ก็คือ ต้องการจะให้สื่อนำเสนอ เกี่ยวกับด้านศาสนาหลักธรรมคำสั่งสอน

(4) สถาบันการศึกษา จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคใต้ พบว่าพระสงฆ์โดยส่วน ใหญ่ มีความคาดหวังที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงโดยผ่านสถาบันการศึกษา กล่าวคือ การคาดหวังต่อสถาบันการศึกษา คือ ต้องการให้รัฐเอา กิจกรรมทางด้านศาสนา จริยธรรมหมวดศีลธรรมเข้าไปสอน และควรบรรจุไว้ในหลักสูตร คือ ต้องการ ให้ภาครัฐหรือกระทรวงที่รับผิดชอบการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งกระทรวงศึกษาธิการให้ความสำคัญ

ทางด้านจริยธรรม หมวดศีลธรรมของนักเรียน ถ้านักเรียนไม่ผ่านวิชานี้ไปก็ถือว่าไม่ผ่าน ต้องผ่านจากวัดไปก่อน มีการอบรมทั้งทางภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ คาดหวังไว้อย่างนี้

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง มีความเห็นว่า คาดหวังให้นักเรียนหรือเยาวชนได้มีสำนึกในส่วนรวมของสังคมในเรื่องของสังคม ในเรื่องของชุมชนก็แล้วแต่ ในเรื่องของยาเสพติดนั้นก็สำคัญใหญ่เลย เรื่องของความประพฤติคิดว่าจะต้องมีความคาดหวังให้มันดีขึ้นถ้าได้ตัวอย่างที่ดีๆ ให้กับเยาวชน เช่น ผู้นำของหมู่บ้าน จะต้องวางตัวเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เยาวชน

พระสงฆ์กลุ่มหนึ่ง ให้ความเห็นว่า มีความคาดหวังที่จะมีบทบาทต่อสถาบันการศึกษา มีพระสงฆ์หลายรูปที่เห็นเด็กแล้วอยากสร้างโรงเรียนให้ อย่างเช่น ในสถานที่ห่างไกล ยังมีพระสงฆ์พอจะมีความสามารถแจจแจให้โยมช่วยกันสร้างโรงเรียนช่วยกันคนละนิดคนละหน่อย สร้างโรงเรียน ถ้าเป็นอาตมาอยากจะทำโรงเรียน เข้าไปสอนหนังสือในโรงเรียน สถานศึกษา อยากจะให้พระสงฆ์เป็นแกนนำ ถ้าพูดถึงเรื่องศาสนาถ้าพูดถึงเรื่องคุณธรรมจริยธรรม ก็ควรจะให้เป็นบทบาทของพระสงฆ์มากกว่า ดีกว่าเป็นครูหรือฆราวาส

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง กล่าวว่า ในเรื่องสถาบันการศึกษา อาตมาก็ส่งเสริมเยาวชนตั้งแต่บวชพรรษาแรกๆ แล้วก็เข้าไปส่งเสริมคุณธรรม อย่างเช่น อบรมเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม แล้วก็ไปครูพระสอน และให้ความช่วยเหลือทุกเรื่องเกี่ยวกับศาสนาที่โรงเรียนใกล้เคียง โรงเรียนให้ความร่วมมือดีก็ภูมิใจและดีใจที่ได้เข้าไปสอน เข้าไปส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

พระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง กล่าวว่า ทุกวันนี้ก็คาดหวังมาก กับเด็กและเยาวชน โดยการเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้ดีกว่าเดิม เพราะทุกวันนี้ก็ได้เสื่อมถอยลง แล้วก็ใช้หลักเศรษฐกิจแบบพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเข้ามาช่วยด้วย ก็คือในค่ายกิจกรรมส่งเสริมจะมีการรับประทานอาหารไม่ให้เหลือ แล้วก็ใช้จ่ายอย่างประหยัด และช่วยในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมให้เด็ก พยายามให้เขาเป็นคนมีความเมตตา ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อยู่ในศีลห้า เว้นจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน เว้นจากการทำให้คนอื่นได้รับความเดือดร้อน เปิดรับผู้อื่น มีเมตตาธรรม พระพุทธเจ้าว่ามีเมตตาธรรมค้ำจุนโลก แต่ถ้าเรามีเมตตาซึ่งกันและกันให้เด็กรู้จักเมตตา ตอนนั้นก็เข้าไปสอนตามโรงเรียนต่างๆ อยู่ประมาณสองโรงเรียนสามโรงเรียน ก็ให้เด็กนั้นรู้จักคำว่าบุญคุณของผู้มีพระคุณ คุณของครูอาจารย์ คุณของพระพุทธเจ้า คุณของพระมหากษัตริย์ที่เราอยู่ ดังนั้นเราต้องตอบแทนคุณ

และพระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง กล่าวว่า ต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงเข้ามาดูแลอย่างจริงจัง พระสงฆ์ หรือผู้นำระดับชุมชน คือให้นำเอาหลักการหรือหลักปฏิบัติ นำเอาไปใช้อย่างจริงจัง ก็หมายความว่าบุคคลเหล่านั้นนำไปใช้เป็นแบบอย่าง ไม่ใช่ว่าตัวเองนำไปพูดให้คนอื่นฟังแต่ตัวเองไม่มีผลงาน ถ้าอย่างนี้แล้วคนในสังคมในหมู่บ้านเขาไม่เห็น เพียงแต่พูด แต่เอาจริงแล้วไม่มีอะไรเกิดขึ้น เขาได้ยินผ่านไปแล้วก็ผ่านไปเลย ไม่มีผลอะไร

พระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง กล่าวว่า ถ้าอาตมาไปบรรยายตามโรงเรียนต่างๆ จะใช้หลักคุณธรรม นำไทย เศรษฐกิจแบบพอเพียง โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จะส่งพระภิกษุเข้าไป บรรยายในโรงเรียนต่างๆ โดยใช้หลักคุณธรรมนำไทยด้วยเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักอยู่ตอนนี้ก็หลาย โรงเรียน คือบทบาทพระสงฆ์ที่ไปเผยแผ่ปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียงในโรงเรียน

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง ให้ความเห็นว่า การให้ความรู้ในฐานะที่อาตมาเป็นผู้บริหารสถาน การศึกษาแล้วก็ต้องช่วยเหลือเด็กและเยาวชนแก้ปัญหาการขาดความอบอุ่นจากพ่อแม่หรือว่าขาด สถานที่ศึกษาไม่มีใครดูแลทางวัดก็จะเข้าไปช่วยเหลือซึ่งทางวัดถ้าสิ่งขลังได้ทำอยู่แล้ว เด็กที่มีปัญหา จากพ่อแม่ทอดทิ้งบางคนไม่มีเงินที่จะเรียนหนังสือตามให้สนับสนุนให้เด็กได้เรียนต่อระดับสูงขึ้นเรื่อยๆ

พระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง ให้ความเห็นว่า สถาบันการศึกษา ถ้ากระทรวงศึกษาธิการเอาใจใส่ดูแล เรื่องบทบาทหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ ถ้าผู้นำดีลูกศิษย์ก็ดี ผู้ปฏิบัติตามก็ดีไปได้โดยหน้าที่ไม่ขัดแย้งกันกับ สิ่งที่ตั้งเป้าหมายว่าทุกคนทำงานเพื่อชาติบ้านเมืองอันนี้คิดว่าไม่มีปัญหา

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง กล่าวว่า การศึกษาตอนนี้โรงเรียนเกือบทุกแห่งในจังหวัดสุราษฎร์ต้องมี พระเข้าไปสอนในโรงเรียนเกือบทุกโรงเรียน ทั้งในเขตในเทศบาล หรือนอกเขตเทศบาลจะมีพระเขาไป สอนโดยคุณครูก็ให้ความสำคัญกับพระมาก โรงเรียนมีพระเข้าไปสอนอบรมคุณธรรมจริยธรรมเด็กแล้วก็ สอนวิชาการไปด้วย ในขณะที่มีวิชาพระพุทธศาสนาที่บรรจุเข้าไปในการเรียนการสอน พระเข้าไปสอน ในจุดๆ นั้นก็คือพระเข้าไปสอนสังคม ศิลธรรม จริยธรรมแล้วก็วิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอนอยู่จะได้ อบรมเด็กให้เด็กนั่งสมาธิบ้าง รู้จักขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยแต่โบราณบ้าง รู้จักกราบไหว้แบบ เบญจางคประดิษฐ์ ทำให้สถาบันการศึกษาอยากให้พระเข้าไปสอนในโรงเรียนมาก แต่ว่าจำนวนของ พระมีไม่ถึงที่จะเข้าไปได้ทุกโรงเรียน

พระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง กล่าวว่า ปัจจุบันพระเป็นตัวแทนศาสนาที่เป็นคณะกรรมการในชั้น พื้นฐานของโรงเรียนสถาบันการศึกษา ให้ความสำคัญน้อย มีเรื่องผลประโยชน์ไม่ให้พระเข้าไปเกี่ยวข้อง แต่ในบางเรื่องพระควรที่จะมีข้อเสนอ พระควรที่จะมีขอบเขตในการตัดสินใจ การชี้แนะในการตั้งกรอบ ขึ้นมาให้มีบทบาท ให้มีความเป็นไปได้ในสังคมมากกว่านี้ พระคุณเจ้าพอที่จะช่วยเหลือ แนะนำหรือว่าชี้ เป็นแนวทางให้กับทางศาสนศึกษาได้นำไปประพฤติปฏิบัติ อาตมาภาวนาคิดว่า ควรจะฟังความคิดเห็นของ พระบ้าง โดยเฉพาะเจ้าอาวาสวัดต่างๆ เจ้าคณะตำบล อำเภอ จังหวัด เจ้าคณะภาคก็มีอยู่ที่นั่นมองว่า เราต่างคนต่างอยู่ต่างคนก็ต่างทำ มันก็เลยกลายเป็นว่าไม่ได้ผล

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง ให้ความเห็นว่า ในสถาบันการศึกษาทุกโรงเรียนควรมีบุคลากรของ ศาสนาที่มีความรู้เกี่ยวกับศาสนาอย่างน้อยโรงเรียนละ 1 คน โดยจบทางด้านศาสนาปรัชญาโดยเฉพาะ เช่น อาจจะมีจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง ควรจะมีไม่ว่าควรจะต้องมีเพราะว่าบุคลากรของ โรงเรียนที่สอนพระพุทธศาสนาตอนนี้มันมีวิชาพระพุทธศาสนาที่สอนอยู่จะไม่มีความรู้ความสามารถ เท่าที่ควร เพราะฉะนั้นบุคลากรที่จบจากทั้งสองมหาวิทยาลัยนี้ ท่านมีความรู้ความสามารถที่จะ

ถ่ายทอดให้กับเด็กๆ ได้ แม้ว่าปัจจุบันจะมีครูพระสอนในโรงเรียนแต่มันก็ไม่เพียงพอ ครูพระไม่มีอำนาจที่จะดำเนินการอะไรมากมาย เพียงแต่ให้ความรู้เท่านั้นเอง จะไปบังคับเหมือนกับครูในโรงเรียนไม่ได้

และพระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง ให้ความเห็นว่า บทบาทของสถาบันการศึกษา คือ ความคาดหวังให้ครูพยายามที่จะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในการสอนนักเรียนนักศึกษาให้ดี ครูจะต้องเตรียมพร้อม และมีวิธีการสอนใหม่ๆ เพราะปัจจุบันนี้ครูจะเป็นลักษณะเข้าซามเย็นซาม ขาดจรรยาบรรณของครูมาก ก็คือบางที่มีอาชีพเป็นครูแต่ไปประกอบอาชีพอื่นเสริมด้วย จึงทำให้ช่วงเวลาสอนไม่ว่าง

(5) **สถาบันเศรษฐกิจ** จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคใต้ พบว่าพระสงฆ์โดยส่วนใหญ่ มี ความคาดหวังที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยผ่านสถาบันเศรษฐกิจ กล่าวคือ คาดหวังให้ประชาชนไม่ใช้ฟุ่มเฟือยจนเกินตัว ให้รู้จักฐานะ ให้รู้จักตน อยากให้รัฐเข้ามาควบคุมการโฆษณาชวนเชื่อของสินค้าต่างๆ ทำอย่างไรให้ประชาชนรู้จักการใช้จ่ายพอดีพอเหมาะ กับรายรับรายจ่าย โดยที่รัฐบาลเข้าไปควบคุมราคาสินค้า หรือว่าการโฆษณาประชาสัมพันธ์ที่ทำให้ประชาชนหลงมกมาย ในสิ่งที่จะซื้อบริโภคโดยไม่คำนึงถึงกำลังตัวเอง

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง กล่าวว่า ถ้าพูดถึงพระคุณเจ้าบางที่ไปสอนก็นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปสอน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตรัสเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และมีนโยบายให้เดินไปข้างหน้า ถ้าเอารัชมะมาใช้ในระบบนี้ถ้าเราสามารถช่วยเหลือตนเองได้ เราสามารถที่จะพึ่งพาตนเองได้ในระดับหมู่บ้าน ในระดับตำบล ในระดับอำเภอ มีการใช้จ่ายอย่างประหยัด มีธรรมาภิบาล มีความพอเพียง ก็สามารถที่จะส่งเสริมเศรษฐกิจแบบให้เป็นระบบกลไก สามารถที่จะไหลเวียนซึ่งอาตมาเชื่อว่าคนเรามีความพอเพียง ถ้าทำได้ตามองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อาตมาเชื่อว่าสามารถพัฒนาเศรษฐกิจทำให้สังคมดีขึ้นมาก ไม่ต้องทำอะไรมากมายเพียงรู้จักคำว่าพออยู่พินัย

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง ให้ความเห็นว่า ควรเข้ามามีบทบาทเข้ามามีส่วนร่วมได้มากขึ้น แม้ยังไม่ไ้มากแต่มีจำนวนที่เพิ่มขึ้น พอจะเป็นศูนย์รวมของทุกองค์กรที่เข้ามาใช้สถานที่วัด แล้วก็เมื่อมีโอกาสก็แทรกเข้าไปในส่วนคุณธรรมจริยธรรมเข้าไป แต่มันก็ในระดับหนึ่งเท่านั้น ตอนนี้ก็ยังขาดอยู่เหมือนกันมีทั้งการประเมินเหมือนกันในสถาบันตรงนี้ กำลังทำวิจัย ก็ยังไม่เกิดผลอะไร คาดหวังยังเป็นความคิด ยังไม่เป็นรูปธรรม จะเป็นในรูปแบบสื่อต่างๆและการติดตามวัดผลประเมิน คือยังขาดงบประมาณ

พระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง ให้ความเห็นว่า สถาบันเศรษฐกิจจริงๆ วัดในส่วนนี้ก็ช่วยได้น้อยแต่ก็คอยให้กำลังใจ ในคำแนะนำในการประกอบอาชีพ ให้ความหวังกับทางกลุ่มให้มีความอดทน ถ้ามีความอดทนก็คงจะประสบความสำเร็จ สิ่งแรกคือความขยัน เพราะพระพุทธรูปพระองค์ไม่ได้ทรงสอนให้คนเกียจคร้าน หมั่นขยัน หมั่นอดทน หมั่นอดออม มีน้อยใช้น้อย มีมากใช้มากแต่ไม่ถึงกับว่าใช้จนหมด ถ้าคนเรารู้คุณธรรม กินพอดี อยู่พอดี เห็นคุณเห็นโทษตรงนั้น เอาหลักธรรมคำสอนมาปฏิบัติ

และพระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง กล่าวว่า พยายามที่จะปลูกฝังให้เด็ก รู้จักใช้ชีวิตแบบพอเพียง สามารถพึ่งพาตนเองได้ เช่น สอนให้เด็กปลูกพืชผักสวนครัวรั้วกินได้ตามโครงการในพระราชดำริ ของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ส่วนหนึ่งอาตมาก็ลงทุนไปให้ก่อน เพราะไม่มีหน่วยงานที่จะมาสนับสนุนงบประมาณตรงนี้ อาตมาก็สละเงินส่วนหนึ่งของอาตมาเพื่อที่จะซื้อพืชผักที่ออกมา ก็พยายามให้เด็กนำ พืชผักสวนครัวออกไปขายส่วนหนึ่ง พอขายแล้วก็นำเงินส่วนนี้ให้เด็กเก็บไว้เอง โดยจัดตั้งเป็นกลุ่มเพื่อ ปลูกพืชผักสวนครัว แล้วให้สมาชิกในกลุ่มเป็นผู้ดูแลด้านการเงิน

(6) **สถาบันสื่อสารมวลชน** จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคใต้ พบว่าพระสงฆ์โดย ส่วนใหญ่ มีความคาดหวังที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงโดยผ่านสถาบันสื่อสารมวลชน กล่าวคือ มีความคาดหวังให้สื่อสารมวลชนมีการเข้าไปหาข้อมูลที่แท้จริงแล้วให้นำมาเผยแพร่เกี่ยวกับกิจกรรมทางด้านศาสนา ส่วนมากนำเสนอข้อมูลใน ด้านลบ ในด้านบวกไม่ค่อยจะมีการนำเสนอ เช่น พระเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจสร้างความสามัคคีให้กับ ชุมชน พระเป็นผู้อนุรักษ์ป่าไม้ไว้ พระเป็นผู้นำชุมชน สร้างในเรื่องของศีลธรรมความสามัคคีมีอยู่ เยอะแยะแต่ไม่ค่อยเอามาพูด ไปเอาส่วนน้อยของสังคมไปเอาชนกลุ่มน้อยควรจะเผยแพร่ในสิ่งที่ดีใน ด้านศาสนา คุณธรรม และจริยธรรมให้สังคมได้รับรู้บ้าง

พระสงฆ์กลุ่มหนึ่งให้ความเห็นว่าสำคัญมากเกี่ยวกับการสื่อสารหรือว่าสื่อสารมวลชน เพราะ ทุกวันนี้เรียกว่า ประชาชนส่วนใหญ่จะบริโภคสื่อกัน สื่อมวลชน สื่อวิทยุและโทรทัศน์ บางทีก็นำ อนุโมทนาให้พระคุณเจ้าไปเทศน์บ้าง ไปเทศน์ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยการนำเศรษฐกิจ พอเพียงของในหลวงมาประยุกต์ใช้ มาปรับเข้าร่วมกับธรรมะให้ได้ ถ้าเป็นบางสถานีวิทยุบางสถานีก็ยัง ไม่เปิดโอกาสให้พระคุณเจ้าไปมีบทบาทสักเท่าไร บางทีรายการธรรมะเอาไว้ตอนที่ดึกๆที่ไม่มีคนดูแล้ว ถ้าเป็นไปได้ควรนำรายการธรรมะมาออกอากาศตอนกลางวันบ้าง เพื่อให้ให้เยาวชนคนทั่วไปได้เห็นว่า พระก็มีบทบาท พระที่ทำงาน เสียสละเพื่อสังคมก็มี แต่สื่อไม่ค่อยจะเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้ประชาชน ทราบ เช่น พระที่จัดอบรมการสอนจริยธรรมที่โรงเรียน พระที่ไปช่วยสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พระที่ ไปช่วยสร้างโรงเรียน ซื้อวัสดุอุปกรณ์สำนักงาน สร้างโรงพยาบาล เยอะแยะมีหลายรูป อาตมาไม่เข้าใจ เหมือนกันที่ออกอากาศไปมันไม่ค่อยจะสร้างสรรค์ อยากจะให้มีการเผยแพร่ข่าวสาร หรือ ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับสิ่งที่ดีในด้านศาสนา คุณธรรม และจริยธรรมให้มากขึ้น เช่น เวลาพระปฏิบัติ ธรรม เข้าปริวาสงานปฏิบัติธรรมอะไรต่างๆ ต้องการให้สื่อออกข่าวไปบ้าง ซึ่งการเผยแพร่ศาสนาไม่จำเป็น ว่าผ้าเหลืองต้องเผยแพร่แต่สื่อมวลชนอย่าเอาแต่ข่าวไม่ดีออกไป แต่ข่าวดีที่พระสงฆ์กำลังพัฒนาพระที่ กำลังปฏิบัติธรรมต้องการให้สื่อช่วยออกข่าวไปบ้าง

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง กล่าวว่า สถาบันการสื่อสารมวลชนที่วัดก็ได้มีการจัดแถลงข่าวทั่วไปหรือ ออกหนังสือเกร็ดความรู้ทางพุทธศาสนาเผยแพร่ให้ประชาชนได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมพุดทาง วิทยุกระจายเสียงประจำหมู่บ้าน จะพูดแล้วก็เชิญชวนว่าถ้ามีบุตรหลานพยายามให้เข้ามาวัดบ้าง ก็

ได้ผลดี ประกาศบางครั้งเวลาโรงเรียนปิดภาคเรียนก็จะจัดเด็กพวกนี้บวชสามเณรบ้าง บวชชีพรหมณ์ แล้วบวชจริยธรรม ประกาศไปตามหมู่บ้านบ้าง ปิดป้ายประกาศบ้าง ออกทางทีวีช่อง 11 สุราษฎร์บ้าง เพื่อให้เขามาบวชเมื่อสิกขาออกไปก็จะได้เป็นเด็กดีของพ่อแม่ของสังคมต่อไป

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง มีความเห็นว่า ตอนนี้อยากสร้างสถานีวิทย์ หรือโทรทัศน์ก็มีการแสดงธรรมมีการเทศนาอยู่เป็นประจำอยู่แล้ว ส่วนใหญ่แล้วคนจะไม่ค่อยสนใจกันเท่าไร มุ่งไปทางด้านความบันเทิงมากกว่า ดังนั้นควรจะมีการสอดแทรกเข้าไปในรายการบันเทิงต่างๆ ควรสอดแทรกเข้าไปทุกศาสนา ทั้งศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม ไม่จำเป็นต้องเป็นศาสนาพุทธ สอดแทรกเนื้อหาสาระเข้าไป พยายามให้คนมองให้เห็นภาพให้คนทำได้ อยากจะให้นำเสนอเกี่ยวกับหลักธรรมให้มากขึ้น หลักธรรมแล้วก็ให้เป็นกลางให้เป็นกลางมากที่สุดเพราะปัจจุบันนี้สื่อจะเป็นถูกคุมคาม ให้สื่อนำเสนอในสิ่งที่ เป็นกลางมากที่สุดอย่าโอนเอียง

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง กล่าวว่า ตอนนี้อาตมาก็สร้างสถานีวิทย์พระพุทธศาสนา โดยให้เด็กนักเรียนมาพูดเรื่องของกิจกรรมในโรงเรียน แล้วก็พยายามสร้างเด็กนักเรียนทุกคน เช่น ให้เด็กอ่านบท ร้อยกรองในเรื่องของธรรม แล้วก็อ่านภาษาไทยวันละคำ แล้วก็ฝึกเขียนสถานีวิทย์ที่เราตั้งขึ้นมาพยายามที่จะสร้างเด็กในชุมชนให้มีพัฒนาการ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีความกล้าแสดงออก ให้เด็กร่วมกันจัดทำขึ้นมา โดยองค์การบริหารส่วนตำบลสนับสนุนด้านเงินงบประมาณ เช่น การจัดซื้ออุปกรณ์ต่างๆ แล้วก็ให้เด็กนักเรียนมาจัดรายการ ให้มาพบปะกับผู้ปกครองบ้างทางวิทยุ ตรงนี้ได้ดำเนินการมา 3-4 เดือนแล้ว ผลตอบรับตรงนี้ก็คือ เด็กมีความกล้าแสดงออกมากขึ้น เมื่อเด็กไปที่โรงเรียน เด็กก็มีความกล้ามากขึ้น เมื่อคุณครูสั่งให้เด็กออกมาอ่านบทร้อยกรอง คือเด็กพร้อมที่จะออกทุกคนโดยไม่ต้องบังคับ

(7) สถาบันนันทนาการ จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคใต้ พบว่าพระสงฆ์โดยส่วนใหญ่ มีความคาดหวังที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยผ่านสถาบันนันทนาการ กล่าวคือ สถาบันนันทนาการคือความเพลิดเพลิน คาดหวังอยากให้สังคมเข้ามามีส่วนร่วมภายในวัดเวลามีกิจกรรมต่างๆ ทางด้านศาสนา ทางด้านสังคม เช่น เมื่อมีสงกรานต์ อยากให้มีนันทนาการสังคมมาร่วมกิจกรรมภายในวัดมีการละเล่นภายในวัด อยากให้นันทนาการในภาควัฒนธรรมประเพณีเราควรจัดในวัดดีกว่าตามแบบฉบับความเป็นไทย รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของไทย กิจกรรมภายในวัดอย่างน้อยมีการทำบุญตักบาตร ถวายสังฆทาน กิจกรรมฟันทน สนุกสนานรื่นเริงกันไปมีการละเล่นอะไรกันไปอยู่ในขอบเขตของวัฒนธรรมไทย

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง กล่าวว่า กิจกรรมอบรมอะไรต่างๆ ส่วนมากถ้าไม่ได้ปูพื้นฐาน แต่เข้ามารับการอบรม 3 วัน 7 วัน หรือ 15 วัน มันก็ไร้ประโยชน์ ถ้าจะได้ประโยชน์ต้องปลูกฝังตั้งแต่ต้น บรรยาย และถ้าจะได้ประโยชน์มากก็ต้องเริ่มปลูกฝังจากที่บ้าน วัด และโรงเรียน

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง ให้ความเห็นว่า สถาบันนันทนาการ กล่าวคือ ธรรมะบันเทิงถือเป็นนันทนาการ ถ้าประยุกต์เข้าไปใช้พระพุทธศาสนานำมาส่งเสริมให้เข้าใจง่ายขึ้น ประยุกต์ให้เข้ากับ

ลักษณะของพฤติกรรมของช่วงวัย อาตมาภาพเชื่อว่าสามารถที่จะทำให้ธรรมะไม่เป็นเรื่องที่เครียด ก็สามารถที่จะทำให้โยมฟังธรรมะเข้าใจและผ่อนคลายไปด้วยในตัว เช่น กิจกรรมการเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรม คือ การที่เรามีกิจกรรมนั้นหนทางการกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจแบบพอเพียงเข้ามาใช้ สอดแทรกเข้าไปในการเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรม นั้นหนทางการในการเข้าถึงเด็กมีการเล่นต่างๆ เช่น มีการประสานให้เด็กมีความสามัคคี กิจกรรมต่างๆตรงนั้นแล้วแต่เราจะเอาอะไรให้เด็ก กิจกรรมให้เด็ก แล้วแต่เหตุการณ์นั้นๆ อย่างเช่น เกมปลูกให้ดังมีหลังจากที่เราอบรมเด็ก อาการของเราต้องดูด้วยว่าเด็ก มีความเครียด มีกิจกรรมนั้นหนการขึ้นมาให้เด็กมีความร่าเริง เปิดใจให้ฝึกจิตปล่อยจิตโดยเป็นไปตาม อัตโนมัตินอยู่แล้ว

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง กล่าวว่า เมื่อเด็กมาอบรมจริยธรรมแล้ว อาตมาจะทำให้เกิดความสุขขึ้น จะมี การร้องเพลง เต้น แล้วก็เล่นเกมโชว์ จะทำให้เด็กๆ ไม่เครียดไม่ใช่ว่าได้แต่วิชาการที่พระอบรม อย่างเดียว ยังมีกลุ่มวัฒนธรรมพื้นบ้านเข้ามาช่วยในการติกลองบ้าง ร้องเพลงบ้าง แล้วก็แนะนำเกม ขึ้นมาเล่น ทำให้เด็กชอบมาอบรมจริยธรรมมาก และมีตำรวจ พยาบาลแล้วก็ผู้นำชุมชนมาให้ข้อคิดเห็น ตำรวจก็จะมาให้ความรู้ในเรื่องกฎหมายพื้นฐาน เรื่องการขับขี่ยานพาหนะ และพยาบาลก็จะเข้ามาพูด ถึงเรื่องสุขอนามัยให้เด็กๆ ฟังว่าควรจะต้องรักษาสุขภาพตัวเองอย่างไร เพื่อให้ปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ

และพระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง ให้ความเห็นในเรื่องนั้นหนการนั้นมีความเป็นไปได้ ความคาดหวัง ของอาตมาจึงเข้าไปสอนนักเรียน ให้เขาได้มีความรื่นเริง สบายใจที่ได้อยู่กับพระไม่ใช่ให้รู้สึกเบื่อแข็ง แล้วก็ไปอยู่ในชุมชนก็เช่นกัน มีธรรมะนั้นหนการ มีธรรมะอะไรดี มีธรรมะติดปีกที่เขาออกทีวี ธรรมะที่สามารถฟังง่าย เข้าใจง่าย และเอาไปประพฤติปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวันของเขา อันนี้ก็น่าจะส่งเสริม โดยเฉพาะเทคโนโลยีต่างๆ เพราะยังขาดอยู่มากเลย ถ้าทางภาครัฐได้ช่วยส่งเสริม อย่างเช่น เครื่องฉาย วีดีโอ เครื่องฉายภาพสไลด์ ให้มีความทันสมัยขึ้น

พระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง กล่าวว่า สถาบันนั้นหนการในโรงเรียนตอนนี้ก็มีอยู่เหมือนกันใน โรงเรียน ก็คือโรงเรียนวัดตอนนี้อาตมาก็เห็นอยู่ในเรื่องของการออกกำลังกายตามท่าของเพลง อาตมาจะมีเพลงดอกไม้บานอยู่เป็นเพลงของออกแนวของธรรมะก็ให้เด็กทำท่าประกอบ แล้วอาตมาให้ทำทุกวัน ศุภกรก่อนที่จะเลิกเรียน ทำท่าประกอบเด็กจะได้ออกกำลังกายไปด้วยตรงนี้ ทำท่าประกอบตามเสียงเพลง เหมือนเพลงที่มีว่าดอกไม้บาน ดอกไม้ดังเหมือนสายน้ำอะไรแบบนี้จะให้เด็กได้ทำท่าประกอบอยู่

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคกลาง พบว่าพระสงฆ์มีความคิดเห็น เกี่ยวกับความ คาดหวังที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดย ผ่านสถาบันทางสังคม ดังนี้

(1) **สถาบันครอบครัว** จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคกลาง พบว่า พระสงฆ์มีความ คาดหวังกับสถาบันครอบครัวมาก เพราะถือว่าเป็นสถาบันแรกที่จะพัฒนาทางด้านคุณธรรมจริยธรรม

เพราะมีความใกล้ชิดกับเยาวชน และเป็นสถาบันพื้นฐานที่จะทำให้เยาวชนเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่จะเป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข

(2) **สถาบันการปกครอง** จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคกลาง พบว่า พระสงฆ์ไม่มีความคาดหวังกับสถาบันการปกครอง เนื่องมาจากเมื่อมีการเปลี่ยนรัฐบาลนโยบายต่างๆ ก็เปลี่ยนแปลงไปด้วยทำให้การเผยแพร่ธรรมะไม่ได้รับการสนับสนุนที่ต่อเนื่อง

(3) **สถาบันศาสนา** จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคกลาง พบว่า พระสงฆ์มีความคาดหวังว่าจะได้รับความช่วยเหลือในการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ให้มากยิ่งขึ้น และควรที่จะมีการสนับสนุนให้คนรุ่นใหม่ได้เข้ามาบริหารงาน เพื่อให้เห็นมุมมองที่มีความแตกต่างเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนา

(4) **สถาบันการศึกษา** จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคกลาง พบว่า พระสงฆ์มีความคาดหวังมากต่อบทบาทของตนเอง ในสถาบันการศึกษาเพราะต้องการนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเข้าไปเผยแพร่ และปฏิบัติตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดีให้เยาวชนได้เห็นเป็นแบบอย่าง

(5) **สถาบันเศรษฐกิจ** จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคกลาง พบว่า พระสงฆ์ไม่ค่อยมีบทบาทในสถาบันเศรษฐกิจในระดับประเทศแต่พระสงฆ์ก็สามารถให้ความช่วยเหลือในระดับชุมชนได้ โดยให้คำแนะนำให้ชุมชนพึ่งพาตนเองโดยเน้นหลักปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียง มีการพัฒนาเศรษฐกิจแบบยั่งยืน ประกอบธุรกิจด้วยความซื่อสัตย์ ยุติธรรม

(6) **สถาบันสื่อสารมวลชน** จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคกลาง พบว่า พระสงฆ์ไม่มีความคาดหวังต่อสถาบันสื่อสารมวลชน เพราะผู้ประกอบการวิชาชีพสื่อสารมวลชนไม่ให้ความสำคัญต่อการเผยแพร่ธรรม โดยจัดให้มีรายการเผยแพร่ธรรมอยู่ในช่วงที่เด็กจนเกินไป พระสงฆ์มีความต้องการให้สื่อสารมวลชนมองเห็นประโยชน์ของสังคมมากกว่าประโยชน์ของตนเอง

(7) **สถาบันนันทนาการ** จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคกลาง พบว่า พระสงฆ์ไม่มีความคาดหวังต่อบทบาทของสถาบันนันทนาการ เพราะพระสงฆ์ไม่ค่อยได้เข้ามามีส่วนที่เกี่ยวข้องกับการนันทนาการอยู่แล้ว แต่ก็อยากเน้นให้การนันทนาการมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเป็นประโยชน์โดยตระหนักถึงหน้าที่ของตนโดยยึดความพอเพียงตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่ถูกต้อง สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคตะวันออก พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็น เกี่ยวกับความคาดหวังที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยผ่านสถาบันทางสังคม ดังนี้

1) **สถาบันครอบครัว** จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคตะวันออก พบว่าพระสงฆ์มีความคาดหวังกับสถาบันครอบครัวควรเน้นที่ผู้ใหญ่จะต้องทำตัวเป็นตัวอย่างที่ดีในการดำรงชีวิตโดยยึด

หลักธรรมศีล 5 และตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานแรกที่จะพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมให้กับเยาวชน โดยจัดให้มีโครงการครอบครัวอบอุ่นใจรัก เพื่อปรับทัศนคติในการใช้ชีวิต โดยไม่ยึดติดกับทรัพย์สินเงินทอง เพราะสิ่งเหล่านี้จะไม่ทำให้ชีวิตมีความสุขที่แท้จริงแต่ให้หันมาใช้ชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และเน้นหนักที่การลดอบายมุขต่างๆ โดยการจัดทำใบชัวร์ติดตามวัด อาทิ งดเหล้าเข้าพรรษา

ในบางส่วนของพระสงฆ์ยังกล่าวว่าพระสงฆ์ยังมีบทบาทน้อยมากสาเหตุเพราะไม่สามารถเสริมสร้างให้บุคลากรเข้าบวช เพราะจำกัดด้วยเวลาเข้าไปสนทนาตามบ้าน หรือแม้แต่ไปเทศน์ตามโรงเรียนจะมีเวลาน้อย ดังนั้นควรมีการปรับปรุงที่ตัวพระสงฆ์

(2) **สถาบันการปกครอง** จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า พระสงฆ์ต้องมีการพัฒนาตนเองให้ดีกว่าก่อนแล้ว มีการปรับปรุงคณะสงฆ์ให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน แล้วค่อยไปเผยแผ่หลักธรรมตามสถาบันการปกครอง จึงจะบังเกิดผลที่เป็นประโยชน์และสามารถนำไปใช้ได้จริงได้ โดยพระสงฆ์ที่ออกไปเผยแผ่จำเป็นต้องมีเทคนิคในการเผยแผ่ให้ประชาชน เปลี่ยนแนวคิดที่ว่าหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องของความตระหนี่ และในอนาคตที่จะถึงอันใกล้นี้มีแนวโน้มที่ดีขึ้น เพราะผู้ใหญ่ในจังหวัดให้ความสนใจ

ในบางส่วนของพระสงฆ์ กล่าวว่าสถาบันการปกครองในส่วนของการข้าราชการคงคาดหวังได้ยากหรือน้อย เพราะหน่วยงานของรัฐที่เป็นสถาบันการปกครองมีส่วนน้อยที่นิมนต์พระสงฆ์ให้ออกไปอบรมเผยแผ่ และในหน่วยงานเองก็มีความวุ่นวายและอีกอย่างหนึ่งคือความไม่ซื่อสัตย์ของสถาบันการปกครองยังมีอยู่มากซึ่งเป็นจุดแรกที่สร้างความลำบากที่พระสงฆ์จะเข้าไปเผยแผ่หลักธรรมได้ แต่ถ้าสถาบันการปกครองไม่มีความซื่อสัตย์ก็จะทำให้การเผยแผ่หลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นไปอย่างยากลำบาก ดังนั้นพระสงฆ์ยังคาดหวังอีกว่าถ้าสถาบันการเมืองมีจิตสำนึกถึงส่วนรวมมากกว่าส่วนตัวแล้วเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงก็คงจะได้บรรลุตามเป้าหมาย

(3) **สถาบันศาสนา** จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ปัจจุบันพระสงฆ์ได้เป็นผู้นำในด้านเศรษฐกิจพอเพียงอยู่แล้ว แต่ติดขัดตรงที่รัฐบาลไม่ค่อยให้การสนับสนุนในเรื่องของงบประมาณที่จะให้พระสงฆ์ออกไปเผยแผ่พระสงฆ์ มีความต้องการให้ผู้นำประเทศหันมาให้ความสนใจให้การสนับสนุนโดยให้พระสงฆ์ออกเผยแผ่หลักธรรมในเรื่องของการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพราะศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติไทยและในอีกด้านหนึ่งพระสงฆ์ต้องปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี เนื่องมาจากการสอนเพียงอย่างเดียวจะไม่เห็นผลเท่าที่ควร ดังนั้นพระสงฆ์จะต้องเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับประชาชนได้เห็น หลักในการเผยแผ่คุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจำเป็นต้องมีการผลิตพระนักเทศน์ให้มากยิ่งขึ้น เพราะในปัจจุบันมีพระนักเทศน์อยู่จำนวนน้อย และไม่จำกัดอยู่ที่บางส่วนหรือนั่นหนักเฉพาะบุคลากรภายในวัด

หรือบุคคลทั่วไป ควรที่จะเน้นหนักไปที่บุคคลในทุก ๆ กลุ่มให้มีความเท่าเทียมกัน และมีการเผยแพร่ ออกไปตามสถาบันการศึกษา

(4) **สถาบันการศึกษา** จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคตะวันออก พบว่า พระสงฆ์ได้ให้การสนับสนุนในเรื่องของการให้ทุนการศึกษา และจัดให้มีวิทยากรเพื่อเผยแพร่คุณธรรมจริยธรรม ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยที่ผู้ศึกษาไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการศึกษา แต่จะใช้ทุนการศึกษาสงเคราะห์จากทุนของพระสงฆ์ พระสงฆ์ต้องการให้มีการบรรจุหลักสูตรการศึกษาในเรื่องของแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ในหลักสูตรการศึกษา และจัดให้มีการเรียนการสอนในเรื่องของพระพุทธศาสนาให้มากยิ่งขึ้น ในปัจจุบันนี้ถือว่าเป็นโอกาสที่ดี ที่มีการเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ได้มี การศึกษามาก

(5) **สถาบันเศรษฐกิจ** จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคตะวันออก พบว่า พระสงฆ์มีข้อจำกัดในเรื่องของเศรษฐกิจ แต่ถ้ามีการปลูกฝังจิตสำนึกให้แก่เยาวชนให้เป็นพื้นฐานด้านคุณธรรมจริยธรรม การรู้จักใช้ รู้จักประหยัด ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้เยาวชนเรียนรู้และเข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นหลักให้เยาวชนและบุคคลในสังคมให้รู้ว่าในโลกปัจจุบันมีสิ่งที่ไม่แน่นอนแต่ควรที่จะเน้นในเรื่องของปัจจัยสี่ที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตมากกว่าเพราะทรัพยากรของเมืองไทยนับวันก็จะน้อยลง ควรให้บุคคลเน้นในเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียง ในส่วนของพระสงฆ์เองก็ได้มีการฝึกอบรมอาชีพต่าง ๆ เช่น การทำกรอบรูป การทำน้ำยาซักผ้า น้ำยาล้างจาน ตามหลักของเศรษฐกิจพอเพียงและนำไปสอนให้แก่เยาวชน ทำให้เยาวชนสามารถหารายได้ด้วยตนเอง และพระสงฆ์ความเป็นผู้นำและรวมกลุ่ม ตั้งกฎกติกา ในการร่วมกันจัดตั้งสหกรณ์

(6) **สถาบันสื่อสารมวลชน** จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคตะวันออก พบว่าสิ่งที่สื่อสารมวลชนนำเสนอส่วนใหญ่ในแง่ลบและไม่เหมาะสม แต่ในส่วนที่ดีเกี่ยวกับพระสงฆ์มีเพียงส่วนน้อยที่สื่อสารมวลชนนำเสนอในสื่อต่าง ๆ พระสงฆ์มีความต้องการให้สื่อสารมวลชนนำเสนอสิ่งที่ดีของพระสงฆ์ ซึ่งพระสงฆ์คาดหวังว่าในอนาคตน่าจะดีขึ้นเนื่องจากการปรับปรุงแก้ไขอยู่

(7) **สถาบันนันทนาการ** จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคตะวันออก พบว่าควรให้ประชาชนเป็นผู้จัดทำซึ่งสถาบันนันทนาการไม่ใช่กิจของสงฆ์โดยตรง แต่พระสงฆ์จะคอยให้การสนับสนุนและดูแลอีกที โดยมีบทบาทในเรื่องของการผลิตสื่อประเภทต่างๆ ในการเผยแพร่โดยใช้วิธีการสอนวิชาศีลธรรมให้มีความสุขเพลิดเพลินมากกว่าเป็นความน่าเบื่อและสอพลอหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้บุคคลเกิดความสนใจแต่ก็มีข้อจำกัดที่หน่วยงานที่มีส่วนร่วมในการจัดนันทนาการยังขาดความจริงใจในการทำงาน

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับความคาดหวังที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยผ่านสถาบันทางสังคม ดังนี้

1) **สถาบันครอบครัว** จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า พระสงฆ์มีความคาดหวังให้หัวหน้าครอบครัว พ่อแม่จะต้องเป็นผู้อบรมสั่งสอนลูกหลานในเรื่องต่างๆ ดังนั้นจึงต้องฝากหัวหน้าครอบครัว พ่อแม่ให้ช่วยดูแล และอบรมสั่งสอนลูกหลานให้เป็นคนดี มีคุณธรรมและจริยธรรม แต่ในปัจจุบันนี้ ลูกจะห่างเหินจากพ่อแม่ และไม่ได้รับการอบรมสั่งสอนจากพ่อแม่ เพราะส่วนใหญ่พ่อแม่ไม่ค่อยมีเวลา ต้องออกจากบ้านไปทำงาน ความคาดหวัง คือ ต้องการให้พ่อแม่เข้าไปรับการอบรมจากพระสงฆ์แล้วไปถ่ายทอดให้แก่บุตรหลานและสมาชิกในครอบครัว ต้องการให้พ่อแม่เป็นผู้อธิบายให้เด็กรู้ถึงคุณค่าและพ่อแม่ก็ควรปฏิบัติตามด้วย เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่ลูกและต้องการให้ผู้ปกครองสอนให้เด็กรู้จักอดออม ใช้จ่ายอย่างพอเพียง ใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็น และรู้จักผิดชอบชั่วดี

(2) **สถาบันการปกครอง** จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่า พระสงฆ์มีความคาดหวังกับสถาบันปกครอง เจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมทั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านควรให้ความสำคัญและให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ ถ้าระดับชุมชน ก็คือผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชนต้องมีข้อมูลข่าวสารทางราชการ และชี้แจงแนะนำอธิบายให้ประชาชนทราบเกี่ยวกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ต้องอธิบายให้ฟัง และนำไปปฏิบัติให้เกิดความคืบหน้า อยากให้ผู้นำชุมชน เช่น นายกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้านมาให้คำปรึกษา ให้คำแนะนำแก่เด็กในสิ่งที่เกี่ยวข้องประโยชน์กับเด็ก

(3) **สถาบันศาสนา** จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่า พระสงฆ์มีความคาดหวังให้ช่วยส่งเสริมสถาบันศาสนา ให้มีบทบาทมากขึ้นกว่าเดิมโดยเฉพาะทางด้านการศึกษา โดยให้พระสงฆ์ออกมาเผยแผ่คุณธรรมและจริยธรรมมากขึ้น ตามโรงเรียนหรือสถาบันต่าง ๆ ควรเปิดโอกาสให้กับพระสงฆ์มากขึ้น เพราะศาสนาไม่ค่อยจะส่งเสริมพระสงฆ์ และต้องการให้สถาบันศาสนามีความเข้มแข็งขึ้นกว่าเดิม ให้ภิกษุสามเณรมีการศึกษาเล่าเรียนอย่างทั่วถึง แล้วก็เปิดโอกาสในการศึกษาเล่าเรียนเพื่อจะเป็นกำลังในการเผยแผ่ต่อไป และต้องการให้พัฒนาสถาบันศาสนาให้มีบทบาทมากกว่านี้

(4) **สถาบันการศึกษา** จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่า ความคาดหวังต่อสถาบันการศึกษา ต้องการให้โรงเรียนเน้นการสอนจริยธรรมมากกว่าเดิม เพราะในปัจจุบันวิชาพระพุทธศาสนาหรือศีลธรรมไม่ค่อยได้รับการส่งเสริม และสถาบันการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนควรส่งเสริมให้ครูพระเข้าไปสอนคุณธรรมตามโรงเรียนต่างๆ ทุกสถาบันต้องส่งเสริมและสนับสนุนซึ่งกันและกัน

(5) **สถาบันเศรษฐกิจ** จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า พระสงฆ์ให้การสนับสนุนด้านการจัดตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์ สวัสดิการชุมชน การช่วยเหลือเด็กยากจน โดยให้คณะกรรมการชุมชนบริหารจัดการเอง เน้นภูมิปัญญาของท้องถิ่นของชาวบ้าน นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชุมชน

(6) **สถาบันสื่อสารมวลชน** จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า สื่อสารมวลชนส่วนใหญ่นำเสนอข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับพระสงฆ์ ในด้านลบมากกว่าด้านบวก ในส่วนที่ดีไม่ค่อยจะมีการนำเสนอ หรือประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับรู้ อยากจะให้มีการเผยแพร่ข่าวสาร หรือประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับสิ่งที่ดีในด้านศาสนา คุณธรรมและจริยธรรมให้มากขึ้น และในการทำงานด้านสื่อสารมวลชน สื่อต่างๆควรนำหลักคุณธรรมและจริยธรรมมาใช้ด้วย

(7) **สถาบันนันทนาการ** จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า คาดหวังให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด เช่น ในวันสำคัญทางศาสนา หรืองานประเพณีต่างๆ ให้เข้ามาร่วมทำกิจกรรมภายในวัด อยากให้มีกิจกรรมนันทนาการ การละเล่นต่างๆภายในวัด เพื่อสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของไทย โดยให้ประชาชนเป็นผู้จัดทำกิจกรรมนันทนาการ เพราะไม่ใช่กิจของสงฆ์โดยตรง แต่พระสงฆ์จะคอยให้การสนับสนุนและดูแลอีกที

6. สิ่งที่ยังส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ประสบความสำเร็จ

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคเหนือ พบว่าพระสงฆ์โดยส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่ยังส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ประสบความสำเร็จ คือ สิ่งที่ยังส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ประสบความสำเร็จต้องมียุทธศาสตร์ประกอบหลายๆ ด้านช่วยส่งเสริมและร่วมมือกันทั้ง พระสงฆ์ อุบาสกและอุบาสิกาหรือสิ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้พระสงฆ์สอนจริยธรรม

พระสงฆ์กลุ่มหนึ่ง ให้ความเห็นว่า ต้องมีความร่วมมือกัน และประสานงานกันระหว่างชุมชน ท้องถิ่น จังหวัด อำเภอ ตำบล วัด และโรงเรียน เพื่อปลูกฝังหรือวางแนวทางไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งหมดต้องประสานงานเป็นหนึ่งเดียวกัน จึงทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ และภาครัฐควรให้การสนับสนุน และเอาใจใส่ในโครงการต่างๆของพระสงฆ์ โดยเน้นทางโรงเรียนต้องมีวิชาศีลธรรม มีผู้รู้ มีอาจารย์สอนโดยตรงไม่ต้องให้พระสงฆ์เข้ามาสอนฝ่ายเดียว เกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรม เด็กวัยรุ่นสมัยนี้ต้องปลูกฝังตั้งแต่เด็ก ต้องมีการอบรมด้านคุณธรรมและจริยธรรมตั้งแต่เด็ก พระภิกษุสามเณรควรจะเป็นแบบอย่างที่ดีกับประชาชน ไม่เน้นการปลูกเสกเกี่ยวกับพระ เช่น การปลูกเสกจุฑามารวมเทพ

และพระสงฆ์อีกกลุ่มหนึ่ง ให้ความเห็นว่า สิ่งที่ยังส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ประสบความสำเร็จ คือ ขึ้นอยู่กับตัวบุคคล หรือตัวผู้ปฏิบัติเอง และควรสนับสนุนด้านการศึกษาของพระสงฆ์ ให้พระสงฆ์มีการศึกษาที่สูงที่

และพัฒนาสังคม ถ้าพระสงฆ์มีความจริงใจช่วยกันพัฒนา ให้เป็นไปในทางแนวเดียวกันโดยไม่มีประโยชน์แอบแฝง ก็จะทำให้ประสบผลสำเร็จ

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคใต้ พบว่าพระสงฆ์โดยส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่ช่วยส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ประสบความสำเร็จ คือ ขึ้นอยู่กับพระภิกษุ ต้องมีความน่าเลื่อมใสในศรัทธาก่อน ก็คืออันดับแรกถ้าเราไม่มีความน่าเลื่อมใสในศรัทธาแล้ว ถึงจะไปบรรยายอย่างไรก็ตาม ชาวบ้านก็จะไม่เชื่อถือ ไม่ศรัทธาหรือจะไม่ให้ความร่วมมือ ดังนั้นข้อแรกจะให้สำเร็จได้นั้นก็คือพระภิกษุนั้นต้องมีการปฏิบัติที่ดีงาม มีศีลที่ดีงาม จึงจะสามารถสำเร็จได้ คือ พระสงฆ์ที่อยู่ในวัด ไม่ว่าจะเป็นเจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าอาวาสทุกวัด และพระสงฆ์ทั่วไป และพระสงฆ์ควรมีความมุ่งมั่นความตั้งใจ ในการอบรมสั่งสอน อยู่ที่ตัวพระภิกษุสงฆ์เอง ถ้าเราอยู่ให้เป็นครู แล้วก็อยู่ให้เขาเห็น ว่าลักษณะของภิกษุสงฆ์เป็นอย่างไร ทำอย่างไรแล้วก็ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้ดีขึ้นได้อย่างไร บางครั้งพระที่นิ่งเฉยๆสามารถที่จะเป็นแบบอย่างให้กับเยาวชนพุทธศาสนิกชนได้ดีกว่าพระที่พูดมาก อาตมาเชื่อว่าถ้าตนเองปฏิบัติให้เห็นแล้วก็จะมีคนปฏิบัติตามได้ถือว่าเป็นครูที่ดีที่สุด และพระสงฆ์ต้องเข้าใจบทบาทที่ชัดเจนของตัวเองก่อน แล้วก็สำคัญก็คือการศึกษาด้วย พระสงฆ์เป็นสัญลักษณ์ของการศึกษา ถ้าพระสงฆ์เข้าใจบทบาทของตัวเองก่อนแล้วก็จะพัฒนาศักยภาพของตนเองต่อ การพัฒนาคุณธรรมมันเป็นเรื่องของนามธรรม ควรจะทำให้สำเร็จ ต้องรู้ศักยภาพของคนที่ต้องพัฒนาไปทางด้านคุณธรรม คือต้องเข้าใจบทบาทตัวเองก่อน

พระสงฆ์ท่านหนึ่งให้ความเห็นว่าสิ่งที่ช่วยส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ประสบความสำเร็จ ขึ้นอยู่กับญาติโยม บางทีพระอยากไปสอนตามโรงเรียน แต่ไม่มีรถ ไม่มีค่าน้ำมัน จึงทำให้ลำบาก ทำให้ไม่ประสบความสำเร็จ ต้องอยู่ที่คุณครู อยู่ที่สังคมว่าให้การสนับสนุนพระ ถ้าให้การสนับสนุนพระพระก็มีกำลังใจที่จะเข้าไปสอน และต้องมีความศรัทธาของญาติโยมอุบาสกอุบาสิกา ถ้าไม่มีชาวบ้านหรือประชาชนโดยรอบศรัทธาก็จะไม่สามารถนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจมาใช้ได้สำเร็จ ในส่วนนี้ก็ญาติโยม ประชาชนต้องช่วยกันสนับสนุนโครงการต่างๆ ทำให้ทางวัดได้มีโครงการอบรมจริยธรรมแก่นักเรียน หรือหน่วยงานของเอกชนก็ได้ให้การสนับสนุนเข้ามา

และพระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง ให้ความเห็นว่า สิ่งที่ช่วยส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ประสบความสำเร็จ คือ ควรมีการประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานที่ทำงานบริหารจัดการเกี่ยวกับโครงการนี้ให้เข้าไปถึงพระสงฆ์องค์เจ้าทุกระดับแล้วก็พยายามสร้างแรงจูงใจผ่านไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เร่งรัดเลือกเฟ้นหาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถสูงหรือว่าแม้แต่บุคลากรที่มีความรู้ในระดับไหนก็แล้วแต่ แต่ขอให้ได้รับความรู้อย่างจริงจัง และได้นำไปใช้

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง ให้ความเห็นว่า สิ่งที่ช่วยส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ประสบความสำเร็จ ในส่วนตรงนี้สถาบันการศึกษา มากกว่า แล้วก็สถาบันครอบครัวตรงไหนที่เด็กมีปัญหาหลายๆในครอบครัวคือ เข้าถึงตัวแต่ส่วนมาก ปัญหาที่เราจับในครอบครัวไม่สามารถแก้ไขให้เขาได้ เพราะนั่นคือการเป็นอยู่ การใช้จ่าย มันก็เลยเป็น ปัญหาที่ต่อเนื่อง ทำให้สถาบันครอบครัวของเขาอ่อนแอแล้วก็เกิดปัญหาที่เกิดขึ้นมากมาย เพราะว่าเป็น ปัญหาของชนชั้นระดับไม่ใช่กลางเป็นชนชั้นระดับต่ำมากกว่า และในส่วนภูมิภาคด้วยก็เป็นส่วนยากที่จะ แก้ไขตัวเอง

และอีกท่านหนึ่ง ให้ความเห็นว่า ควรส่งเสริมการเรียนรู้ให้พระสงฆ์มากที่สุด เช่น พระสงฆ์ที่ เข้ามาบวชใหม่ที่เพิ่งจบ ม.6 มา ก็พยายามให้ศึกษาต่อระดับปริญญาตรีให้ได้ เพราะขณะนี้ทางคณะ สงฆ์ไทยการศึกษามีความก้าวหน้าไปมาก มีถึงระดับปริญญาโท และปริญญาเอก และมีวิทยาลัยสงฆ์ ที่สุราษฎร์ธานี มีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมกุฏราชวิทยาลัยซึ่งเป็น วิทยาลัยของสงฆ์ มีระดับปริญญาตรี และปริญญาโท อยากจะส่งเสริมอยากให้พระไปเรียนทุกปี เมื่อมี พระที่มีความรู้มากขึ้นมาสอน ก็ทำให้การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมขับเคลื่อนไปได้ด้วยดี ดังนั้นจึง อยากให้ส่งเสริมให้พระเรียนสูงๆ อย่างน้อยให้จบปริญญาตรีให้ได้ จะได้ส่งสอนเยาวชนได้ง่ายๆ ก็คือให้ พระสงฆ์พัฒนาตัวเองขึ้นมาก่อน ทั้งทางด้านความรู้ และการปฏิบัติเสร็จแล้วถึงจะไปเผยแผ่ให้กับ เยาวชนตามสถาบันศึกษาต่างๆ คือต้องปลูกฝังตั้งแต่เด็ก ตั้งแต่ชั้นอนุบาลมาเลย คือโรงเรียนทุก โรงเรียนควรจะมีความรู้ทางศาสนา อย่างน้อยควรมีพระสงฆ์เข้าไปปลูกฝังเข้าไปสอนด้วย

พระสงฆ์ท่านหนึ่งกล่าวว่า สิ่งที่ช่วยส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ประสบความสำเร็จ คือ การส่งเสริมก็เปรียบเสมือนการเอื้ออำนวย กัน ระหว่างพระภิกษุที่นำเสนอและญาติโยมที่มารับฟัง อยากจะให้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันมากกว่า คือ พระภิกษุไปแลกเปลี่ยนความคิดกับทางญาติโยม เพราะหลักคำสั่งสอนบางข้อก็ไม่สามารถใช้ได้ ใน ยุคปัจจุบัน

และพระสงฆ์อีกท่านหนึ่งกล่าวว่า ตรงนี้คิดว่าให้เด็กมาอยู่ร่วมกับพระภิกษุ หรืออยู่ใกล้กับ พระพุทธศาสนาให้มากขึ้น เพราะอย่างน้อยคนที่เด็กจะเชื่อฟังระหว่างคุณครูกับพระภิกษุ อาตมามองดู แล้วว่าเด็กจะเชื่อฟังพระมากกว่าคุณครู ตรงนี้คือจุดสำคัญเลยที่อาตมามีจิตใจรักที่จะเข้าไปอยู่ใน โรงเรียนเกือบทุกวันเลย อาตมาชอบเด็กๆ ในช่วงพักเที่ยงอาตมาฉันเพลเสร็จอาตมาไปนั่งพักอยู่ในห้องเด็ก รู้สึกว่าเด็กจะเข้ามาถามมาพูดมาคุยกับอาตมาเยอะเลย รู้สึกว่าเด็กจะเอาใจใส่ในเรื่องของพระมากกว่า คุณครูเสียอีก ถ้าพูดจริงๆแล้ว คุณครูมีการดูว่ากล่าวเด็กนักเรียน แต่พระมีแต่อ่อนน้อมถ่อมตนเด็กถึง จะชอบ เด็กมีจิตใจที่จะอยู่กับพระมากกว่าอยู่กับคุณครู เหมือนการที่ว่าเด็กมาอบรมแล้วอาตมาตั้ง โครงการไว้แค่ 3 คืนกับ 4 วัน โดยมากินอยู่ที่วัดเด็กมาพอวันสุดท้ายเด็กไม่อยากกลับ อาตมาให้แค่แสดง ความคิดเห็นว่าการที่จะจัดโครงการนี้ขึ้นมานักเรียนมีความรู้สักอย่างไร เป็นคำพูดที่ออกจากปากเด็กว่า

มาอยู่แล้วมีความอบอุ่นกายและอุ่นใจ แล้วก็มีธรรมะอยู่ได้มีธรรมะมากขึ้นและโครงการนี้อะยากจะให้มีความกว่านี้ เพราะเด็กไม่อยากจะกลับไปอยู่บ้าน พอกลับไปอยู่บ้านก็เที่ยวไปตามประสาเด็ก ถ้ามาอยู่กับพระพระก็จะได้ให้ทำกิจกรรม คือเด็กจะรักพระมากกว่าคุณครูซะอีก ตามที่อาตมาสัมผัสมาแล้ว

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคกลาง พบว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่ช่วยส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ประสบความสำเร็จ คือ พระสงฆ์ต้องการให้หน่วยงานของรัฐ ครอบคลุมและบุคคลในสังคมร่วมมือร่วมใจที่จะปฏิบัติตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นรูปธรรม โดยเฉพาะสถาบันพระพุทธศาสนาควรมีการประชุมร่วมกันทุกเดือน เพื่อหารือแนวทางปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยไม่เลือกปฏิบัติลดการเหลื่อมล้ำในศาสนา รัฐบาลควรให้การสนับสนุนด้านงบประมาณแก่พระสงฆ์ในการเผยแผ่และจัดทำสื่อโสตทัศนูปกรณ์ต่างๆ และขอความร่วมมือกับนักวิชาการที่มีความรู้ในด้านเศรษฐกิจพอเพียงร่วมกันผลิตสื่อในการเผยแผ่

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคตะวันออก พบว่า สถาบันต่างๆ ต้องให้ความสำคัญสนับสนุนร่วมมือกับพระสงฆ์ให้มาก และอำนวยความสะดวกในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และควรจัดตารางเวลาเรียนให้พระสงฆ์ได้เข้าไปเผยแผ่หลักธรรมในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน เหตุเพราะว่าการปลูกฝังหลักคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต้องเริ่มต้นตั้งแต่เยาวชณยังอยู่ในช่วงของอายุน้อยจะง่ายขึ้น นอกจากนี้ยังต้องมีความร่วมมือกับหลายฝ่ายร่วมกันฝึกอบรมให้เยาวชนรู้จักคุณค่าของการใช้เงิน ให้รู้จักการออมทรัพย์ และรู้จักการหา ถ้าเยาวชนรู้ถึงคุณค่าในจุดนี้แล้วความพอเพียงก็จะเกิดขึ้นเอง ในส่วนของผู้นำชุมชนต่าง ๆ ควรให้ความสำคัญโดยจัดให้มีโครงการนำศีลธรรมเข้าสู่หมู่บ้าน และพระสงฆ์ควรที่จะศึกษาว่าคนที่มีช่วงอายุ และช่วงวัยที่ต่างกันของผู้รับฟัง ว่าควรใช้เทคนิคแบบไหนในการพัฒนาคุณธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ควรจัดให้มีการพัฒนาและอบรมพระสงฆ์ ให้มีการเรียนรู้ให้มากยิ่งขึ้น

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่ช่วยส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ประสบความสำเร็จ คือ ทุกฝ่ายต้องร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันพัฒนาจึงจะสำเร็จ ต้องร่วมมือกันระหว่างครอบครัว ชุมชน วัด และโรงเรียน เพื่อวางแนวทางไปในทิศทางเดียวกัน และสิ่งที่ช่วยส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์คือ พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นองค์กรหนึ่งที่มีความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องของจิตใจ ดังนั้นพระสงฆ์จะต้องให้การอบรม ให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางศาสนา อันเป็นเหตุเป็นปัจจัยในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข พระสงฆ์ต้องสอนให้ประชาชนรู้ ให้สังคมรู้ว่าการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมต้องประพฤติปฏิบัติตนอย่างไร อย่างน้อยก็ให้มีศีลธรรม แต่ในปัจจุบันประชาชนก็รับศีลกัน

โดยมากกลับศีลไป แต่ไม่ได้นำไปปฏิบัติ อย่างนี้จึงทำให้ไม่เกิดผล ตรงนี้ก็ขึ้นอยู่กับจิตสำนึกของประชาชนที่จะมองให้ในส่วนตรงนั้นว่ามันมีประโยชน์อย่างไร

7. สิ่งที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระสงฆ์

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคเหนือ พบว่าพระสงฆ์โดยส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระสงฆ์ คือ สื่อมีมาก แล้วก็มีเทคโนโลยี และความหลงใหลมากเกินไป ถ้าเราหยุดตรงนี้ได้ ถ้ามีอะไรที่หยุดยั้งได้ ก็จะทำให้อยู่บนเศรษฐกิจที่พอเพียง สิ่งที่เป็นอุปสรรคก็ประสบความสำเร็จได้ การขาดความรู้ของพระสงฆ์ และการได้รับข้อมูลน้อย การติดขัดในเรื่องของพิธีการทางศาสนา ก็เป็นอุปสรรคในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระสงฆ์ เงินก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของพระสงฆ์ สิ่งแวดล้อมข้างนอกก็เป็นอุปสรรคในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม โดยมากเด็กจะสนใจเทคโนโลยีมากกว่า เช่น การแข่งรถ การเล่นเกม การเล่นเกมพนัน เด็กจึงไม่ค่อยสนใจด้านคุณธรรมและจริยธรรมต่างๆ การครองชีพ ความเป็นอยู่ ความห่างไกลจากวัด เนื่องจากการเดินทางลำบากก็เป็นอุปสรรคในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของพระสงฆ์เช่นกัน

พระสงฆ์กลุ่มหนึ่ง ให้ความเห็นว่า อุปสรรคในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ขึ้นอยู่กับสังคม และการยอมรับ เกี่ยวกับเศรษฐกิจคือ ชุมชนแต่ละแห่งมุ่งแต่ทำงาน ไม่มีเวลาว่างแม้แต่ทำมาหากินมากเกินไป และเวลาที่พระไปเทศน์หรือประชาสัมพันธ์ให้เน้นเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมีน้อยเพราะประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่มุ่งแต่ทำงานมากกว่า ถ้าหากมีการนำมาปฏิบัติก็คงจะดี จะเห็นว่าเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมเป็นอุปสรรคในการพัฒนา เช่น ผู้ปฏิบัติธรรมมุ่งพูดชาวจำนวนมาๆจะเห็นว่าเขาทำได้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแต่ในชุมชนและหมู่บ้านไม่ค่อยเห็นเท่าไร และกิเลสของตัวบุคคลก็อุปสรรคในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง กลับอยากจะได้มากขึ้นกว่าเดิม และอีกอย่างคือสื่อต่างๆที่ทำให้เกิดความอยากได้อยากมี สรุปคือ ความโลภ ความโกรธ และความหลงนั่นเอง และปัจจุบันจะมีการนำใช้เทคโนโลยีมากเกินไป ปัจจัยหลายอย่างก็เข้ามาบีบคั้นในการดำรงชีวิตไม่ว่าจะเป็นด้านความสะดวกเข้ามามาก เหมือนเป็นกิเลสอย่างหนึ่ง

พระสงฆ์อีกกลุ่มหนึ่ง ให้ความเห็นว่า ความไม่เข้าใจในเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นอย่างไร และยังมีกระแสรองๆต่างๆที่ทำให้คนส่วนมากมองข้ามเศรษฐกิจพอเพียง กระแสรอบนอก กระแสสิ่งเร้าต่างๆ มันเป็นอุปสรรคของการดำเนินงาน ถึงแม้เราจะดำเนินไปได้แต่ยังมีวิธีคิด ยังมีแนวปฏิบัติ จะเห็นแตกต่างว่าคนทำอย่างนั้นยังไปได้ ทำไมต้องมาอยู่กับวิธีแนวคิดอย่างนี้ สถาบันเหล่านั้นต้องช่วยดำเนินไปพร้อมๆกัน ทุกส่วนต้องดำเนินไปพร้อมกัน ไม่ใช่ส่วนหนึ่งไปข้างหน้า แต่อีกส่วนหนึ่งไปคนละ

แนวทาง เมื่อไปไม่พร้อมกันก็เกิดอุปสรรค เกิดปัญหากันอย่างมาก แต่ถ้าสถาบันทุกสถาบันไปพร้อมกันแล้ว ก็จะทำให้แนวคิดนี้ไปได้ดี

พระสงฆ์ท่านหนึ่ง มีความเห็นว่า การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมยังไม่ทั่วถึง โดยสถาบันหลักต้องให้ความสนใจ เข้าไปถึงและร่วมมือกันอย่างเต็มที่ ถ้าขาดสิ่งนี้ก็จะเกิดอุปสรรค เช่น พระผู้น้อยทำงานเต็มที่แต่พระผู้ใหญ่มองไม่เห็น พอผู้ใหญ่มองไม่เห็น งานต่างๆก็ไม่สามารถดำเนินไปได้ ในบางครั้งเราต้องการให้ผู้ใหญ่มาเห็น เราต้องการแนวร่วม บางครั้งที่ผู้ใหญ่มองไม่เห็นมันก็เป็นเรื่องลำบาก อาตมาคิดว่าถ้าหากมองเห็นถึงปัญหาก็จะสามารถแก้ปัญหาได้ ผู้ที่บริหารชั้นสูงบางครั้งลงมาไม่ถึง อาตมาสังเกต บางครั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเสด็จพระราชดำเนินโดยที่ไม่ต้องมีพระราชโองการ คือไปส่วนพระองค์ บางครั้งไปเห็นปัญหาต่างๆแล้วทรงแก้ไข ก็เช่นเดียวกับพระผู้ปกครองหรือตำแหน่งต่างๆของผู้บริหาร ในบางครั้งถ้าดูจากรายงานก็ได้ แต่รายงานบางครั้งก็ไม่เป็นจริง

พระสงฆ์อีกท่านหนึ่ง มีความเห็นว่า พระสงฆ์ควรเผยแพร่ความรู้ที่เป็นประโยชน์ให้แก่สังคม เมื่อสังคมได้รับ จะทำให้สังคมอยู่ด้วยความร่มเย็นเป็นสุข ปราศจากการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน ความเห็นแก่ตัว ความทะเยอทะยาน สิ่งเหล่านี้จะลดน้อยลง คนในสังคมจะอยู่กันด้วยความรักความเข้าใจกัน แต่ในปัจจุบันการส่งเสริมในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมมีน้อย แม้กระทั่งสื่อสื่อใดไม่เห็นสมควรยกตัวอย่าง วิทยูทูป โทททัศน์ก็ดี อันใดไม่สมควรแก่การเผยแพร่ เช่น สิ่งที่เป็นอบายมุขต่างๆ เราต้องร่วมมือกันริเริ่ม แต่พอมีข้อห้ามข้อจำกัดแต่คนในสังคมไม่ทำกันชอบแอบขโมยแล้วนำมาเผยแพร่แก้ปัญหาในข้อนี้ยากมาก

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคใต้ พบว่าสิ่งที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระสงฆ์ คือ ตัวพระสงฆ์เองไม่ได้ให้ความสนใจ ไม่พร้อมที่จะเสียสละที่จะพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างจริงจัง ความแตกต่างของพระสงฆ์ในด้านการศึกษา ขาดความร่วมมือระหว่างสถาบันครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ปัจจุบันนี้คนในสังคมจะเน้นเรื่องวัตถุมากเกินไป ยึดติดกับวัตถุ ไม่ค่อยเป็นแบบอย่างที่ดี ฟุ้งเฟ้อไม่ดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง รัฐบาลให้ความสำคัญกับการพัฒนาภายนอกมากกว่าเป็นรูปธรรม การพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนหรือนักเรียนไม่ได้สนใจ และขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณจากผู้นำท้องถิ่น

พระสงฆ์กลุ่มหนึ่ง ให้ความเห็นว่า สิ่งที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม คือ ขาดความร่วมมือจากสถาบันการศึกษา เช่น บางครั้งพระภิกษุจะขอเข้าไปบรรยายตามโรงเรียน ตามหน่วยงานต่างๆ บางครั้งไม่ได้รับความร่วมมือ เขาว่ามันเสียเวลา อย่างขอไปบรรยายตามโรงเรียน บางครั้งไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งในแต่ละครั้งที่ไปบรรยายก็ไม่ได้คิดค่าตอบแทน เพียงแต่เข้าไปเผยแพร่หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้นักเรียนได้รับทราบเท่านั้น แต่ก็ไม่ได้รับการ

สนับสนุนเท่าที่ควร และอุปสรรคในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอีกข้อหนึ่ง คือ ความเจริญทางโลกในการปฏิบัติธรรมในส่วนนี้ของพระพุทธศาสนาทำได้ยาก จะทำอย่างไรที่จะทำให้คนทั้งหลายมาประพฤติปฏิบัติธรรมในส่วนนี้ให้ได้ ก็ต้องพยายามปลูกฝังทางด้านจิตใจให้ได้มากที่สุด

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคกลาง พบว่า สิ่งที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระสงฆ์คือ ตัวพระสงฆ์เองไม่ได้ความสนใจ และเสียสละที่จะพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอย่างแท้จริงประกอบกับความแตกต่างของพระสงฆ์ในด้านของการศึกษา ความรู้ ความเข้าใจ และหลักการในการเผยแผ่ที่แท้จริงเกี่ยวกับเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และขาดความร่วมมือของคนในสังคมที่จะพัฒนาตนเองให้เข้าสู่ความเจริญตามคำสอนตามหลักคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า สิ่งที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระสงฆ์ ประกอบด้วย

1. ครอบครัว พ่อแม่ขาดการอบรมสั่งสอนบุตรหลานเหตุเพราะสถานะเศรษฐกิจที่ทำให้พ่อแม่ลูกไม่มีโอกาสพบหน้ากัน แต่จะชดเชยด้วยการให้สิ่งของ และสิ่งที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวของเยาวชนคือเพื่อน ทำให้เยาวชนในปัจจุบัน ขาดความรักความอบอุ่นจากครอบครัว
2. การศึกษา ไม่มีการนำหลักสูตรเข้ามาบรรจุในสถานศึกษา พระสงฆ์มีความคิดเห็นว่าเด็กที่มีช่วงชั้นระดับประถมศึกษาปีที่ 3 – 5 สามารถปลูกฝังและบังคับได้ ดังนั้นจึงต้องใช้ความพยายามโน้มน้าวให้สถานศึกษาบรรจุหลักสูตรในการสร้างคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไป มิฉะนั้นถ้าละเลยก็จะเป็นการยากที่จะปลูกฝังได้
3. งบประมาณ บางจังหวัดไม่มีงบประมาณให้กับพระสงฆ์ในการเผยแผ่คุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สาเหตุอันเนื่องมาจากรัฐบาลไม่ให้การสนับสนุนเท่าที่ควร
4. พระสงฆ์ ตัวของพระสงฆ์เองยังขาดความรู้ในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ไม่กล้าที่จะไปเผยแผ่กับบุคคลที่มีฐานะการศึกษาที่สูงกว่า
5. สถานที่ ต่างสถานที่ปัญหาและอุปสรรคย่อมต่างกันตามสภาพของสิ่งแวดล้อม

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า สิ่งที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระสงฆ์ คือ อุปสรรคในเรื่องของปัญหาการทำงานของพระสงฆ์โดยมากจะเป็นในลักษณะที่ว่าพระสงฆ์ที่อยู่ในพระพุทธศาสนาท่านก็ไม่ได้เดินไปในแนวรุกโดยเต็มที แต่ว่าท่านว่าจะอยู่ในแนวรับ ฉะนั้นประชาชน หรือเด็กและเยาวชนส่วนมาก จึงมองไม่เห็นความสำคัญเกี่ยวกับพุทธศาสนามากนัก ส่วนมากปัญหาอุปสรรคของพระสงฆ์ก็

คือ สังคมยังไม่ยอมรับในคำสอน แต่จริงๆ แล้วคำสอนเป็นสิ่งที่ เป็นความจริง ถ้านำไปวิเคราะห์ดูแล้ว นำไปปฏิบัติ มันก็จะเกิดผลได้จริง เมื่อรู้แล้วแต่ไม่ได้นำไปปฏิบัติมันก็คงไม่เกิดผล ซึ่งปัญหาก็คือ เมื่อรับ การอบรมไปแต่ไม่ได้นำไปปฏิบัติ เช่น บางชุมชนไปรับการอบรมมา อาจจะมีเอกสารมากมายแต่ก็ไม่มี การปฏิบัติจริง ไม่มีจิตสำนึกจริงตามเศรษฐกิจพอเพียง ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ คือ รัฐบาลไม่ค่อยมองเห็นความสำคัญเท่าที่ควร และขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณ ขาดความร่วมมือ ระหว่างสถาบันครอบครัว โรงเรียน และชุมชน

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการ

จากการประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Groups) พระสังฆาธิการจำนวน 20 รูปเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถสรุปประเด็นที่ได้มีการกล่าวถึงไว้ดังนี้

1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการขาดคุณธรรม จริยธรรมของคนในสังคมในปัจจุบัน

พระสังฆาธิการได้กล่าวถึงปัญหาการขาดคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคม โดยประการแรกคือ คนในสังคมให้ความสำคัญกับวัตถุมากเกินไป เป็นการบริโภควัตถุนิยมตามกระแสวัฒนธรรมตะวันตกโดยขาดสติ จึงละเลยที่จะสนใจหลักคำสอน ไม่ใส่ใจศึกษาธรรมะ ตลอดจนไม่มีการนำหลักธรรมคำสอนมาปฏิบัติ ซึ่งได้มีกล่าวถึงไว้ดังนี้

“การที่ชาวพุทธไม่สนใจเข้าวัดปฏิบัติ แม้เข้าวัดแต่ไม่สนใจจะฟังคำสอน หรือคั่นคว้าศึกษา คำสอนของพระพุทธองค์ที่พระสงฆ์เผยแผ่ เมื่อไม่ศึกษาคั่นคว้า หรือไม่สนใจฟัง จึงไม่รู้ค่าของคุณธรรม และนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ไม่ได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะปัญหาเศรษฐกิจและกระแสสังคม”

“คนในสังคมปัจจุบันจะนิยมยกย่อง เน้นไปด้านวัตถุมากเกินไป ไหลไปตามกระแสของวัตถุ บริโภควัตถุ โดยขาดการพิจารณาใคร่ครวญ”

“ติดอยู่กับวัตถุนิยม เน้นเงิน ความมีหน้ามีตาทางสังคม สถาบันการศึกษา ไม่มีหลักสูตรให้พระสงฆ์ เข้าไปมีส่วนร่วม (หลักสูตรนานาชาติ) สังคมที่มีความแข่งขันกันอย่างมาก จึงทำให้ต้องดิ้นรน เพื่อความเป็นอยู่มากขึ้น”

“ปัญหาส่วนใหญ่มาจากรื่องการครองชีพในสังคมปัจจุบัน หรือจะเป็นปัญหาส่วนมากเลยจะดีกว่า ความเห็นแก่ตัวเกิดเป็นหมวดหมู่ของคนในสังคมปัจจุบัน จะมองหาคุณธรรม จริยธรรม เรียกได้ว่า มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้น”

“สาเหตุส่วนหนึ่งมาจากสังคมที่นำเอาวัฒนธรรมตะวันตกมาใช้และเป็นปัญหาที่ทำให้เกิดความก้าวร้าวและอกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ฉะนั้น ควรส่งเสริมให้เยาวชนสนใจเรื่องศาสนา ในเรื่องของการให้ทาน รักษาศีล และปฏิบัติธรรม”

“ประชาชนในสังคมไม่ยึดมั่นในศีล 5 มีความโลภ เกิดกิเลส และทำทุกอย่างที่ทำให้ตนเองได้รับผลประโยชน์มากที่สุด ส่งผลให้สังคมและสถาบันครอบครัว รวมถึงเยาวชน ห่างเหินจากหลักธรรม ประชาชนในสังคมห่างไกลวัด และ ไม่น้อมนำหลักธรรมมาประพฤติปฏิบัติ”

อีกประการหนึ่งจากสภาพการแข่งขันทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้บิดามารดาไม่มีเวลาในการอบรมเลี้ยงดูบุตร อีกทั้งระบบการศึกษาไทยไม่ได้มุ่งเน้นเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมมากนัก แต่กลับมุ่งเน้นให้คนเก่งทางด้านวิชาการ เพื่อนำไปประกอบอาชีพ โดยละเลยเรื่องของการพัฒนาทางด้านจิตใจ จึงส่งผลให้เยาวชนมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ห่างเหินวัด ไม่สนใจเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งมีการกล่าวถึงประเด็นเหล่านี้ไว้ คือ

“การห่างจากวัด ไม่เอาใจใส่ในการศึกษาธรรม มีแต่หาทางเที่ยวเสียส่วนมาก ขาดการอบรม จากบิดามารดา ต่างคนต่างห่างกัน ไม่มีเวลาพอ เพราะ หน้าที่การงาน กลับถึงบ้านก็มีดึกๆ อ่อนเพลียใน การทำงาน”

“ผู้ปกครองเด็ก (พ่อ แม่) ไม่เป็นแบบของลูก”

“การศึกษามุ่งแต่แสวงหาอาชีพ เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินอย่างเดียว ในเรื่องคุณธรรมไม่ค่อยได้ สนใจเท่าไร”

“ยุคสมัยเปลี่ยนไป วัยรุ่นหรือเยาวชนก็เปลี่ยนไป ตามสังคม (ที่นายทุนกำหนดให้เป็นไป) การที่ได้เด็กได้พบพระเป็นประจำ คือ เป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ก็พอเป็นแนวทางแก้ปัญหาได้บ้าง”

“ตามสถานการณ์ปัจจุบัน นับตั้งแต่เด็ก เยาวชน ตลอดถึงประชาชนโดยทั่วไป ขาดคุณธรรม จริยธรรมเป็นส่วนใหญ่ ต้นเหตุที่สำคัญอีกประการคือ ศีลธรรมในทางพระพุทธศาสนาถูกมองข้าม”

“ปัจจุบันนับวันจะมีมาก เพราะ สื่อต่างๆ วัฒนธรรมใหม่ๆตลอดจนวัตถุเจริญมากขึ้น คนขาด ความพอเพียง หลงวัตถุจนลืมธรรมจึงเดือดร้อน เพราะมุ่งแย่งผลประโยชน์กันและกัน”

“ขาดการอบรมจากครอบครัว คือมีปัญหาในครอบครัว เช่น พ่อแม่ ทะเลาะวิวาทกัน แยกทาง กัน ความยากจน การดื่มสุรา ยาเสพติดให้โทษ เล่นการพนัน ติดอบายมุข”

“เกิดจากบุคคลต้องการความต้องการทางด้านวัตถุ (เงิน , ผลประโยชน์) มากเกินความพอดี เกิดการต่อสู้ แย่งผลประโยชน์ แทบทุกสาขา อาชีพ แม้จะได้จากแนวทางไม่ถูกต้อง”

นอกจากนี้ พระสังฆาธิการท่านหนึ่ง ได้กล่าวสรุปไว้ว่า “ปัญหาการขาดคุณธรรม จริยธรรม มา จาก 2 ปัจจัยคือ ปัจจัยด้านนอก กับ ปัจจัยด้านใน ปัจจัยด้านนอก เช่น เทคโนโลยี สื่อต่างๆ เป็นต้น เพราะการรับสิ่งเหล่านี้มาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน จึงลืมนึกถึงผลกระทบที่ตามมา ขาดภูมิคุ้มกัน และรู้เท่าทัน ทั้งคุณและโทษของสิ่งเหล่านั้น ส่วนปัจจัยภายใน คนในสังคมได้รับการขัดเกลาหรืออบรม ทางด้านจิตใจกันค่อนข้างน้อย ไม่มีเวลา เนื่องจากภาระหน้าที่ต่างๆ”

2. สาเหตุสำคัญที่ทำให้การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

พระสังฆาธิการได้กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมไม่ ประสบความสำเร็จไว้ว่า ประการแรก เกิดจากการขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนา ความรู้ความสามารถและศักยภาพของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระธรรมคำสอนด้วย

“บุคลากรขาดความรู้ และความเอาใจใส่จากรัฐ”

“ขาดผู้ให้การสนับสนุน (งบประมาณ)”

“ความไม่จริงใจผู้บริหารบ้านเมือง ส่งเสริมไม่ต่อเนื่อง หรืออาจจะเป็นเพราะ ไม่เชื่อมั่นใน ความรู้ของพระสงฆ์”

“ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องขาดความจริงใจในการแก้ปัญหา งบประมาณ การไม่ต่อเนื่องของ โครงการ”

“รัฐบาลไม่สนับสนุนอย่างจริงจัง (ควรทำเป็นวาระแห่งชาติ) และควรจะทำอย่างต่อเนื่อง
สม่ำเสมอ”

“การเอาใจใส่ดูแล และ การให้ความร่วมมือ ทั้งในภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจน
งบประมาณในการจัดกิจกรรมเผยแพร่ บุคลากรที่มีความรู้ ความเข้าใจ ในคุณธรรม จริยธรรมที่ชัดเจน
ตลอดจนการให้ความร่วมมือของคนในสังคม ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม”

“ความร่วมมือของทุกภาคส่วน ความไม่จริงจังในการส่งเสริม ความไม่ต่อเนื่องในการ
ทำงาน”

“ขาดการสนับสนุนส่งเสริมจากภาครัฐ ด้านพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ ด้านการเผยแพร่
คุณภาพของพระสงฆ์ในการเผยแพร่ และ งบประมาณในการดำเนินงาน”

ประการที่สอง เกิดจากปัญหาในการจัดการศึกษาที่ไม่ได้มุ่งเน้นด้านคุณธรรม จริยธรรม และ
สถานศึกษาไม่เห็นความสำคัญและไม่ได้ให้การสนับสนุนในเรื่องของการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมอย่าง
จริงจัง ส่งผลให้เยาวชนไม่เห็นความสำคัญของคุณธรรม จริยธรรมเท่าที่ควร

“ขาดข้อบังคับในการเรียนการสอน เพราะมีข้อบังคับในหลักสอนแต่ยังยาว ธรรมก็จะอยู่ใน
ความจดจำของเด็กไปตลอดจนถึงเป็นใหญ่”

“การศึกษา เพราะการศึกษาในปัจจุบัน ส่งเสริมเฉพาะคนเก่ง ไม่ได้ส่งเสริมคนดีและหลักสูตร
ที่ใช้กันอยู่ก็เกินความรู้ของนักเรียนเกินไป ทั้งที่ชั่วโมงในการสอนนักเรียนมีน้อย”

“การศึกษารวมทั้งแผนการศึกษาที่ไม่เป็นแบบเฉพาะของสังคมไทย แต่ไปลอกแบบจาก
ต่างประเทศ ที่เราเห็นว่าเจริญ แท้จริงเป็นความเข้าใจผิดและดำเนินการผิดมาแต่ต้น”

“การศึกษา เพราะการศึกษาในปัจจุบัน ส่งเสริมเฉพาะคนเก่ง ไม่ได้ส่งเสริมคนดีและหลักสูตร
ที่ใช้กันอยู่ก็เกินความรู้ของนักเรียนเกินไป ทั้งที่ชั่วโมงในการสอนนักเรียนมีน้อย”

ประการที่สาม คนในสังคมปัจจุบันให้ความสำคัญกับวัตถุ เรื่องของการทำมาหากิน มากกว่า
เรื่องของการพัฒนาจิตใจและมโนธรรม คนมีความเห็นแก่ตัวมากขึ้นและมองข้ามความสำคัญเรื่อง
คุณธรรม จริยธรรม

“การเผยแพร่ไม่เข้าถึงจุดในสังคม การส่งเสริมมีเพียงจุดส่วนน้อยนิดจากข้อมูลข่าวสาร ในยุค
สังคมปัจจุบัน สื่อในยุคเทคโนโลยีก้าวหน้าล้ำหน้ามากกว่าการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม สังคมยุค
ปัจจุบันมองข้ามเรื่องคุณธรรม และจริยธรรม”

“คนมุ่งไปทางวัตถุนิยมมากไป”

“ทุกคนมุ่งอย่างเดียวว่า ทำงานอย่างไรจึงจะประสบความสำเร็จ มีช่องทางอะไรที่จะทำงาน
แล้ว มีทางสำเร็จในทางดำเนินชีวิต”

“สิ่งแวดล้อมที่เป็นปฏิปักษ์กับการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม คือ พระสงฆ์ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม แต่รัฐส่งเสริมวัตถุนิยม บริโภคนิยมตามกระแสโลกาภิวัตน์ พุดังๆ คือ น้ำน้อยยอมแพ้ไฟ คือ กำลังหรือพลังธรรมยังสู้กับกระแสโลกาภิวัตน์ไม่ได้”

3. แนวทางในการแก้ไขปัญหาการขาดคุณธรรม จริยธรรมของคนในสังคม

พระสังฆาธิการได้กล่าวถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาว่า ประการแรก รัฐควรต้องให้การส่งเสริมอย่างจริงจัง และให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง และทุกฝ่ายจำเป็นต้องให้ความร่วมมือกับพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

“รัฐบาลต้องกระตุ้น และ สนับสนุนอย่างต่อเนื่อง”

“รัฐต้องส่งเสริมสนับสนุนทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรม โดยยึดสถาบันศาสนาเป็นหลัก”

“รัฐเอาใจใส่สังคม บ้าน วัด โรงเรียน”

“รัฐควรนำวันโกน และ วันพระกลับมาเป็นวันหยุดราชการ เพื่อให้คนเข้าวัดฟังธรรม”

“ให้ความสำคัญทางศาสนา โดยทุกฝ่ายร่วมมือกัน เข้าวัดฟังธรรม ปฏิบัติธรรมกันเป็นประจำ”

ประการที่สอง ต้องมีการปรับระบบการศึกษาที่มุ่งเน้นเรื่องคุณธรรมและปฏิบัติอย่างจริงจัง ตลอดจนมีการจัดอบรมธรรมและฝึกปฏิบัติธรรมในสถานศึกษาและหน่วยงานต่าง ๆ

“ควรจะให้ทั้งภาคบังคับ นักเรียน นักศึกษา ตลอดจนข้าราชการ เข้าวัดในวันสำคัญ เพื่อการสะสมธรรมไว้ทีละน้อย ธรรมก็จะเกิดขึ้นในคนที่ได้ยิน ได้ฟัง เอาไปปฏิบัติย่อมมีธรรมและความปฏิบัติธรรมก็จะเกิดขึ้นได้”

“ให้การศึกษา ปลุกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรม จริยธรรม มีให้เห็นคุณและโทษ ทำให้เป็นค่านิยม”

“สถาบันการศึกษาต้องร่วมกับคณะสงฆ์ ร่วมกันแก้ปัญหา”

ประการที่สาม ควรมีการพัฒนาความรู้ความสามารถของพระสงฆ์ทั้งทางโลกและทางธรรม เพื่อเพิ่มศักยภาพในการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอน ตลอดจนส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

“พัฒนาศักยภาพให้มีความรู้ สามารถนำไปเผยแผ่ให้เกิดผลสำเร็จ”

“ยกระดับการศึกษาและขยายความรู้ทางโลกและทางธรรมแก่พระสงฆ์ไทยโดยทั่วถึง”

“ต้องส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ในการทำงาน การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมต่อสังคมให้มากขึ้น เพราะ พระสงฆ์ส่วนหนึ่งก็ยังไม่เข้าใจบทบาทของตัวเอง”

ประการที่สี่ ควรมีการส่งเสริมและยกย่องคนดีในสังคมอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้คนทำความดีมีกำลังใจ

“การแสดงออกอย่างชัดเจน ว่าทำดีแล้วได้อย่างไร ทำไม่ดีแล้วได้ไม่ได้อย่างไร ในปัจจุบันคนดีเริ่มท้อ เพราะ คนทำดีแล้ว ไม่ได้มีความรู้สึกว่าเป็นคนดี เพราะ สังคมส่วนใหญ่ยกย่องและส่งเสริมแต่คนเก่ง ไม่ก็คนมีฐานะ”

“ส่งเสริมสนับสนุนคนดีในสังคม ให้เป็นตัวอย่างแก่นุชนรุ่นหลัง”

4. บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในปัจจุบัน

พระสังฆาธิการได้กล่าวถึงบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในปัจจุบัน ประการแรก คือ พระสงฆ์ไม่ค่อยมีบทบาทมากที่ควร ทั้งนี้เป็นเพราะไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมากเท่าที่ควร ประกอบกับพระบางส่วนยังไม่ค่อยเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตน สืบสนในบทบาทหน้าที่ ไม่มีการดำเนินการอย่างจริงจัง และขาดประสบการณ์ในการเผยแผ่ธรรม

“พระสงฆ์ไม่มีบทบาทเท่าที่ควร เพราะ ส่วนใหญ่ขาดความร่วมมือจากทางบ้านเมือง แต่มีเพียงส่วนน้อยที่ให้ความร่วมมือ พระสงฆ์เป็นเนื้อนาบุญของโลก จึงมีความเสียสละสำหรับส่วนรวม เช่น หลวงตามหาบัว เทศน์อบรมสงเคราะห์ชาวโลก”

“พระสงฆ์ในปัจจุบันก็มีการแนะนำตามแต่พอจะแนะนำ ไว้ให้เขาไปปฏิบัติ เพราะสิ่งแวดล้อมมาก ทางเลื่อมก็มาก”

“ทำตามมี ตามเกิด คือ ใครมีกำลังก็ทำ หมดกำลังก็หยุด ไม่มีหน่วยงานใด สนับสนุนเป็นพิเศษต่อเนื่อง”

“พระสงฆ์ได้ทำไปตามขีดความรู้ความสามารถ และ กำลังการสนับสนุนจากรัฐแล้วพระสงฆ์ต้องเพิ่มขีดความรู้ความสามารถ และ รัฐต้องสนับสนุนให้มากขึ้น จะได้เพียงพอต่อการขาดแคลนคุณธรรม จริยธรรมของผู้คนในสังคม”

“พระสงฆ์ขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณในการเผยแผ่ สถาบันต่าง ๆ ไม่เปิดโอกาสให้พระสงฆ์ได้มีส่วนร่วม”

“ไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ”

“ขาดสื่อ ขาดงบประมาณในการดำเนินงาน และนโยบายสนับสนุนภาครัฐ”

“การจัดนิมนต์พระ เข้าไปในสถาบันต่างๆมีน้อยมาก ปริมาณก็น้อย ไม่เหมาะสมกับจำนวนของนักเรียน”

“สังคมเปิดโอกาสน้อยมาก เพราะ ไปขัดกับความอยากของมนุษย์ สิ่งฟุ่มเฟือยมากมาย เหลือล้น ไม่ทราบคุณค่าของชีวิต”

ประการที่สอง พระสงฆ์ในปัจจุบันมีบทบาทในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอน เป็นที่พึงพอใจ ช่วยให้การสงเคราะห์แก่ผู้ทุกข์ยาก ตลอดจนบทบาทในการเป็นครูพระสอนหนังสือและคุณธรรม จริยธรรมในสถานศึกษา และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่พุทธศาสนิกชน

“วัด เป็นที่พึงพอใจ ให้การสงเคราะห์ เพราะ คุณธรรมชักนำความคิด ผูกมิตรกับชุมชน”

“บทบาทที่สำคัญ คือ การช่วยปลูกฝังคำสอนในพระพุทธศาสนา เพื่อนำมาปฏิบัติทั้งในประชาชน กลุ่มน้อยและกลุ่มใหญ่ จนถึงกลุ่มในสังคมทุกระดับชน”

“พระสงฆ์ มีบทบาทเป็นแบบอย่างที่ดี สำคัญที่ทุกครอบครัวและทุกฝ่าย”

“พระสงฆ์จะต้องมีความรับผิดชอบต่ออย่างสูงต่อสังคม โดยยึดเอาพุทธจริยวัตรของพระพุทธองค์ และพระอริยเจ้า ทั้งในอดีตและครูบาอาจารย์ที่มีศีลาจารวัตรงาม ที่ท่านทุ่มเททำงานพระพุทธศาสนา งานสงเคราะห์โลก”

“พระสงฆ์จะต้องเอาหลักธรรมทางพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ให้สังคมได้รับรู้”

“พระสงฆ์ เข้าไปสอนหนังสือตามสถาบันการศึกษาต่างๆ”

5. ความคาดหวังที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยผ่านสถาบันทางสังคม

5.1 สถาบันครอบครัว

พระสังฆาธิการได้กล่าวถึงบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยผ่านสถาบันครอบครัว ว่าควรมีบทบาทในการแนะนำอบรมสั่งสอนคุณธรรมให้กับครอบครัว ให้เด็กได้รู้จักเรื่องของความกตัญญูกตเวที เป็นแบบอย่างที่ดี สร้างแรงศรัทธา และเป็นที่พึ่งที่ปรึกษาให้กับครอบครัว อย่างไรก็ตาม ครอบครัวก็ควรต้องให้ความร่วมมือกับพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของเยาวชน ส่งเสริมในบุตรเข้าวัด ฟังธรรม เป็นแบบอย่างให้แก่บุตรหลาน ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“แนะนำเยาวชนให้รู้จักความกตัญญูของคุณพ่อ คุณแม่ รู้จักตอบแทนบุญคุณต่อผู้มีพระคุณ”

“แนะแนวการดำรงชีพในสถาบันครอบครัวจัดระบบและระเบียบในครอบครัว ปลูกฝังให้เกิดจิตสำนึกในการปฏิบัติหน้าที่ที่สนองความต้องการของระบบครอบครัว(พอดี – พอใช้ – พอแล้ว)”

“พระสงฆ์มีบทบาทมากที่สุด เพราะ เป็นแบบให้ครอบครัวมีศีลธรรมและมีความกตัญญูกตเวที”

“พระสงฆ์ต้องพยายามแนะนำสถาบันครอบครัวแต่ละครอบครัว ให้ใช้หลักธรรมที่เรียกว่า ทิฏฐธรรมมิกัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์ปัจจุบันและให้เห็นโทษของอบายมุข”

“พระสงฆ์ต้องนำเสนอคำ 3 คำ คือ พอใช้ พอดี พอแล้ว ให้แก่สถาบันครอบครัว”

“พระสงฆ์ควรมีบทบาทต่อครอบครัว โดยการอบรมหรือจัดอบรม ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในครอบครัว”

“ครอบครัวต้องให้ความร่วมมือกับพระสงฆ์ ในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของเยาวชน ไม่โยนให้พระฝ่ายเดียว ผู้นำครอบครัวต้องเป็นแบบอย่างของเยาวชน”

“อยากให้พ่อแม่ นำลูกเข้าวัด หรือไปกราบนมัสการสถานที่สำคัญที่ตนนับถือ หรือฟังธรรมเพราะ ปัจจุบันผู้ปกครองไม่ค่อยมีเวลาร่วม พาลูกเข้าวัด หรือทำกิจกรรม ทางศาสนา จึงทำให้คุณธรรมและศีลธรรมลดน้อยลงไป”

5.2 สถาบันปกครอง

พระสังฆาธิการได้กล่าวถึงบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยผ่านสถาบันการปกครอง ว่าควรมีบทบาทในการแสดงหลักธรรมเกี่ยวกับการปกครอง เป็นแบบอย่างที่ดีในการเป็นผู้นำ และมีส่วนร่วมในการปกครองโดยเป็นที่ปรึกษาด้านคุณธรรมจริยธรรม

“ให้พระสงฆ์แสดงหลักธรรม หัวข้อธรรมเกี่ยวกับหลักการปกครอง”

“เป็นแบบอย่างในการปกครองในชั้นผู้ปกครองรักษาความสงบและระเบียบ แบบแผนในการปกครอง ตั้งแต่ระดับชั้นผู้น้อยจนถึงระดับชั้นปกครอง ปลูกฝังความรู้สึกผิดชอบ ในการดำเนินชีวิตของครอบครัว อย่างเช่น บุคคลในครอบครัวพ่อ – แม่ – พี่น้อง – บุตร – หลาน”

“จัดพระสงฆ์ให้มีส่วนร่วมในการปกครอง โดยเป็นที่ปรึกษาด้านคุณธรรม จริยธรรม”

“ผู้ปกครองในระดับต่างๆ ควรปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของผู้น้อย เช่น วันพระ หรือ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาหรือวันหยุด ผู้ปกครองควรปฏิบัติธรรม เช่น ปฏิบัติวิปัสสนา ให้เป็นแบบอย่างอย่างต่อเนื่อง”

“ผู้บริหารระดับสูง เช่น ผู้นำประเทศ หรือ ผู้นำในหน่วยงานต่างๆ ต้องศึกษาคำสอนพระพุทธองค์ให้เข้าใจ และ นำไปปฏิบัติให้เป็นตัวอย่าง และต้องจริงจังต่อสังคม”

“รัฐบาลควรกระตุ้นและสนับสนุน รวมถึงให้งบประมาณและสั่งการไปยังกระทรวง ทบวง กรม ต่างๆ เพื่อสนับสนุนในการทำกิจกรรม หรือ กระตุ้นด้วย รวมถึงร่วมมือกับมหาเถรสมาคม”

“รัฐต้องเป็นแกนนำสำคัญในด้านนโยบายที่ต้องเป็นแบบแผนอันเดียวกัน แล้วส่งต่อสู่ท้องถิ่น หรือ ส่วนภูมิภาค โดยใช้วัด หรือ พระสงฆ์กระจายแผ่ความคิดหลัก หรือแนวปรัชญาใดๆ ที่สังคมต้องการ”

5.3 สถาบันศาสนา

พระสังฆาธิการได้กล่าวถึงบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยผ่านสถาบันศาสนา ว่าควรมีบทบาทในการเผยแผ่ศาสนาตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นที่พึ่งทางใจแก่พุทธศาสนิกชน ให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ทุกข์ยาก เป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนในสังคม ประสานความร่วมมือกับภาครัฐในการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนอย่างจริงจัง เช่น การส่งเสริมให้มีการอบรมในการปฏิบัติธรรม ในขณะเดียวกันต้องไม่ละเลยในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และบทบาทของพระที่มีสมณศักดิ์สูงในการส่งเสริมพระที่มีสมณศักดิ์น้อยกว่าให้เผยแผ่ธรรม

“เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชนได้ ให้การสงเคราะห์ด้วยการให้ความรู้ คุณธรรม บ่มเพาะคุณธรรม รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ ชักนำความคิด ผูกมิตรชุมชน”

“สืบทอดคำสอนของพระพุทธเจ้า อย่างในส่วน ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น ถือเป็นส่วนพื้นฐานในการสืบสานพระพุทธศาสนา รักษาแนวทางการประพฤติปฏิบัติในแนวทางเดียวกัน”

“พระสงฆ์ มีบทบาทที่สุด เพราะเป็นแบบให้ทุกคน เมตตาทุกคน”

“เป็นผู้นำทางด้านจิตใจ เป็นตัวอย่าง เป็นผู้นำไปสู่ความสงบ โดยอาศัยพิธีกรรมเป็นเครื่องโน้มน้าว”

“มหาเถรสมาคม ต้องร่วมกับรัฐบาล และสั่งการไปยังวัดต่างๆทั่วประเทศ ให้การสนับสนุนและกระตุ้นด้านการเผยแผ่ให้มาก และให้กระทำอย่างต่อเนื่อง และให้ถือว่างานด้านการเผยแพร่นั้น เป็นงานสำคัญอย่างยิ่งของวัดทุก ๆ วัด”

“พระสงฆ์ทุกรูป ต้องมองตนเองและพัฒนาตนเอง ต้องระลึกอยู่เสมอว่า อุดมคติอุดมการณ์สูงสุด เราคืออะไร ต้องดำเนินชีวิตตามอุดมการณ์อันสูงนั่นคือ ต้องปฏิบัติตามหลัก ไตรสิกขา เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์นั้น เมื่อนั้นแหละ พระสงฆ์จึงจะเป็นที่คาดหวังของสังคมได้”

“รู้จัก ขยัน ประหยัด อดทนต่อสิ่งต่างๆ มีคารวะธรรม 6”

“วัดเป็นสถาบันศาสนาที่มากที่สุด ที่จะสามารถสนองนโยบายหรือทำตามความคิดหลัก แต่ขาดการสนับสนุนจากรัฐโดยตรง พระสงฆ์ทำกันเองและทำตามแนวคิดตามปรัชญา แนวพุทธเพียงอย่างเดียว โดยบางครั้งยังขาดการศึกษาด้านทางโลก”

“ผู้นำทางศาสนา ควรให้การสนับสนุนให้พระผู้น้อย ได้มีโอกาสในการเผยแผ่และให้กำลังใจแก่พระผู้น้อยในการปฏิบัติหน้าที่”

“ส่งเสริมให้มีการอบรมปฏิบัติธรรม จัดสถานที่และงบประมาณในการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ให้ครอบคลุมทุกตำบล”

5.4 สถาบันการศึกษา

พระสังฆาธิการได้กล่าวถึงบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยผ่านสถาบันการศึกษา ว่าควรมีบทบาทในการอบรม แนะนำ สั่งสอน ศีลธรรมในสถานศึกษา โดยเข้าไปประสานกับสถานศึกษาในการบรรยายธรรม หรือจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น จัดกิจกรรมแข่งขัน หรือ ปฏิบัติธรรมที่วัด เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และมีบทบาทในการเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เยาวชน ตลอดจนจัดให้วัดเป็นแหล่งศึกษาศีลธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน

“ส่งเสริมศีลธรรมในสถานศึกษา”

“เข้าศึกษาในสถาบันต่างๆ สอนธรรมตามสถาบันการศึกษามีการเรียนการสอน สวดมนต์ สวดสรภัญญะ แข่งขันตอบปัญหาทางธรรม เริ่มแต่เวทีเล็กๆ จนถึงเวทีระดับประเทศ”

“การประสานงานกับสถานศึกษาเพื่อเข้าบรรยายตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงมหาวิทยาลัย”

“ต้องช่วยส่งเสริมความเจริญของงามของบุคคล ในทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ ความประพฤติ และการดำรงตนอยู่ได้ด้วยดีในสังคม”

“จัดกิจกรรมด้านคุณธรรม ให้นักเรียนและครูได้ปฏิบัติจริง และเป็นนโยบายต่อเนื่องด้วย โดยเฉพาะ 5 ดี คือ สัญลักษณ์ดี สถานที่ดี กิจกรรมดี วันดี กัลยาณมิตรดี”

“ควรที่จะเป็นแหล่งการศึกษาศีลธรรมให้เริ่มแต่ขั้นพื้นฐานอย่างจริงจัง ซึ่งในปัจจุบันนี้ สถาบันการศึกษาส่วนใหญ่ ส่งเสริมทางด้านวิชาการ มากเกินไป จนเกิดการแข่งขันกันตั้งแต่เริ่มต้นชีวิต ฐานะการศึกษาจำเป็นต้องสร้างฐานชีวิตที่ขาดคุณธรรมไป”

5.5 สถาบันเศรษฐกิจ

พระสังฆาธิการได้กล่าวถึงบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยผ่านสถาบันเศรษฐกิจ ว่าควรมีบทบาทในการเป็นแบบอย่างการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นตัวอย่างในการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า ให้การอบรมธรรมะและการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงแก่พุทธศาสนิกชน

“แนะนำเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริของในหลวง”

“อบรมธรรมะแก่พนักงานบ้าง หรือ ส่งเสริม สนับสนุนให้พนักงานได้มีโอกาส เข้าวัด ฟังธรรมในวันพระ”

“เป็นแบบอย่างที่ดี เพราะนำหลักธรรมมาใช้”

“เป็นตัวอย่างในเรื่อง การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ ให้มีประโยชน์สูงสุด มีมาตรการของแต่ละวัด”

5.6 สถาบันสื่อสารมวลชน

พระสังฆาธิการได้กล่าวถึงบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยผ่านสถาบันสื่อสารมวลชน ว่าควรมีบทบาทในการเผยแพร่หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น พระดีใจประจำสถานีวิทยุของวัด เพื่อให้ความรู้ที่ถูกต้องด้านศีลธรรม จรรยาแก่สังคม ตลอดจนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่พุทธศาสนิกชน

“เผยแพร่หลักคำสอนของพระพุทธองค์ผ่านสื่อต่าง ๆ ให้มากกว่านี้”

“ต้องให้ความรู้ ศีลธรรมกับสังคม”

“การส่งข้อมูลข่าวสาร เป็นไปอย่างถูกต้อง สื่อเพื่อให้ความรู้ในทุก ๆ ระดับชั้น”

“พระ เป็นแบบที่ดี เพราะ สื่อสารให้ กตัญญู กตเวที รู้บุญ – รู้บาป ได้”

“พระที่ได้รับการอบรมผู้ประกาศเรียบร้อยแล้ว การเป็นพระดีเจ้คู่หูกัน หรือ วัดใดมีความพร้อมก็เปิดสถานีของวัดนั้น โดยใช้สื่อเป็นเครื่องมือ”

5.7 สถาบันนันทนาการ

พระสังฆาธิการได้กล่าวถึงบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยผ่านสถาบันนันทนาการ ว่าควรมีบทบาทในการจัดกิจกรรมนันทนาการภายในวัดที่สามารถสอดแทรกเรื่องของคุณธรรม จริยธรรมเข้าไปได้ เช่น จัดกิจกรรมธรรมนันทนาการ จัดลานกีฬา ดนตรี เป็นต้น พัฒนาวัดให้เป็นสถานที่เพื่อการพักผ่อนทางจิตใจ ซึ่งพระสงฆ์สามารถเข้า

ร่วมรายการทางโทรทัศน์เพื่อเป็นช่องทางหนึ่งในการสอดแทรกเรื่องของคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่พุทธศาสนิกชน

“พัฒนาวัดให้มีความร่มรื่น เพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนได้”

“จัดลานกีฬา ดนตรี ให้เพลิดเพลินและห่างไกลจากอบายมุข”

“การแนะนำการใช้ศาลาให้เป็นประโยชน์ เรียกว่า การพักผ่อน หย่อนใจ ทั้งในกลุ่มครอบครัว และในกลุ่มชนในสังคม”

“พระเป็นแบบอย่างให้ทุกคน ทำความดี”

“ปัจจุบันก็มีรายการโชว์หลายรายการ ที่นิมนต์พระผู้มีความรู้และเป็นที่ยอมรับมาร่วมรายการ การที่เป็นเวทีที่มีส่วนช่วยในการส่งเสริมให้พระ มาเป็นบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม เป็นอย่างมาก”

“ควรสอดแทรกคุณธรรม ในการให้ความบันเทิง ผู้ฟัง ผู้ชม จะได้ข้อคิดไปใช้ในการดำเนินชีวิตด้วย”

“ส่งเสริมสนับสนุนการที่สร้างสรรค์มากขึ้น โดยให้พระสงฆ์เข้าไปช่วย แนะนำ เรียกว่า ธรรมนันทนาการ เช่น สำนักปฏิบัติธรรมต่าง ๆ”

6. สิ่งที่ช่วยส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ประสบความสำเร็จ

พระสังฆาธิการได้กล่าวถึงสิ่งที่ช่วยส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับความรู้ความสามารถของพระสงฆ์ ทั้งในเรื่องของการเสียสละ ความขยันหมั่นเพียร และความสามารถในการเข้าถึงสังคม

ดังที่พระสังฆาธิการท่านหนึ่ง ได้กล่าวไว้ว่า “หลักธรรม 4 ประการ คือ อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความขยัน ลูกขึ้นทำงาน อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา กัลยาณมิตา คบเพื่อนดี สมชีวิตา เลี้ยงชีพตามสมควรแก่อัตภาพ”

นอกจากนี้ พระสังฆาธิการยังได้กล่าวถึงเรื่องของความสามัคคี ความร่วมมือกันอย่างจริงจัง การได้รับงบประมาณสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง และการให้โอกาสในการเผยแผ่พระธรรม

“ด้านความสามัคคี และรู้จักการเสียสละส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง”

“ประชาชนจะต้องให้โอกาสกับพระในการเผยแผ่”

“สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา คณะสงฆ์ รัฐบาล ต้องร่วมมือกันอย่างจริงจัง”

“นโยบายและแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน สามารถปฏิบัติได้จริง”

“รัฐบาลต้องสนับสนุนทั้งเงิน ทั้งนโยบายด้วย”

“พัฒนาคุณภาพของพระสงฆ์ ที่จะเป็นวิทยากรในการเผยแผ่แนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ให้มีความเข้มแข็ง และได้รับการสนับสนุน ให้พระสงฆ์ได้ทำงานได้อย่างเต็มที่”

7. สิ่งที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระสงฆ์

พระสังฆาธิการได้กล่าวถึงสิ่งที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การขาดการสนับสนุนอย่างพอเพียงทั้งในเรื่องของงบประมาณและโอกาสในการเผยแพร่หลักธรรมคำสอน คนในสังคมไม่สนใจฟังธรรม ไม่ประพฤติ ปฏิบัติตามพระธรรม เห็นความสำคัญของวัดมากกว่าจิตใจ สังคมเลื่อมใสชมชอบด้วยอบายมุข นอกจากนี้ พระสงฆ์ที่มีบทบาทหน้าที่ในการเผยแผ่พระธรรมยังไม่เข้มแข็งเพียงพอ เมื่อถูกกระแสต่อต้านจากชาวบ้านจึงเกิดการท้อแท้ หรือ ขาดการพัฒนาความรู้ ตลอดจนการขาดการประสานงานหรือร่วมมือกับสถาบันต่าง ๆ หรือยังไม่มีปฏิบัติอย่างจริงจัง

“การที่คนในสังคมไม่ประพฤติ ปฏิบัติตาม พระธรรม คำสั่งสอนของพระสงฆ์”

“สาเหตุเกิดจากความเข้าใจกันผิดทางความคิด ในนัยยะของความถูกต้องกับถูกใจ”

“พระสงฆ์ไม่ได้รับโอกาสในการเผยแผ่ ประชาชนไม่ค่อยยอมรับในการเผยแผ่ของพระสงฆ์ และไม่ค่อยฟังธรรม”

“การให้การสนับสนุน ในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เช่น งบประมาณ บุคลากร”

“ขาดการสนับสนุนอย่างพอเพียง รวมถึงความรู้ของพระสงฆ์ สั่งการสอนต่างๆที่ไม่เอื้ออำนวย งบประมาณไม่เพียงพอในการสนับสนุน”

“อบายมุข 6 ประการ ความฟุ่มเฟือย สรุ่ยสุร่าย ปากลั่นกันรัว ชักหน้าไม่ถึงหลัง เกียจคร้าน ตามกระแสสังคมตะวันตกมากเกินไป”

“มหาเถรสมาคม หรือ คณะสงฆ์ ยังไม่ทำอย่างจริงจัง”

“พระสงฆ์ไม่กล้าเข้าไปหาประชาชน และการที่พระสงฆ์จะเข้าไปหาประชาชน ก็จะคิดว่า พระสงฆ์จะมาขออะไรประชาชนอีก ประชาชนจะต้องนั่งสมาธิด้วยตนเองเสียมากกว่า”

“พระสงฆ์ไม่เข้มแข็งในบทบาท เมื่อโดนชาวบ้านต่อต้าน ก็เกิดความย่อท้อ ไม่อยากทำต่อไป รัฐบาลต้องเน้นหน่วยงานทุกหน่วยงานให้ช่วยกันด้วย”

“การไม่ประสานงานกับที่ประชุม ร่วมมือกันกับสถาบันต่างๆ โดยมีพระสงฆ์เป็นองค์กรหลัก ต่างองค์กร ต่างก็ขาดเงินสนับสนุนต่อพระสงฆ์”

“พระสงฆ์ส่วนหนึ่งขาดงบประมาณที่สำคัญคือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา อารมณ์ ธรรมกัมมัฐาน เมื่อถูกโลกธรรมกระทบ ทุกอย่างก็เสื่อมสลาย มีความอดทนน้อยกว่าที่ควรจะมี”

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชน

จากการสอบถามความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 1,037 ตัวอย่าง สรุปผลได้ดังนี้

		ร้อยละ		ร้อยละ	
เพศ	ชาย	40.41	ระดับการศึกษา	มัธยมศึกษา ปวช.	20.06
	หญิง	59.59		หรือต่ำกว่า	
อายุ	ต่ำกว่า 18 ปี	10.22		ปวส./อนุปริญญา	14.85
	18-25 ปี	37.22		ปริญญาตรี	47.06
	26-35 ปี	24.20		สูงกว่าปริญญาตรี	2.80
	36-45 ปี	15.33		ไม่ระบุ	15.24
	46-55 ปี	8.00	รายได้ต่อเดือน	ต่ำกว่า 5,000 บาท	27.19
	56-65 ปี	3.09		5,000-10,000บาท	33.65
	มากกว่า 65 ปี	0.39		10,001-20,000บาท	14.85
	ไม่ระบุ	1.54		20,001-30,000บาท	7.23
กลุ่มสถานภาพ	รับราชการ/			30,001-40,000บาท	1.16
	เจ้าหน้าที่ของรัฐ	18.51			
	นักเรียน/นิสิต/			40,001-50,000บาท	0.58
	นักศึกษา	33.17			
	ประชาชนทั่วไป	43.68		มากกว่า50,000บาท	0.39
	ไม่ระบุ	4.63		ไม่ระบุ	14.95

ตาราง 1 พฤติกรรมในการเข้าวัด ฟังเทศน์ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา

อันดับ	พฤติกรรมในการเข้าวัด	ภาพรวม	เพศ		ภูมิภาค				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	เข้าวัดและฟังเทศน์บางโอกาสหรือนาน ๆ ครั้ง	45.13	42.96	46.60	60.19	48.77	25.00	36.28	54.81
2	เข้าวัดและฟังเทศน์เฉพาะวันสำคัญทางศาสนา	41.18	41.77	40.78	26.54	45.81	50.00	48.37	35.58
3	เข้าวัดและฟังเทศน์เป็นประจำทุกวันหรือทุกวันพระ	6.75	6.92	6.63	2.84	5.42	20.50	3.72	1.92
4	ไม่เคยเข้าวัดและฟังเทศน์เลย	3.76	4.30	3.40	10.43	-	1.00	2.33	4.81
*	ไม่ระบุ	3.18	4.06	2.59	-	-	3.50	9.30	2.88

อันดับ	พฤติกรรมในการเข้าวัด	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	เข้าวัดและฟังเทศน์บางโอกาสหรือนาน ๆ ครั้ง	37.74	42.49	61.35	47.17	31.33	9.38	-
2	เข้าวัดและฟังเทศน์เฉพาะวันสำคัญทางศาสนา	54.72	44.82	29.48	37.11	37.35	71.88	25.00
3	เข้าวัดและฟังเทศน์เป็นประจำทุกวันหรือทุกวันพระ	5.66	4.40	4.38	7.55	19.28	12.50	75.00
4	ไม่เคยเข้าวัดและฟังเทศน์เลย	0.94	3.11	3.59	6.29	4.82	6.25	-
*	ไม่ระบุ	0.94	5.18	1.20	1.89	7.23	-	-

อันดับ	พฤติกรรมในการเข้าวัด	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ /จนท.รัฐ	นร./นิสิต/ นศ.	ประชาชน	มัธยม/ต่ำกว่า	ปวส./อนุปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่า ป.ตรี
1	เข้าวัดและฟังเทศน์บางโอกาสหรือนาน ๆ ครั้ง	51.04	42.73	45.47	37.50	48.70	46.52	41.38
2	เข้าวัดและฟังเทศน์เฉพาะวันสำคัญทางศาสนา	37.50	47.97	37.31	48.08	36.36	39.96	44.83
3	เข้าวัดและฟังเทศน์เป็นประจำทุกวันหรือทุกวันพระ	3.65	4.65	9.27	10.58	6.49	5.33	3.45
4	ไม่เคยเข้าวัดและฟังเทศน์เลย	5.73	1.74	4.42	1.44	3.90	5.33	10.34
*	ไม่ระบุ	2.08	2.91	3.53	2.40	4.55	2.87	-

จากตาราง 1 แสดงว่าพฤติกรรมในการเข้าวัด ฟังเทศน์ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมาของพุทธศาสนิกชนในภาพรวมคือ เข้าวัดและฟังเทศน์บางโอกาสหรือนาน ๆ ครั้งมากที่สุด ร้อยละ 45.13 รองลงมาคือ เข้าวัดและฟังเทศน์เฉพาะวันสำคัญทางศาสนา ร้อยละ 41.18 เข้าวัดและฟังเทศน์เป็นประจำทุกวันหรือทุกวันพระ ร้อยละ 6.75 และไม่เคยเข้าวัดและฟังเทศน์เลย ร้อยละ 3.76 ตามลำดับ และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง เข้าวัดและฟังเทศน์บางโอกาสหรือนาน ๆ ครั้ง (ร้อยละ 42.96 และ 46.60)

ภูมิลำเนา โดยกรุงเทพมหานคร ภาคกลาง และภาคใต้ มีพฤติกรรมเข้าวัดและฟังเทศน์บางโอกาสหรือนาน ๆ ครั้ง (ร้อยละ 60.49, 48.77 และ 54.81) ส่วนภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะเข้าวัดและฟังเทศน์เฉพาะวันสำคัญทางศาสนา (ร้อยละ 50.00 และ 48.37)

อายุ โดยกลุ่มอายุต่ำกว่า 18 ปี 18-25 ปี 46-55 ปี และ 56-65 ปี เข้าวัดและฟังเทศน์เฉพาะวันสำคัญทางศาสนา (ร้อยละ 54.72, 44.82, 37.35 และ 71.88) ในขณะที่อายุ 26-35 ปี และ 36-45 ปี เข้าวัดและฟังเทศน์บางโอกาสหรือนาน ๆ ครั้ง (ร้อยละ 61.35 และ 47.17) ส่วนอายุมากกว่า 65 ปี เข้าวัดและฟังเทศน์เป็นประจำทุกวันหรือทุกวันพระ (ร้อยละ 75.00)

สถานภาพ โดยกลุ่มข้าราชการ/เจ้าหน้าที่ของรัฐ และประชาชนทั่วไปเข้าวัดและฟังเทศน์บางโอกาสหรือนาน ๆ ครั้ง (ร้อยละ 51.04 และ 45.47) ในขณะที่นักเรียน นิสิต นักศึกษาเข้าวัดและฟังเทศน์เฉพาะวันสำคัญทางศาสนา (ร้อยละ 47.97)

ระดับการศึกษา โดยกลุ่มมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า และสูงกว่าปริญญาตรี เข้าวัดและฟังเทศน์เฉพาะวันสำคัญทางศาสนา (ร้อยละ 48.08 และ 44.83) ในขณะที่กลุ่มปวส./อนุปริญญา และปริญญาตรี เข้าวัดและฟังเทศน์บางโอกาสหรือนาน ๆ ครั้ง (ร้อยละ 48.70 และ 46.52)

ตาราง 2 การนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนามาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

การนำหลักธรรมคำสอนมาใช้	ภาพรวม	เพศ		ภูมิภาค				
		ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
มากที่สุด	12.92	13.13	12.78	6.16	26.60	21.50	5.12	6.25
มาก	34.33	35.56	33.50	27.01	46.80	40.00	25.58	33.17
ปานกลาง	46.58	42.48	49.35	53.08	23.15	36.00	61.86	57.21
น้อย	4.53	5.97	3.56	9.48	1.97	2.00	5.58	3.37
น้อยที่สุด	1.16	2.15	0.49	3.79	1.48	0.50	-	-
ไม่ระบุ	0.48	0.72	0.32	0.47	-	-	1.86	-
ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.54	3.52	3.55	3.22	3.95	3.80	3.31	3.42

การนำหลักธรรมคำสอนมาใช้	อายุ(ปี)						
	ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
มากที่สุด	3.77	6.22	13.55	22.64	27.71	15.63	100.00
มาก	33.02	32.90	31.87	35.85	45.78	53.13	-
ปานกลาง	55.66	52.85	48.21	38.99	25.30	28.13	-
น้อย	7.55	6.22	4.38	1.26	1.20	-	-
น้อยที่สุด	-	1.04	1.59	1.26	-	3.13	-
ไม่ระบุ	-	0.78	0.40	-	-	-	-
ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.33	3.37	3.52	3.77	4.00	3.78	5.00

การนำหลักธรรมคำสอนมาใช้	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
	รับราชการ/จนท.รัฐ	นร./นิสิต/นศ.	ประชาชน	มัธยม/ต่ำกว่า	ปวส./อนุปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่าป.ตรี
มากที่สุด	15.63	6.69	17.22	12.98	20.78	11.07	17.24
มาก	42.71	29.94	34.66	29.33	35.71	33.61	55.17
ปานกลาง	35.42	56.10	43.93	51.44	40.26	48.77	24.14
น้อย	5.21	5.81	2.43	6.25	1.95	4.71	3.45
น้อยที่สุด	1.04	0.87	1.55	-	-	1.64	-
ไม่ระบุ	-	0.58	0.22	-	1.30	0.20	-
ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.67	3.36	3.64	3.49	3.76	3.48	3.86

จากตาราง 2 แสดงว่าพุทธศาสนิกชนมีการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.54$) และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.52$ และ 3.55)

ภูมิลำเนา โดยภาคกลาง และภาคเหนือ มีการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.95$ และ 3.80) ในขณะที่ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และกรุงเทพมหานคร มีการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.42, 3.31$ และ 3.22)

อายุ โดยกลุ่มอายุมากกว่า 65 ปี มีการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=3.95$) ในขณะที่อายุ 46-55 ปี 56-65 ปี 36-45 ปี และ 26-35 ปี มีการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.00, 3.78, 3.77, 3.52$) ส่วนอายุ 18-25 ปีและต่ำกว่า 18 ปี มีการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=4.00, 3.78$)

สถานภาพ โดยกลุ่มข้าราชการ/เจ้าหน้าที่ของรัฐ และประชาชนทั่วไป มีการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.67$ และ 3.64) ในขณะที่นักเรียน นิสิต นักศึกษามีการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.36$)

ระดับการศึกษา โดยกลุ่มสูงกว่าปริญญาตรี และปวส./อนุปริญญา มีการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.86$ และ 3.76) ในขณะที่มัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า และปริญญาตรี มีการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.49$ และ 3.48)

ตาราง 3 หลักธรรมคำสอนที่ยึดถือปฏิบัติ

อันดับ	หลักธรรมคำสอนที่ยึดถือปฏิบัติ	ภาพรวม	เพศ		ภูมิสำเนา				
			ชาย	หญิง	ภพม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	ศีล 5	33.23	32.14	33.92	26.53	44.44	30.81	31.67	33.82
2	การประพฤติตนเป็นคนดี /ทำความดี ละเว้นความชั่ว	10.79	8.24	12.41	4.08	4.68	11.35	18.33	15.20
3	ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว	9.62	10.16	9.27	17.86	-	8.65	11.11	9.31
4	อริยสัจ 4	5.34	6.32	4.72	3.06	7.02	0.54	7.22	8.82
5	ความเมตตา กรุณา ช่วยเหลือผู้อื่นที่ทุกข์ยาก	4.27	3.30	4.90	8.67	1.17	2.16	3.89	4.90
6	มรรค /มรรคมรรค 8	3.95	8.79	0.87	1.02	19.30	-	0.56	0.49
7	ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน /อัตตาทิอัตตโนนาถ	3.42	4.95	2.45	7.14	-	-	7.22	2.45
8	ขันติ /ความอดทน	3.31	1.65	4.37	2.55	-	9.73	3.33	0.98
8	อยู่แบบพอเพียง /ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	3.31	2.47	3.85	2.04	-	9.19	1.67	3.43
10	การมีสมาธิ ทำจิตใจให้บริสุทธิ์	2.56	1.92	2.97	4.59	-	3.78	2.78	1.47
11	ความซื่อสัตย์	2.46	1.37	3.15	-	3.51	5.95	1.67	1.47
12	ความสันโดษ	2.35	1.65	2.80	3.06	2.34	-	1.67	4.41
12	ทศพิธราชธรรม	2.35	3.30	1.75	-	12.87	-	-	-
14	คุณธรรม จริยธรรม	2.14	1.65	2.45	0.51	1.17	4.32	2.78	1.96
15	ความกตัญญู	1.60	1.92	1.40	2.55	2.34	0.54	0.56	1.96

อันดับ	หลักธรรมคำสอนที่ยึดถือปฏิบัติ	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	ศีล 5	38.54	32.85	32.46	35.21	22.67	45.45	-
2	การประพฤติตนเป็นคนดี /ทำความดี ละเว้นความชั่ว	12.50	8.07	14.91	12.68	6.67	9.09	-
3	ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว	5.21	12.68	7.46	11.97	8.00	-	-
4	อริยสัจ 4	14.58	6.63	2.63	2.11	5.33	-	-
5	ความเมตตา กรุณา ช่วยเหลือผู้อื่นที่ทุกข์ยาก	2.08	4.61	3.95	3.52	10.67	-	-
6	มรรค /มรรคมรรค 8	2.08	4.32	7.89	1.41	-	-	-
7	ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน /อัตตาทิอัตตโนนาถ	3.13	6.05	2.63	0.70	-	-	-
8	ขันติ /ความอดทน	2.08	3.75	2.19	0.70	4.00	15.15	40.00
8	อยู่แบบพอเพียง /ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	2.08	0.86	3.95	2.82	14.67	3.03	20.00
10	การมีสมาธิ ทำจิตใจให้บริสุทธิ์	1.04	2.59	2.19	1.41	5.33	6.06	-
11	ความซื่อสัตย์	-	1.73	1.32	6.34	1.33	9.09	-
12	ความสันโดษ	3.13	1.73	2.63	2.82	4.00	-	-
12	ทศพิธราชธรรม	-	2.31	6.14	-	-	-	-
14	คุณธรรม จริยธรรม	3.13	1.44	0.88	4.93	1.33	3.03	20.00
15	ความกตัญญู	4.17	1.15	0.88	3.52	-	-	-

ตาราง 3 หลักธรรมคำสอนที่ยึดถือปฏิบัติ (ต่อ)

อันดับ	หลักธรรมคำสอนที่ยึดถือปฏิบัติ	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ /จนท.รัฐ	นร./นิสิต/ นศ.	ประชาชน	มัธยม/ ต่ำกว่า	ปวส./อนุ ปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่า ป.ตรี
1	ศีล 5	32.91	32.50	32.86	35.05	25.71	34.71	41.94
2	การประพฤติตนเป็นคนดี /ทำความดี ละเว้นความชั่ว	12.03	10.31	10.40	9.79	15.00	11.72	9.68
3	ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว	7.59	11.25	9.22	6.19	15.71	9.89	6.45
4	อริยสัจ 4	3.80	10.31	2.60	7.22	2.14	5.75	-
5	ความเมตตา กรุณา ช่วยเหลือผู้อื่นที่ทุกข์ยาก	3.16	3.44	5.67	1.55	5.00	5.06	3.23
6	มรรค /มรรคมงคล 8	4.43	0.63	6.62	-	5.00	5.29	3.23
7	ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน /อัตตาหิ อัตตโน นาโถ	1.27	6.25	1.89	1.55	1.43	4.83	-
8	ขันติ /ความอดทน	1.90	3.75	3.31	6.19	3.57	1.61	3.23
8	อยู่แบบพอเพียง /ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	6.96	1.56	3.55	5.67	7.86	0.92	-
10	การมีสมาธิ ทำจิตใจให้บริสุทธิ์	1.90	2.19	2.84	3.09	1.43	2.99	6.45
11	ความซื่อสัตย์	0.63	1.88	3.78	2.06	4.29	1.84	-
12	ความสันโดษ	2.53	3.13	1.89	1.03	-	3.45	-
12	ทศพิธราชธรรม	7.59	-	2.36	-	1.43	2.30	6.45
14	คุณธรรม จริยธรรม	1.90	2.50	2.13	5.15	-	0.69	3.23
15	ความกตัญญู	1.27	2.19	1.42	3.61	2.14	0.92	-

จากตาราง 3 แสดงว่าหลักธรรมคำสอนที่พุทธศาสนิกชนยึดถือปฏิบัติในภาพรวมคือ ศีล 5 มากที่สุด ร้อยละ 33.23 รองลงมา คือ การประพฤติตนเป็นคนดี /ทำความดี ละเว้นความชั่ว ร้อยละ 10.79 ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ร้อยละ 9.62 อริยสัจ 4 ร้อยละ 5.34 และ ความเมตตา กรุณา ช่วยเหลือผู้อื่นที่ทุกข์ยาก ร้อยละ 4.27 ตามลำดับ และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีหลักธรรมคำสอนที่ยึดถือปฏิบัติคือ ศีล 5 (ร้อยละ 32.14 และ 33.92)

ภูมิลำเนา โดยกรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้มีหลักธรรมคำสอนที่ยึดถือปฏิบัติคือ ศีล 5 (ร้อยละ 26.53, 44.44, 30.81, 31.67 และ 33.82)

อายุ โดยอายุต่ำกว่า 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี และ 56-65 ปี มีหลักธรรมคำสอนที่ยึดถือปฏิบัติคือ ศีล 5 (ร้อยละ 38.54, 32.85, 32.46, 35.21, 22.67 และ 45.45) ในขณะที่อายุมากกว่า 65 ปี มีหลักธรรมคำสอนที่ยึดถือปฏิบัติคือ ขันติ/ความอดทน (ร้อยละ 40.00)

สถานภาพ โดย ข้าราชการ/เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไปมีหลักธรรมคำสอนที่ยึดถือปฏิบัติคือ ศีล 5 (ร้อยละ 32.91, 32.50 และ 32.86)

ระดับการศึกษา โดยกลุ่มมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี มีหลักธรรมคำสอนที่ยึดถือปฏิบัติคือ ศีล 5 (ร้อยละ 35.05, 25.71 34.71 และ 41.94)

ตาราง 4 การได้ยินและเข้าใจเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

อันดับ	การได้ยินและเข้าใจ	ภาพรวม	เพศ		ภูมิภาค				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	เคยได้ยินและเข้าใจ	46.67	42.96	49.19	42.65	41.87	66.00	35.35	48.56
	คือ อยู่อย่างพอเพียง/พอมี พออยู่ พอกิน ,ประหยัด อดออม ไม่ฟุ้งเฟ้อ ,ความมีคุณธรรม จริยธรรม ฯลฯ								
2	เคยได้ยิน แต่ไม่เข้าใจ	43.59	46.06	41.91	44.55	49.26	26.00	54.88	42.31
3	ไม่เคยได้ยินและไม่เข้าใจ	7.14	9.07	5.83	9.48	8.87	5.50	6.98	4.81
*	ไม่ระบุ	2.60	1.91	3.07	3.32	-	2.50	2.79	4.33

อันดับ	การได้ยินและเข้าใจ	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	เคยได้ยินและเข้าใจ	31.13	36.53	47.81	61.01	67.47	81.25	75.00
	คือ อยู่อย่างพอเพียง/พอมี พออยู่ พอกิน ,ประหยัด อดออม ไม่ฟุ้งเฟ้อ ,ความมีคุณธรรม จริยธรรม ฯลฯ							
2	เคยได้ยิน แต่ไม่เข้าใจ	50.00	54.15	46.22	30.19	18.07	6.25	25.00
3	ไม่เคยได้ยินและไม่เข้าใจ	14.15	6.99	5.18	6.92	7.23	6.25	-
*	ไม่ระบุ	4.72	2.33	0.80	1.89	7.23	6.25	-

อันดับ	การได้ยินและเข้าใจ	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ /จนท.รัฐ	นร./นิสิต/ นศ.	ประชาชน	มัธยม/ต่ำกว่า	ปวส./อนุปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่า ป.ตรี
1	เคยได้ยินและเข้าใจ	52.60	37.21	51.43	47.60	55.19	42.83	68.97
	คือ อยู่อย่างพอเพียง/พอมี พออยู่ พอกิน ,ประหยัด อดออม ไม่ฟุ้งเฟ้อ ,ความมีคุณธรรม จริยธรรม ฯลฯ							
2	เคยได้ยิน แต่ไม่เข้าใจ	38.02	53.20	39.51	37.98	35.71	48.57	27.59
3	ไม่เคยได้ยินและไม่เข้าใจ	4.69	8.14	6.40	11.54	5.84	6.76	3.45
*	ไม่ระบุ	4.69	1.45	2.65	2.88	3.25	1.84	-

จากตาราง 4 แสดงว่า ในภาพรวมพุทธศาสนิกชนเคยได้ยินและเข้าใจเกี่ยวกับ “คุณธรรม จริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ร้อยละ 46.67 มากที่สุด โดยเข้าใจว่าเป็นการอยู่อย่างพอเพียง / พอมี พออยู่ พอกิน ,ประหยัด อดออม ไม่ฟุ้งเฟ้อ ,ความมีคุณธรรม จริยธรรม รองลงมาคือ เคยได้ยิน แต่ไม่เข้าใจ ร้อยละ 43.59 และ ไม่เคยได้ยินและไม่เข้าใจ ร้อยละ 7.14 และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยเพศชาย เคยได้ยินแต่ไม่เข้าใจเกี่ยวกับ “คุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ร้อยละ 46.06 ในขณะที่เพศหญิงเคยได้ยินและเข้าใจ เกี่ยวกับ “คุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ร้อยละ 49.19

ภูมิำเนา โดยภาคเหนือและภาคใต้ เคยได้ยินและเข้าใจเกี่ยวกับ “คุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” (ร้อยละ 66.00 และ 48.56) ในขณะที่กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เคยได้ยินแต่ไม่เข้าใจเกี่ยวกับ “คุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” (ร้อยละ 44.55, 49.26 และ 54.88)

อายุ โดยอายุ 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี 56-65 ปี และมากกว่า 65 ปี เคยได้ยินและเข้าใจเกี่ยวกับ “คุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” (ร้อยละ 47.81, 61.01, 67.47, 81.25 และ 75.00) ในขณะที่อายุต่ำกว่า 18 ปี และ 18-25 ปี เคยได้ยินแต่ไม่เข้าใจเกี่ยวกับ “คุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” (ร้อยละ 50.00 และ 54.15)

สถานภาพ โดย ข้าราชการ/เจ้าหน้าที่ของรัฐ และประชาชนทั่วไปเคยได้ยินและเข้าใจเกี่ยวกับ “คุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” (ร้อยละ 52.60 และ 51.43) ในขณะที่นักเรียน นิสิต นักศึกษา เคยได้ยินแต่ไม่เข้าใจเกี่ยวกับ “คุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ร้อยละ 53.20

ระดับการศึกษา โดยมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา และสูงกว่าปริญญาตรี เคยได้ยินและเข้าใจเกี่ยวกับ “คุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” (ร้อยละ 47.60, 55.19 และ 68.97) ในขณะที่ปริญญาตรี เคยได้ยินแต่ไม่เข้าใจเกี่ยวกับ “คุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ร้อยละ 48.57

ตาราง 5 ความคิดเห็นที่ว่าคนที่คนในสังคมมีคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มมากขึ้น จะช่วยลดปัญหาของสังคม เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาเด็กและเยาวชน ปัญหาความยากจน ฯลฯ

อันดับ	ความคิดเห็น	ภาพรวม	เพศ		ภูมิภาค				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	ช่วยได้อย่างมาก	58.47	56.67	59.54	70.00	81.18	40.91	52.63	56.44
2	ช่วยได้พอสมควร	35.95	36.11	35.86	24.44	16.47	50.76	42.11	38.61
3	ช่วยได้เล็กน้อย	3.51	5.56	2.30	4.44	2.35	4.55	2.63	2.97
4	ช่วยไม่ได้เลย	0.21	-	0.33	-	-	-	-	0.99
*	ไม่ระบุ	1.86	1.67	1.97	1.11	-	3.79	2.63	0.99

อันดับ	ความคิดเห็น	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	ช่วยได้อย่างมาก	36.36	58.16	65.00	63.92	51.79	46.15	66.67
2	ช่วยได้พอสมควร	51.52	36.88	29.17	35.05	37.50	46.15	33.33
3	ช่วยได้เล็กน้อย	6.06	2.84	5.00	1.03	3.57	7.69	-
4	ช่วยไม่ได้เลย	-	0.71	-	-	-	-	-
*	ไม่ระบุ	6.06	1.42	0.83	-	7.14	-	-

อันดับ	ความคิดเห็น	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ/จนท.รัฐ	นร./นิสิต/นศ.	ประชาชน	มัธยม/ต่ำกว่า	ปวส./อนุปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่าป.ตรี
1	ช่วยได้อย่างมาก	72.28	57.81	55.79	47.47	43.53	71.29	65.00
2	ช่วยได้พอสมควร	24.75	35.94	38.20	47.47	50.59	23.92	30.00
3	ช่วยได้เล็กน้อย	2.97	3.91	3.43	4.04	5.88	2.87	5.00
4	ช่วยไม่ได้เลย	-	-	0.43	-	-	0.48	-
*	ไม่ระบุ	-	2.34	2.15	1.01	-	1.44	-

ตาราง 5 แสดงว่าในภาพรวมพุทธศาสนิกชนเห็นว่าการที่คนในสังคมมีคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มมากขึ้น จะช่วยลดปัญหาของสังคมได้อย่างมาก ร้อยละ 58.47 รองลงมาคือ ช่วยได้พอสมควร ร้อยละ 35.95 ช่วยได้เล็กน้อย ร้อยละ 3.51 และ ช่วยไม่ได้เลย ร้อยละ 0.21 ตามลำดับ และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง เห็นว่าการที่คนในสังคมมีคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มมากขึ้น จะช่วยลดปัญหาของสังคมได้อย่างมาก (ร้อยละ 56.67 และ 59.54)

ภูมิสำเนา โดยกรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉิยงเหนือ และภาคใต้ เห็นว่าการที่คนในสังคมมีคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มมากขึ้น จะช่วยลดปัญหาของสังคมได้อย่างมาก (ร้อยละ 70.00, 81.18, 52.63 และ 56.44) ในขณะที่ภาคเหนือเห็นว่าการที่คนในสังคมมีคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มมากขึ้น จะช่วยลดปัญหาของสังคมได้พอสมควร ร้อยละ 50.76

อายุ โดยอายุ 18-25 ปี, 26-35 ปี, 36-45 ปี 46-55 ปี และมากกว่า 65 ปี เห็นว่าการที่คนในสังคมมีคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มมากขึ้น จะช่วยลดปัญหาของสังคมได้อย่างมาก (ร้อยละ 58.16, 65.00, 63.92, 51.79 และ 66.67) ในขณะที่อายุต่ำกว่า 18 ปี เห็นว่าการที่คนในสังคมมีคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มมากขึ้น จะช่วยลดปัญหาของสังคมได้พอสมควร ร้อยละ 51.52 ส่วนอายุ 56-65 ปี เห็นว่าการที่คนในสังคมมีคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มมากขึ้น จะช่วยลดปัญหาของสังคมได้อย่างมากและพอสมควรเท่ากัน ร้อยละ 46.15

สถานภาพ โดย ข้าราชการ/เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป เห็นว่าการที่คนในสังคมมีคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มมากขึ้น จะช่วยลดปัญหาของสังคมได้อย่างมาก (ร้อยละ 72.28, 57.81 และ 55.79)

ระดับการศึกษา โดยปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี เห็นว่าการที่คนในสังคมมีคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มมากขึ้น จะช่วยลดปัญหาของสังคมได้อย่างมาก (ร้อยละ 71.29, 65.00) ในขณะที่ปวส./อนุปริญญา เห็นว่าการที่คนในสังคมมีคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มมากขึ้น จะช่วยลดปัญหาของสังคมได้พอสมควร ร้อยละ 50.59 ส่วนมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่าเห็นว่าการที่คนในสังคมมีคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มมากขึ้น จะช่วยลดปัญหาของสังคมได้อย่างมากและพอสมควรเท่ากัน ร้อยละ 47.47

ตาราง 6 การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้คนในสังคม
ควรเป็นหน้าที่ของใครจึงจะเหมาะสม

อันดับ	บุคคล	ภาพรวม	เพศ		ภูมิภาค				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	ทุกคน	31.63	26.97	34.79	43.13	21.67	8.50	50.23	32.69
2	ผู้ปกครอง	24.88	21.72	27.02	24.17	20.69	37.00	15.35	27.88
3	ครู	13.60	18.62	10.19	4.27	27.59	18.00	7.44	11.54
4	พระสงฆ์	13.50	16.23	11.65	6.64	17.24	21.00	12.56	10.58
5	รัฐบาล	9.45	11.46	8.09	14.22	7.88	2.50	9.30	12.98
6	ทุกหน่วยงาน	3.95	2.63	4.85	2.37	3.94	11.50	2.33	-
7	ตัวเราเอง	1.25	1.67	0.97	0.95	0.99	0.50	0.93	2.88
8	ผู้ปกครองและครู	0.39	0.24	0.49	1.90	-	-	-	-
9	ผู้ปกครองและรัฐบาล	0.29	-	0.49	-	-	-	1.40	-
*	อื่นๆ	0.39	0.24	0.49	1.42	-	-	0.47	-
*	ไม่ระบุ	0.68	0.24	0.97	0.95	-	1.00	-	1.44

อันดับ	บุคคล	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	ทุกคน	30.19	43.01	30.68	23.27	9.64	15.63	-
2	ผู้ปกครอง	12.26	19.69	24.30	33.33	38.55	37.50	25.00
3	ครู	21.70	9.33	17.13	16.35	7.23	15.63	50.00
4	พระสงฆ์	14.15	14.77	10.36	10.69	21.69	18.75	25.00
5	รัฐบาล	17.92	8.29	9.96	8.18	7.23	6.25	-
6	ทุกหน่วยงาน	0.94	3.37	3.59	2.52	12.05	6.25	-
7	ตัวเราเอง	2.83	0.26	1.20	2.52	2.41	-	-
8	ผู้ปกครองและครู	-	0.52	0.40	0.63	-	-	-
9	ผู้ปกครองและรัฐบาล	-	-	0.80	-	1.20	-	-
*	อื่นๆ	-	0.52	0.40	0.63	-	-	-
*	ไม่ระบุ	-	0.26	1.20	1.89	-	-	-

ตาราง 6 การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้คนในสังคม
ควรเป็นหน้าที่ของใครจึงจะเหมาะสม (ต่อ)

อันดับ	บุคคล	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ /จนท.รัฐ	นร./นิสิต/ นศ.	ประชาชน	มัธยม/ ต่ำกว่า	ปวส./อนุ ปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่า ป.ตรี
1	ทุกคน	26.56	43.31	24.50	24.04	24.68	38.32	37.93
2	ผู้ปกครอง	32.29	18.90	26.93	26.92	29.22	23.98	31.03
3	ครู	13.02	11.34	16.34	12.98	11.04	11.07	10.34
4	พระสงฆ์	12.50	10.76	15.23	15.87	18.18	11.27	6.90
5	รัฐบาล	7.29	11.63	8.39	13.46	11.04	8.81	3.45
6	ทุกหน่วยงาน	4.17	2.33	4.86	2.88	3.25	3.48	6.90
7	ตัวเราเอง	2.60	0.87	1.10	2.40	0.65	1.43	-
8	ผู้ปกครองและครู	0.52	0.29	0.44	-	-	0.82	-
9	ผู้ปกครองและรัฐบาล	-	-	0.66	0.96	-	-	-
*	อื่นๆ	-	0.58	0.44	-	-	0.41	3.45
*	ไม่ระบุ	1.04	-	1.10	0.48	1.95	0.41	-

ตาราง 6 แสดงว่าพุทธศาสนิกชนเห็นว่าการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้คนในสังคม ควรเป็นหน้าที่ของทุกคนมากที่สุด ร้อยละ 31.63 รองลงมา คือ ผู้ปกครอง ร้อยละ 24.88 ครู ร้อยละ 13.60 พระสงฆ์ ร้อยละ 13.50 และรัฐบาล 9.45 ตามลำดับ และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง เห็นว่าการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้คนในสังคม ควรเป็นหน้าที่ของทุกคน (ร้อยละ 26.97 และ 34.79)

ภูมิลำเนา โดยกรุงเทพมหานคร ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ เห็นว่าการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้คนในสังคม ควรเป็นหน้าที่ของทุกคน (ร้อยละ 43.13, 50.23 และ 32.69) ในขณะที่ ภาคเหนือเห็นว่าการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้คนในสังคม ควรเป็นหน้าที่ของผู้ปกครอง (ร้อยละ 37.00) ส่วนภาคกลางเห็นว่าการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้คนในสังคม ควรเป็นหน้าที่ของครู (ร้อยละ 27.59)

อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี เห็นว่าการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้คนในสังคม ควรเป็นหน้าที่ของทุกคน (ร้อยละ 30.19, 43.01 และ 30.68) ในขณะที่ 36-45 ปี 46-55 ปี และ 56-65 ปี เห็นว่าการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจ

พอเพียงให้คนในสังคม ควรเป็นหน้าที่ของผู้ปกครอง (ร้อยละ 33.33, 38.55 และ 37.50) ส่วนมากกว่า 65 ปีเห็นว่าการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้คนในสังคม ควรเป็นหน้าที่ของครู(ร้อยละ50.00)

สถานภาพ โดย นักเรียน นิสิต นักศึกษา เห็นว่าการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้คนในสังคม ควรเป็นหน้าที่ของทุกคน ร้อยละ 43.31 ในขณะที่ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ และประชาชนทั่วไป เห็นว่าการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้คนในสังคม ควรเป็นหน้าที่ของผู้ปกครอง (ร้อยละ 32.29, 26.93)

ระดับการศึกษา โดยปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี เห็นว่าการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้คนในสังคม ควรเป็นหน้าที่ของทุกคน (ร้อยละ 38.32, 37.93) ในขณะที่ มัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า และปวส./อนุปริญญา เห็นว่าการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้คนในสังคม ควรเป็นหน้าที่ของผู้ปกครอง (ร้อยละ 26.92, 29.22)

ตาราง 7 ความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานการณ์ปัจจุบัน

อันดับ	ความคิดเห็น	ภาพรวม	เพศ		ภูมิภาค				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	เทศน์สั่งสอนผู้มาทำบุญ / เผยแผ่พระธรรม	29.25	28.72	29.56	31.98	42.42	17.09	42.42	30.06
2	เป็นผู้นำในการปฏิบัติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง	25.16	23.05	26.42	25.89	57.58	26.50	19.70	20.25
3	สร้างความเข้าใจในหลักเศรษฐกิจพอเพียง	17.92	20.21	16.56	17.77	-	25.64	12.12	15.34
4	ปฏิบัติอยู่ในศีลธรรมอย่างเคร่งครัด/วางตัวให้เหมาะสม	10.80	10.64	10.90	10.66	-	10.26	9.09	15.34
5	ทำหน้าที่ของสงฆ์ให้ดีที่สุด	3.69	4.26	3.35	3.05	-	5.13	3.03	3.68
6	ฝึกศึกษาธรรมะหาความรู้เพิ่มเติมทั้งทางโลกทางธรรม	3.56	4.96	2.73	3.05	-	7.26	-	2.45
7	การบรรยายธรรมในโรงเรียน	3.43	2.84	3.77	1.52	-	-	4.55	10.43
8	เป็นผู้นำด้านคุณธรรม / มีคุณธรรมสูง	1.84	1.06	2.31	-	-	5.13	1.52	-
9	เป็นพระนักพัฒนา / พัฒนาให้เป็นวัดตัวอย่าง	1.32	0.71	1.68	2.03	-	2.56	-	-
10	ช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ให้ชาวบ้านเป็นที่พึ่งทางใจ	1.19	0.71	1.47	1.02	-	0.43	4.55	-
10	จัดกิจกรรมให้ครอบครัวได้ใช้เวลาร่วมกัน	1.19	1.42	1.05	1.02	-	-	3.03	1.84
12	กล้าคิดกล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง	0.53	1.42	-	2.03	-	-	-	-
13	การเผยแพร่ผ่านสื่อต่างๆ	0.13	-	0.21	-	-	-	-	0.61

อันดับ	ความคิดเห็น	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	เทศน์สั่งสอนผู้มาทำบุญ / เผยแผ่พระธรรม	33.70	34.38	23.49	27.97	21.43	16.00	33.33
2	เป็นผู้นำในการปฏิบัติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง	11.96	22.57	37.58	26.27	27.14	24.00	16.67
3	สร้างความเข้าใจในหลักเศรษฐกิจพอเพียง	18.48	18.06	14.09	14.41	22.86	40.00	33.33
4	ปฏิบัติอยู่ในศีลธรรมอย่างเคร่งครัด/วางตัวให้เหมาะสม	8.70	9.72	13.42	14.41	8.57	4.00	-
5	ทำหน้าที่ของสงฆ์ให้ดีที่สุด	7.61	2.43	2.68	4.24	7.14	-	-
6	ฝึกศึกษาธรรมะหาความรู้เพิ่มเติมทั้งทางโลกทางธรรม	4.35	1.39	4.70	3.39	4.29	8.00	-
7	การบรรยายธรรมในโรงเรียน	10.87	3.13	0.67	5.08	-	-	-
8	เป็นผู้นำด้านคุณธรรม / มีคุณธรรมสูง	-	2.08	2.01	-	4.29	8.00	-
9	เป็นพระนักพัฒนา / พัฒนาให้เป็นวัดตัวอย่าง	-	1.39	1.34	2.54	-	-	16.67
10	ช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ให้ชาวบ้านเป็นที่พึ่งทางใจ	-	2.78	-	-	1.43	-	-
10	จัดกิจกรรมให้ครอบครัวได้ใช้เวลาร่วมกัน	3.26	1.39	-	-	2.86	-	-
12	กล้าคิดกล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง	-	0.69	-	1.69	-	-	-
13	การเผยแพร่ผ่านสื่อต่างๆ	1.09	-	-	-	-	-	-

ตาราง 7 ความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานการณ์ปัจจุบัน (ต่อ)

อันดับ	ความคิดเห็น	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ /จน.รัฐ	นร./นิสิต/นศ.	ประชาชน	มัธยม/ต่ำกว่า	ปวส./อนุปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่าป.ตรี
1	เทศน์สั่งสอนผู้มาทำบุญ / เผยแผ่พระธรรม	32.74	34.12	22.40	24.86	23.36	33.15	45.00
2	เป็นผู้นำในการปฏิบัติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง	24.78	19.59	31.23	19.46	30.84	25.28	20.00
3	สร้างความเข้าใจในหลักเศรษฐกิจพอเพียง	14.16	18.92	17.03	21.08	22.43	14.89	10.00
4	ปฏิบัติอยู่ในศีลธรรมอย่างเคร่งครัด/วางตัวให้เหมาะสม	11.50	9.80	12.30	12.43	8.41	11.80	10.00
5	ทำหน้าที่ของสงฆ์ให้ดีที่สุด	2.65	4.39	3.79	5.41	3.74	3.09	-
6	เฝ้าศึกษาธรรมะ หาความรู้เพิ่มเติมทั้งทางโลกทางธรรม	7.08	2.03	3.15	3.78	4.67	2.53	-
7	การบรรยายธรรมในโรงเรียน	1.77	4.73	3.15	7.03	1.87	2.53	5.00
8	เป็นผู้นำด้านคุณธรรม /มีคุณธรรมสูง	0.88	1.69	2.52	1.62	1.87	1.97	-
9	เป็นพระนักพัฒนา /พัฒนาให้เป็นวัดตัวอย่าง	2.65	1.01	1.26	1.08	2.80	1.12	-
10	ช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ให้ชาวบ้านเป็นที่พึ่งทางใจ	-	1.69	1.26	1.08	-	1.97	-
10	จัดกิจกรรมให้ครอบครัวได้ใช้เวลาร่วมกัน	-	1.69	1.26	1.62	-	1.12	-
12	กล้าคิดกล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง	1.77	-	0.63	-	-	0.56	10.00
13	การเผยแผ่ผ่านสื่อต่างๆ	-	0.34	-	0.54	-	-	-

ตาราง 7 แสดงว่าพุทธศาสนิกชนพบเห็นว่าบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานการณ์ปัจจุบันคือ เทศน์สั่งสอนผู้มาทำบุญ / เผยแผ่พระธรรมมากที่สุด ร้อยละ 29.25 รองลงมาคือ เป็นผู้นำในการปฏิบัติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ร้อยละ 25.16 สร้างความเข้าใจในหลักเศรษฐกิจพอเพียง ร้อยละ 17.92 ปฏิบัติอยู่ในศีลธรรมอย่างเคร่งครัด /วางตัวให้เหมาะสม ร้อยละ 10.80 และทำหน้าที่ของสงฆ์ให้ดีที่สุด ร้อยละ 3.69 ตามลำดับ และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง เห็นว่าบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานการณ์ปัจจุบันคือ เทศน์สั่งสอนผู้มาทำบุญ / เผยแผ่พระธรรม (ร้อยละ 28.72และ 29.56)

ภูมิลำเนา โดยกรุงเทพมหานคร ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ เห็นว่าบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานการณ์ปัจจุบันคือ เทศน์สั่งสอนผู้มาทำบุญ / เผยแผ่พระธรรม (ร้อยละ 31.98, 42.42 และ30.06) ในขณะที่ภาคกลาง และ

ภาคเหนือ เห็นว่าบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานการณปัจจุบันคือ เป็นผู้นำในการปฏิบัติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง (ร้อยละ57.58 และ 26.50)

อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี และ36-45 ปี เห็นว่าบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานการณปัจจุบันคือ เทศน์สั่งสอนผู้มาทำบุญ / เผยแพร่พระธรรม(ร้อยละ33.70, 34.38, 27.97) ในขณะที่ 26-35 ปี 46-55 ปี และ56-65 ปี เห็นว่าบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานการณปัจจุบันคือ เป็นผู้นำในการปฏิบัติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง (ร้อยละ 37.58, 27.14 และ 24.00) ส่วนมากกว่า 65 ปีเห็นว่บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานการณปัจจุบันคือ เทศน์สั่งสอนผู้มาทำบุญ / เผยแพร่พระธรรมและสร้างความเข้าใจในหลักเศรษฐกิจพอเพียงเท่ากัน (ร้อยละ33.33)

สถานภาพ โดย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ และนักเรียน นิสิต นักศึกษา เห็นว่าบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานการณปัจจุบันคือ เทศน์สั่งสอนผู้มาทำบุญ / เผยแพร่พระธรรม (ร้อยละ 32.74 และ 34.12) ในขณะที่ ประชาชนทั่วไป เห็นว่าบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานการณปัจจุบันคือ เทศน์สั่งสอนผู้มาทำบุญ / เผยแพร่พระธรรม ร้อยละ 31.23

ระดับการศึกษา โดยมีธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี เห็นว่าบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานการณปัจจุบันคือ เทศน์สั่งสอนผู้มาทำบุญ / เผยแพร่พระธรรม (ร้อยละ 24.86, 33.15, 45.00) ในขณะที่ ปวส./อนุปริญญาเห็นว่บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานการณปัจจุบันคือ เป็นผู้นำในการปฏิบัติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ร้อยละ 30.84

ตาราง 8 ความคาดหวังต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตาม

แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

● สถาบันครอบครัว

(1.1) จัดโครงการ/กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมฯ ภายในวัดให้ครอบครัวได้ใช้เวลาร่วมกัน เช่น การเข้าวัดทำบุญตักบาตรและฟังธรรมในวันธรรมสวนะและวันสำคัญทางศาสนา การจัดกิจกรรมธรรมทัศนาจรให้ครอบครัวได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัด หลักธรรมคำสอนทางศาสนา และสถานที่สำคัญต่าง ๆ ภายในวัด

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	ภาพรวม	เพศ		ภูมิสำเนา				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มาก	40.21	38.42	41.42	44.55	29.56	34.50	41.86	50.00
2	มากที่สุด	33.75	37.71	31.07	29.38	68.47	40.00	18.14	14.42
3	ปานกลาง	22.85	20.53	24.43	23.22	1.97	23.00	35.35	29.81
4	น้อย	2.99	2.86	3.07	2.84	-	2.50	3.72	5.77
*	ไม่ระบุ	0.19	0.48	-	-	-	-	0.93	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	4.05	4.12	4.00	4.00	4.67	4.12	3.75	3.73

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มาก	53.77	44.04	41.04	25.16	36.14	31.25	-
2	มากที่สุด	22.64	30.31	38.25	42.77	27.71	37.50	100.00
3	ปานกลาง	22.64	22.54	18.73	26.42	28.92	31.25	-
4	น้อย	0.94	3.11	1.99	5.66	4.82	-	-
*	ไม่ระบุ	-	-	-	-	2.41	-	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.98	4.02	4.16	4.05	3.89	4.06	5.00

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ /จนท.รัฐ	นร./นิสิต/ นศ.	ประชาชน	มัธยม/ ต่ำกว่า	ปวส./อนุ ปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่า ป.ตรี
1	มาก	35.42	50.29	35.10	42.79	35.71	40.78	44.83
2	มากที่สุด	41.15	23.55	37.09	23.08	38.96	34.43	41.38
3	ปานกลาง	18.75	24.13	24.28	31.25	23.38	21.11	10.34
4	น้อย	4.69	2.03	3.09	2.88	1.95	3.69	3.45
*	ไม่ระบุ	-	-	0.44	-	-	-	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	4.13	3.95	4.07	3.86	4.12	4.06	4.24

ตาราง 8 ข้อ 1.1 แสดงว่า ความคาดหวังของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสถาบันครอบครัว โดยจัดโครงการ/กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมฯ ภายในวัดให้ครอบครัวได้ใช้เวลาร่วมกัน เช่น การเข้าวัดทำบุญตักบาตรและฟังธรรมในวันธรรมสวนะและวันสำคัญทางศาสนา การจัดกิจกรรมธรรมทัศนาจรให้ครอบครัวได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัด หลักธรรมคำสอนทางศาสนา และสถานที่สำคัญต่าง ๆ ภายในวัด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.05$) และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.12$ และ 4.00)

ภูมิลำเนา โดยกรุงเทพมหานคร ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.00, 4.12, 3.75$ และ 3.73) ในขณะที่ภาคกลาง มีความคาดหวังอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.67$)

อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี 56-65 ปี มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.98, 4.02, 4.16, 4.05, 3.89, 4.06$) ในขณะที่กลุ่มที่มีอายุมากกว่า 65 ปีมีความคาดหวังอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=5.00$)

สถานภาพ โดย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.13, 3.95$ และ 4.07)

ระดับการศึกษา โดยมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.86, 4.12, 4.06$ และ 4.24)

- สถาบันครอบครัว

(1.2) สร้างเครือข่ายเชื่อมโยงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมฯ ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน ในฐานะผู้นำที่ชาวบ้านในชุมชนให้ความเคารพนับถือ

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	ภาพรวม	เพศ		ภูมิสำเนา				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มาก	48.70	52.74	45.95	46.45	73.40	40.00	41.40	42.79
2	ปานกลาง	23.82	19.81	26.54	22.27	1.97	23.50	38.14	32.21
3	มากที่สุด	23.63	23.39	23.79	29.38	24.63	34.00	14.42	16.35
4	น้อย	3.09	3.10	3.07	1.90	-	1.00	4.65	7.69
5	น้อยที่สุด	0.19	-	0.32	-	-	-	-	0.96
*	ไม่ระบุ	0.58	0.95	0.32	-	-	1.50	1.40	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.93	3.97	3.90	4.03	4.23	4.09	3.67	3.66

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มาก	52.83	45.60	59.76	45.28	33.73	46.88	50.00
2	ปานกลาง	23.58	27.46	15.54	23.27	34.94	21.88	-
3	มากที่สุด	17.92	24.61	22.31	25.16	24.10	21.88	50.00
4	น้อย	5.66	2.33	2.39	4.40	3.61	3.13	-
5	น้อยที่สุด	-	-	-	1.26	-	-	-
*	ไม่ระบุ	-	-	-	0.63	3.61	6.25	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.83	3.92	4.02	3.89	3.81	3.93	4.50

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ/จนท.รัฐ	นร./นิสิต/นศ.	ประชาชน	มัธยม/ต่ำกว่า	ปวส./อนุปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่าป.ตรี
1	มาก	49.48	45.93	50.77	43.75	46.75	50.00	37.93
2	ปานกลาง	18.75	28.20	22.74	27.40	27.92	21.93	24.14
3	มากที่สุด	27.08	22.09	22.74	21.15	23.38	24.80	34.48
4	น้อย	3.65	3.49	2.65	5.77	1.95	2.87	3.45
5	น้อยที่สุด	1.04	-	-	-	-	0.41	-
*	ไม่ระบุ	-	0.29	1.10	1.92	-	-	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.98	3.87	3.95	3.82	3.92	3.96	4.03

ตาราง 8 ข้อ 1.2 แสดงว่า ความคาดหวังของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสถาบันครอบครัว โดยสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมฯ ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน ในฐานะผู้นำที่ชาวบ้านในชุมชนให้ความเคารพนับถือ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.93$) และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.97$ และ 3.90)

ภูมิลำเนา โดยกรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.03, 4.23, 4.09, 3.67$ และ 3.66)

อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี 56-65 ปี และอายุมากกว่า 65 ปีมีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.83, 3.92, 4.02, 3.89, 3.81, 3.93$ และ 4.50)

สถานภาพ โดย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.98, 3.87$ และ 3.95)

ระดับการศึกษา โดยมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.82, 3.92, 3.96$ และ 4.03)

● สถาบันการปกครอง

(2.1) จัดโครงการ/กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่กลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับระบบการเมืองการปกครอง เช่น จัดอบรมเข้าวัดปฏิบัติธรรม การให้ความรู้หลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่นักการเมืองควรยึดถือและปฏิบัติ

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	ภาพรวม	เพศ		ภูมิลำเนา				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มาก	45.03	47.02	43.69	38.86	55.67	55.50	34.88	41.35
2	ปานกลาง	24.49	20.29	27.35	20.85	2.96	22.50	39.53	35.58
3	มากที่สุด	24.01	26.25	22.49	30.81	41.38	21.00	15.35	12.02
4	น้อย	4.92	4.06	5.50	7.11	-	1.00	7.44	8.65
5	น้อยที่สุด	1.06	1.19	0.97	1.90	-	-	0.93	2.40
*	ไม่ระบุ	0.48	1.19	-	0.47	-	-	1.86	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.86	3.94	3.81	3.90	4.38	3.97	3.57	3.52

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มาก	53.77	41.71	43.43	42.77	50.60	65.63	50.00
2	ปานกลาง	27.36	25.39	18.33	28.93	28.92	15.63	25.00
3	มากที่สุด	13.21	26.68	32.67	19.50	13.25	15.63	25.00
4	น้อย	5.66	4.66	4.78	5.03	4.82	3.13	-
5	น้อยที่สุด	-	0.78	0.80	3.77	-	-	-
*	ไม่ระบุ	-	0.78	-	-	2.41	-	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.75	3.90	4.02	3.69	3.74	3.94	4.00

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ/จนท.รัฐ	นร./นิสิต/นศ.	ประชาชน	มัธยม/ต่ำกว่า	ปวส./อนุปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่าป.ตรี
1	มาก	50.52	40.12	46.14	48.08	51.30	41.39	44.83
2	ปานกลาง	23.44	28.78	21.85	27.40	24.03	25.41	20.69
3	มากที่สุด	19.27	23.55	26.49	15.38	18.83	27.46	27.59
4	น้อย	5.21	6.10	3.75	8.17	3.90	4.30	6.90
5	น้อยที่สุด	1.56	0.58	1.32	0.48	0.65	1.43	-
*	ไม่ระบุ	-	0.87	0.44	0.48	1.30	-	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.81	3.81	3.93	3.70	3.85	3.89	3.93

ตาราง 8 ข้อ 2.1 แสดงว่า ความคาดหวังของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสถาบันการปกครอง โดยจัดโครงการ/กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่กลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับระบบการเมืองการปกครอง เช่น จัดอบรมเข้าวัดปฏิบัติธรรม การให้ความรู้หลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่นักการเมืองควรยึดถือและปฏิบัติ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.86) และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.94 และ 3.81)

ภูมิลำเนา โดยกรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.90, 4.38, 3.97, 3.57 และ 3.52)

อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี 56-65 ปี และอายุมากกว่า 65 ปีมีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.75, 3.90, 4.02, 3.69, 3.74, 3.94 และ 4.00)

สถานภาพ โดย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชน
ทั่วไป มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.81 , 3.85 และ 3.93)

ระดับการศึกษา โดยมีธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่า
ปริญญาตรี มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.70, 3.85, 3.89 และ 3.93)

- สถาบันการเมืองการปกครอง

(2.2) ปลูกฝังหลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในรูปแบบสื่อ
ต่าง ๆ เช่น หนังสือ วารสาร แผ่นพับ วิดิทัศน์ ไปยังนักการเมืองตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึง
ระดับประเทศ

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	ภาพรวม	เพศ		ภูมิฐานะ				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มาก	43.01	44.87	41.75	36.97	57.14	51.50	33.95	36.54
2	ปานกลาง	27.29	23.87	29.61	21.80	0.99	32.50	41.86	38.46
3	มากที่สุด	23.43	23.87	23.14	30.33	40.89	14.00	17.21	14.90
4	น้อย	4.44	5.25	3.88	8.53	-	2.00	5.12	6.25
5	น้อยที่สุด	0.96	0.72	1.13	2.37	0.99	-	0.47	0.96
*	ไม่ระบุ	0.87	1.43	0.49	-	-	-	1.40	2.88
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.84	3.87	3.82	3.84	4.37	3.78	3.63	3.60

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มาก	39.62	41.71	45.42	47.80	43.37	43.75	25.00
2	ปานกลาง	33.96	27.98	21.51	24.53	32.53	31.25	75.00
3	มากที่สุด	21.70	26.42	27.89	17.61	10.84	21.88	-
4	น้อย	2.83	2.85	3.98	8.18	6.02	3.13	-
5	น้อยที่สุด	-	0.78	1.20	0.63	2.41	-	-
*	ไม่ระบุ	1.89	0.26	-	1.26	4.82	-	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.82	3.90	3.95	3.75	3.57	3.84	3.25

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ /จนท.รัฐ	นร./นิสิต/ นศ.	ประชาชน	มัธยม/ ต่ำกว่า	ปวส./อนุ ปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่า ป.ตรี
1	มาก	43.75	40.12	44.15	41.35	55.19	41.19	20.69
2	ปานกลาง	20.83	31.10	27.59	37.02	24.68	25.20	27.59
3	มากที่สุด	26.04	23.26	22.52	16.83	14.94	26.43	48.28
4	น้อย	7.29	3.78	3.75	3.37	3.90	5.12	3.45
5	น้อยที่สุด	0.52	1.16	1.10	0.48	0.65	1.23	-
*	ไม่ระบุ	1.56	0.58	0.88	0.96	0.65	0.82	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.89	3.81	3.84	3.71	3.80	3.87	4.14

ตาราง 8 ข้อ 2.2 แสดงว่า ความคาดหวังของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสถาบันการปกครอง โดยปลูกฝังหลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมฯ ในรูปแบบสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ วารสาร แผ่นพับ วิดีทัศน์ ไปยังนักการเมืองตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.84$) และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.87$ และ 3.82)

ภูมิลำเนา โดยกรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.84, 4.37, 3.78, 3.63$ และ 3.60)

อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี 56-65 ปี และอายุมากกว่า 65 ปีมีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.82, 3.90, 3.95, 3.75, 3.57, 3.84$ และ 3.25)

สถานภาพ โดย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.89, 3.81$ และ 3.84)

ระดับการศึกษา โดยมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.71, 3.80, 3.87$ และ 4.14)

- สถาบันการเมืองการปกครอง

(2.3) เป็นผู้นำในการรณรงค์ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือการส่งเสริม
คุณธรรมจริยธรรมในกลุ่มนักการเมือง วุฒิสมาชิกและบุคคลที่เกี่ยวข้อง

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	ภาพรวม	เพศ		ภูมิภาค				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มาก	42.82	41.53	43.69	35.07	58.62	47.50	40.47	33.17
2	ปานกลาง	28.35	28.64	28.16	28.44	3.94	35.50	35.81	37.50
3	มากที่สุด	20.15	21.72	19.09	27.01	37.44	12.00	12.09	12.50
4	น้อย	6.08	5.25	6.63	7.58	-	2.50	6.51	13.46
5	น้อยที่สุด	1.06	1.19	0.97	1.42	-	-	2.33	1.44
*	ไม่ระบุ	1.54	1.67	1.46	0.47	-	2.50	2.79	1.92
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.76	3.79	3.74	3.79	4.33	3.71	3.55	3.43

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มาก	36.79	41.19	37.85	50.94	56.63	53.13	-
2	ปานกลาง	33.96	31.61	21.12	25.79	25.30	37.50	75.00
3	มากที่สุด	13.21	21.24	31.47	13.84	10.84	6.25	-
4	น้อย	10.38	4.92	7.57	5.66	3.61	-	25.00
5	น้อยที่สุด	-	0.78	1.20	1.89	-	3.13	-
*	ไม่ระบุ	5.66	0.26	0.80	1.89	3.61	-	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.56	3.77	3.92	3.71	3.78	3.59	2.75

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ /จนท.รัฐ	นร./นิสิต/ นศ.	ประชาชน	มัธยม/ ต่ำกว่า	ปวส./อนุ ปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่า ป.ตรี
1	มาก	48.96	34.88	45.25	40.87	42.86	42.83	34.48
2	ปานกลาง	23.96	34.88	24.50	34.62	31.17	26.64	31.03
3	มากที่สุด	19.27	20.06	22.08	11.54	16.23	23.57	31.03
4	น้อย	4.69	6.98	5.96	9.13	7.14	5.12	3.45
5	น้อยที่สุด	1.04	1.16	1.10	0.96	0.65	1.23	-
*	ไม่ระบุ	2.08	2.03	1.10	2.88	1.95	0.61	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.82	3.67	3.82	3.54	3.68	3.83	3.93

ตาราง 8 ข้อ 2.3 แสดงว่า ความคาดหวังของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสถาบันการปกครอง โดยเป็นผู้นำในการรณรงค์ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในกลุ่มนักการเมือง ภูมิสมชิกและบุคคลที่เกี่ยวข้อง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.76$) และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.79$ และ 3.74)

ภูมิลำเนา โดยกรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.79, 4.33, 3.71, 3.55$ และ 3.43)

อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี 56-65 ปี และอายุมากกว่า 65 ปีมีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.56, 3.77, 3.92, 3.71, 3.78, 3.59$ และ 2.75)

สถานภาพ โดย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.82, 3.67$ และ 3.82)

ระดับการศึกษา โดยมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.54, 3.68, 3.83$ และ 3.93)

- สถาบันศาสนา

(3.1) เป็นผู้นำในการอนุรักษ์ สืบทอดพระพุทธศาสนา เช่น เป็นผู้นำในการประกอบศาสนพิธี

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	ภาพรวม	เพศ		ภูมิภาค				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มาก	44.65	47.49	42.72	40.28	62.07	45.00	35.35	41.35
2	มากที่สุด	31.05	29.83	31.88	41.23	34.98	38.00	20.93	20.67
3	ปานกลาง	20.15	17.90	21.68	15.64	2.96	15.00	37.67	28.37
4	น้อย	2.99	2.86	3.07	1.90	-	1.00	5.12	6.73
5	น้อยที่สุด	0.39	0.48	0.32	-	-	-	-	1.92
*	ไม่ระบุ	0.77	1.43	0.32	0.95	-	1.00	0.93	0.96
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	4.04	4.05	4.03	4.22	4.32	4.21	3.73	3.73

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มาก	40.57	38.86	53.78	54.72	33.73	28.13	50.00
2	มากที่สุด	23.58	34.20	27.89	30.82	32.53	46.88	-
3	ปานกลาง	29.25	23.83	15.14	10.06	25.30	21.88	50.00
4	น้อย	2.83	2.59	2.79	3.14	4.82	3.13	-
5	น้อยที่สุด	1.89	-	-	1.26	-	-	-
*	ไม่ระบุ	1.89	0.52	0.40	-	3.61	-	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.83	4.05	4.07	4.11	3.98	4.19	3.50

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ/จนท.รัฐ	นร./นิสิต/นศ.	ประชาชน	มัธยม/ต่ำกว่า	ปวส./อนุปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่าป.ตรี
1	มาก	44.79	39.53	50.11	48.56	46.10	42.62	41.38
2	มากที่สุด	36.46	30.52	29.36	24.04	32.47	34.84	31.03
3	ปานกลาง	14.06	26.16	15.89	21.15	17.53	20.08	24.14
4	น้อย	4.69	2.62	2.87	4.33	3.90	2.05	3.45
5	น้อยที่สุด	-	0.58	0.44	0.96	-	-	-
*	ไม่ระบุ	-	0.58	1.32	0.96	-	0.41	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	4.13	3.97	4.06	3.91	4.07	4.11	4.00

ตาราง 8 ข้อ 3.1 แสดงว่า ความคาดหวังของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสถาบันศาสนา โดยเป็นผู้นำในการอนุรักษ์สืบทอดพระพุทธศาสนา เช่น เป็นผู้นำในการประกอบศาสนพิธี อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.04$) และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.05$ และ 4.03)

ภูมิลำเนา โดยกรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.22, 4.32, 4.21, 3.73$ และ 3.73)

อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี 56-65 ปี และอายุมากกว่า 65 ปีมีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.83, 4.05, 4.07, 4.11, 3.98, 4.19$ และ 3.50)

สถานภาพ โดย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.13, 3.97$ และ 4.06)

ระดับการศึกษา โดยมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.91, 4.07, 4.11$ และ 4.00)

● สถาบันศาสนา

(3.2) จัดโครงการ/กิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการอบรมสั่งสอนเทศนาธรรม สอนวิปัสสนากรรมฐาน หรือนั่งสมาธิ ฯลฯ แก่พุทธศาสนิกชน

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	ภาพรวม	เพศ		ภูมิลำเนา				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มาก	47.16	49.16	45.79	50.71	65.52	46.00	38.60	35.58
2	มากที่สุด	27.29	26.97	27.51	30.33	33.50	36.00	20.47	16.83
3	ปานกลาง	20.93	19.09	22.17	15.64	0.99	14.50	37.21	35.10
4	น้อย	2.80	2.63	2.91	2.37	-	2.00	2.79	6.73
5	น้อยที่สุด	0.29	0.72	-	-	-	0.50	-	0.96
*	ไม่ระบุ	1.54	1.43	1.62	0.95	-	1.00	0.93	4.81
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	4.00	4.00	4.00	4.10	4.33	4.16	3.77	3.64

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มาก	42.45	43.01	51.00	53.46	46.99	53.13	50.00
2	มากที่สุด	14.15	30.05	32.27	19.50	31.33	25.00	25.00
3	ปานกลาง	35.85	24.61	14.74	16.98	12.05	18.75	-
4	น้อย	6.60	2.07	1.99	3.14	3.61	3.13	-
5	น้อยที่สุด	0.94	-	-	1.26	-	-	-
*	ไม่ระบุ	-	0.26	-	5.66	6.02	-	25.00
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.62	4.01	4.14	3.92	4.13	4.00	4.33

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ/จนท.รัฐ	นร./นิสิต/นศ.	ประชาชน	มัธยม/ต่ำกว่า	ปวส./อนุปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่าป.ตรี
1	มาก	50.52	38.66	52.10	44.71	55.19	47.13	37.93
2	มากที่สุด	26.04	26.45	28.48	24.04	26.62	29.51	37.93
3	ปานกลาง	15.10	30.52	15.67	26.92	16.88	19.26	17.24
4	น้อย	3.13	3.78	2.21	4.33	0.65	1.84	6.90
5	น้อยที่สุด	-	0.29	0.44	-	-	-	-
*	ไม่ระบุ	5.21	0.29	1.10	-	0.65	2.25	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	4.05	3.87	4.07	3.88	4.08	4.07	4.07

ตาราง 8 ข้อ 3.2 แสดงว่า ความคาดหวังของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสถาบันศาสนา โดยจัดโครงการ/กิจกรรมเผยแพร่พระพุทธศาสนาโดยการอบรมสั่งสอนเทศนาธรรม สอนวิปัสสนากรรมฐาน หรือนั่งสมาธิ ฯลฯ แก่พุทธศาสนิกชน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =4.00)และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =4.00 และ 4.00)

ภูมิลำเนา โดยกรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =4.10, 4.33, 4.16, 3.77 และ 3.64)

อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี 56-65 ปี และอายุมากกว่า 65 ปีมีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.62, 4.01, 4.14, 3.92, 4.13, 4.00 และ 4.33)

สถานภาพ โดยข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชน
ทั่วไป มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.05 , 3.87 และ 4.07)

ระดับการศึกษา โดยมีธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่า
ปริญญาตรี มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.88, 4.08, 4.07 และ 4.07)

- สถาบันศาสนา

(3.3) เผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ไปยังคณะสงฆ์ และสถาบันการศึกษาสงฆ์ เพื่อให้พระสงฆ์เป็นแบบอย่างของการมีคุณธรรม
จริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	ภาพรวม	เพศ		ภูมิภาค				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มาก	45.03	51.31	40.78	42.18	62.07	45.00	35.35	41.35
2	มากที่สุด	30.28	25.06	33.82	37.91	35.96	39.50	20.47	18.27
3	ปานกลาง	21.70	20.53	22.49	18.01	1.97	13.00	40.00	34.13
4	น้อย	2.41	2.39	2.43	0.95	-	2.00	3.26	5.77
*	ไม่ระบุ	0.58	0.72	0.49	0.95	-	0.50	0.93	0.48
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	4.04	4.00	4.07	4.18	4.34	4.23	3.74	3.72

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มาก	48.11	40.16	50.20	49.69	40.96	46.88	-
2	มากที่สุด	16.98	31.09	31.08	32.70	36.14	28.13	50.00
3	ปานกลาง	27.36	27.72	17.53	15.09	12.05	21.88	25.00
4	น้อย	6.60	1.04	1.20	2.52	4.82	3.13	25.00
*	ไม่ระบุ	0.94	-	-	-	6.02	-	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.76	4.01	4.11	4.13	4.15	4.00	3.75

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ /จนท.รัฐ	นร./นิสิต/ นศ.	ประชาชน	มัธยม/ ต่ำกว่า	ปวส./อนุ ปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่า ป.ตรี
1	มาก	48.96	38.95	48.57	45.67	48.05	44.26	34.48
2	มากที่สุด	28.65	28.20	33.33	27.88	24.03	34.02	41.38
3	ปานกลาง	17.71	29.65	15.89	20.19	25.97	20.08	24.14
4	น้อย	3.13	2.91	1.77	4.81	1.95	1.43	-
*	ไม่ระบุ	1.56	0.29	0.44	1.44	-	0.20	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	4.05	3.93	4.14	3.98	3.94	4.11	4.17

ตาราง 8 ข้อ 3.3 แสดงว่า ความคาดหวังของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสถาบันศาสนา โดยเผยแพร่หลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไปยังคณะสงฆ์ และสถาบันการศึกษาสงฆ์ เพื่อให้พระสงฆ์เป็นแบบอย่างของการมีคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.04) และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.00 และ 4.07)

ภูมิลำเนา โดยกรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.18, 4.34, 4.23, 3.74 และ 3.72)

อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี 56-65 ปี และอายุมากกว่า 65 ปีมีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.76, 4.01, 4.11, 4.13, 4.15, 4.00 และ 3.75)

สถานภาพ โดย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.05 , 3.93 และ 4.14)

ระดับการศึกษา โดยมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.98, 3.94, 4.11 และ 4.17)

- สถาบันการศึกษา

(4.1) เป็นพระวิทยากร หรือพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	ภาพรวม	เพศ		ภูมิภาค				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มาก	49.18	50.36	48.38	57.82	55.17	58.00	40.00	35.58
2	มากที่สุด	26.81	27.92	26.05	26.07	40.89	27.00	21.86	18.75
3	ปานกลาง	19.38	16.71	21.20	13.74	3.94	13.00	31.63	33.65
4	น้อย	3.38	4.06	2.91	1.90	-	1.50	5.12	8.17
5	น้อยที่สุด	0.68	0.24	0.97	0.47	-	-	-	2.88
*	ไม่ระบุ	0.58	0.72	0.49	-	-	0.50	1.40	0.96
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.99	4.02	3.96	4.07	4.37	4.11	3.80	3.60

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า 18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มาก	37.74	48.19	50.20	50.31	55.42	59.38	50.00
2	มากที่สุด	27.36	27.46	28.29	27.67	24.10	18.75	25.00
3	ปานกลาง	24.53	21.50	18.73	16.98	12.05	12.50	25.00
4	น้อย	4.72	2.59	2.39	3.77	6.02	6.25	-
5	น้อยที่สุด	4.72	0.26	0.40	-	-	-	-
*	ไม่ระบุ	0.94	-	-	1.26	2.41	3.13	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.79	4.00	4.04	4.03	4.00	3.94	4.00

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ /จนท.รัฐ	นร./นิสิต/ นศ.	ประชาชน	มัธยม/ ต่ำกว่า	ปวส./อนุ ปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่า ป.ตรี
1	มาก	54.17	42.73	50.77	46.15	51.95	50.41	24.14
2	มากที่สุด	26.56	26.74	28.04	25.48	21.43	28.28	51.72
3	ปานกลาง	13.02	25.00	17.44	20.67	22.73	17.62	17.24
4	น้อย	5.73	3.49	2.65	4.81	3.25	3.07	3.45
5	น้อยที่สุด	-	1.74	0.22	2.40	-	0.41	-
*	ไม่ระบุ	0.52	0.29	0.88	0.48	0.65	0.20	3.45
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	4.02	3.90	4.05	3.88	3.92	4.03	4.29

ตาราง 8 ข้อ 4.1 แสดงว่า ความคาดหวังของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสถาบันการศึกษา โดยเป็น พระวิทยากร หรือพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.99$) และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.02$ และ 3.96)

ภูมิจำเนา โดยกรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.07, 4.37, 4.11, 3.80$ และ 3.60)

อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี 56-65 ปี และอายุมากกว่า 65 ปีมีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.79, 4.00, 4.04, 4.03, 4.00, 3.94$ และ 4.00)

สถานภาพ โดย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.02, 3.90$ และ 4.05)

ระดับการศึกษา โดยมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.88, 3.92, 4.03$ และ 4.29)

● สถาบันการศึกษา

(4.2) เป็นพระสอนศีลธรรมในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	ภาพรวม	เพศ		ภูมิภาค				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มาก	44.17	43.20	44.82	44.08	54.19	53.00	35.35	35.10
2	ปานกลาง	26.42	23.39	28.48	24.64	7.88	18.50	42.79	37.02
3	มากที่สุด	23.92	27.92	21.20	27.01	36.45	28.00	14.88	13.94
4	น้อย	4.05	3.34	4.53	3.79	-	0.50	4.65	11.06
5	น้อยที่สุด	1.06	1.43	0.81	-	1.48	-	0.93	2.88
*	ไม่ระบุ	0.39	0.72	0.16	0.47	-	-	1.40	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.86	3.94	3.81	3.95	4.24	4.09	3.59	3.46

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มาก	33.96	39.38	52.19	47.17	44.58	46.88	75.00
2	ปานกลาง	37.74	32.38	15.54	23.90	22.89	25.00	-
3	มากที่สุด	18.87	23.83	25.90	23.90	27.71	25.00	25.00
4	น้อย	5.66	3.63	4.38	4.40	2.41	3.13	-
5	น้อยที่สุด	3.77	0.52	1.99	-	-	-	-
*	ไม่ระบุ	-	0.26	-	0.63	2.41	-	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.58	3.83	3.96	3.91	4.00	3.94	4.25

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ/จนท.รัฐ	นร./นิสิต/นศ.	ประชาชน	มัธยม/ต่ำกว่า	ปวส./อนุปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่าป.ตรี
1	มาก	44.79	40.41	47.02	40.87	44.81	45.70	55.17
2	ปานกลาง	24.48	34.88	19.65	32.21	31.17	24.59	13.79
3	มากที่สุด	27.08	18.02	27.81	21.15	19.48	24.80	24.14
4	น้อย	3.65	4.65	3.97	3.37	4.55	3.89	6.90
5	น้อยที่สุด	-	1.74	0.88	2.40	-	0.61	-
*	ไม่ระบุ	-	0.29	0.66	-	-	0.41	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.95	3.69	3.98	3.75	3.79	3.91	3.97

ตาราง 8 ข้อ 4.2 แสดงว่า ความคาดหวังของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสถาบันการศึกษา โดยเป็นพระสงฆ์ศีลธรรมในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.86$) และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.94$ และ 3.81)

ภูมิลำเนา โดยกรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.95, 4.24, 4.09, 3.59$) ในขณะที่ภาคใต้มีความคาดหวังอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.46$)

อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี 56-65 ปี และอายุมากกว่า 65 ปีมีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.58, 3.83, 3.96, 3.91, 4.00, 3.94$ และ 4.25)

สถานภาพ โดย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.95, 3.69$ และ 3.98)

ระดับการศึกษา โดยมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.75, 3.79, 3.91$ และ 3.97)

- สถาบันการศึกษา

(4.3) จัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	ภาพรวม	เพศ		ภูมิภาค				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มาก	49.28	52.03	47.41	39.34	72.41	62.50	33.95	39.90
2	ปานกลาง	27.10	24.11	29.13	29.38	5.91	20.50	44.65	33.65
3	มากที่สุด	17.84	18.38	17.48	25.59	19.21	16.50	14.42	13.46
4	น้อย	3.95	3.82	4.05	3.32	-	0.50	5.12	10.58
5	น้อยที่สุด	1.16	1.19	1.13	1.42	1.48	-	0.47	2.40
*	ไม่ระบุ	0.68	0.48	0.81	0.95	0.99	-	1.40	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.79	3.83	3.77	3.85	4.09	3.95	3.58	3.51

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มาก	50.00	40.16	51.00	57.86	55.42	71.88	100.00
2	ปานกลาง	27.36	34.72	23.11	20.13	22.89	12.50	-
3	มากที่สุด	12.26	21.76	18.33	18.24	13.25	6.25	-
4	น้อย	5.66	2.33	5.18	3.14	4.82	9.38	-
5	น้อยที่สุด	4.72	0.78	1.59	-	-	-	-
*	ไม่ระบุ	-	0.26	0.80	0.63	3.61	-	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.59	3.80	3.80	3.92	3.80	3.75	4.00

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ/จนท.รัฐ	นร./นิสิต/นศ.	ประชาชน	มัธยม/ต่ำกว่า	ปวส./อนุปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่าป.ตรี
1	มาก	51.56	41.28	55.63	51.44	49.35	47.54	58.62
2	ปานกลาง	23.96	34.30	21.63	27.40	32.47	25.61	20.69
3	มากที่สุด	19.79	18.31	16.56	14.42	16.88	20.70	13.79
4	น้อย	4.17	4.07	3.97	3.85	1.30	4.71	3.45
5	น้อยที่สุด	-	1.74	1.10	2.88	-	0.41	3.45
*	ไม่ระบุ	0.52	0.29	1.10	-	-	1.02	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.87	3.71	3.83	3.71	3.82	3.84	3.76

ตาราง 8 ข้อ 4.3 แสดงว่า ความคาดหวังของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสถาบันการศึกษา โดยจัดการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.79$)และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.83$ และ 3.77) ภูมิภาค โดยกรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.85, 4.09, 3.95, 3.58$ และ 3.51) อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี 56-65 ปี และอายุมากกว่า 65 ปีมีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.59, 3.80, 3.80, 3.92, 3.80, 3.75$ และ 4.00) สถานภาพ โดย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.87, 3.71$ และ 3.83) ระดับการศึกษา โดยมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.71, 3.82, 3.84$ และ 3.76)

- สถาบันการศึกษา

(4.4) จัดการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	ภาพรวม	เพศ		ภูมิภาค				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มาก	46.58	47.73	45.79	45.97	66.50	50.50	38.14	32.69
2	ปานกลาง	26.52	21.96	29.61	24.17	6.90	22.00	38.60	39.90
3	มากที่สุด	20.54	23.63	18.45	24.17	25.12	25.50	14.42	13.94
4	น้อย	4.63	4.06	5.02	4.27	-	0.50	7.44	10.58
5	น้อยที่สุด	1.06	1.43	0.81	0.47	1.48	0.50	-	2.88
*	ไม่ระบุ	0.68	1.19	0.32	0.95	-	1.00	1.40	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.81	3.89	3.76	3.90	4.14	4.01	3.60	3.44

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มาก	46.23	40.41	54.18	49.69	43.37	50.00	50.00
2	ปานกลาง	32.08	35.23	18.73	17.61	25.30	15.63	25.00
3	มากที่สุด	12.26	20.21	20.32	23.90	25.30	25.00	25.00
4	น้อย	5.66	3.63	4.38	6.92	3.61	6.25	-
5	น้อยที่สุด	3.77	0.26	1.99	0.63	-	-	-
*	ไม่ระบุ	-	0.26	0.40	1.26	2.41	3.13	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.58	3.77	3.87	3.90	3.93	3.97	4.00

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ /จนท.รัฐ	นร./นิสิต/ นศ.	ประชาชน	มัธยม/ ต่ำกว่า	ปวส./อนุ ปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่า ป.ตรี
1	มาก	49.48	41.28	50.33	40.87	49.35	45.70	48.28
2	ปานกลาง	21.88	36.05	19.43	29.81	30.52	23.98	34.48
3	มากที่สุด	21.35	15.70	24.50	22.60	13.64	24.80	13.79
4	น้อย	6.77	4.65	3.75	4.33	5.84	4.30	3.45
5	น้อยที่สุด	0.52	2.03	0.66	1.92	0.65	0.61	-
*	ไม่ระบุ	-	0.29	1.32	0.48	-	0.61	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.84	3.64	3.96	3.78	3.69	3.90	3.72

ตาราง 8 ข้อ 4.4 แสดงว่า ความคาดหวังของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสถาบันการศึกษา โดยจัดการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.81$) และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.89$ และ 3.76)

ภูมิภาค โดยกรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.90, 4.14, 4.01, 3.60$) ในขณะที่ภาคใต้ มีความคาดหวังอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.44$)

อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี 56-65 ปี และอายุมากกว่า 65 ปีมีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.58, 3.77, 3.87, 3.90, 3.93, 3.97$ และ 4.00)

สถานภาพ โดย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.84, 3.64$ และ 3.96)

ระดับการศึกษา โดยมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.78, 3.69, 3.90$ และ 3.72)

- สถาบันการศึกษา

(4.5) เป็นผู้นำเครือข่ายในการเชื่อมโยงกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมระหว่างวัดกับ

โรงเรียน

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	ภาพรวม	เพศ		ภูมิสำเนา				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มาก	51.40	53.46	50.00	43.60	73.40	58.50	36.74	46.15
2	ปานกลาง	24.40	21.48	26.38	23.70	2.96	23.50	41.40	29.33
3	มากที่สุด	19.96	21.48	18.93	25.59	23.65	17.50	16.28	16.83
4	น้อย	3.09	2.86	3.24	4.27	-	0.50	3.72	6.73
5	น้อยที่สุด	0.19	-	0.32	-	-	-	-	0.96
*	ไม่ระบุ	0.96	0.72	1.13	2.84	-	-	1.86	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.89	3.94	3.85	3.93	4.21	3.93	3.67	3.71

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มาก	50.00	39.12	62.55	57.86	55.42	68.75	75.00
2	ปานกลาง	25.47	33.42	14.74	18.87	24.10	15.63	-
3	มากที่สุด	17.92	23.83	19.92	18.24	13.25	12.50	25.00
4	น้อย	4.72	2.59	1.99	4.40	3.61	3.13	-
5	น้อยที่สุด	1.89	-	-	-	-	-	-
*	ไม่ระบุ	-	1.04	0.80	0.63	3.61	-	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.77	3.85	4.01	3.91	3.81	3.91	4.25

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ /จนท.รัฐ	นร./นิสิต/ นศ.	ประชาชน	มัธยม/ต่ำกว่า	ปวส./อนุปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่า ป.ตรี
1	มาก	53.65	40.70	58.72	48.56	58.44	49.80	51.72
2	ปานกลาง	16.15	34.30	19.87	24.52	27.27	23.57	17.24
3	มากที่สุด	24.48	19.77	18.54	22.60	12.99	21.93	24.14
4	น้อย	4.69	3.20	2.21	3.37	1.30	3.28	6.90
5	น้อยที่สุด	-	0.58	-	0.96	-	-	-
*	ไม่ระบุ	1.04	1.45	0.66	-	-	1.43	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.99	3.77	3.94	3.88	3.83	3.92	3.93

ตาราง 8 ข้อ 4.5 แสดงว่า ความคาดหวังของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสถาบันการศึกษา โดยเป็นผู้นำเครือข่ายในการเชื่อมโยงกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมระหว่างวัดกับโรงเรียน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.89$)และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.94$ และ 3.85)

ภูมิลำเนา โดยกรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.93, 4.21, 3.93, 3.67$ และ 3.71)

อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี 56-65 ปี และอายุมากกว่า 65 ปีมีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.77, 3.85, 4.01, 3.91, 3.81, 3.91$ และ 4.25)

สถานภาพ โดย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.99, 3.77$ และ 3.94)

ระดับการศึกษา โดยมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.88, 3.83, 3.92$ และ 3.93)

● สถาบันเศรษฐกิจ

(5.1) เผยแพร่หลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปยังกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจ (บริษัท ห้างร้าน ในรูปแบบของสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ วารสาร แผ่นพับ วิดีทัศน์)

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	ภาพรวม	เพศ		ภูมิลำเนา				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มาก	38.38	37.47	39.00	41.23	41.38	36.50	33.95	38.94
2	ปานกลาง	30.28	27.45	32.20	30.81	2.96	40.00	43.26	33.65
3	มากที่สุด	24.20	27.68	21.84	19.91	55.67	18.50	12.56	15.38
4	น้อย	5.50	5.73	5.34	6.64	-	4.00	6.98	9.62
5	น้อยที่สุด	1.16	1.19	1.13	1.42	-	0.50	2.33	1.44
*	ไม่ระบุ	0.48	0.48	0.49	-	-	0.50	0.93	0.96
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.79	3.85	3.75	3.72	4.53	3.69	3.48	3.58

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มาก	48.11	42.75	32.27	38.36	28.92	40.63	25.00
2	ปานกลาง	21.70	29.79	23.90	32.70	46.99	37.50	75.00
3	มากที่สุด	17.92	20.98	37.85	22.64	13.25	18.75	-
4	น้อย	10.38	4.92	4.78	4.40	7.23	3.13	-
5	น้อยที่สุด	0.94	1.55	1.20	0.63	1.20	-	-
*	ไม่ระบุ	0.94	-	-	1.26	2.41	-	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.79	3.64	3.92	3.63	3.66	3.85	4.28

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ/จนท.รัฐ	นร./นิสิต/นศ.	ประชาชน	มัธยม/ต่ำกว่า	ปวส./อนุปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่าป.ตรี
1	มาก	35.42	41.86	37.75	45.67	40.91	36.89	10.34
2	ปานกลาง	33.85	32.27	27.37	31.25	36.36	28.89	20.69
3	มากที่สุด	25.00	16.57	29.58	13.94	16.23	27.66	62.07
4	น้อย	5.21	6.98	3.53	7.21	5.19	5.12	6.90
5	น้อยที่สุด	0.52	2.03	0.88	1.92	1.30	1.02	-
*	ไม่ระบุ	-	0.29	0.88	-	-	0.41	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.79	3.64	3.92	3.63	3.66	3.85	4.28

ตาราง 8 ข้อ 5.1 แสดงว่า ความคาดหวังของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสถาบันเศรษฐกิจ โดยเผยแพร่หลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปยังกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจ (บริษัท ห้างร้าน ในรูปแบบของสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ วารสาร แผ่นพับ วิดีทัศน์) อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.79$) และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.85$ และ 3.75)

ภูมิลำเนา โดยกรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคใต้ มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.72$, 4.53, 3.69, และ 3.58) ในขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความคาดหวังอยู่ในระดับปานกลาง($\bar{X}=3.48$)

อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี 56-65 ปี และอายุมากกว่า 65 ปีมีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.79$, 3.64, 3.92, 3.63, 3.66, 3.85 และ 4.28)

สถานภาพ โดย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชน
ทั่วไป มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.79 , 3.64 และ 3.92)

ระดับการศึกษา โดยมีธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่า
ปริญญาตรี มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.63, 3.66, 3.85 และ 4.28)

- สถาบันเศรษฐกิจ

(5.2) ช่วยเหลือชุมชนในการสร้างงานสร้างรายได้ เช่น ใช้สถานที่วัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านอาชีพหรือเป็นคลังสมองส่งเสริมภูมิปัญญาแก่ชาวบ้าน

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	ภาพรวม	เพศ		ภูมิภาค				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มาก	44.07	46.54	42.39	42.65	56.65	49.50	38.14	34.13
2	ปานกลาง	25.84	24.82	26.54	28.44	4.93	22.50	40.93	31.25
3	มากที่สุด	24.20	25.30	23.46	23.22	38.42	25.50	13.95	20.67
4	น้อย	4.34	2.15	5.83	4.74	-	1.00	4.65	11.06
5	น้อยที่สุด	1.06	0.48	1.46	-	-	1.00	1.40	2.88
*	ไม่ระบุ	0.48	0.72	0.32	0.95	-	0.50	0.93	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.86	3.95	3.81	3.85	4.33	3.98	3.59	3.59

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มาก	34.91	45.08	47.81	44.03	40.96	53.13	25.00
2	ปานกลาง	29.25	29.53	23.90	18.87	24.10	18.75	50.00
3	มากที่สุด	26.42	20.98	23.90	28.93	25.30	28.13	25.00
4	น้อย	4.72	3.37	3.59	7.55	6.02	-	-
5	น้อยที่สุด	3.77	0.78	0.80	-	1.20	-	-
*	ไม่ระบุ	0.94	0.26	-	0.63	2.41	-	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.76	3.82	3.90	3.95	3.85	4.09	3.75

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ /จนท.รัฐ	นร./นิสิต/ นศ.	ประชาชน	มัธยม/ ต่ำกว่า	ปวส./อนุ ปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่า ป.ตรี
1	มาก	47.92	40.99	45.70	40.38	50.00	45.49	20.69
2	ปานกลาง	20.83	33.14	21.63	25.48	26.62	26.02	17.24
3	มากที่สุด	25.52	19.48	27.15	26.44	17.53	23.36	55.17
4	น้อย	5.73	3.49	4.19	4.33	5.19	4.51	3.45
5	น้อยที่สุด	-	2.33	0.66	3.37	0.65	0.41	-
*	ไม่ระบุ	-	0.58	0.66	-	-	0.20	3.45
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.93	3.72	3.95	3.82	3.79	3.87	4.32

ตาราง 8 ข้อ 5.2 แสดงว่า ความคาดหวังของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสถาบันเศรษฐกิจ โดยช่วยเหลือชุมชนในการสร้างงานสร้างรายได้ เช่น ใช้สถานที่วัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านอาชีพหรือเป็นคลังสมองส่งเสริมภูมิปัญญาแก่ชาวบ้าน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.86$) และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.95$ และ 3.81)

ภูมิลำเนา โดยกรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.85, 4.33, 3.98, 3.59$ และ 3.59)

อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี 56-65 ปี และอายุมากกว่า 65 ปีมีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.76, 3.82, 3.90, 3.95, 3.85, 4.09$ และ 3.75)

สถานภาพ โดย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.93, 3.72$ และ 3.95)

ระดับการศึกษา โดยมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.82, 3.79, 3.87$ และ 4.32)

- สถาบันสื่อมวลชน

(6.1) จัดโครงการ/กิจกรรมอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่สื่อมวลชน เพื่อนำไปใช้และเป็นการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องในการเผยแพร่ความรู้ข่าวสารต่าง ๆ แก่ประชาชน

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	ภาพรวม	เพศ		ภูมิภาค				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มาก	43.01	43.91	42.39	37.91	58.13	45.50	35.81	38.46
2	ปานกลาง	29.60	25.30	32.52	28.91	2.96	32.50	39.53	43.27
3	มากที่สุด	23.24	26.73	20.87	27.01	38.92	22.00	18.60	10.10
4	น้อย	3.18	2.86	3.40	4.74	-	-	5.12	5.77
5	น้อยที่สุด	0.68	0.48	0.81	0.95	-	-	-	2.40
*	ไม่ระบุ	0.29	0.72	-	0.47	-	-	0.93	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.85	3.94	3.79	3.86	4.36	3.90	3.69	3.48

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มาก	43.40	39.64	49.00	42.77	48.19	28.13	-
2	ปานกลาง	39.62	31.61	19.12	30.82	26.51	43.75	75.00
3	มากที่สุด	13.21	25.91	27.09	22.64	15.66	25.00	25.00
4	น้อย	1.89	2.33	3.59	3.77	7.23	3.13	-
5	น้อยที่สุด	1.89	0.26	1.20	-	-	-	-
*	ไม่ระบุ	-	0.26	-	-	2.41	-	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.64	3.89	3.97	3.84	3.74	3.75	3.50

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ /จนท.รัฐ	นร./นิสิต/ นศ.	ประชาชน	มัธยม/ ต่ำกว่า	ปวส./อนุ ปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่า ป.ตรี
1	มาก	50.52	36.63	45.92	42.31	44.16	42.83	34.48
2	ปานกลาง	21.35	39.24	25.39	39.42	29.22	27.25	20.69
3	มากที่สุด	21.35	20.64	25.17	13.94	25.32	24.80	37.93
4	น้อย	6.77	2.03	2.43	2.40	1.30	4.30	6.90
5	น้อยที่สุด	-	1.16	0.66	1.92	-	0.61	-
*	ไม่ระบุ	-	0.29	0.44	-	-	0.20	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.86	3.74	3.93	3.64	3.94	3.87	4.03

ตาราง 8 ข้อ 6.1 แสดงว่า ความคาดหวังของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสถาบันสื่อมวลชน โดยจัดโครงการ/กิจกรรมอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่สื่อมวลชน เพื่อนำไปใช้และเป็นการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องในการเผยแพร่ความรู้ข่าวสารต่าง ๆ แก่ประชาชน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.85$) และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.94$ และ 3.79)

ภูมิลำเนา โดยกรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.86, 4.36, 3.90, 3.69$) ในขณะที่ภาคใต้ มีความคาดหวังอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.48$)

อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี 56-65 ปี และอายุมากกว่า 65 ปีมีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.64, 3.89, 3.97, 3.84, 3.74, 3.75$ และ 3.50)

สถานภาพ โดย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.86, 3.74$ และ 3.93)

ระดับการศึกษา โดยมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.64, 3.94, 3.87$ และ 4.03)

- สถาบันสื่อมวลชน

(6.2) ประสานความร่วมมือกับสื่อมวลชนเผยแพร่หลักธรรมคำสอนทางศาสนาผ่านสื่อในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สื่อวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	ภาพรวม ม	เพศ		ภูมิภาค				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มาก	45.90	48.21	44.34	43.60	55.67	58.00	36.74	36.54
2	ปานกลาง	26.52	22.67	29.13	22.75	3.94	19.50	41.86	43.27
3	มากที่สุด	23.72	26.01	22.17	27.49	40.39	20.50	17.67	12.98
4	น้อย	2.89	2.15	3.40	4.74	-	2.00	2.79	4.81
5	น้อยที่สุด	0.68	0.48	0.81	0.95	-	-	-	2.40
*	ไม่ระบุ	0.29	0.48	0.16	0.47	-	-	0.93	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.89	3.98	3.84	3.92	4.36	3.97	3.70	3.53

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มาก	39.62	41.97	51.79	49.06	48.19	53.13	50.00
2	ปานกลาง	29.25	30.05	18.33	27.67	24.10	28.13	50.00
3	มากที่สุด	25.47	24.87	26.69	20.75	18.07	15.63	-
4	น้อย	3.77	2.59	1.99	2.52	7.23	3.13	-
5	น้อยที่สุด	1.89	0.26	1.20	-	-	-	-
*	ไม่ระบุ	-	0.26	-	-	2.41	-	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.83	3.89	4.01	3.88	3.79	3.81	3.50

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ/ /จนท.รัฐ	นร./นิสิต/ นศ.	ประชาชน	มัธยม/ ต่ำกว่า	ปวส./อนุ ปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่า ป.ตรี
1	มาก	47.92	40.12	49.89	47.60	53.90	43.85	24.14
2	ปานกลาง	25.52	32.27	21.63	27.88	27.92	25.61	24.14
3	มากที่สุด	22.40	22.38	25.61	19.71	15.58	26.64	44.83
4	น้อย	4.17	3.78	1.77	2.88	1.95	3.28	6.90
5	น้อยที่สุด	-	1.16	0.66	1.92	-	0.61	-
*	ไม่ระบุ	-	0.29	0.44	-	0.65	-	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.89	3.79	3.98	3.80	3.84	3.93	4.07

ตาราง 8 ข้อ 6.2 แสดงว่า ความคาดหวังของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสถาบันสื่อมวลชน โดยประสานความร่วมมือกับสื่อมวลชนเผยแพร่หลักธรรมคำสอนทางศาสนาผ่านสื่อในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สื่อวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.89$) และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.98$ และ 3.84)

ภูมิลำเนา โดยกรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.92, 4.36, 3.97, 3.70$ และ 3.53)

อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี 56-65 ปี และอายุมากกว่า 65 ปีมีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.83, 3.89, 4.01, 3.88, 3.79, 3.81$ และ 3.50)

สถานภาพ โดย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.89, 3.79$ และ 3.98)

ระดับการศึกษา โดยมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.80, 3.84, 3.93$ และ 4.07)

● สถาบันสื่อมวลชน

(6.3) เสริมสร้างความร่วมมือกับสื่อมวลชนในการเผยแพร่กิจกรรมส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมไปสู่ประชาชน

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	ภาพรวม	เพศ		ภูมิลำเนา				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มาก	48.60	49.64	47.90	42.18	62.56	49.00	47.44	42.31
2	ปานกลาง	24.01	21.72	25.57	20.38	3.45	27.00	27.44	41.35
3	มากที่สุด	22.85	24.58	21.68	31.75	33.99	22.50	17.67	8.65
4	น้อย	3.76	3.10	4.21	4.74	-	1.50	6.05	6.25
5	น้อยที่สุด	0.58	0.48	0.65	0.95	-	-	0.47	1.44
*	ไม่ระบุ	0.19	0.48	-	-	-	-	0.93	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.90	3.95	3.86	3.99	4.31	3.93	3.77	3.50

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มาก	52.83	47.41	52.59	44.65	46.99	56.25	25.00
2	ปานกลาง	31.13	22.80	15.94	27.04	27.71	34.38	75.00
3	มากที่สุด	13.21	25.91	27.49	22.64	16.87	3.13	-
4	น้อย	2.83	3.37	3.19	5.66	6.02	3.13	-
5	น้อยที่สุด	-	0.52	0.80	-	-	3.13	-
*	ไม่ระบุ	-	-	-	-	2.41	-	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.76	3.95	4.03	3.84	3.77	3.53	3.25

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ /จนท.รัฐ	นร./นิสิต/ นศ.	ประชาชน	มัธยม/ต่ำกว่า	ปวส./อนุปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่า ป.ตรี
1	มาก	52.60	45.06	50.11	52.88	46.75	48.98	20.69
2	ปานกลาง	18.75	27.33	23.18	30.29	28.57	19.26	27.59
3	มากที่สุด	20.83	23.26	23.40	12.02	20.78	26.43	44.83
4	น้อย	7.29	3.49	2.43	3.85	3.25	4.71	6.90
5	น้อยที่สุด	0.52	0.87	0.44	0.96	0.65	0.61	-
*	ไม่ระบุ	-	-	0.44	-	-	-	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.86	3.86	3.94	3.71	3.84	3.96	4.03

ตาราง 8 ข้อ 6.3 แสดงว่า ความคาดหวังของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสถาบันสื่อมวลชน โดยเสริมสร้างความร่วมมือกับสื่อมวลชนในการเผยแพร่กิจกรรมส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมไปสู่ประชาชน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.90) และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.95 และ 3.86)

ภูมิลำเนา โดยกรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.99, 4.31, 3.93, 3.77 และ 3.50)

อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี 56-65 ปี มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.76, 3.95, 4.03, 3.84, 3.77, 3.53) ในขณะที่อายุมากกว่า 65 ปีมีความคาดหวังอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ =3.25)

สถานภาพ โดย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.86 , 3.86 และ 3.94)

ระดับการศึกษา โดยมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.71, 3.84, 3.96 และ 4.03)

- สถาบันนันทนาการ

(7.1) จัดโครงการ/กิจกรรมนันทนาการ โดยใช้สถานที่ภายในวัดทำกิจกรรม

นันทนาการสำหรับเยาวชน วัยรุ่น เช่น การจัดทัวร์ชมโบราณสถานภายในวัด การจัดกิจกรรม
ได้วาทิ กิจกรรมศิลปหัตถกรรม กิจกรรมลานกีฬา ฯลฯ

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	ภาพรวม	เพศ		ภูมิสำเนา				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มาก	35.58	36.04	35.28	43.13	16.75	31.00	45.58	40.38
2	มากที่สุด	32.50	37.23	29.29	18.48	79.31	38.50	14.42	13.94
3	ปานกลาง	26.23	22.20	28.96	27.01	2.96	30.00	33.02	37.50
4	น้อย	4.63	3.10	5.66	9.48	0.99	-	4.65	7.69
5	น้อยที่สุด	0.58	0.72	0.49	1.90	-	-	0.47	0.48
*	ไม่ระบุ	0.48	0.72	0.32	-	-	0.50	1.86	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.95	4.07	3.88	3.67	4.74	4.09	3.70	3.60

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มาก	52.83	43.78	29.48	25.79	18.07	25.00	25.00
2	มากที่สุด	22.64	23.58	40.24	42.77	39.76	40.63	50.00
3	ปานกลาง	21.70	26.94	26.29	23.90	30.12	31.25	25.00
4	น้อย	1.89	4.15	3.59	6.92	9.64	3.13	-
5	น้อยที่สุด	0.94	1.04	0.40	-	-	-	-
*	ไม่ระบุ	-	0.52	-	0.63	2.41	-	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.94	3.85	4.06	4.05	3.90	4.03	4.25

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ/จนท.รัฐ	นร./นิสิต/นศ.	ประชาชน	มัธยม/ต่ำกว่า	ปวส./อนุปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่าป.ตรี
1	มาก	24.48	48.55	30.91	42.79	27.92	38.11	34.48
2	มากที่สุด	43.23	19.48	38.19	25.48	35.71	31.35	34.48
3	ปานกลาง	26.04	26.74	25.39	27.40	31.17	25.41	17.24
4	น้อย	5.73	3.49	4.86	3.85	5.19	4.10	13.79
5	น้อยที่สุด	0.52	1.45	-	0.48	-	0.82	-
*	ไม่ระบุ	-	0.29	0.66	-	-	0.20	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	4.04	3.81	4.03	3.89	3.94	3.95	3.90

ตาราง 8 ข้อ 7.1 แสดงว่า ความคาดหวังของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสถาบันนันทนาการ โดยจัดโครงการ/กิจกรรมนันทนาการ โดยใช้สถานที่ภายในวัดทำกิจกรรมนันทนาการสำหรับเยาวชน วัยรุ่น เช่น การจัดทัวร์ชมโบราณสถานภายในวัด การจัดกิจกรรมได้วาทิ กิจกรรมศิลปหัตถกรรม กิจกรรมลานกีฬา ฯลฯ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.95$) และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.07$ และ 3.88)

ภูมิลำเนา โดยกรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.67, 4.74, 4.09, 3.70$ และ 3.60)

อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี 56-65 ปี และอายุมากกว่า 65 ปีมีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.94, 3.85, 4.06, 4.05, 3.90, 4.03$ และ 4.25)

สถานภาพ โดย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.04, 3.81$ และ 4.03)

ระดับการศึกษา โดยมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.89, 3.94, 3.95$ และ 3.90)

● บทบาทด้านอื่นๆ

(8.1) เป็นผู้นำในการส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	ภาพรวม	เพศ		ภูมิลำเนา				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มาก	44.36	50.36	40.29	41.71	73.89	32.00	40.93	33.65
2	ปานกลาง	25.75	21.24	28.80	31.75	2.96	14.50	36.74	41.35
3	มากที่สุด	23.53	22.91	23.95	15.17	23.15	51.50	13.02	16.35
4	น้อย	5.30	4.30	5.99	8.53	-	1.50	8.37	7.69
5	น้อยที่สุด	0.39	0.24	0.49	1.90	-	-	-	-
*	ไม่ระบุ	0.68	0.95	0.49	0.95	-	0.50	0.93	0.96
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.86	3.92	3.82	3.60	4.20	4.34	3.59	3.59

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มาก	47.17	43.78	47.81	40.25	33.73	56.25	50.00
2	ปานกลาง	28.30	30.83	25.90	17.61	20.48	12.50	25.00
3	มากที่สุด	18.87	18.91	21.91	33.33	37.35	28.13	25.00
4	น้อย	5.66	5.96	3.59	6.29	4.82	3.13	-
5	น้อยที่สุด	-	0.52	0.40	-	1.20	-	-
*	ไม่ระบุ	-	-	0.40	2.52	2.41	-	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.79	3.75	3.88	4.03	4.04	4.09	4.00

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ /จนท.รัฐ	นร./นิสิต/ นศ.	ประชาชน	มัธยม/ต่ำกว่า	ปวส./อนุปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่า ป.ตรี
1	มาก	46.88	40.41	47.02	41.83	38.31	43.65	58.62
2	ปานกลาง	25.00	32.56	20.75	23.08	25.32	27.46	27.59
3	มากที่สุด	20.83	20.93	26.71	27.88	31.82	22.54	3.45
4	น้อย	6.25	5.52	3.97	6.25	3.90	6.15	3.45
5	น้อยที่สุด	0.52	0.58	0.22	-	-	-	6.90
*	ไม่ระบุ	0.52	-	1.32	0.96	0.65	0.20	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.82	3.76	3.97	3.92	3.99	3.83	3.48

ตาราง 8 ข้อ 8.1 แสดงว่า ความคาดหวังของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเป็นผู้นำในการส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.86) และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.92 และ 3.82)

ภูมิลำเนา โดยกรุงเทพมหานคร ปากกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.60, 4.20, 4.34, 3.59 และ 3.59)

อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี 56-65 ปี และอายุมากกว่า 65 ปีมีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.79, 3.75, 3.88, 4.03, 4.04, 4.09 และ 4.00)

สถานภาพ โดย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.82 , 3.76 และ 3.97)

ระดับการศึกษา โดยมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.92, 3.99, 3.83) ในขณะที่สูงกว่าปริญญาตรี มีความคาดหวังอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ =3.48)

● บทบาทด้านอื่นๆ

(8.2) เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณในการพัฒนาจิตแก่พุทธศาสนิกชน

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	ภาพรวม	เพศ		ภูมิภาค				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มาก	46.00	50.36	43.04	47.87	67.00	44.50	35.81	35.58
2	มากที่สุด	23.34	23.87	22.98	19.91	28.57	40.00	14.42	14.90
3	ปานกลาง	23.24	18.85	26.21	22.27	4.43	13.00	39.53	35.58
4	น้อย	6.36	5.73	6.80	9.48	-	1.50	7.91	12.50
5	น้อยที่สุด	0.39	0.24	0.49	-	-	0.50	-	1.44
*	ไม่ระบุ	0.68	0.95	0.49	0.47	-	0.50	2.33	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.86	3.93	3.82	3.79	4.24	4.23	3.58	3.50

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มาก	47.17	43.52	49.00	47.80	39.76	43.75	50.00
2	มากที่สุด	14.15	22.28	23.90	25.16	32.53	43.75	-
3	ปานกลาง	30.19	28.76	20.32	15.09	20.48	6.25	25.00
4	น้อย	6.60	4.92	6.37	10.06	4.82	6.25	25.00
5	น้อยที่สุด	1.89	-	0.40	-	-	-	-
*	ไม่ระบุ	-	0.52	-	1.89	2.41	-	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.65	3.84	3.90	3.90	4.02	4.25	3.25

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ/จนท.รัฐ	นร./นิสิต/นศ.	ประชาชน	มัธยม/ต่ำกว่า	ปวส./อนุปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่าป.ตรี
1	มาก	50.52	40.70	49.01	48.08	43.51	46.31	27.59
2	มากที่สุด	21.35	22.09	25.17	19.23	33.77	22.13	37.93
3	ปานกลาง	19.27	31.10	18.32	23.56	16.23	25.41	24.14
4	น้อย	7.81	5.23	6.18	7.21	5.19	6.15	10.34
5	น้อยที่สุด	-	0.87	0.22	1.92	-	-	-
*	ไม่ระบุ	1.04	-	1.10	-	1.30	-	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.86	3.78	3.94	3.75	4.07	3.84	3.93

ตาราง 8 ข้อ 8.2 แสดงว่า ความคาดหวังของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณในการพัฒนาจิตแก่พุทธศาสนิกชน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.86$) และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.93$ และ 3.82)

ภูมิลำเนา โดยกรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.79, 4.24, 4.23, 3.58$ และ 3.50)

อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี 56-65 ปี มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.65, 3.84, 3.90, 3.90, 4.02, 4.25$) ในขณะที่อายุมากกว่า 65 ปี มีความคาดหวังในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.25$)

สถานภาพ โดย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.86, 3.78$ และ 3.94)

ระดับการศึกษา โดยมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.75, 4.07, 3.84$ และ 3.93)

- บทบาทด้านอื่นๆ

(8.3) เป็นผู้นำด้านสังคมสงเคราะห์แก่ผู้ยากไร้

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	ภาพรวม	เพศ		ภูมิลำเนา				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มาก	42.72	44.63	41.42	39.81	53.69	50.00	33.95	37.02
2	ปานกลาง	27.58	25.06	29.29	27.01	5.42	30.50	36.74	37.50
3	มากที่สุด	21.79	22.20	21.52	19.91	40.89	18.00	17.67	12.98
4	น้อย	6.75	6.68	6.80	12.32	-	1.00	9.77	10.10
5	น้อยที่สุด	0.68	0.48	0.81	0.47	-	-	0.47	2.40
*	ไม่ระบุ	0.48	0.95	0.16	0.47	-	0.50	1.40	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.79	3.82	3.76	3.67	4.35	3.85	3.59	3.48

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มาก	38.68	42.23	43.43	40.88	53.01	50.00	-
2	ปานกลาง	32.08	29.27	21.51	28.30	28.92	21.88	100.00
3	มากที่สุด	19.81	22.02	27.09	20.75	9.64	21.88	-
4	น้อย	7.55	5.96	7.17	8.18	6.02	6.25	-
5	น้อยที่สุด	1.89	0.26	0.80	0.63	-	-	-
*	ไม่ระบุ	-	0.26	-	1.26	2.41	-	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.67	3.80	3.89	3.74	3.68	3.88	3.00

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ /จนท.รัฐ	นร./นิสิต/ นศ.	ประชาชน	มัธยม/ต่ำกว่า	ปวส./อนุปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่า ป.ตรี
1	มาก	41.15	38.66	48.12	42.31	47.40	42.83	17.24
2	ปานกลาง	23.96	31.69	25.61	31.25	25.97	26.43	41.38
3	มากที่สุด	25.00	22.09	20.09	18.27	20.78	22.75	31.03
4	น้อย	8.85	6.10	5.30	6.25	5.19	7.17	10.34
5	น้อยที่สุด	0.52	1.45	-	1.44	-	0.82	-
*	ไม่ระบุ	0.52	-	0.88	0.48	0.65	-	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.82	3.74	3.84	3.70	3.84	3.80	3.69

ตาราง 8 ข้อ 8.3 แสดงว่า ความคาดหวังของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเป็นผู้นำด้านสังคมสงเคราะห์แก่ผู้ยากไร้ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.79) และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.82 และ 3.76)

ภูมิลำเนา โดยกรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.67, 4.35, 3.85, 3.59) ในขณะที่ภาคใต้ มีความคาดหวังอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ =3.48)

อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี 56-65 ปี มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.67, 3.80, 3.89, 3.74, 3.68, 3.88) อายุมากกว่า 65 ปี มีความคาดหวังอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ =3.00)

สถานภาพ โดย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.82 , 3.74 และ 3.84)

ระดับการศึกษา โดยมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.70, 3.84, 3.80 และ 3.69)

● บทบาทด้านอื่นๆ

(8.4) เป็นผู้นำในการพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่ชาวบ้านในชุมชน

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	ภาพรวม	เพศ		ภูมิสำเนา				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มาก	51.11	56.32	47.57	44.55	66.50	64.50	39.53	41.83
2	ปานกลาง	23.92	20.05	26.54	24.17	4.43	23.00	40.00	26.92
3	มากที่สุด	18.61	18.14	18.93	22.75	28.08	11.00	14.42	16.83
4	น้อย	5.40	4.30	6.15	7.58	-	0.50	4.65	13.94
5	น้อยที่สุด	0.48	0.24	0.65	0.47	0.99	-	0.47	0.48
*	ไม่ระบุ	0.48	0.95	0.16	0.47	-	1.00	0.93	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.82	3.89	3.78	3.82	4.21	3.87	3.63	3.61

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มาก	51.89	48.96	51.39	49.06	57.83	53.13	50.00
2	ปานกลาง	19.81	29.02	21.91	20.13	18.07	34.38	25.00
3	มากที่สุด	17.92	17.88	22.31	20.13	14.46	9.38	25.00
4	น้อย	10.38	3.89	4.38	8.81	4.82	-	-
5	น้อยที่สุด	-	0.26	-	0.63	2.41	-	-
*	ไม่ระบุ	-	-	-	1.26	2.41	3.13	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.77	3.80	3.92	3.80	3.79	3.74	4.00

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ/จนท.รัฐ	นร./นิสิต/นศ.	ประชาชน	มัธยม/ต่ำกว่า	ปวส./อนุปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่าป.ตรี
1	มาก	55.73	46.22	53.42	53.85	54.55	50.20	24.14
2	ปานกลาง	15.10	26.74	24.94	27.40	20.13	24.18	31.03
3	มากที่สุด	21.88	20.35	16.11	12.98	19.48	19.88	37.93
4	น้อย	6.25	6.10	4.19	5.29	5.19	5.33	6.90
5	น้อยที่สุด	0.52	0.58	0.44	0.48	-	0.41	-
*	ไม่ระบุ	0.52	-	0.88	-	0.65	-	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.93	3.80	3.81	3.74	3.89	3.84	3.93

ตาราง 8 ข้อ 8.4 แสดงว่า ความคาดหวังของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเป็นผู้นำในการพัฒนาคุณธรรมชีวิตแก่ชาวบ้านในชุมชน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.82$) และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.89$ และ 3.78) ภูมิลำเนา โดยกรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.82, 4.21, 3.87, 3.63$ และ 3.61) อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี 56-65 ปี และอายุมากกว่า 65 ปีมีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.77, 3.80, 3.92, 3.80, 3.79, 3.74$ และ 4.00) สถานภาพ โดย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.93, 3.80$ และ 3.81) ระดับการศึกษา โดยมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.74, 3.89, 3.84$ และ 3.93)

● บทบาทด้านอื่นๆ

(8.5) เป็นผู้นำในการรณรงค์ส่งเสริมการรักษาสุขภาพด้วยแพทย์แผนไทย

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	ภาพรวม	เพศ		ภูมิลำเนา				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มาก	41.08	43.68	39.32	34.60	61.58	36.50	40.47	32.69
2	ปานกลาง	29.70	28.40	30.58	36.02	5.42	27.00	37.67	41.35
3	มากที่สุด	19.19	19.81	18.77	10.90	32.02	33.00	8.84	12.50
4	น้อย	8.20	6.68	9.22	15.64	0.99	2.00	10.23	11.54
5	น้อยที่สุด	0.77	0.48	0.97	2.37	-	0.50	0.47	0.48
*	ไม่ระบุ	1.06	0.95	1.13	0.47	-	1.00	2.33	1.44
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.70	3.76	3.66	3.36	4.25	4.01	3.48	3.46

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มาก	36.79	42.49	40.64	40.88	40.96	50.00	-
2	ปานกลาง	38.68	30.83	27.49	23.90	30.12	34.38	25.00
3	มากที่สุด	15.09	16.32	24.30	21.38	18.07	12.50	50.00
4	น้อย	8.49	8.55	7.17	11.95	6.02	-	-
5	น้อยที่สุด	-	1.04	0.40	-	1.20	-	25.00
*	ไม่ระบุ	0.94	0.78	-	1.89	3.61	3.13	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.59	3.65	3.81	3.73	3.71	3.77	3.50

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ /จนท.รัฐ	นร./นิสิต/ นศ.	ประชาชน	มัธยม/ ต่ำกว่า	ปวส./อนุ ปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่า ป.ตรี
1	มาก	40.63	37.21	45.70	36.54	48.05	40.37	24.14
2	ปานกลาง	27.08	34.30	26.27	35.10	25.32	29.92	48.28
3	มากที่สุด	21.88	17.15	19.43	17.31	20.78	19.06	17.24
4	น้อย	9.38	10.17	6.18	8.17	5.19	9.22	6.90
5	น้อยที่สุด	0.52	0.87	0.66	1.44	-	0.61	3.45
*	ไม่ระบุ	0.52	0.29	1.77	1.44	0.65	0.82	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.74	3.60	3.78	3.61	3.85	3.69	3.45

ตาราง 8 ข้อ 8.5 แสดงว่า ความคาดหวังของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเป็นผู้นำในการรณรงค์ส่งเสริมการรักษาสุขภาพด้วยแพทย์แผนไทย อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.70$) และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.76$ และ 3.66)

ภูมิถิ่นเนา โดย ภาคกลางและภาคเหนือ มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.25, 4.01$) ในขณะที่ กรุงเทพมหานคร ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ มีความคาดหวังอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.36, 3.48$ และ 3.46)

อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี 56-65 ปี และอายุมากกว่า 65 ปีมีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.59, 3.65, 3.81, 3.73, 3.71, 3.77$ และ 3.50)

สถานภาพ โดย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.74, 3.60$ และ 3.78)

ระดับการศึกษา โดยมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.61, 3.85, 3.69$) ในขณะที่สูงกว่าปริญญาตรี มีความคาดหวังอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.45$)

● ภาพรวมทั้งหมด

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	ภาพรวม	เพศ		ภูมิภาค				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มาก	43.14	45.09	41.82	41.00	55.98	45.84	36.60	36.94
2	ปานกลาง	24.25	21.46	26.15	23.26	3.57	22.30	36.86	34.31
3	มากที่สุด	23.23	24.41	22.43	24.91	36.08	26.12	15.39	14.33
4	น้อย	4.22	3.76	4.52	5.61	0.08	1.30	5.43	8.38
5	น้อยที่สุด	0.62	0.56	0.66	0.78	0.26	0.14	0.45	1.46
*	ไม่ระบุ	4.54	4.72	4.41	4.44	4.04	4.30	5.28	4.58
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.88	3.93	3.85	3.88	4.33	4.01	3.64	3.57

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มาก	43.21	41.03	45.91	43.87	42.17	47.00	35.00
2	ปานกลาง	28.11	27.52	19.12	21.38	24.24	23.50	34.00
3	มากที่สุด	17.51	23.30	26.41	23.80	21.40	21.50	22.00
4	น้อย	5.32	3.53	3.81	5.46	5.06	3.13	3.00
5	น้อยที่สุด	1.40	0.42	0.67	0.50	0.39	0.25	1.00
*	ไม่ระบุ	4.45	4.20	4.08	4.98	6.75	4.63	5.00
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.73	3.87	3.98	3.89	3.85	3.91	3.78

อันดับ	ระดับความคาดหวัง	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ/จนท.รัฐ	นร./นิสิต/นศ.	ประชาชน	มัธยม/ต่ำกว่า	ปวส./อนุปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่าป.ตรี
1	มาก	44.79	39.66	45.55	43.17	45.25	42.76	33.24
2	ปานกลาง	20.35	29.83	21.08	27.35	25.14	23.24	23.31
3	มากที่สุด	24.56	20.88	24.58	19.12	21.61	24.91	33.24
4	น้อย	5.40	4.34	3.51	4.83	3.53	4.25	5.52
5	น้อยที่สุด	0.33	1.00	0.49	1.17	0.21	0.49	0.55
*	ไม่ระบุ	4.56	4.29	4.79	4.37	4.26	4.35	4.14
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.92	3.78	3.95	3.78	3.88	3.91	3.97

ตาราง 8 ภาพรวมทั้งหมด แสดงว่า ความคาดหวังของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทของ พระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.88$) และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.98$ และ 3.84)

ภูมิลำเนา โดยกรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.92, 4.36, 3.97, 3.70$ และ 3.53)

อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี 56-65 ปี และอายุมากกว่า 65 ปีมีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.83, 3.89, 4.01, 3.88, 3.79, 3.81$ และ 3.50)

สถานภาพ โดย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.89, 3.79$ และ 3.98)

ระดับการศึกษา โดยมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี มีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.80, 3.84, 3.93$ และ 4.07)

ตาราง 8.1 ภาพรวมความคาดหวังต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตาม
แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

บทบาทพระสงฆ์	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ระดับ ความ คาดหวัง
1. สถาบันครอบครัว		
1.1 จัดโครงการ/กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมฯ ภายในวัดให้ครอบครัวได้ใช้เวลาร่วมกัน เช่น การเข้าวัดทำบุญตักบาตรและฟังธรรมในวันธรรมสวนะและวันสำคัญทางศาสนา การจัดกิจกรรมธรรมทศนาจรให้ครอบครัวได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัด หลักธรรมคำสอนทางศาสนา และสถานที่สำคัญต่าง ๆ ภายในวัด	4.05	มาก
1.2 สร้างเครือข่ายเชื่อมโยงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมฯ ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และ ชุมชน ในฐานะผู้นำที่ชาวบ้านในชุมชนให้ความเคารพนับถือ	3.93	มาก
ภาพรวม	3.99	มาก
2. สถาบันการปกครอง		
2.1 จัดโครงการ/กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่กลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับระบบการเมือง การปกครอง เช่น จัดอบรมเข้าวัดปฏิบัติธรรม การให้ความรู้หลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่ นักการเมืองควรยึดถือและปฏิบัติ	3.86	มาก
2.2 ปลุกฝังหลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมฯในรูปแบบสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ วารสาร แผ่นพับ วิดีทัศน์ ไปยังนักการเมืองตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศ	3.84	มาก
2.3 เป็นผู้นำในการรณรงค์ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในกลุ่มนักการเมือง วุฒิสมาชิกและบุคคลที่เกี่ยวข้อง	3.76	มาก
ภาพรวม	3.82	มาก
3. สถาบันศาสนา		
3.1 เป็นผู้นำในการอนุรักษ์ สืบทอดพระพุทธศาสนา เช่น เป็นผู้นำในการประกอบศาสนพิธี	4.04	มาก
3.2 จัดโครงการ/กิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการอบรมสั่งสอนเทศนาธรรม สอน วิปัสสนากรรมฐาน หรือนั่งสมาธิ ฯลฯ แก่พุทธศาสนิกชน	4.00	มาก
3.3 เผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปยัง คณะสงฆ์ และสถาบันการศึกษาสงฆ์ เพื่อให้พระสงฆ์เป็นแบบอย่างของการมีคุณธรรม จริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	4.04	มาก
ภาพรวม	4.02	มาก
4. สถาบันการศึกษา		
4.1 เป็นพระวิทยากร หรือพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	3.99	มาก
4.2 เป็นพระสอนศีลธรรมในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์	3.86	มาก
4.3 จัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม	3.79	มาก
4.4 จัดการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์	3.81	มาก
4.5 เป็นผู้นำเครือข่ายในการเชื่อมโยงกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมระหว่างวัดกับโรงเรียน	3.89	มาก
ภาพรวม	3.87	มาก

ตาราง 8.1 ภาพรวมความคาดหวังต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตาม
แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ต่อ)

บทบาทพระสงฆ์	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ระดับ ความ คาดหวัง
5. สถาบันเศรษฐกิจ		
5.1 เผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปยังกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจ (บริษัท ห้างร้าน ในรูปแบบของสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ วารสาร แผ่นพับ วิดีทัศน์)	3.79	มาก
5.2 ช่วยเหลือชุมชนในการสร้างงานสร้างรายได้ เช่น ใช้สถานที่วัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านอาชีพ หรือเป็นคลังสมองส่งเสริมภูมิปัญญาแก่ชาวบ้าน	3.86	มาก
ภาพรวม	3.83	มาก
6. สถาบันสื่อมวลชน		
6.1 จัดโครงการ/กิจกรรมอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่สื่อมวลชน เพื่อการนำไปใช้และเป็นการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องในการเผยแพร่ความรู้ข่าวสารต่าง ๆ แก่ประชาชน	3.85	มาก
6.2 ประสานความร่วมมือกับสื่อมวลชนเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางศาสนาผ่านสื่อในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สื่อวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ	3.89	มาก
6.3 เสริมสร้างความร่วมมือกับสื่อมวลชนในการเผยแพร่กิจกรรมส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมไปสู่ประชาชน	3.90	มาก
ภาพรวม	3.88	มาก
7. สถาบันนันทนาการ		
7.1 จัดโครงการ/กิจกรรมนันทนาการ โดยใช้สถานที่ภายในวัดทำกิจกรรมนันทนาการสำหรับเยาวชน วัยรุ่น เช่น การจัดทัวร์ชมโบราณสถานภายในวัด การจัดกิจกรรมได้วาทิ กิจกรรมศิลปหัตถกรรม กิจกรรมลานกีฬา ฯลฯ	3.95	มาก
ภาพรวม	3.95	มาก
8. บทบาทด้านอื่น ๆ		
8.1 เป็นผู้ดำเนินการส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	3.86	มาก
8.2 เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ในการพัฒนาจิตแก่พุทธศาสนิกชน	3.86	มาก
8.3 เป็นผู้นำด้านสังคมสงเคราะห์แก่ผู้ยากไร้	3.79	มาก
8.4 เป็นผู้ดำเนินการพัฒนาคุณธรรมชีวิตแก่ชาวบ้านในชุมชน	3.82	มาก
8.5 เป็นผู้ดำเนินการรณรงค์ส่งเสริมการรักษาสุขภาพด้วยแพทย์แผนไทย	3.70	มาก
ภาพรวม	3.81	มาก
ภาพรวมทั้งหมด	3.88	มาก

จากตาราง 8.1 แสดงว่า ภาพรวมทั้งหมดของความคาดหวังต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.88$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยความคาดหวังต่อบทบาทของพระสงฆ์ผ่านสถาบันศาสนา มากที่สุด ($\bar{X}=4.02$) รองลงมาคือ สถาบันครอบครัว ($\bar{X}=3.99$) สถาบันนันทนาการ ($\bar{X}=3.95$) สถาบันสื่อมวลชน ($\bar{X}=3.88$) สถาบันการศึกษา ($\bar{X}=3.87$) สถาบันเศรษฐกิจ ($\bar{X}=3.83$) สถาบันการปกครอง ($\bar{X}=3.82$) ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ความคาดหวังต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสถาบันครอบครัว พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยการ จัดโครงการ/กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมฯ ภายในวัดให้ครอบครัวได้ใช้เวลาร่วมกัน เช่น การเข้าวัด ทำบุญตักบาตรและฟังธรรมในวันธรรมสวนะและวันสำคัญทางศาสนา การจัดกิจกรรมธรรมชาติศึกษาให้ครอบครัวได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัด หลักธรรมคำสอนทางศาสนา และสถานที่สำคัญต่าง ๆ ภายในวัด ($\bar{X}=4.05$) และสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมฯ ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน ในฐานะผู้นำที่ชาวบ้านในชุมชนให้ความเคารพนับถือ ($\bar{X}=3.93$) ตามลำดับ

ความคาดหวังต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสถาบันการปกครอง พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยจัดโครงการ/กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่กลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับระบบการเมืองการปกครอง เช่น จัดอบรมเข้าวัด ปฏิบัติธรรม การให้ความรู้หลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่นักการเมืองควรยึดถือและปฏิบัติมากที่สุด ($\bar{X}=3.86$) รองลงมาคือ ปลูกฝังหลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมฯในรูปแบบสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ วารสาร แผ่นพับ วิดีทัศน์ ไปยังนักการเมืองตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศ ($\bar{X}=3.84$) และ เป็นผู้นำในการรณรงค์ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในกลุ่มนักการเมือง วุฒิสมาชิกและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ($\bar{X}=3.76$) ตามลำดับ

ความคาดหวังต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสถาบันศาสนา พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเป็นผู้นำในการอนุรักษ์ สืบทอด พระพุทธศาสนา เช่น เป็นผู้นำในการประกอบศาสนพิธีและเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปยัง คณะสงฆ์ และสถาบันการศึกษาสงฆ์ เพื่อให้พระสงฆ์เป็นแบบอย่างของการมีคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากที่สุดเท่ากัน ($\bar{X}=4.04$) รองลงมาคือ จัดโครงการ/กิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการอบรมสั่งสอนเทคนาธรรม สอน วิปัสสนากรรมฐาน หรือนั่งสมาธิ ฯลฯ แก่พุทธศาสนิกชน ($\bar{X}=4.00$) ตามลำดับ

ความคาดหวังต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสถาบันการศึกษา พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเป็นพระวิทยากร หรือพระสอน

ศีลธรรมในโรงเรียนมากที่สุด ($\bar{X} = 3.99$) รองลงมาคือ เป็นผู้นำเครือข่ายในการเชื่อมโยงกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมระหว่างวัดกับโรงเรียน ($\bar{X} = 3.89$) เป็นพระสอนศีลธรรมในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ($\bar{X} = 3.86$) จัดการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ($\bar{X} = 3.81$) และจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม ($\bar{X} = 3.79$) ตามลำดับ

ความคาดหวังต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสถาบันเศรษฐกิจ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยช่วยเหลือชุมชนในการสร้างงานสร้างรายได้ เช่น ใช้สถานที่วัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านอาชีพหรือเป็นคลังสมองส่งเสริมภูมิปัญญาแก่ชาวบ้าน ($\bar{X} = 3.86$) มากที่สุด รองลงมาคือ เผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปยังกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจ (บริษัท ห้างร้าน ในรูปแบบของสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ วารสาร แผ่นพับ วิดีทัศน์) ($\bar{X} = 3.79$) ตามลำดับ

ความคาดหวังต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสถาบันสื่อมวลชน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเสริมสร้างความร่วมมือกับสื่อมวลชนในการเผยแพร่กิจกรรมส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมไปสู่ประชาชนมากที่สุด ($\bar{X} = 3.90$) รองลงมาคือ ประสานความร่วมมือกับสื่อมวลชนเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางศาสนาผ่านสื่อในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สื่อวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ ($\bar{X} = 3.89$) และ จัดโครงการ/กิจกรรมอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่สื่อมวลชนเพื่อการนำไปใช้และเป็นการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องในการเผยแพร่ความรู้ข่าวสารต่าง ๆ แก่ประชาชน ($\bar{X} = 3.85$) ตามลำดับ

ความคาดหวังต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสถาบันนันทนาการ พบว่าอยู่ในระดับมาก โดยจัดโครงการ/กิจกรรมนันทนาการโดยใช้สถานที่ภายในวัดทำกิจกรรมนันทนาการสำหรับเยาวชน วัยรุ่น เช่น การจัดทัวร์ชมโบราณสถานภายในวัด การจัดกิจกรรมได้วาทิ กิจกรรมศิลปหัตถกรรม กิจกรรมลานกีฬา ฯลฯ ($\bar{X} = 3.95$)

ตาราง 9 คุณลักษณะของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการเผยแผ่คุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

(9.1) บวชเรียนมานานหลายพรรษา

อันดับ	ระดับความคิดเห็น	ภาพรวม	เพศ		ภูมิลำเนา				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มาก	38.86	39.38	38.51	36.49	23.65	41.00	44.65	48.08
2	ปานกลาง	30.18	26.01	33.01	42.65	2.96	33.50	33.95	37.02
3	มากที่สุด	23.92	27.68	21.36	10.90	73.40	12.50	15.81	8.17
4	น้อย	4.24	4.77	3.88	7.11	-	5.00	4.65	4.33
*	น้อยที่สุด	2.80	2.15	3.24	2.84	-	8.00	0.93	2.40
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.77	3.86	3.71	3.45	4.70	3.45	3.70	3.55

อันดับ	ระดับความคิดเห็น	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มาก	50.00	42.49	32.27	38.36	34.94	31.25	-
2	ปานกลาง	24.53	31.09	27.49	26.42	39.76	46.88	50.00
3	มากที่สุด	16.98	22.80	34.26	22.64	12.05	18.75	25.00
4	น้อย	5.66	3.11	2.79	6.92	6.02	3.13	25.00
*	น้อยที่สุด	2.83	0.52	3.19	5.66	7.23	-	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.73	3.84	3.92	3.65	3.39	3.66	3.25

อันดับ	ระดับความคิดเห็น	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ/จนท.รัฐ	นร./นิสิต/นศ.	ประชาชน	มัธยม/ต่ำกว่า	ปวส./อนุปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่าป.ตรี
1	มาก	39.06	46.22	32.23	44.23	34.42	39.96	17.24
2	ปานกลาง	23.96	34.30	31.13	38.46	33.77	28.07	37.93
3	มากที่สุด	27.08	14.24	29.80	10.58	25.32	26.64	31.03
4	น้อย	3.65	3.78	4.42	3.85	3.25	3.89	10.34
*	น้อยที่สุด	6.25	1.45	2.43	2.88	3.25	1.43	3.45
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.77	3.68	3.83	3.56	3.75	3.86	3.62

ตาราง 9 ข้อ 9.1 แสดงว่า คุณลักษณะของพระสงฆ์ ด้านบวชเรียนมานานหลายพรรษา มีผลต่อการเผยแผ่คุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.77$) และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.86$ และ 3.71)

ภูมิลำเนา โดย ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.70, 3.70$ และ 3.55) ในขณะที่กรุงเทพมหานคร และ ภาคเหนือ มีความเห็นอยู่ในระดับปานกลางเท่ากัน ($\bar{X}=3.45$)

อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี 56-65 ปี และอายุมากกว่า 65 ปีมีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.73, 3.84, 3.92, 3.65, 3.39, 3.66$ และ 3.25)

สถานภาพ โดย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.77, 3.68$ และ 3.83)

ระดับการศึกษา โดยมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.56, 3.75, 3.86$ และ 3.62)

(9.2) มีสมณศักดิ์สูง หรือตำแหน่งทางสงฆ์สูง

อันดับ	ระดับความคิดเห็น	ภาพรวม	เพศ		ภูมิลำเนา				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มาก	47.83	47.73	47.90	35.07	55.17	63.50	41.40	45.19
2	ปานกลาง	28.25	24.34	30.91	39.34	4.93	13.50	42.79	38.94
3	มากที่สุด	18.23	20.76	16.50	12.80	39.90	21.50	9.77	8.17
4	น้อย	4.15	5.25	3.40	8.53	-	1.00	5.12	5.77
5	น้อยที่สุด	1.25	1.19	1.29	4.27	-	-	-	1.92
*	ไม่ระบุ	0.29	0.72	-	-	-	0.50	0.93	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.78	3.82	3.75	3.44	4.35	4.06	3.56	3.52

อันดับ	ระดับความคิดเห็น	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มาก	50.94	41.97	48.21	54.72	51.81	53.13	100.00
2	ปานกลาง	30.19	34.46	25.90	19.50	24.10	28.13	-
3	มากที่สุด	12.26	18.65	19.52	18.24	20.48	18.75	-
4	น้อย	4.72	3.89	4.38	6.29	1.20	-	-
5	น้อยที่สุด	1.89	1.04	1.99	0.63	-	-	-
*	ไม่ระบุ	-	-	-	0.63	2.41	-	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.67	3.73	3.79	3.84	3.94	3.91	4.00

อันดับ	ระดับความคิดเห็น	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ /จนท.รัฐ	นร./นิสิต/ นศ.	ประชาชน	มัธยม/ ต่ำกว่า	ปวส./อนุ ปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่า ป.ตรี
1	มาก	48.96	44.48	50.33	55.77	55.84	43.24	37.93
2	ปานกลาง	26.56	36.92	21.63	28.37	25.32	29.92	37.93
3	มากที่สุด	20.31	13.66	20.97	9.13	16.88	20.70	13.79
4	น้อย	2.60	3.78	5.08	4.81	1.95	4.92	6.90
5	น้อยที่สุด	1.56	1.16	1.32	1.92	-	1.23	3.45
*	ไม่ระบุ	-	-	0.66	-	-	-	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.84	3.66	3.85	3.65	3.88	3.77	3.52

ตาราง 9 ข้อ 9.2 แสดงว่า คุณลักษณะของพระสงฆ์ มีสมณศักดิ์สูง หรือตำแหน่งทางสงฆ์สูง มีผลต่อการเผยแพร่คุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.78$) และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.82$ และ 3.72)

ภูมิลำเนา โดย ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.35, 4.06, 3.56$ และ 3.52) ในขณะที่กรุงเทพมหานคร มีความเห็นอยู่ในระดับปานกลาง เท่ากัน ($\bar{X}=3.44$)

อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี 56-65 ปี และอายุมากกว่า 65 ปีมีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.67, 3.73, 3.79, 3.84, 3.94, 3.91$ และ 4.00)

สถานภาพ โดย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.84, 3.66$ และ 3.85)

ระดับการศึกษา โดยมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.65, 3.88, 3.77$ และ 3.52)

(9.3) ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านศีลธรรม จรรยา

อันดับ	ระดับความคิดเห็น	ภาพรวม	เพศ		ภูมิภาค				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มากที่สุด	43.39	43.91	43.04	52.61	47.29	52.50	29.30	36.06
2	มาก	39.25	39.62	39.00	32.70	52.71	36.50	36.74	37.98
3	ปานกลาง	15.24	13.37	16.50	12.32	-	10.00	30.23	22.60
4	น้อย	1.74	2.39	1.29	2.37	-	0.50	2.79	2.88
5	น้อยที่สุด	0.10	-	0.16	-	-	-	-	0.48
*	ไม่ระบุ	0.29	0.72	-	-	-	0.50	0.93	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	4.24	4.26	4.23	4.36	4.47	4.42	3.93	4.06

อันดับ	ระดับความคิดเห็น	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มากที่สุด	41.51	44.04	47.01	38.36	43.37	37.50	75.00
2	มาก	39.62	34.72	41.83	47.17	36.14	40.63	25.00
3	ปานกลาง	18.87	20.47	9.16	11.95	10.84	15.63	-
4	น้อย	-	0.78	1.99	1.26	7.23	6.25	-
5	น้อยที่สุด	-	-	-	0.63	-	-	-
*	ไม่ระบุ	-	-	-	0.63	2.41	-	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	4.23	4.22	4.34	4.22	4.19	4.09	4.75

อันดับ	ระดับความคิดเห็น	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ/จนท.รัฐ	นร./นิสิต/นศ.	ประชาชน	มัธยม/ต่ำกว่า	ปวส./อนุปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่า ป.ตรี
1	มากที่สุด	38.54	45.06	45.92	42.79	48.05	44.67	48.28
2	มาก	47.92	32.56	40.62	38.94	35.06	38.11	34.48
3	ปานกลาง	8.85	22.38	11.04	15.87	16.23	14.96	17.24
4	น้อย	4.17	-	1.77	2.40	0.65	2.05	-
5	น้อยที่สุด	0.52	-	-	-	-	0.20	-
*	ไม่ระบุ	-	-	0.66	-	-	-	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	4.20	4.23	4.32	4.22	4.31	4.25	4.31

ตาราง 9 ข้อ 9.3 แสดงว่า คุณลักษณะของพระสงฆ์ ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านศีลธรรม จรรยา มีผลต่อการเผยแผ่คุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.24$) และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.26$ และ 4.23)

ภูมิลำเนา โดย กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.36, 4.47, 4.42, 3.93$ และ 4.06)

อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี 56-65 ปี และอายุมากกว่า 65 ปีมีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.23, 4.22, 4.34, 4.22, 4.19, 4.09$ และ 4.75)

สถานภาพ โดย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.20, 4.23$ และ 4.32)

ระดับการศึกษา โดยมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.22, 4.31, 4.25$ และ 4.31)

(9.4) สามารถสอนหลักศาสนธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อมได้

อันดับ	ระดับความคิดเห็น	ภาพรวม	เพศ		ภูมิลำเนา				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มาก	44.94	48.69	42.39	43.13	44.33	46.00	44.19	47.12
2	มากที่สุด	34.33	30.31	37.06	42.18	50.25	36.50	19.53	24.04
3	ปานกลาง	17.55	17.66	17.48	10.90	5.42	16.00	30.70	24.04
4	น้อย	2.12	2.15	2.10	2.84	-	0.50	2.79	4.33
5	น้อยที่สุด	0.39	0.48	0.32	0.47	-	-	0.93	0.48
*	ไม่ระบุ	0.68	0.72	0.65	0.47	-	1.00	1.86	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	4.11	4.07	4.14	4.24	4.45	4.20	3.80	3.90

อันดับ	ระดับความคิดเห็น	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มาก	55.66	43.26	47.81	42.14	40.96	40.63	50.00
2	มากที่สุด	21.70	33.42	39.04	36.48	30.12	40.63	25.00
3	ปานกลาง	22.64	22.02	9.16	16.98	18.07	12.50	25.00
4	น้อย	-	1.04	2.39	3.14	6.02	6.25	-
5	น้อยที่สุด	-	0.26	0.80	0.63	-	-	-
*	ไม่ระบุ	-	-	0.80	0.63	4.82	-	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.99	4.09	4.23	4.11	4.00	4.16	4.00

อันดับ	ระดับความคิดเห็น	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ /จนท.รัฐ	นร./นิสิต/ นศ.	ประชาชน	มัธยม/ ต่ำกว่า	ปวส./อนุ ปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่า ป.ตรี
1	มาก	41.67	46.22	44.59	49.04	41.56	45.29	37.93
2	มากที่สุด	40.63	28.49	37.31	25.96	39.61	36.68	48.28
3	ปานกลาง	13.02	24.71	13.47	21.63	16.88	14.96	10.34
4	น้อย	3.65	0.58	2.65	1.44	1.30	2.66	-
5	น้อยที่สุด	0.52	-	0.66	0.96	-	0.20	3.45
*	ไม่ระบุ	0.52	-	1.32	0.96	0.65	0.20	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	4.19	4.03	4.17	3.99	4.20	4.16	4.28

ตาราง 9 ข้อ 9.4 แสดงว่า คุณลักษณะของพระสงฆ์ สามารถสอนหลักศาสนธรรมทั้งทางตรง และทางอ้อมได้ มีผลต่อการเผยแพร่คุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.11$) และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.07$ และ 4.14)

ภูมิลำเนา โดย กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.24, 4.45, 4.20, 3.80$ และ 3.90)

อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี 56-65 ปี และอายุมากกว่า 65 ปีมีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.99, 4.09, 4.23, 4.11, 4.00, 4.16$ และ 4.00)

สถานภาพ โดย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.19, 4.03$ และ 4.17)

ระดับการศึกษา โดยมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.99, 4.20, 4.16$ และ 4.28)

(9.5) มีบทบาทเชิงรุกในการสั่งสอนด้านศีลธรรม

อันดับ	ระดับความคิดเห็น	ภาพรวม	เพศ		ภูมิลำเนา				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มาก	47.93	50.12	46.44	45.02	65.02	46.00	41.40	42.79
2	มากที่สุด	27.58	26.73	28.16	29.38	32.02	39.00	18.14	20.19
3	ปานกลาง	20.93	19.33	22.01	23.22	2.96	14.50	33.95	28.85
4	น้อย	2.51	2.39	2.59	1.42	-	-	4.19	6.73
5	น้อยที่สุด	0.29	0.48	0.16	-	-	-	0.93	0.48
*	ไม่ระบุ	0.77	0.95	0.65	0.95	-	0.50	1.40	0.96
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	4.01	4.01	4.00	4.03	4.29	4.25	3.73	3.76

อันดับ	ระดับความคิดเห็น	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มาก	43.40	44.30	56.18	54.72	36.14	46.88	75.00
2	มากที่สุด	28.30	26.17	27.49	24.53	39.76	31.25	-
3	ปานกลาง	25.47	27.20	13.94	15.72	15.66	15.63	-
4	น้อย	2.83	1.55	1.20	5.03	3.61	6.25	-
5	น้อยที่สุด	-	0.26	0.80	-	-	-	-
*	ไม่ระบุ	-	0.52	0.40	-	4.82	-	25.00
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.97	3.95	4.09	3.99	4.18	4.03	4.00

อันดับ	ระดับความคิดเห็น	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ /จนท.รัฐ	นร./นิสิต/ นศ.	ประชาชน	มัธยม/ต่ำกว่า	ปวส./อนุปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่า ป.ตรี
1	มาก	53.65	44.48	49.67	40.38	39.61	53.89	41.38
2	มากที่สุด	23.96	25.58	31.13	30.77	35.71	24.80	27.59
3	ปานกลาง	17.19	27.91	15.23	24.04	22.73	18.24	24.14
4	น้อย	4.17	1.74	2.21	2.88	1.95	2.25	3.45
5	น้อยที่สุด	-	-	0.66	1.44	-	-	-
*	ไม่ระบุ	1.04	0.29	1.10	0.48	-	0.82	3.45
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.98	3.94	4.10	3.97	4.09	4.02	3.96

ตาราง 9 ข้อ 9.5 แสดงว่า คุณลักษณะของพระสงฆ์ มีบทบาทเชิงรุกในการสั่งสอนด้านศีลธรรม มีผลต่อการเผยแผ่คุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.01$) และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.01$ และ 4.00)

ภูมิลำเนา โดย กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.03, 4.29, 4.25, 3.73$ และ 3.76)

อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี 56-65 ปี และอายุมากกว่า 65 ปีมีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.97, 3.95, 4.09, 3.99, 4.18, 4.03$ และ 4.00)

สถานภาพ โดย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.98, 3.94$ และ 4.10)

ระดับการศึกษา โดยมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.97, 4.09, 4.02$ และ 3.96)

(9.6) มีความเป็นผู้นำในชุมชนท้องถิ่น

อันดับ	ระดับความคิดเห็น	ภาพรวม	เพศ		ภูมิฐานะ				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มาก	47.73	48.69	47.09	37.91	50.74	56.50	46.05	48.08
2	ปานกลาง	26.23	23.39	28.16	32.23	4.93	28.00	32.56	32.69
3	มากที่สุด	19.86	20.76	19.26	20.38	44.33	14.50	11.16	9.62
4	น้อย	5.21	5.97	4.69	9.00	-	1.00	8.37	7.21
5	น้อยที่สุด	0.58	0.72	0.49	-	-	-	0.47	2.40
*	ไม่ระบุ	0.39	0.48	0.32	0.47	-	-	1.40	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.81	3.83	3.80	3.70	4.39	3.85	3.60	3.55

อันดับ	ระดับความคิดเห็น	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มาก	47.17	45.34	52.19	52.20	45.78	31.25	100.00
2	ปานกลาง	22.64	30.05	21.51	20.13	32.53	40.63	-
3	มากที่สุด	24.53	19.69	19.52	19.50	14.46	21.88	-
4	น้อย	3.77	4.66	6.37	5.66	4.82	6.25	-
5	น้อยที่สุด	1.89	-	0.40	1.89	-	-	-
*	ไม่ระบุ	-	0.26	-	0.63	2.41	-	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.89	3.80	3.84	3.82	3.72	3.69	4.00

อันดับ	ระดับความคิดเห็น	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ/จนท.รัฐ	นร./นิสิต/นศ.	ประชาชน	มัธยม/ต่ำกว่า	ปวส./อนุปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่า ป.ตรี
1	มาก	51.04	45.93	47.90	41.83	47.40	46.93	51.72
2	ปานกลาง	23.44	30.52	23.84	34.13	28.57	25.00	20.69
3	มากที่สุด	17.19	18.60	22.30	17.79	19.48	21.31	20.69
4	น้อย	7.29	4.07	4.86	4.81	4.55	6.15	6.90
5	น้อยที่สุด	0.52	0.58	0.66	1.44	-	0.20	-
*	ไม่ระบุ	0.52	0.29	0.44	-	-	0.41	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.77	3.78	3.87	3.70	3.82	3.83	3.86

ตาราง 9 ข้อ 9.6 แสดงว่า คุณลักษณะของพระสงฆ์ มีความเป็นผู้นำในชุมชนท้องถิ่น มีผลต่อการเผยแผ่คุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.81$) และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.83$ และ 3.80)

ภูมิลำเนา โดย กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.70, 4.39, 3.85, 3.60$ และ 3.55)

อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี 56-65 ปี และอายุมากกว่า 65 ปีมีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.89, 3.80, 3.84, 3.82, 3.72, 3.69$ และ 4.00)

สถานภาพ โดย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.77, 3.78$ และ 3.87)

ระดับการศึกษา โดยมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.70, 3.82, 3.83$ และ 3.86)

(9.7) ให้การช่วยเหลือ บรรเทาปัญหาแก่ชาวบ้าน

อันดับ	ระดับความคิดเห็น	ภาพรวม	เพศ		ภูมิลำเนา				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มาก	45.32	50.36	41.91	39.81	65.02	54.00	40.93	27.88
2	ปานกลาง	28.25	21.96	32.52	27.96	3.94	31.50	37.21	39.90
3	มากที่สุด	18.51	18.14	18.77	21.80	30.05	12.50	11.63	16.83
4	น้อย	6.08	7.88	4.85	7.58	-	1.00	7.44	13.94
5	น้อยที่สุด	0.96	0.24	1.46	1.90	0.99	-	0.47	1.44
*	ไม่ระบุ	0.87	1.43	0.49	0.95	-	1.00	2.33	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.75	3.79	3.72	3.73	4.23	3.79	3.57	3.45

อันดับ	ระดับความคิดเห็น	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มาก	33.02	46.89	46.22	50.31	43.37	43.75	50.00
2	ปานกลาง	33.02	28.50	23.51	25.16	34.94	50.00	-
3	มากที่สุด	27.36	18.13	23.90	13.21	7.23	-	50.00
4	น้อย	4.72	5.18	5.18	10.69	7.23	3.13	-
5	น้อยที่สุด	1.89	0.52	1.20	-	2.41	3.13	-
*	ไม่ระบุ	-	0.78	-	0.63	4.82	-	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.79	3.78	3.86	3.66	3.48	3.34	4.50

อันดับ	ระดับความคิดเห็น	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ /จนท.รัฐ	นร./นิสิต/ นศ.	ประชาชน	มัธยม/ ต่ำกว่า	ปวส./อนุ ปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่า ป.ตรี
1	มาก	39.58	42.44	49.89	37.02	42.86	48.36	31.03
2	ปานกลาง	33.33	30.81	23.62	37.50	29.87	26.23	41.38
3	มากที่สุด	15.63	20.64	18.76	17.31	19.48	18.24	24.14
4	น้อย	8.85	4.94	5.74	6.73	6.49	6.15	3.45
5	น้อยที่สุด	1.04	1.16	0.88	1.44	1.30	0.41	-
*	ไม่ระบุ	1.56	-	1.10	-	-	0.61	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.61	3.76	3.81	3.62	3.73	3.78	3.76

ตาราง 9 ข้อ 9.7 แสดงว่า คุณลักษณะของพระสงฆ์ในการให้การช่วยเหลือ บรรเทาปัญหา แก่ชาวบ้าน มีผลต่อการเผยแพร่คุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.75$) และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.79$ และ 3.72)

ภูมิลำเนา โดย กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.73, 4.23, 3.79$ และ 3.57) ในขณะที่ภาคใต้ มีความเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.45$)

อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี และอายุมากกว่า 65 ปี มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.79, 3.78, 3.86, 3.66$ และ 4.50) ในขณะที่ 46-55 ปี และ 56-65 ปี มีความเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.48, 3.34$)

สถานภาพ โดย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.61, 3.76$ และ 3.81)

ระดับการศึกษา โดยมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.62, 3.73, 3.78$ และ 3.76)

(9.8) ขยันหมั่นเพียรพัฒนาตนให้รอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม

อันดับ	ระดับความคิดเห็น	ภาพรวม	เพศ		ภูมิภาค				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มาก	37.70	39.86	36.25	36.49	49.26	29.50	35.81	37.50
2	มากที่สุด	36.55	37.23	36.08	35.55	46.80	55.00	22.79	24.04
3	ปานกลาง	20.35	17.66	22.17	21.80	3.94	12.50	33.49	28.85
4	น้อย	3.86	3.58	4.05	4.74	-	2.00	6.05	6.25
5	น้อยที่สุด	1.06	0.95	1.13	0.95	-	1.00	0.47	2.88
*	ไม่ระบุ	4.05	4.10	4.02	4.01	4.43	4.36	3.75	3.74

อันดับ	ระดับความคิดเห็น	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มาก	39.62	37.82	40.64	36.48	31.33	28.13	50.00
2	มากที่สุด	31.13	34.46	38.65	38.99	37.35	46.88	25.00
3	ปานกลาง	25.47	24.61	17.13	14.47	20.48	9.38	-
4	น้อย	3.77	2.33	3.19	6.29	7.23	9.38	-
5	น้อยที่สุด	-	0.52	0.40	3.14	1.20	3.13	25.00
*	ไม่ระบุ	-	0.26	-	0.63	2.41	3.13	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.98	4.04	4.14	4.03	3.99	4.10	3.50

อันดับ	ระดับความคิดเห็น	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ/จนท.รัฐ	นร./นิสิต/นศ.	ประชาชน	มัธยม/ต่ำกว่า	ปวส./อนุปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่าป.ตรี
1	มาก	39.58	34.88	38.85	37.50	33.12	40.37	24.14
2	มากที่สุด	31.77	33.43	41.06	37.50	41.56	36.48	51.72
3	ปานกลาง	19.27	27.91	15.01	20.67	18.83	18.03	10.34
4	น้อย	7.29	3.20	2.87	3.37	3.25	4.51	3.45
5	น้อยที่สุด	1.56	0.29	1.55	0.96	3.25	0.20	6.90
*	ไม่ระบุ	0.52	0.29	0.66	-	-	0.41	3.45
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.93	3.98	4.16	4.07	4.06	4.09	4.14

ตาราง 9 ข้อ 9.8 แสดงว่า คุณลักษณะของพระสงฆ์ ขยันหมั่นเพียรพัฒนาตนให้รอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม มีผลต่อการเผยแพร่คุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.05$) และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.10$ และ 4.02)

ภูมิลำเนา โดย กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.01, 4.43, 4.36, 3.75$ และ 3.74)

อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี 56-65 ปี และอายุมากกว่า 65 ปี มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.98, 4.04, 4.14, 4.03, 3.99, 4.10$ และ 3.50) สถานภาพ โดยข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.93, 3.98$ และ 4.16)

ระดับการศึกษา โดยมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.07, 4.06, 4.09$ และ 4.14)

(9.9) มีชื่อเสียงด้านอภินิหาร การให้โชคกลาง

อันดับ	ระดับความคิดเห็น	ภาพรวม	เพศ		ภูมิลำเนา				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มาก	30.86	36.75	26.86	15.17	61.08	26.00	25.58	27.40
2	ปานกลาง	21.31	17.90	23.62	22.27	2.96	15.00	38.14	26.92
3	มากที่สุด	11.67	15.04	9.39	3.32	32.02	6.00	5.58	12.02
4	น้อย	18.03	13.37	21.20	25.12	1.97	26.00	14.42	22.60
5	น้อยที่สุด	17.45	15.99	18.45	32.23	1.97	27.00	14.88	11.06
*	ไม่ระบุ	0.68	0.95	0.49	1.90	-	-	1.40	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.01	3.22	2.87	2.31	4.19	2.58	2.92	3.07

อันดับ	ระดับความคิดเห็น	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มาก	38.68	26.68	32.67	37.11	21.69	37.50	50.00
2	ปานกลาง	29.25	26.42	17.93	15.09	10.84	15.63	25.00
3	มากที่สุด	15.09	7.51	18.33	11.95	9.64	-	-
4	น้อย	6.60	20.73	13.94	15.09	30.12	40.63	25.00
5	น้อยที่สุด	9.43	17.62	17.13	20.75	25.30	6.25	-
*	ไม่ระบุ	0.94	1.04	-	-	2.41	-	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.44	2.86	3.21	3.04	2.59	2.84	3.25

อันดับ	ระดับความคิดเห็น	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ /จนท.รัฐ	นร./นิสิต/ นศ.	ประชาชน	มัธยม/ ต่ำกว่า	ปวส./อนุ ปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่า ป.ตรี
1	มาก	29.69	27.33	35.10	34.13	27.27	28.89	17.24
2	ปานกลาง	17.71	28.49	16.11	23.56	22.08	21.72	20.69
3	มากที่สุด	14.58	8.14	13.69	7.69	13.64	11.07	27.59
4	น้อย	19.27	16.86	17.88	19.71	18.83	18.03	13.79
5	น้อยที่สุด	18.75	18.31	16.56	14.42	18.18	19.47	20.69
*	ไม่ระบุ	-	0.87	0.66	0.48	-	0.82	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.02	2.90	3.12	3.01	2.99	2.94	3.17

ตาราง 9 ข้อ 9.9 แสดงว่า คุณลักษณะของพระสงฆ์ มีชื่อเสียงด้านอภินิหาร การให้โชคลาภ มีผลต่อการเผยแพร่คุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.01$) และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.22$ และ 2.87)

ภูมิลำเนา โดย ภาคกลาง มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.19$) ในขณะที่กรุงเทพมหานคร ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ มีความเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=2.31, 2.58, 2.92$ และ 3.07)

อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี และ 56-65 ปี และอายุมากกว่า 65 ปี มีความเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.44, 2.86, 3.21, 3.04, 2.59, 2.84$ และ 3.25)

สถานภาพ โดย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป มีความเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.02, 2.90$ และ 3.12)

ระดับการศึกษา โดยมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี มีความเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.01, 2.99, 2.94$ และ 3.17)

(9.10) มีบุคลิกภาพที่น่าเลื่อมใสศรัทธา

อันดับ	ระดับความคิดเห็น	ภาพรวม	เพศ		ภูมิภาค				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มาก	48.31	51.79	45.95	40.76	63.05	56.00	41.40	41.35
2	ปานกลาง	23.82	18.85	27.18	34.60	5.42	16.00	33.02	28.85
3	มากที่สุด	18.90	19.57	18.45	16.59	30.54	17.00	13.02	17.79
4	น้อย	5.40	6.21	4.85	7.11	0.99	2.00	6.98	9.62
5	น้อยที่สุด	2.89	2.86	2.91	0.95	-	8.50	2.79	2.40
*	ไม่ระบุ	0.68	0.72	0.65	-	-	0.50	2.79	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.75	3.80	3.73	3.65	4.23	3.71	3.56	3.63

อันดับ	ระดับความคิดเห็น	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มาก	44.34	47.67	50.20	54.09	39.76	65.63	25.00
2	ปานกลาง	21.70	27.98	19.12	23.90	21.69	15.63	25.00
3	มากที่สุด	28.30	16.06	24.30	11.95	20.48	6.25	25.00
4	น้อย	5.66	5.96	3.59	5.03	9.64	6.25	-
5	น้อยที่สุด	-	1.30	2.79	5.03	4.82	6.25	25.00
*	ไม่ระบุ	-	1.04	-	-	3.61	-	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.95	3.72	3.90	3.63	3.64	3.59	3.25

อันดับ	ระดับความคิดเห็น	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ/จนท.รัฐ	นร./นิสิต/นศ.	ประชาชน	มัธยม/ต่ำกว่า	ปวส./อนุปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่า ป.ตรี
1	มาก	52.60	43.60	50.33	45.19	54.55	48.16	34.48
2	ปานกลาง	21.88	28.78	19.43	22.12	21.43	25.61	17.24
3	มากที่สุด	16.15	20.06	19.87	19.71	14.94	18.03	41.38
4	น้อย	7.81	5.81	4.42	6.25	5.84	5.33	6.90
5	น้อยที่สุด	1.04	0.58	5.52	6.73	3.25	1.84	-
*	ไม่ระบุ	0.52	1.16	0.44	-	-	1.02	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.75	3.78	3.75	3.65	3.72	3.76	4.10

ตาราง 9 ข้อ 9.10 แสดงว่า คุณลักษณะของพระสงฆ์ มีบุคลิกภาพที่น่าเลื่อมใสศรัทธา มีผลต่อการเผยแผ่คุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.01$) และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.80$ และ 3.73)

ภูมิลำเนา โดย กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.65, 4.23, 3.71, 3.56$ และ 3.63)

อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปีและ 56-65 ปี มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.95, 3.72, 3.90, 3.63, 3.64$ และ 3.59) ในขณะที่อายุมากกว่า 65 ปี มีความเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.25$)

สถานภาพ โดย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.75, 3.78$ และ 3.75)

ระดับการศึกษา โดยมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.65, 3.72, 3.76$ และ 4.10)

(9.11) มีประสบการณ์ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

อันดับ	ระดับความคิดเห็น	ภาพรวม	เพศ		ภูมิลำเนา				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มาก	49.66	56.80	44.82	42.18	62.07	62.50	40.47	42.31
2	มากที่สุด	26.04	22.43	28.48	30.81	36.95	21.50	19.53	21.63
3	ปานกลาง	20.44	15.27	23.95	24.17	-	15.00	34.88	26.92
4	น้อย	2.80	3.82	2.10	2.37	-	1.00	1.86	8.65
5	น้อยที่สุด	0.39	0.72	0.16	-	-	-	1.40	0.48
*	ไม่ระบุ	0.68	0.95	0.49	0.47	0.99	-	1.86	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.99	3.97	4.00	4.02	4.37	4.05	3.76	3.76

อันดับ	ระดับความคิดเห็น	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มาก	49.06	44.30	51.00	58.49	48.19	71.88	50.00
2	มากที่สุด	25.47	28.76	29.48	18.87	27.71	-	25.00
3	ปานกลาง	23.58	24.09	16.33	16.98	13.25	25.00	25.00
4	น้อย	1.89	1.81	2.79	4.40	6.02	3.13	-
5	น้อยที่สุด	-	0.52	0.40	0.63	-	-	-
*	ไม่ระบุ	-	0.52	-	0.63	4.82	-	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.98	3.99	4.06	3.91	4.03	3.69	4.00

อันดับ	ระดับความคิดเห็น	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ /จนท.รัฐ	นร./นิสิต/ นศ.	ประชาชน	มัธยม/ต่ำกว่า	ปวส./อนุปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่า ป.ตรี
1	มาก	56.25	43.31	54.08	52.40	55.19	49.18	41.38
2	มากที่สุด	25.52	27.91	24.94	18.75	22.73	27.66	41.38
3	ปานกลาง	14.58	25.29	16.56	24.04	17.53	20.29	13.79
4	น้อย	2.60	2.33	3.31	4.33	3.25	2.25	3.45
5	น้อยที่สุด	0.52	0.58	0.22	0.48	1.30	0.20	-
*	ไม่ระบุ	0.52	0.58	0.88	-	-	0.41	-
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	4.04	3.96	4.01	3.85	3.95	4.02	4.21

ตาราง 9 ข้อ 9.11 แสดงว่า คุณลักษณะของพระสงฆ์ มีประสบการณ์ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม มีผลต่อการเผยแผ่คุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.99) และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.97 และ 4.00)

ภูมิภาค โดย กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =4.02, 4.37, 4.05, 3.76 และ 3.76)

อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี 56-65 ปี และอายุมากกว่า 65 ปี มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.98, 3.99, 4.06, 3.91, 4.03 ,3.69 และ4.00)

สถานภาพ โดย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =4.04 , 3.96 และ 4.01)

ระดับการศึกษา โดยมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.85, 3.95, 4.02 และ 4.21)

● ภาพรวมทั้งหมด

อันดับ	ระดับความคิดเห็น	ภาพรวม	เพศ		ภูมิฐานะ				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มาก	39.93	42.54	38.16	33.85	49.43	43.21	36.55	37.18
2	มากที่สุด	23.32	23.63	23.11	23.06	38.63	24.29	14.69	16.63
3	ปานกลาง	21.07	18.04	23.13	24.37	3.12	17.17	31.74	27.96
4	น้อย	4.68	4.81	4.58	6.52	0.25	3.33	5.39	7.69
5	น้อยที่สุด	2.35	2.15	2.48	3.63	0.25	3.71	1.94	2.20
*	ไม่ระบุ	8.65	8.83	8.54	8.57	8.33	8.29	9.69	8.33
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.85	3.89	3.82	3.72	4.37	3.88	3.63	3.64

อันดับ	ระดับความคิดเห็น	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มาก	40.96	38.06	41.67	43.87	35.84	40.89	47.92
2	มากที่สุด	22.80	22.56	26.83	21.28	22.09	18.49	20.83
3	ปานกลาง	23.11	24.76	16.77	17.30	20.18	22.92	12.50
4	น้อย	3.30	4.25	3.98	5.82	7.43	7.55	4.17
5	น้อยที่สุด	1.49	1.88	2.42	3.25	3.41	1.56	4.17
*	ไม่ระบุ	8.33	8.48	8.33	8.49	11.04	8.59	10.42
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.88	3.82	3.94	3.81	3.74	3.74	3.86

อันดับ	ระดับความคิดเห็น	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ/จนท.รัฐ	นร./นิสิต/นศ.	ประชาชน	มัธยม/ต่ำกว่า	ปวส./อนุปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่าป.ตรี
1	มาก	41.67	37.69	41.23	39.74	39.02	40.27	30.75
2	มากที่สุด	22.61	21.39	25.57	19.99	24.78	23.91	31.61
3	ปานกลาง	18.32	26.53	17.29	24.20	21.16	20.29	20.98
4	น้อย	5.95	3.92	4.60	5.05	4.27	4.85	4.89
5	น้อยที่สุด	2.69	2.01	2.54	2.72	2.54	2.12	3.16
*	ไม่ระบุ	8.77	8.45	8.77	8.29	8.23	8.57	8.62
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	3.83	3.79	3.91	3.75	3.86	3.86	3.91

ตาราง 9 ภาพรวมทั้งหมด แสดงว่า คุณลักษณะของพระสงฆ์ ที่มีผลต่อการเผยแพร่คุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.85) และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.89 และ 3.82)

ภูมิลำเนา โดย กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.72, 4.37, 3.88, 3.63 และ 3.64)

อายุ โดยต่ำกว่าอายุ 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี 56-65 ปี และอายุมากกว่า 65 ปี มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.88, 3.82, 3.94, 3.81, 3.74, 3.74 และ 3.86)

สถานภาพ โดย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ในส่วนราชการ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.83, 3.79 และ 3.91)

ระดับการศึกษา โดยมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.75, 3.86, 3.86 และ 3.91)

ตาราง 9.1 ภาพรวมคุณลักษณะของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการเผยแพร่คุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

บทบาทพระสงฆ์	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ระดับ ความ คาดหวัง
1. บวชเรียนมานานหลายพรรษา	3.77	มาก
2. มีสมณศักดิ์สูง หรือตำแหน่งทางสงฆ์สูง	3.78	มาก
3. ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านศีลธรรม จรรยา	4.24	มาก
4. สามารถสอนหลักศาสนธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อมได้	4.11	มาก
5. มีบทบาทเชิงรุกในการสั่งสอนด้านศีลธรรม	4.01	มาก
6. มีความเป็นผู้นำในชุมชน ท้องถิ่น	3.81	มาก
7. ให้การช่วยเหลือ บรรเทาปัญหาแก่ชาวบ้าน	3.75	มาก
8. ขยันหมั่นเพียรพัฒนาตนให้รอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม	4.05	มาก
9. มีชื่อเสียงด้านอภินิหาร การให้โชคลาภ	3.01	ปานกลาง
10. มีบุคลิกภาพที่น่าเลื่อมใสศรัทธา	3.75	มาก
11. มีประสบการณ์ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม	3.99	มาก
ภาพรวม	3.85	มาก

ตาราง 9 ภาพรวมคุณลักษณะของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการเผยแพร่คุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.85) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก โดย ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านศีลธรรม จรรยามากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.24) รองลงมาคือ สามารถสอนหลักศาสนธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อมได้ ($\bar{X}$ = 4.11) ขยันหมั่นเพียรพัฒนาตนให้รอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ($\bar{X}$ = 4.05) มีบทบาทเชิงรุกในการสั่งสอนด้านศีลธรรม ($\bar{X}$ = 4.01) มีประสบการณ์ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ($\bar{X}$ = 3.99) มีความเป็นผู้นำในชุมชน ท้องถิ่น ($\bar{X}$ = 3.81) มีสมณศักดิ์สูง หรือตำแหน่งทางสงฆ์สูง ($\bar{X}$ = 3.78) บวชเรียนมานานหลายพรรษา ($\bar{X}$ = 3.77) ให้การช่วยเหลือ บรรเทาปัญหาแก่ชาวบ้านและมีบุคลิกภาพที่น่าเลื่อมใสศรัทธาเท่ากัน ($\bar{X}$ = 3.75) และมีเพียงหนึ่งประเด็นที่อยู่ในระดับปานกลาง คือ มีชื่อเสียงด้านอภินิหาร การให้โชคลาภ ($\bar{X}$ = 3.01)

ตาราง 10 อุปสรรคสำคัญในการเผยแพร่คุณธรรมจริยธรรมของพระสงฆ์

อันดับ	ความคิดเห็น	ภาพรวม	เพศ		ภูมิภาค				
			ชาย	หญิง	กทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	การขาดความใส่ใจสนใจในเรื่องศาสนา/คนไม่เข้าวัด	39.10	37.30	40.33	23.56	50.00	38.17	48.00	51.85
2	พระสงฆ์บางรูปปฏิบัติตนไม่เหมาะสม	19.22	19.44	19.07	23.56	8.33	20.97	21.00	11.85
3	การหมดความศรัทธา เลื่อมใสในตัวพระสงฆ์	12.92	12.30	13.35	12.07	-	16.67	4.00	17.78
4	การแก่งแย่งชิงดี หลงใหลในลาภยศ/ยึดติดวัตถุ	5.01	4.76	5.18	9.77	8.33	4.30	2.00	1.48
5	ไม่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานต่างๆ	4.04	4.76	3.54	6.32	-	1.61	4.00	5.19
5	วิธีการ รูปแบบ เนื้อหาในการสอนไม่น่าสนใจ	4.04	2.38	5.18	5.75	16.67	1.08	5.00	2.96
7	พระสงฆ์รับกิจนิมนต์มากเกินไป	3.07	3.57	2.72	-	-	7.53	2.00	2.22
8	ขาดความขยันหมั่นเพียรศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม	2.10	1.59	2.45	3.45	-	1.61	2.00	1.48
9	การไม่เข้าใจในคำสอนและหลักธรรม	1.78	1.19	2.18	2.30	8.33	1.61	-	1.48
9	พระสงฆ์ไม่ให้ความสำคัญกับการเผยแผ่อย่างจริงจัง	1.78	1.98	1.63	4.60	-	-	3.00	-
11	การขาดความสามัคคีระหว่างประชาชนกับพระสงฆ์	1.62	3.57	0.27	0.57	-	4.84	-	-
11	พระสงฆ์ต้องปรับตัวให้เข้ากับพุทธศาสนิกชน	1.62	1.98	1.36	2.30	-	0.54	3.00	1.48
13	พระสงฆ์ที่มีความสามารถมีน้อย	1.29	1.98	0.82	2.87	-	-	-	2.22
14	คนส่วนใหญ่รับฟังแต่ไม่ปฏิบัติตาม	1.13	1.98	0.54	1.72	8.33	-	2.00	-
15	ความไม่สะดวกในการเดินทางของพระสงฆ์	0.97	0.40	1.36	1.15	-	-	4.00	-
16	การใช้อำนาจในทางที่ไม่ถูกต้อง	0.16	0.40	-	-	-	0.54	-	-
16	การไม่เชื่อถือคำสอน คำเทศนาของพระสงฆ์	0.16	0.40	-	-	-	0.54	-	-

ตาราง 10 อุปสรรคสำคัญในการเผยแพร่คุณธรรมจริยธรรมของพระสงฆ์ (ต่อ)

อันดับ	ความคิดเห็น	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	การขาดความใส่ใจสนใจในเรื่องศาสนา/คนไม่เข้าวัด	44.29	41.26	33.59	36.46	41.54	38.10	25.00
2	พระสงฆ์บางรูปปฏิบัติตนไม่เหมาะสม	2.86	17.04	20.61	27.08	24.62	23.81	50.00
3	การหมดความศรัทธา เลื่อมใสในตัวพระสงฆ์	8.57	10.76	16.03	12.50	16.92	23.81	-
4	การแก่งแย่งชิงดี หลงใหลในลาภยศ/ยึดติดวัตถุ	2.86	3.59	9.16	3.13	7.69	4.76	-
5	ไม่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานต่างๆ	10.00	4.48	3.05	4.17	-	-	-
5	วิธีการ รูปแบบ เนื้อหาในการสอนไม่น่าสนใจ	5.71	5.83	3.82	2.08	1.54	-	-
7	พระสงฆ์รับกิจนิมนต์มากเกินไป	7.14	1.35	1.53	5.21	4.62	4.76	-
8	ขาดความขยันหมั่นเพียรศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม	-	2.69	4.58	1.04	-	-	-
9	การไม่เข้าใจในคำสอนและหลักธรรม	2.86	2.24	-	2.08	-	-	25.00
9	พระสงฆ์ไม่ให้ความสำคัญกับการเผยแพร่อย่างจริงจัง	-	3.14	1.53	1.04	1.54	-	-
11	การขาดความสามัคคีระหว่างประชาชนกับพระสงฆ์	4.29	1.35	-	2.08	1.54	4.76	-
11	พระสงฆ์ต้องปรับตัวให้เข้ากับพุทธศาสนิกชน	4.29	2.24	-	2.08	-	-	-
13	พระสงฆ์ที่มีความสามารถมีน้อย	2.86	1.35	2.29	-	-	-	-
14	คนส่วนใหญ่รับฟังแต่ไม่ปฏิบัติตาม	2.86	1.35	1.53	-	-	-	-
15	ความไม่สะดวกในการเดินทางของพระสงฆ์	-	1.35	2.29	-	-	-	-
16	การใช้อำนาจในทางที่ไม่ถูกต้อง	1.43	-	-	-	-	-	-
16	การไม่เชื่อถือคำสอน คำเทศนาของพระสงฆ์	-	-	-	1.04	-	-	-

ตาราง 10 อุปสรรคสำคัญในการเผยแผ่คุณธรรมจริยธรรมของพระสงฆ์ (ต่อ)

อันดับ	ความคิดเห็น	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ /จนท.รัฐ	นร./นิสิต/ นศ.	ประชาชน	มัธยม/ ต่ำกว่า	ปวส./อนุ ปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่า ป.ตรี
1	การขาดความใส่ใจสนใจในเรื่องศาสนา/คนไม่เข้าวัด	36.46	40.26	38.64	41.26	34.65	38.46	23.53
2	พระสงฆ์บางรูปปฏิบัติตนไม่เหมาะสม	26.04	11.26	24.62	16.78	25.74	18.68	29.41
3	การหมดความศรัทธา เลื่อมใสในตัวพระสงฆ์	17.71	12.55	11.74	10.49	19.80	12.82	17.65
4	การแก่งแย่งชิงดี หลงใหลในลาภยศ/ยึดติดวัตถุ	4.17	3.46	6.06	3.50	2.97	5.13	11.76
5	ไม่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานต่างๆ	2.08	7.79	1.89	5.59	2.97	4.03	5.88
5	วิธีการ รูปแบบ เนื้อหาในการสอนไม่น่าสนใจ	5.21	4.76	2.65	3.50	1.98	5.13	-
7	พระสงฆ์รับกิจนิมนต์มากเกินไป	1.04	3.03	4.17	4.90	5.94	1.47	-
8	ขาดความขยันหมั่นเพียรศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม	3.13	2.16	1.89	0.70	1.98	3.66	-
9	การไม่เข้าใจในคำสอนและหลักธรรม	-	3.03	0.76	1.40	1.98	1.47	-
9	พระสงฆ์ไม่ให้ความสำคัญกับการเผยแผ่อย่างจริงจัง	2.08	2.16	1.52	-	0.99	2.56	5.88
11	การขาดความสามัคคีระหว่างประชาชนกับพระสงฆ์	-	2.60	1.14	4.20	-	0.73	-
11	พระสงฆ์ต้องปรับตัวให้เข้ากับพุทธศาสนิกชน	-	2.16	1.14	2.80	-	2.20	-
13	พระสงฆ์ที่มีความสามารถมีน้อย	1.04	0.87	1.89	2.10	0.99	1.47	-
14	คนส่วนใหญ่รับฟังแต่ไม่ปฏิบัติตาม	1.04	2.16	0.38	1.40	-	1.83	-
15	ความไม่สะดวกในการเดินทางของพระสงฆ์	-	1.30	1.14	0.70	-	0.37	5.88
16	การใช้อำนาจในทางที่ไม่ถูกต้อง	-	0.43	-	-	-	-	-
16	การไม่เชื่อถือคำสอน คำเทศนาของพระสงฆ์	-	-	0.38	0.70	-	-	-

จากตาราง 10 อุปสรรคสำคัญในการเผยแผ่คุณธรรมจริยธรรมของพระสงฆ์ คือ การขาดความใส่ใจสนใจในเรื่องศาสนา /คนไม่เข้าวัดมากที่สุด ร้อยละ 39.10 รองลงมาคือ พระสงฆ์บางรูปปฏิบัติตนไม่เหมาะสม ร้อยละ 19.22 การหมดความศรัทธา เลื่อมใสในตัวพระสงฆ์ ร้อยละ 12.92 การแก่งแย่งชิงดี หลงใหลในลาภยศ /ยึดติดวัตถุ ร้อยละ 5.01 ไม่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานต่างๆ และวิธีการ รูปแบบ เนื้อหาในการสอนไม่น่าสนใจเท่ากัน ร้อยละ 4.04 และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง เห็นว่าอุปสรรคสำคัญในการเผยแผ่คุณธรรมจริยธรรมของพระสงฆ์ คือ การขาดความใส่ใจสนใจในเรื่องศาสนา /คนไม่เข้าวัด (ร้อยละ 37.30 และ 40.33)

ภูมิลำเนา โดย ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ เห็นว่าอุปสรรคสำคัญในการเผยแผ่คุณธรรมจริยธรรมของพระสงฆ์ คือ การขาดความใส่ใจ สนใจในศาสนา /คนไม่เข้าวัด (ร้อยละ 50.00, 38.17, 48.00 และ 51.84) ในขณะที่กรุงเทพมหานคร เห็นว่าอุปสรรคสำคัญในการเผยแผ่คุณธรรมจริยธรรมของพระสงฆ์ คือ การขาดความใส่ใจ สนใจในศาสนา /คนไม่เข้าวัดและพระสงฆ์บางรูปปฏิบัติตนไม่เหมาะสมเท่ากัน ร้อยละ 23.56

อายุ โดยกลุ่มอายุต่ำกว่า 18 ปี 18-25 ปี 26-35 ปี และ 36-45 ปี 46-55 ปี และ 56-65 ปี เห็นว่าอุปสรรคสำคัญในการเผยแผ่คุณธรรมจริยธรรมของพระสงฆ์ คือ การขาดความใส่ใจ สนใจในศาสนา /คนไม่เข้าวัด (ร้อยละ 44.29, 41.26, 33.59, 36.46, 41.54 และ 38.10) ในขณะที่อายุมากกว่า 65 ปี เห็นว่าอุปสรรคสำคัญในการเผยแผ่คุณธรรมจริยธรรมของพระสงฆ์ คือ พระสงฆ์บางรูปปฏิบัติตนไม่เหมาะสม ร้อยละ 50.00

สถานภาพ โดยกลุ่มข้าราชการ/เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป เห็นว่าอุปสรรคสำคัญในการเผยแผ่คุณธรรมจริยธรรมของพระสงฆ์ คือ การขาดความใส่ใจ สนใจในศาสนา /คนไม่เข้าวัด (ร้อยละ 36.46, 40.26 และ 38.64)

ระดับการศึกษา โดยกลุ่มมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา และปริญญาตรี เห็นว่าอุปสรรคสำคัญในการเผยแผ่คุณธรรมจริยธรรมของพระสงฆ์ คือ การขาดความใส่ใจ สนใจในศาสนา /คนไม่เข้าวัด (ร้อยละ 41.26, 34.65 และ 38.46) ในขณะที่สูงกว่าปริญญาตรี เห็นว่าอุปสรรคสำคัญในการเผยแผ่คุณธรรมจริยธรรมของพระสงฆ์ คือ พระสงฆ์บางรูปปฏิบัติตนไม่เหมาะสม ร้อยละ 29.41

ตาราง 11 ข้อเสนอแนะสำหรับพระสงฆ์เพื่อให้สามารถปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมตามแนว
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงประสบผลสำเร็จ

อันดับ	ความคิดเห็น	ภาพรวม	เพศ		ภูมิสำเนา				
			ชาย	หญิง	ภทม.	กลาง	เหนือ	อีสาน	ใต้
1	มีความเป็นผู้นำ ผู้ปฏิบัติดี /เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับประชาชน	42.11	43.50	41.16	52.80	-	40.53	36.36	41.11
2	จัดทำกิจกรรม ชักชวนให้ประชาชนเข้าใจในหลักธรรมคำสอน	14.37	13.50	14.97	9.60	33.33	18.42	12.99	11.11
3	ต้องมีการเผยแพร่ในเชิงรุก ทั้งในวัดและนอกวัด	12.55	11.00	13.61	0.80	16.67	12.63	12.99	27.78
4	พระสงฆ์ต้องร่วมมือกันเผยแพร่ศาสนาอย่างจริงจัง	5.47	5.50	5.44	9.60	16.67	2.11	10.39	1.11
5	ต้องเป็นผู้เสียสละ มีความพยายามและอดทน	5.26	6.00	4.76	1.60	-	10.53	2.60	2.22
6	ควรมีการศึกษาหาความรู้มาพัฒนาตนเองตลอดเวลา	4.86	5.00	4.76	2.40	16.67	6.84	6.49	1.11
6	ปรับกลยุทธ์การสอนให้สนุกสนาน เข้าใจง่าย	4.86	2.50	6.46	9.60	16.67	-	9.09	3.33
8	เพิ่มช่องทางในการเผยแพร่ บรรยายธรรมทางสื่อต่างๆ	3.04	4.50	2.04	6.40	-	2.63	-	2.22
9	นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ให้เกิดประโยชน์	2.23	2.50	2.04	-	-	2.11	3.90	4.44
10	ควรมีการศึกษาและวางแผนก่อนลงมือทำจริง	1.82	2.00	1.70	4.80	-	1.05	1.30	-
11	ควรมีส่วนร่วมในการสอนคุณธรรมในโรงเรียน	1.21	1.00	1.36	0.80	-	-	2.60	3.33
12	วางตัวเป็นกลาง /เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ	0.61	0.50	0.68	-	-	1.58	-	-
13	รู้จักหน้าที่ของตนเองในฐานะพระสงฆ์กับประชาชน	0.40	1.00	-	-	-	1.05	-	-
13	ไม่ให้ยึดติดกับวัตถุ	0.40	0.50	0.34	0.80	-	-	-	1.11
13	จัดตั้งศูนย์ให้ประชาชนได้เข้ามาศึกษาธรรม	0.40	0.50	0.34	0.80	-	-	-	1.11
16	เร่งปราบปรามยาเสพติด อบรมมุขในวัดอย่างจริงจัง	0.20	0.50	-	-	-	0.53	-	-
16	ควรรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น	0.20	-	0.34	-	-	-	1.30	-

ตาราง 11 ข้อเสนอแนะสำหรับพระสงฆ์เพื่อให้สามารถปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมตามแนว
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงประสบผลสำเร็จ (ต่อ)

อันดับ	ความคิดเห็น	อายุ(ปี)						
		ต่ำกว่า18	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	มากกว่า 65
1	มีความเป็นผู้นำ ผู้ปฏิบัติดี /เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับประชาชน	27.45	43.03	43.69	45.88	40.00	57.14	-
2	จัดทำกิจกรรม ชักชวนให้ประชาชนเข้าใจในหลักธรรมคำสอน	17.65	14.55	11.65	11.76	20.00	14.29	-
3	ต้องมีการเผยแพร่ในเชิงรุก ทั้งในวัดและนอกวัด	29.41	8.48	11.65	17.65	9.09	-	25.00
4	พระสงฆ์ต้องร่วมมือกันเผยแพร่ศาสนาอย่างจริงจัง	3.92	10.91	0.97	3.53	3.64	-	25.00
5	ต้องเป็นผู้เสียสละ มีความพยายามและอดทน	3.92	4.85	2.91	7.06	7.27	-	25.00
6	ควรมีการศึกษาหาความรู้มาพัฒนาตนเองตลอดเวลา	1.96	-	10.68	3.53	10.91	9.52	25.00
6	ปรับกลยุทธ์การสอนให้สนุกสนาน เข้าใจง่าย	3.92	8.48	3.88	2.35	3.64	-	-
8	เพิ่มช่องทางในการเผยแพร่ บรรยายธรรมทางสื่อต่างๆ	-	3.03	4.85	-	1.82	19.05	-
9	นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ให้เกิดประโยชน์	3.92	1.82	2.91	2.35	1.82	-	-
10	ควรมีการศึกษาและวางแผนก่อนลงมือทำจริง	1.96	3.64	1.94	-	-	-	-
11	ควรมีส่วนร่วมในการสอนคุณธรรมในโรงเรียน	3.92	0.61	2.91	-	-	-	-
12	วางตัวเป็นกลาง /เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ	-	-	-	2.35	-	-	-
13	รู้จักหน้าที่ของตนเองในฐานะพระสงฆ์กับประชาชน	-	-	0.97	1.18	-	-	-
13	ไม่ให้ยึดติดกับวัตถุ	-	-	0.97	1.18	-	-	-
13	จัดตั้งศูนย์ให้ประชาชนได้เข้ามาศึกษาธรรม	1.96	0.61	-	-	-	-	-
16	เร่งปราบปรามยาเสพติด อบรมมุขในวัดอย่างจริงจัง	-	-	-	1.18	-	-	-
16	ควรรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น	-	-	-	-	1.82	-	-

ตาราง 11 ข้อเสนอแนะสำหรับพระสงฆ์เพื่อให้สามารถปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมตามแนว
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงประสบผลสำเร็จ (ต่อ)

อันดับ	ความคิดเห็น	สถานภาพ			ระดับการศึกษา			
		รับราชการ /จนท.รัฐ	นร./นิสิต/ นศ.	ประชาชน	มัธยม/ ต่ำกว่า	ปวส./อนุ ปริญญา	ป.ตรี	สูงกว่า ป.ตรี
1	มีความเป็นผู้นำ ผู้ปฏิบัติดี /เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับประชาชน	58.33	35.39	43.24	35.34	37.36	48.45	64.29
2	จัดทำกิจกรรม ชักชวนให้ประชาชนเข้าใจในหลักธรรมคำสอน	8.33	14.61	15.77	16.54	21.98	12.37	7.14
3	ต้องมีการเผยแพร่ในเชิงรุก ทั้งในวัดและนอกวัด	15.28	12.36	11.26	16.54	15.38	7.22	-
4	พระสงฆ์ต้องร่วมมือกันเผยแพร่ศาสนาอย่างจริงจัง	1.39	10.67	3.15	6.77	1.10	5.15	7.14
5	ต้องเป็นผู้เสียสละ มีความพยายามและอดทน	2.78	5.06	6.31	4.51	7.69	5.15	7.14
6	ควรมีการศึกษาหาความรู้มาพัฒนาตนเองตลอดเวลา	5.56	1.69	7.21	7.52	1.10	3.61	7.14
6	ปรับกลยุทธ์การสอนให้สนุกสนาน เข้าใจง่าย	1.39	9.55	2.70	1.50	4.40	7.22	7.14
8	เพิ่มช่องทางในการเผยแพร่ บรรยายธรรมทางสื่อต่างๆ	-	1.69	4.05	3.01	3.30	4.12	-
9	นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ให้เกิดประโยชน์	-	3.37	1.80	3.01	2.20	1.55	-
10	ควรมีการศึกษาและวางแผนก่อนลงมือทำจริง	-	2.81	1.80	2.26	-	2.58	-
11	ควรมีส่วนร่วมในการสอนคุณธรรมในโรงเรียน	1.39	1.69	0.90	1.50	2.20	1.03	-
12	วางตัวเป็นกลาง /เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ	2.78	-	0.45	-	2.20	-	-
13	รู้จักหน้าที่ของตนเองในฐานะพระสงฆ์กับประชาชน	-	-	0.45	0.75	-	-	-
13	ไม่ให้ยึดติดกับวัตถุ	2.78	-	-	-	-	1.03	-
13	จัดตั้งศูนย์ให้ประชาชนได้เข้ามาศึกษาธรรม	-	1.12	-	0.75	-	0.52	-
16	เร่งปราบปรามยาเสพติด อบรมมุขในวัดอย่างจริงจัง	-	-	0.45	-	1.10	-	-
16	ควรรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น	-	-	0.45	-	-	-	-

จากตาราง 11 ข้อเสนอแนะสำหรับพระสงฆ์เพื่อให้สามารถปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงประสบผลสำเร็จ คือ ความเป็นผู้นำ ผู้ปฏิบัติดี /เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับประชาชนมากที่สุด ร้อยละ 42.11 รองลงมาคือ จัดทำกิจกรรม ชักชวนให้ประชาชนเข้าใจในหลักธรรมคำสอน ร้อยละ 14.37 ต้องมีการเผยแพร่ในเชิงรุก ทั้งในวัดและนอกวัด ร้อยละ 12.55 พระสงฆ์ต้องร่วมมือกันเผยแพร่ศาสนาอย่างจริงจัง ร้อยละ 5.47 และต้องเป็นผู้เสียสละ มีความพยายามและอดทน ร้อยละ 5.26 และเมื่อจำแนกตามสถานภาพกลุ่มตัวอย่างพบว่า

เพศ โดยทั้งเพศชายและเพศหญิง เห็นว่าพระสงฆ์ควรมีความเป็นผู้นำ ผู้ปฏิบัติดี / เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับประชาชน (ร้อยละ 43.50 และ 41.16)

ภูมิลำเนา โดย กรุงเทพมหานคร ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ เห็นว่าพระสงฆ์ควรมีความเป็นผู้นำ ผู้ปฏิบัติดี / เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับประชาชน (ร้อยละ 52.80, 40.53, 36.36 และ 41.11) ในขณะที่ภาคกลาง เห็นว่าควรจัดทำกิจกรรม ชักชวนให้ประชาชนเข้าใจในหลักธรรมคำสอน ร้อยละ 33.33

อายุ โดยกลุ่มอายุ 18-25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 46-55 ปี และ 56-65 ปี เห็นว่าพระสงฆ์ควรมีความเป็นผู้นำ ผู้ปฏิบัติดี / เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับประชาชน (ร้อยละ 43.03, 43.69, 45.88, 40.00 และ 57.14) ในขณะที่ต่ำกว่า 18 ปี เห็นว่าต้องมีการเผยแผ่ในเชิงรุกทั้งในวัดและนอกวัด ร้อยละ 29.41 ส่วนมากกว่า 65 ปี เห็นว่า ต้องมีการเผยแผ่ในเชิงรุก ทั้งในวัดและนอกวัด พระสงฆ์ต้องร่วมมือกันเผยแผ่ศาสนาอย่างจริงจัง ต้องเป็นผู้เสียสละ มีความพยายามและอดทน และควรมีการศึกษาหาความรู้มาพัฒนาตนเองตลอดเวลาเท่ากัน ร้อยละ 25.00

สถานภาพ โดยกลุ่มข้าราชการ/เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป เห็นว่าพระสงฆ์ควรมีความเป็นผู้นำ ผู้ปฏิบัติดี / เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับประชาชน (ร้อยละ 58.33, 35.39, 43.24)

ระดับการศึกษา โดยกลุ่มมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ปวส./อนุปริญญา และปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี เห็นว่าพระสงฆ์ควรมีความเป็นผู้นำ ผู้ปฏิบัติดี / เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับประชาชน (ร้อยละ 35.34, 37.36, 48.45 และ 64.29)

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาคำคาดหวังของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการวิจัยแบบวิธีผสมผสาน (Mixed Method Research) ซึ่งประกอบด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) ดังนั้นจึงขอสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน เพื่อความชัดเจนดังนี้

ส่วนที่ 1 สรุปผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์เชิงลึกพระสงฆ์ และสนทนากลุ่มพระสังฆาธิการ

ส่วนที่ 2 สรุปผลการวิจัยจากการสำรวจความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคำคาดหวังของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ กลุ่มพระสงฆ์ โดยจำแนกเป็น
 - 1.1 พระสังฆาธิการ จำนวนทั้งสิ้น 20 ตัวอย่าง และ พระสงฆ์ทั่วไป จำนวน 100 ตัวอย่าง โดยใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ในการวิจัยเชิงคุณภาพ
 - 1.2 กลุ่มพุทธศาสนิกชน โดยจำแนกเป็น 1) กลุ่มนักเรียน นิสิต นักศึกษา 2) กลุ่มข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ 3) กลุ่มประชาชนทั่วไป จำนวน 1,037 ตัวอย่าง โดยใช้การสุ่มแบบเป็นกลุ่ม (Area or Cluster Sampling) ในการวิจัยเชิงปริมาณโดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างจะกระจายตามพื้นที่เป้าหมายในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคจำนวน 5 จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ สุราษฎร์ธานี นครราชสีมา และชลบุรี
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้รับการพัฒนาร่วมกันระหว่างกรมการศาสนาและสวนดุสิตโพล มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต โดยแบ่งเป็น 2 ชุด คือ
 - 2.1 แบบสัมภาษณ์พระสงฆ์และพระสังฆาธิการ
 - 2.2 แบบสอบถามพุทธศาสนิกชน

3. ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัย มีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

3.1 การเก็บข้อมูลพระสังฆาธิการ ใช้การประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Groups) พระสังฆาธิการ ที่อยู่ในพื้นที่เป้าหมายในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยมีพระสังฆาธิการมาร่วมประชุม สนทนากลุ่มจากการนิมนต์ของกรมการศาสนา จำนวน 20 รูป

3.2 การเก็บข้อมูลพระสงฆ์ ใช้การวิธีการสัมภาษณ์พระสงฆ์ที่อยู่ในพื้นที่เป้าหมายใน ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จำนวน 100 ตัวอย่าง

3.3 การเก็บข้อมูลพุทธศาสนิกชน มีกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่มย่อยคือ 1) รัฐบาล/ เจ้าหน้าที่ของรัฐ 2) นักเรียน/นิสิต/นักศึกษา 3) ประชาชนทั่วไป ที่อยู่ในพื้นที่เป้าหมายในส่วนกลางและ ส่วนภูมิภาค โดยใช้วิธีการสอบถามและให้กลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ตอบแบบสอบถามด้วยตนเอง จำนวน 1,037 ตัวอย่าง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้ 2 วิธีการคือ

4.1 การวิเคราะห์เชิงการบรรยายเนื้อหาตามที่ปรากฏในข้อความสำหรับแบบสัมภาษณ์ พระสงฆ์และพระสังฆาธิการ

4.2 การวิเคราะห์โดยโปรแกรมสำเร็จรูป QPS (Questionnaire Processing System) สำหรับแบบสอบถามพุทธศาสนิกชน

ส่วนที่ 1 สรุปผลการสัมภาษณ์เชิงลึกพระสงฆ์ และสนทนากลุ่มพระสังฆาธิการ

1. ความคาดหวังที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ และสนทนากลุ่มพระสังฆาธิการเกี่ยวกับความคาดหวังที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยผ่านสถาบันทางสังคมรูปแบบต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

สถาบันครอบครัว พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการส่งเสริมให้ครอบครัวนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้อย่างจริงจัง มีการสนทนากับผู้ปกครอง ควรเริ่มพัฒนาจากครอบครัวที่มีความสนิทสนมกันก่อน

สถาบันการปกครอง พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการพัฒนาศักยภาพของบุคคลในสายการปกครองให้มีคุณธรรมจริยธรรม แนะนำหลักการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้กับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เพื่อให้ถ่ายทอดให้กับลูกบ้านอีกที การประสานความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้บริหารในส่วนที่เกี่ยวข้องเช่น โรงเรียน ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

สถาบันศาสนา พระสงฆ์ควรมียุทธศาสตร์ในการเป็นผู้นำด้านจิตใจ เผยแผ่คุณธรรม จริยธรรม เทศนาอบรมสั่งสอน เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ฆราวาส

สถาบันการศึกษา ควรมียุทธศาสตร์เกี่ยวกับการสอนศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ในสถานศึกษา จัดกิจกรรมหรือค่ายสำหรับเยาวชนเพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

สถาบันเศรษฐกิจ พระสงฆ์ควรมียุทธศาสตร์ในการนำหลักธรรมมากระตุ้นเตือนให้พุทธศาสนิกชนรู้จักพอเพียง รู้จักพอประมาณ ให้คำแนะนำในการประกอบอาชีพโดยเน้นหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีการพัฒนาเศรษฐกิจแบบยั่งยืน ประกอบธุรกิจด้วยความซื่อสัตย์ยุติธรรม การปลูกฝังให้เยาวชนรู้จักใช้ชีวิตแบบพอเพียง สามารถพึ่งพาตนเองได้ เช่น การสอนให้รู้จักปลูกผักสวนครัว

สถาบันสื่อสารมวลชน พระสงฆ์ควรมียุทธศาสตร์ในการเผยแผ่หลักธรรมผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ อินเทอร์เน็ต การออกหนังสือเกร็ดความรู้พุทธศาสนา

สถาบันนันทนาการ พระสงฆ์ควรมียุทธศาสตร์ในการจัดภูมิทัศน์ของวัดให้เป็นที่พักผ่อน และชื่นชมกับธรรมชาติ ชักชวนพุทธศาสนิกชนให้มาออกกำลังกายภายในวัด เป็นแหล่งฝึกฝนทักษะประสบการณ์ในการเลี้ยงชีพ เช่น การเพาะปลูกเพื่อให้พึ่งพาตนเองได้ จัดกิจกรรมตามสถานที่ต่าง ๆ ภายในวัด เช่น ลานวัด การเขียนคำสุภาษิตติดตามต้นไม้ ห้องสมุดภายในวัด เปิดเพลงเกี่ยวกับพุทธศาสนา เพลงปลุกใจรักชาติบ้านเมือง จัดกิจกรรมหรืออบรมสั่งสอนในลักษณะธรรมะบันเทิง ธรรมะนันทนาการ ธรรมะวาไรตี้ เช่น จัดอบรมจริยธรรม แล้วมีการร้องเพลง เดิน เล่นเกมส์โชว์ ประสานความร่วมมือกับหน่วยงาน การออกกำลังกายตามเพลง

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทพระสงฆ์ สามารถสรุปได้เป็น 2 ประเด็น คือ ปัจจัยที่ส่งเสริม และปัจจัยที่เป็นอุปสรรค สามารถสรุปได้ดังนี้

ปัจจัยที่ส่งเสริม ต้องประกอบด้วยองค์ประกอบหลาย ๆ ด้าน ต้องอาศัยความร่วมมือกันทั้งพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชน การประสานงานกันระหว่างวัด ชุมชน โรงเรียน การได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐทั้งในเรื่องงบประมาณและนโยบายที่ชัดเจน การได้รับการสนับสนุนจากสถานศึกษาบรรจุหลักสูตรให้มีวิชาศีลธรรม ความรู้ความสามารถของพระสงฆ์ เทคนิควิธีการของพระสงฆ์ในการเทศนาหรือแนะนำให้เห็นว่าสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง ความศรัทธาที่มีต่อพระสงฆ์หรือความน่าเลื่อมใสของพระสงฆ์ การประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค การขาดงบประมาณ การขาดความรู้ของพระสงฆ์ การขาดการทุ่มเทและไม่พร้อมที่จะเสียสละของพระสงฆ์ สิ่งแวดล้อมทางเทคโนโลยีสมัยใหม่และสื่อต่าง ๆ ที่ดึงความสนใจไปจากเรื่องคุณธรรมจริยธรรม และสภาพทางเศรษฐกิจในการครองชีพและการหาเลี้ยงตัวเอง

ทำให้ไม่มีเวลาเข้าวัด การที่คนในสังคมเน้นเรื่องวัตถุมากเกินไปหรือกิเลสในตัวบุคคล การไม่ยอมรับของสังคมในหลักคำสอนของพระสงฆ์ ความไม่เข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง การขาดสื่อประชาสัมพันธ์ การขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่น และสถาบันการศึกษา

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์และชนทนากลุ่มพระสังฆาธิการ สามารถสรุปความคาดหวังที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยผ่านสถาบันทางสังคมรูปแบบต่าง ๆ เป็นประเด็นความถี่ได้ดังนี้

สถาบันทางสังคม	ภาพรวม	พระสงฆ์		พระสังฆาธิการ	
		ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ
<u>สถาบันครอบครัว</u>					
ครอบครัวควรยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน	38.89	8	44.44	2	33.33
เป็นสถาบันพื้นฐานที่ควรให้ความร่วมมือกับพระสงฆ์	36.11	7	38.89	2	33.33
หัวหน้าครอบครัวควรเป็นแบบอย่างที่ดี/เริ่มต้นจากพ่อแม่	16.67	3	16.67	1	16.67
จัดอบรม/รณรงค์ให้กับสถาบันครอบครัว	16.67	-	-	1	16.67
<u>สถาบันการปกครอง</u>					
ผู้นำการปกครองควรเป็นแบบอย่างในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการปฏิบัติงาน	40.11	3	23.08	4	57.14
ต้องมีการประสานกันระหว่างสถาบันการปกครองกับพระสงฆ์	22.53	4	30.77	1	14.29
สถาบันการปกครองต้องมีการส่งเสริมคุณธรรมอย่างจริงจังและต่อเนื่อง	22.53	4	30.77	1	14.29
พระสงฆ์ต้องมีการพัฒนาตนเอง	14.84	2	15.38	1	14.29
<u>สถาบันศาสนา</u>					
พระสงฆ์ควรออกเผยแผ่หลักคำสอนและมีบทบาทมากกว่านี้	40.00	7	46.67	1	33.33
พระสงฆ์ควรเป็นแบบอย่างแก่คฤหัสถ์	30.00	4	26.67	1	33.33
ต้องการให้ภาครัฐให้การสนับสนุน	26.67	3	20.00	1	33.33
ควรบรรจุคุณธรรมจริยธรรมลงในหลักสูตร	6.66	1	6.66	-	-

สถาบันทางสังคม	ภาพรวม	พระสงฆ์		พระสังฆาธิการ	
		ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ
<u>สถาบันการศึกษา</u>					
เน้นการสอนคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนให้มากขึ้น โดยเน้นหลักเศรษฐกิจ	78.57	10	71.43	6	85.71
หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดูแลให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง	17.86	3	21.43	1	14.29
ควรมีบุคลากรของศาสนาประจำโรงเรียนอย่างน้อย 1 คน	7.14	1	7.14	-	-
<u>สถาบันเศรษฐกิจ</u>					
ควรนำหลักธรรมมากระตุ้นเตือนให้พุทธศาสนิกชนรู้จักพอเพียง	90.91	9	81.82	3	100.00
สนับสนุนการจัดตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์	9.089	1	9.09	-	-
ขาดงบประมาณสนับสนุน	9.09	1	9.09	-	-
<u>สถาบันสื่อมวลชน</u>					
ร่วมมือกับสื่อต่าง ๆ เผยแพร่หลักธรรมมากขึ้น	77.28	6	54.55	4	100.00
สื่อมวลชนควรเพิ่มบทบาทในการสนับสนุน	45.45	5	45.45	-	-
<u>สถาบันนันทนาการ</u>					
ชักชวนเยาวชนให้ใช้เวลาว่างที่เป็นประโยชน์/ร่วมกิจกรรมในวัด	61.91	6	66.67	4	57.14
พระสงฆ์ควรเป็นแบบอย่างที่ดี	14.29	-	-	1	14.29
อบรมคุณธรรมเยาวชนด้วยวิธีการที่ทำให้สนุกสนาน เช่น ร้องเพลง	30.95	3	33.33	2	28.57

ปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทพระสงฆ์ สามารถสรุปได้เป็น 2 ประเด็น คือ ปัจจัยที่ส่งเสริม และ ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค สามารถสรุปเป็นความถี่ได้ดังนี้

สถาบันทางสังคม	ภาพรวม	พระสงฆ์		พระสังฆาธิการ	
		ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ
ปัจจัยที่ส่งเสริม					
ความร่วมมือกันทั้งพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชน	53.57	5	35.71	5	71.43
การประสานงานกันระหว่างวัด ชุมชน โรงเรียน					
ความน่าเลื่อมใสของพระสงฆ์	7.14	1	7.14	-	-
ความรู้ความสามารถของพระสงฆ์	35.70	8	57.14	1	14.26
ความเสียสละของพระสงฆ์	14.26	-	-	1	14.26
ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค					
การขาดความรู้ของพระสงฆ์	17.43	2	18.18	1	16.67
สิ่งแวดล้อม	18.18	2	18.18	-	-
ความไม่เข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง	12.88	1	9.09	1	16.67
การขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่น และสถาบันการศึกษา รวมถึงงบประมาณ	43.18	4	36.36	3	50.00
การขาดการทุ่มเทของพระสงฆ์	17.43	2	18.18	1	16.67

ส่วนที่ 2 สรุปผลการสำรวจความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชน

ในการสำรวจความคาดหวังของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 1,037 ตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 59.59 โดยมีอายุระหว่าง 18-25 ปีมากที่สุด ร้อยละ 37.22 รองลงมาคือ อายุ 26-35 ปี ร้อยละ 24.20 อายุ 36-45 ปี ร้อยละ 15.33 อายุต่ำกว่า 18 ปี ร้อยละ 10.22 อายุ 46-55 ปี ร้อยละ 8.00 อายุ 56-65 ปี ร้อยละ 3.09 และมากกว่า 65 ปี ร้อยละ 0.39 ตามลำดับ มีกลุ่มสถานภาพเป็นประชาชนทั่วไป มากที่สุด ร้อยละ 43.68 รองลงมาคือ นักเรียน / นิสิต / นักศึกษา ร้อยละ 33.17 และรับราชการ / เจ้าหน้าที่ของรัฐ ร้อยละ 18.51 ตามลำดับ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีมากที่สุด ร้อยละ 47.06 รองลงมาคือ มัธยมศึกษา ปวช. หรือต่ำกว่า ร้อยละ 20.06 ปวส./อนุปริญญา ร้อยละ 14.85 และสูงกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 2.80 ตามลำดับ มีรายได้ต่อเดือนระหว่าง 5,000-10,000 บาทมากที่สุด ร้อยละ 33.65 รองลงมาคือ ต่ำกว่า 5,000 บาท ร้อยละ 27.19 รายได้ 10,001-20,000 บาท ร้อยละ 14.85 รายได้ 20,001-30,000 บาท ร้อยละ 7.23 รายได้ 30,001-40,000 บาท ร้อยละ 1.16 รายได้ 40,001-50,000 บาท ร้อยละ 0.58 และมากกว่า 50,000 บาท ร้อยละ 0.39 ตามลำดับ และมีภูมิลำเนาอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุด ร้อยละ 20.73 รองลงมา

คือ กรุงเทพมหานคร ร้อยละ 20.35 ภาคใต้ ร้อยละ 20.06 ภาคกลาง ร้อยละ 19.58 และภาคเหนือ ร้อยละ 19.29 ตามลำดับ

1. ความคาดหวังที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตาม แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พุทธศาสนิกชนมีความคาดหวังต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตาม
แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยผ่านสถาบันทางสังคมรูปแบบต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

สถาบันครอบครัว พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการจัดโครงการ/กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม
จริยธรรมฯ ภายในวัดให้ครอบครัวได้ใช้เวลาร่วมกัน เช่น การเข้าวัดทำบุญตักบาตรและฟังธรรมในวัน
ธรรมสวนะและวันสำคัญทางศาสนา การจัดกิจกรรมธรรมทัศน์ฯ ให้ครอบครัวได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้
เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัด หลักธรรมคำสอนทางศาสนา และสถานที่สำคัญต่าง ๆ ภายในวัด
อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.05$) และสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมฯ ระหว่างบ้าน
วัด โรงเรียน และชุมชน ในฐานะผู้นำที่ชาวบ้านในชุมชนให้ความเคารพนับถือ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=$
3.93)

สถาบันการปกครอง พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการจัดโครงการ/กิจกรรมส่งเสริม
คุณธรรมจริยธรรมฯ ให้แก่กลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับระบบการเมืองการปกครอง เช่น จัดอบรมเข้าวัดปฏิบัติ
ธรรม การให้ความรู้หลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่นักการเมืองควรยึดถือและปฏิบัติมากที่สุด อยู่ในระดับ
มาก ($\bar{X}=3.86$) รองลงมาคือ ปลุกฝังหลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมฯ ใน
รูปแบบสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ วารสาร แผ่นพับ วิดีทัศน์ ไปยังนักการเมืองตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึง
ระดับประเทศ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.84$) และ เป็นผู้นำในการรณรงค์ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความ
ร่วมมือการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในกลุ่มนักการเมือง วุฒิสมาชิกและบุคคลที่เกี่ยวข้อง อยู่ในระดับ
มาก ($\bar{X}=3.76$) ตามลำดับ

สถาบันศาสนา พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการเป็นผู้นำในการอนุรักษ์ สืบทอด
พระพุทธศาสนา เช่น เป็นผู้นำในการประกอบศาสนพิธีและเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่
สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปยัง คณะสงฆ์ และสถาบันการศึกษาสงฆ์ เพื่อให้พระสงฆ์
เป็นแบบอย่างของการมีคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากที่สุดเท่าที่ทำได้ อยู่ใน
ระดับมาก ($\bar{X}=4.04$) รองลงมาคือ จัดโครงการ/กิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการอบรมสั่งสอน
เทศนาธรรม สอนวิปัสสนากรรมฐาน หรือนั่งสมาธิ ฯลฯ แก่พุทธศาสนิกชน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.00$)
ตามลำดับ

สถาบันการศึกษา พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการเป็นพระวิทยากร หรือพระสอนศีลธรรม
ในโรงเรียนมากที่สุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.99$) รองลงมาคือ เป็นผู้นำเครือข่ายในการเชื่อมโยงกิจกรรม
ส่งเสริมคุณธรรมระหว่างวัดกับโรงเรียน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.89$) เป็นพระสอนศีลธรรมในศูนย์ศึกษา

พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.86$) จัดการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.81$) และจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.79$) ตามลำดับ

สถาบันเศรษฐกิจ พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการช่วยเหลือชุมชนในการสร้างงานสร้างรายได้ เช่น ใช้สถานที่วัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านอาชีพหรือเป็นคลังสมองส่งเสริมภูมิปัญญาแก่ชาวบ้านมากที่สุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.86$) รองลงมาคือ เผยแพร่หลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปยังกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจ (บริษัท ห้างร้าน ในรูปแบบของสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ วารสาร แผ่นพับ วิดีทัศน์) อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.79$) ตามลำดับ

สถาบันสื่อสารมวลชน พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการเสริมสร้างความร่วมมือกับสื่อมวลชนในการเผยแพร่กิจกรรมส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมไปสู่ประชาชนมากที่สุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.90$) รองลงมาคือ ประสานความร่วมมือกับสื่อมวลชนเผยแพร่หลักธรรมคำสอนทางศาสนาผ่านสื่อในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สื่อวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.89$) และ จัดโครงการ/กิจกรรมอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่สื่อมวลชน เพื่อการนำไปใช้และเป็นการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องในการเผยแพร่ความรู้ข่าวสารต่าง ๆ แก่ประชาชน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.85$) ตามลำดับ

สถาบันนันทนาการ พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการจัดโครงการ/กิจกรรมนันทนาการ โดยใช้สถานที่ภายในวัดทำกิจกรรมนันทนาการสำหรับเยาวชน วัยรุ่น เช่น การจัดทัวร์ชมโบราณสถานภายในวัด การจัดกิจกรรมได้วาทะ กิจกรรมศิลปหัตถกรรม กิจกรรมลานกีฬา ฯลฯ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.95$)

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทพระสงฆ์ สามารถสรุปได้เป็น 2 ประเด็น คือ ปัจจัยที่ส่งเสริม และปัจจัยที่เป็นอุปสรรค สามารถสรุปได้ดังนี้

ปัจจัยที่ส่งเสริม คุณลักษณะของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการเผยแพร่คุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.85$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก โดย ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านศีลธรรม จรรยามากที่สุด ($\bar{X}=4.24$) รองลงมาคือ สามารถสอนหลักศาสนาธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อมได้ ($\bar{X}=4.11$) ชยันหมั่นเพียรพัฒนาตนให้รอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ($\bar{X}=4.05$) มีบทบาทเชิงรุกในการสั่งสอนด้านศีลธรรม ($\bar{X}=4.01$) มีประสบการณ์ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ($\bar{X}=3.99$) มีความเป็นผู้นำในชุมชน ท้องถิ่น ($\bar{X}=3.81$) มีสมณศักดิ์สูง หรือตำแหน่งทางสงฆ์สูง ($\bar{X}=3.78$) บวชเรียนมานานหลายพรรษา ($\bar{X}=3.77$) ให้การช่วยเหลือ บรรเทาปัญหาแก่ชาวบ้านและมีบุคลิกภาพที่น่าเลื่อมใสศรัทธาเท่ากัน ($\bar{X}=3.75$) และอยู่ในระดับปานกลาง คือ มีชื่อเสียงด้านอภินิหาร การให้โชคลาภ ($\bar{X}=3.01$) ตามลำดับ

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค การขาดความใส่ใจ สนใจในเรื่องศาสนา /คนไม่เข้าวัดมากที่สุด ร้อยละ 39.10 รองลงมาคือ พระสงฆ์บางรูปปฏิบัติไม่เหมาะสม ร้อยละ 19.22 การหมดความศรัทธา เลื่อมใสในตัวพระสงฆ์ ร้อยละ 12.92 การแก่งแย่งชิงดี หลงใหลในลาภยศ /ยึดติดวัตถุ ร้อยละ 5.01 ไม่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานต่างๆ และวิธีการ รูปแบบ เนื้อหาในการสอนไม่น่าสนใจเท่ากัน ร้อยละ 4.04 พระสงฆ์รับกิจนิมนต์มากเกินไป ร้อยละ 3.07 ขาดความขยันหมั่นเพียรศึกษาทั้งทางโลกและทาง ธรรม ร้อยละ 2.10 การไม่เข้าใจในคำสอนและหลักธรรม และพระสงฆ์ไม่ให้ความสำคัญกับการเผยแพร่อย่าง จริงจังเท่ากัน ร้อยละ 1.78 การขาดความสามัคคีระหว่างประชาชนกับพระสงฆ์และพระสงฆ์ต้องปรับตัวให้ เข้ากับพุทธศาสนิกชนเท่ากัน ร้อยละ 1.62 พระสงฆ์ที่มีความสามารถมีน้อย ร้อยละ 1.29 คนส่วนใหญ่รับฟัง แต่ไม่ปฏิบัติตาม ร้อยละ 1.13 ความไม่สะดวกในการเดินทางของพระสงฆ์ ร้อยละ 0.97 การใช้อำนาจในทางที่ ไม่ถูกต้องและการไม่เชื่อถือคำสอน คำเทศนาของพระสงฆ์เท่ากัน ร้อยละ 0.16 ตามลำดับ

อภิปรายผล

ผลการวิจัยที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสำรวจ ซึ่งใช้วิธีการวิจัย แบบผสมผสาน ในการใช้ข้อมูลวิจัยเชิงปริมาณสนับสนุนการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งข้อมูลที่ได้มีความ สอดคล้องและไปในทิศทางเดียวกันเกี่ยวกับความคาดหวังที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนา คุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสถาบันทางสังคมรูปแบบต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. ความคาดหวังที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนว ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พระสงฆ์ได้รับการคาดหวังในเรื่องของบทบาทการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนว ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยผ่านสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ซึ่งบทบาทดังกล่าวได้รับความคาดหวังที่มี ความคล้ายคลึงกัน เนื่องจากคำว่า “บทบาท” หมายถึง พฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพ ต่าง ๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร (Role Expectation) (งามพิศ สัตย์สงวน. 2532) และบทบาทที่ถูก คาดหวังในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม เป็นบทบาทของพระสงฆ์ ซึ่งการแสดงบทบาทมีข้อจำกัดตาม หลักพระพุทธศาสนา จึงส่งผลให้บทบาทที่ถูกคาดหวังนั้นมีความคล้ายคลึงกันในทางที่พระสงฆ์จะ สามารถปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม ซึ่งตามความคิดเห็นของพระสงฆ์และพระสังฆาธิการคาดหวังว่า พระสงฆ์ควรมีบทบาทสรุปได้ดังนี้

1) บทบาทในการอบรมสั่งสอนศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งในการเทศนาภายในวัด หรือการเป็นครูพระสอนตามสถาบันการศึกษา ซึ่งเป็นบทบาทที่พระสงฆ์สามารถปฏิบัติผ่านทางสถาบัน ทางสังคมได้ทุกรูปแบบ อยู่ในรูปของพระธรรมทูต ซึ่งพระธรรมทูตคือพระภิกษุ สามเณรที่มีความรู้ในทาง พระพุทธศาสนาพอสมควรที่จะดำเนินการเผยแพร่ได้ แล้วเสียสละไปพบกับประชาชนในถิ่นต่าง ๆ เพื่อ

หาทางโน้มน้าวประชาชนให้เกิดความสนใจเลื่อมใสในคุณค่าแห่งศีลธรรมและพระพุทธศาสนา (กฤษฎา นันทเพชร. 2540: 12)

2) บทบาทในการเป็นผู้นำและเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ชีวิตแบบพอเพียง พึ่งพาตนเองได้ เป็นบทบาทที่พระสงฆ์สามารถปฏิบัติผ่านทางสถาบันทางสังคมได้ทุกรูปแบบโดยเฉพาะสถาบันศาสนา อันหมายถึงการครองตนตามหลักธรรมวินัย ซึ่งสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีแก่พุทธศาสนิกชน ทั้งนี้ บทบาทที่พึงประสงค์ประการหนึ่งของพระสงฆ์คือ เป็นแบบอย่างที่ดีในด้านศีลธรรม จรรยา เพื่อปลูกศรัทธาให้เกิดขึ้นกับประชาชนในท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กลุ่มงานศาสนา. 2543: Online) และบทบาทดังกล่าวยังสอดคล้องกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม โดยการให้สังเกตตัวแบบตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Cognitive Theory) ของอัลเบิร์ต แบนดูรา (Albert Bandura) ที่เชื่อว่า การเรียนรู้ส่วนใหญ่ของคนเกิดขึ้นจากการสังเกตจากตัวแบบ ซึ่งสามารถที่จะถ่ายทอดทั้งความคิดและการแสดงออกได้พร้อม ๆ กัน (ทิตินา เขมมณี. 2541)

3) บทบาทในการเป็นผู้ประสานความร่วมมือกับชุมชน สถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ทั้งนี้ในการปลูกฝังจิตสำนึกแก่ประชาชน ต้องปลูกฝังจิตสำนึกให้มีความตระหนัก (Awareness) มีจิตสำนึก (Consciousness) มีการกระทำร่วมกัน (Collective action) มีเครือข่าย (Network) ประสานงานและร่วมมือกัน (สมพร เทพสิทธา. 2549).

4) บทบาทในการจัดกิจกรรมธรรมบ้นเท็งหรือกิจกรรมนันทนาการภายในวัดเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในกลุ่มเยาวชน และบทบาทในการจัดภูมิทัศน์ภายในวัดให้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและชื่นชมกับธรรมชาติ เนื่องจากในการเผยแผ่ธรรมสามารถควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านอื่น ๆ เช่น พัฒนาหรือสงเคราะห์ด้านวัตถุ แล้วโน้มน้าให้หันเข้าธรรมะ (กฤษฎา นันทเพชร. 2540) อีกทั้งการจัดกิจกรรมธรรมบ้นเท็งยังเป็นการชักชวนให้เยาวชนได้เข้ามาอยู่ในปรโตโมสะ หรือสิ่งแวดล้อมภายนอก ซึ่งหมายถึงสิ่งแวดล้อมทางสังคมทั่วไปที่ดีที่เกื้อกูลแก่การปลูกฝังจริยธรรมในที่นี้เน้นไปที่ “กัลยาณมิตร” คือ ผู้คอยให้คำแนะนำที่ดี เช่น บิดา มารดา ครู อาจารย์ และท่านผู้รู้ทั้งหลาย เด็กที่มีปรโตโมสะที่ดีพร้อมจะก้าวหน้าทางจริยธรรมมากกว่าเด็กที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวย (แสงระวี เทพรอด. 2542: 39) ดังนั้นการจัดกิจกรรมธรรมบ้นเท็งจึงเป็นการปลูกฝังเรื่องของคุณธรรมให้กับเยาวชน ซึ่งเยาวชนเป็นเหมือนผ้าขาวที่บริสุทธิ์ เป็นไม้อ่อนที่ดัดง่าย จึงควรให้ความสำคัญและความสนใจเป็นพิเศษในการอบรมและพัฒนาเยาวชนของเราตั้งแต่ยังเป็นเด็ก ให้เป็นเยาวชนที่พึงประสงค์ คือ เป็นคนเก่งด้วยปัญญา เป็นคนดีด้วยคุณธรรม มีความสุขในสังคม (สมพร เทพสิทธา. 2549)

5) บทบาทในการเผยแผ่หลักธรรมผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น โทรศัพท์ วิดีโอ อินเทอร์เน็ต รวมถึงการร่วมรายการเกมโชว์ต่าง ๆ เพื่อสอดแทรกเรื่องคุณธรรม จริยธรรม

ซึ่งบทบาทดังกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับบทบาทที่พึงประสงค์ของวัดและพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทย จากการเสวนาที่จัดขึ้นโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เมื่อวันที่ 30

พศ. 2543 พบว่าบทบาทที่พึงประสงค์ของพระสงฆ์บางประการดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กลุ่มงานศาสนา. 2543: Online)

1. พระสงฆ์ควรเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านศีลธรรม จรรยา เพื่อปลูกศรัทธาให้เกิดขึ้นกับประชาชนในท้องถิ่น
2. พระสงฆ์ควรพัฒนาตนให้รอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมเพื่อรู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม อันจะส่งผลต่อศักยภาพในการอบรมพัฒนาจิต การเผยแผ่ศาสนาธรรมแก่พุทธศาสนิกชน
3. พระสงฆ์ควรเป็นผู้ให้คำสอนและหลักศาสนาธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยตรงคือ เป็นผู้ให้การฝึกอบรมแก่พุทธศาสนิกชน และโดยทางอ้อม คือ การครองตนตามหลักธรรมวินัย ซึ่งจะก่อศรัทธาแก่คนทั่วไป และการให้การอบรมพัฒนาศักยภาพด้านการอบรมพัฒนาจิตและหลักปรีชาญาณ ศาสนาแก่คณาจารย์และวิทยากรผู้ให้การอบรมแก่เยาวชนอีกส่วนหนึ่ง
4. พระสงฆ์ควรมีบทบาทเชิงรุกในการสั่งสอนเยาวชน ด้านศีลธรรม เช่น เป็นวิทยากรอบรมในสถานศึกษา หรือจัดโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ นำพุทธศาสนิกชนและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอบรมศาสนาธรรม ซึ่งอาจทำโดยวัด กลุ่มบุคคลโดยมีวัดเป็นแกนนำ กลุ่มพระสงฆ์และสื่อบุคคล เป็นต้น

ในขณะเดียวกัน พุทธศาสนิกชนมีความคาดหวังต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยผ่านสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ในลักษณะคล้ายคลึงกัน

สถาบันครอบครัว พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการจัดโครงการ/กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมฯ ภายในวัดให้ครอบครัวได้ใช้เวลาร่วมกัน เช่น การเข้าวัดทำบุญตักบาตรและฟังธรรมในวันธรรมสวนะและวันสำคัญทางศาสนา การจัดกิจกรรมธรรมทัศนาจรให้ครอบครัวได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัด หลักธรรมคำสอนทางศาสนา และสถานที่สำคัญต่าง ๆ ภายในวัด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.05$) ทั้งนี้เพราะพระสงฆ์ควรมีบทบาทเชิงรุกในการสั่งสอนเยาวชน ด้านศีลธรรม เช่น เป็นวิทยากรอบรมในสถานศึกษา หรือจัดโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ นำพุทธศาสนิกชนและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอบรมศาสนาธรรม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กลุ่มงานศาสนา. 2543: Online) อีกทั้งการจัดกิจกรรมทัศนาจรให้ครอบครัวยังเป็นการช่วยสืบสานวัฒนธรรม โดยเฉพาะศิลปวัฒนธรรมที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุที่อยู่ภายในวัดซึ่งเป็นบทบาทอีกด้านหนึ่งของพระสงฆ์เช่นกัน(สมคิด โชติกวณิชย์. 2539: 168-170) และอีกบทบาทหนึ่งคือการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมฯ ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน ในฐานะผู้นำที่ชาวบ้านในชุมชนให้ความเคารพนับถือ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.93$) ซึ่งพระสงฆ์โดยเฉพาะในชนบทมีบทบาทด้านการพัฒนาท้องถิ่น และมีบทบาทมากในฐานะผู้นำด้านการเสนอความคิดริเริ่ม และระดมความร่วมมือของชาวบ้านในการพัฒนาต่าง ๆ (วินัย เก่งสุวรรณ. 2541: 22) ดังนั้นพระสงฆ์จึงได้รับการ

คาดหวังให้เป็นผู้ประสานในการสร้างเครือข่ายพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมาก

สถาบันการปกครอง พระสงฆ์ควรมียุทธศาสตร์ในการจัดโครงการ/กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่กลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับระบบการเมืองการปกครอง เช่น จัดอบรมเข้าวัดปฏิบัติธรรม การให้ความรู้หลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่นักการเมืองควรยึดถือและปฏิบัติมากที่สุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.86$) เนื่องจากพระสงฆ์ควรเป็นผู้ให้คำสอนและหลักศาสนธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กลุ่มงานศาสนา. 2543: Online) รองลงมาคือ ปลุกฝังหลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในรูปแบบสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ วารสาร แผ่นพับ วิดีทัศน์ ไปยังนักการเมืองตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.84$) ทั้งนี้เพราะในปัจจุบันที่การสื่อสารมีความสะดวกรวดเร็วมากขึ้น พระสงฆ์สามารถดำเนินการเผยแพร่พระพุทธศาสนาได้อย่างกว้างขวาง และเข้าถึงประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ได้มากขึ้น (กฤษฎา นันทเพชร. 2540) และเป็นผู้ดำเนินการรณรงค์ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในกลุ่มนักการเมือง วุฒิสมาชิกและบุคคลที่เกี่ยวข้อง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.76$) ตามลำดับ เนื่องจากพระสงฆ์มีบทบาทด้านการพัฒนาท้องถิ่น ในชนบทพระสงฆ์มีบทบาทมากในฐานะผู้นำด้านการเสนอความคิดริเริ่ม และระดมความร่วมมือของชาวบ้านในการพัฒนาต่าง ๆ (วินัย เก่งสุวรรณ. 2541: 22)

สถาบันศาสนา พระสงฆ์ควรมียุทธศาสตร์เป็นผู้นำในการอนุรักษ์ สืบทอดพระพุทธศาสนา เช่น เป็นผู้นำประกอบศาสนพิธีและเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปยังคณะสงฆ์ และสถาบันการศึกษาสงฆ์ เพื่อให้พระสงฆ์เป็นแบบอย่างของการมีคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากที่สุดเท่าที่ทำได้ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.04$) ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม โดยการให้สังเกตตัวแบบตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Cognitive Theory) ของอัลเบิร์ต แบนดูรา (Albert Bandura) ที่เชื่อว่า การเรียนรู้ส่วนใหญ่ของคนเกิดขึ้นจากการสังเกตจากตัวแบบ ซึ่งสามารถที่จะถ่ายทอดทั้งความคิดและการแสดงออกได้พร้อม ๆ กัน จึงอาจกล่าวได้ว่า พระสงฆ์จึงเป็นที่เหมาะสมในการเป็นแบบอย่างของการมีคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และสอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่าพระสงฆ์ควรเป็นผู้ให้คำสอนและหลักศาสนธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยตรงคือ เป็นผู้ให้การฝึกอบรมแก่พุทธศาสนิกชน และโดยทางอ้อม คือ การครองตนตามหลักธรรมวินัย ซึ่งจะก่อศรัทธาแก่คนทั่วไป และการให้การอบรมพัฒนาศักยภาพด้านการอบรมพัฒนาจิต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กลุ่มงานศาสนา. 2543: Online) นอกจากนี้พระสงฆ์ยังถูกคาดหวังให้มีบทบาทในการจัดโครงการ/กิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการอบรมสั่งสอนเทศนาธรรม สอนวิปัสสนากรรมฐาน หรือนั่งสมาธิ ฯลฯ แก่พุทธศาสนิกชน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.00$) อีกด้วย

สถาบันการศึกษา พระสงฆ์ควรมีบทบาทเป็นพระวิทยากร หรือพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมากที่สุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.99$) ทั้งนี้เพราะพระสงฆ์ควรมีบทบาทเชิงรุกในการสั่งสอนเยาวชน ด้านศีลธรรม เช่น เป็นวิทยากรอบรมในสถานศึกษา หรือจัดโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ นำพุทธศาสนิกชนและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอบรมศาสนธรรม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กลุ่มงานศาสนา. 2543: Online) รองลงมาคือ เป็นผู้นำเครือข่ายในการเชื่อมโยงกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมระหว่างวัดกับโรงเรียน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.89$) เนื่องจากพระสงฆ์มีบทบาทด้านการพัฒนาท้องถิ่น ในชนบทพระสงฆ์มีบทบาทมากในฐานะผู้นำด้านการเสนอความคิดริเริ่ม และระดมความร่วมมือของชาวบ้านในการพัฒนาต่าง ๆ (วินัย เก่งสุวรรณ. 2541: 22) นอกจากนี้พระสงฆ์ยังถูกคาดหวังให้มีบทบาทในด้านวิชาการอื่นอีก กล่าวคือ เป็นพระสอนศีลธรรมในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.86$) จัดการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.81$) และจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.79$) ที่เป็นอย่างนี้เพราะที่ผ่านมาการพัฒนาประเทศและการพัฒนาคนไม่ได้รับความสำเร็จ เนื่องจากในการพัฒนาประเทศและการพัฒนาคนเราไม่ได้พัฒนาที่รากฐานของชีวิตและจิตใจ เราไปพัฒนาประเทศที่เศรษฐกิจ พัฒนาคนที่ความรู้ความสามารถ เมื่อเราไม่ได้พัฒนาประเทศและพัฒนาคนที่รากฐาน รากฐานของประเทศและรากฐานของคนจึงอ่อนแอ ทำให้ประเทศของเราต้องประสบภาวะวิกฤตต่าง ๆ มีปัญหาสังคมที่เพิ่มมากขึ้นและรุนแรงยิ่งขึ้น และคนของเราถึงแม้จะมีความรู้สูง แต่จิตใจไม่ได้สูงตามความรู้ไปด้วย บางคนก็นำความรู้ไปใช้ในทางเอาเปรียบคนอื่น หาประโยชน์ให้ตนเองในทางไม่ชอบ (สมพร เทพสิทธิ์. 2549) ดังนั้นพระสงฆ์จึงได้รับความคาดหวังว่าจะสามารถช่วยพัฒนาจิตใจของคนเจริญตามไปด้วย

สถาบันเศรษฐกิจ พระสงฆ์ควรมีบทบาทการช่วยเหลือชุมชนในการสร้างงานสร้างรายได้ เช่น ใช้สถานที่วัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านอาชีพหรือเป็นคลังสมองส่งเสริมภูมิปัญญาแก่ชาวบ้านมากที่สุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.86$) เนื่องจากการเผยแพร่ธรรมสามารถควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านอื่น ๆ เช่น พัฒนาหรือสงเคราะห์ด้านวัตถุ แล้วโน้มน้าให้หันเข้าธรรมะ (กฤษฎา นันทเพชร. 2540) การช่วยเหลือให้ชุมชนมีรายได้จึงเป็นหนทางหนึ่งที่จะเผยแพร่ธรรมควบคู่กันไป ขณะเดียวกันก็เป็นการสงเคราะห์ช่วยเหลือชุมชน เพราะบทบาทอีกด้านหนึ่งของพระสงฆ์คือการให้การสงเคราะห์ซึ่งหน้าที่ทางสังคมสงเคราะห์ของพระสงฆ์เกิดจากองค์ประกอบ 3 ประการ คือ 1) การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ต้องเกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์ในเรื่องปัจจัย 4 2) สภาวะและเหตุการณ์ในสังคมเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น 3) คุณธรรม เมตตาธรรม กรุณาธรรมของพระสงฆ์ที่ต้องการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ (สุทธิพงษ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ. อ้างถึง วินัย เก่งสุวรรณ. 2541: 22) นอกจากนี้ พระสงฆ์ยังถูกคาดหวังให้เผยแพร่หลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปยังกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจ (บริษัท ห้างร้าน ในรูปแบบของสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ วารสาร แผ่นพับ วิดีทัศน์) อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.79$) ในปัจจุบันที่การสื่อสารมีความสะดวกรวดเร็วมากขึ้น พระสงฆ์สามารถดำเนินการ

เผยแพร่พระพุทธศาสนาได้อย่างกว้างขวาง และเข้าถึงประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ได้มากขึ้น (กฤษฎา นันทเพชร. 2540) การเผยแพร่หลักธรรมคำสอนดังกล่าวไปยังกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจจึงเป็นเรื่องที่พระสงฆ์สามารถกระทำได้ไม่ยากและได้รับการคาดหวังจากพุทธศาสนิกชนอยู่ในระดับมาก

สถาบันสื่อสารมวลชน พระสงฆ์ควรมีบทบาทการเสริมสร้างความร่วมมือกับสื่อมวลชนในการเผยแพร่กิจกรรมส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมไปสู่ประชาชนมากที่สุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.90$) รองลงมาคือ ประสานความร่วมมือกับสื่อมวลชนเผยแพร่หลักธรรมคำสอนทางศาสนาผ่านสื่อในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สื่อวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.89$) และ จัดโครงการ/กิจกรรมอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่สื่อมวลชน เพื่อการนำไปใช้และเป็นการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องในการเผยแพร่ความรู้ข่าวสารต่าง ๆ แก่ประชาชน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.85$) ทั้งนี้เพราะในปัจจุบันที่การสื่อสารมีความสะดวกรวดเร็วมากขึ้น พระสงฆ์สามารถดำเนินการเผยแพร่พระพุทธศาสนาได้อย่างกว้างขวาง และเข้าถึงประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ได้มากขึ้น (กฤษฎา นันทเพชร. 2540) เช่นเดียวกับที่พระครูพิศาล-ธรรมโกศล (สุพจน์ กญจนนิโก, “หลวงตา”-“แพร่เยื่อไม้”) ใช้การเผยแพร่พุทธธรรมผ่านสื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร แอ็บสันทิกเสียง และจัดพิมพ์หนังสือธรรมะออกเผยแผ่ เป็นต้น โดยเฉพาะวรรณกรรมเรื่องสั้นได้สะท้อนให้เห็นค่านิยมและปัญหาต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทยในสมัยนั้น ท่านได้ให้คำแนะนำและเสนอความคิดเห็นเชิงแก้ไขปรับปรุงในเรื่องต่าง ๆ ชักจูงโน้มน้าวจิตใจบุคคลให้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องตามหลักพุทธธรรมและส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาตนเอง เพื่อให้เกิดความสงบสุขในครอบครัว ส่งเสริมให้เกิดความสงบสุขในสังคม และส่งเสริมให้เกิดจิตสำนึกในเรื่องต่าง ๆ ที่สังคมไทยยังบกพร่อง (พระมหาสัณญา ปญญาวิจิตโต (โป่งใจ). 2543)

สถาบันนันทนาการ พระสงฆ์ควรมีบทบาทการจัดโครงการ/กิจกรรมนันทนาการ โดยใช้สถานที่ภายในวัดทำกิจกรรมนันทนาการสำหรับเยาวชน วัยรุ่น เช่น การจัดทัวร์ชมโบราณสถานภายในวัด การจัดกิจกรรมได้วาทิ กิจกรรมศิลปหัตถกรรม กิจกรรมลานกีฬา ฯลฯ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.95$) เนื่องจากในการเผยแพร่ธรรมสามารถควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านอื่น ๆ เช่น พัฒนาหรือส่งเสริมทางด้านวัตถุ แล้วโน้มน้าให้หันเข้าธรรมะ (กฤษฎา นันทเพชร. 2540) ซึ่งการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เป็นการปลูกฝังเรื่องของคุณธรรมให้กับเยาวชน ซึ่งเยาวชนเป็นเหมือนผ้าขาวที่บริสุทธิ์ เป็นไม้อ่อนที่ดัดง่าย จึงควรให้ความสำคัญและความสนใจเป็นพิเศษในการอบรมและพัฒนาเยาวชนของเราตั้งแต่ยังเป็นเด็ก ให้เป็นเยาวชนที่พึงประสงค์ คือ เป็นคนเก่งด้วยปัญญา เป็นคนดีด้วยคุณธรรม มีความสุขในสังคม (สมพร เทพสิทธิ์า. 2549)

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถสรุปได้เป็น 2 ประเด็น คือ ปัจจัยที่ส่งเสริม และปัจจัยที่เป็นอุปสรรค

ปัจจัยที่ส่งเสริม ในความคิดของพระสงฆ์และพระสังฆาธิการ คือ ต้องอาศัยความร่วมมือกันทั้งพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชน การประสานงานกันระหว่างวัด ชุมชน โรงเรียน ตลอดจนการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐทั้งในเรื่องงบประมาณและนโยบายที่ชัดเจน รวมถึงการได้รับการสนับสนุนจากสถานศึกษาบรรจุหลักสูตรให้มีวิชาศีลธรรม นอกจากนี้ยังมีปัจจัยเรื่องของความรู้ความสามารถของพระสงฆ์ เทคนิควิธีการของพระสงฆ์ในการเทศนาหรือแนะนำให้เห็นว่าสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง การประชาสัมพันธ์ที่หน่วยงานเกี่ยวข้องความศรัทธาที่มีต่อพระสงฆ์หรือความน่าเลื่อมใสของพระสงฆ์ ดังที่พี่ชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต ได้กล่าวถึงบทบาทผู้นำทางศาสนาที่มีอิทธิพลต่อชาวบ้าน สรุปได้ว่า ชาวบ้านในชนบทให้ความเคารพเลื่อมใสพระสงฆ์เป็นอันมาก ยอมรับคำชี้แนะหรือแนะนำไม่แต่เฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนาเท่านั้น แต่ยังกินอาณาบริเวณในมิติอื่น ๆ อีกด้วย เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน ผู้นำทางศาสนามักจะเป็นผู้นำแบบไม่เป็นทางการของชาวบ้าน มีอิทธิพลทางความคิดและจิตวิญญาณต่อชาวบ้านในระดับสูง และโดยเฉพาะพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงในด้านใดด้านหนึ่ง เช่น ด้านอภินิหาร ด้านการให้โชคลาภ ชาวบ้านจะนับถือเลื่อมใสอย่างจริงจัง ดังนั้นเมื่อพระสงฆ์แนะนำว่าสิ่งนั้นดี ก็มักจะทำทันทีโดยปราศจากคำถามหรือคำสงสัยใด ๆ ทั้งสิ้น (กฤษฎา นันทเพชร. 2540)

ในขณะที่เดียวกันพุทธศาสนิกชน มีความเห็นว่าคุณลักษณะของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการเผยแพร่คุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านศีลธรรม จรรยามากที่สุด ($\bar{X}=4.24$) ทั้งนี้เป็นเพราะพุทธศาสนิกชนคาดหวังว่าเป็นคุณลักษณะที่เหมาะสมที่สุดในการแสดงออกถึงบทบาทของพระสงฆ์ สอดคล้องกับทฤษฎีบทบาท (Role Theory) ที่ว่าคนแต่ละคนในสังคมล้วนมีตำแหน่งทางสังคมทั้งสิ้น ในฐานะที่สังคมได้กำหนดบทบาทเพื่อปัจเจกชนแต่ละคนจะได้ปฏิบัติให้สอดคล้องกับโครงสร้างทางสังคมที่วางไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแบบที่เป็นบทบาทผู้กระทำ ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้โดยบทบาทที่เป็นตัวแบบได้ชี้ถึงวิถีทางเพื่อกระทำการบางสิ่งบางอย่างที่ถูกต้อง (ประพันธ์ อำพันประสิทธิ์. 2529) รองลงมาคือ สามารถสอนหลักศาสนธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อมได้ ($\bar{X}=4.11$) สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่าพระสงฆ์ควรเป็นผู้ให้คำสอนและหลักศาสนธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยตรงคือ เป็นผู้ให้การฝึกอบรมแก่พุทธศาสนิกชน และโดยทางอ้อม คือ การครองตนตามหลักธรรมวินัย ซึ่งจะก่อศรัทธาแก่คนทั่วไป และการให้การอบรมพัฒนาศักยภาพด้านการอบรมพัฒนาจิต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กลุ่มงานศาสนา. 2543: Online) นอกจากนี้ยังมีคุณลักษณะอื่น ๆ ที่ช่วยส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์ คือ ความขยันหมั่นเพียรพัฒนาตนให้รอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ($\bar{X}=4.05$) มีบทบาทเชิงรุกในการสั่งสอนด้านศีลธรรม ($\bar{X}=4.01$) มีประสบการณ์ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ($\bar{X}=3.99$) มีความเป็นผู้นำในชุมชน ท้องถิ่น ($\bar{X}=3.81$) มีสมณศักดิ์สูงหรือตำแหน่งทางสงฆ์สูง ($\bar{X}=3.78$) บวชเรียนมานานหลายพรรษา ($\bar{X}=3.77$) ให้การช่วยเหลือบรรเทาปัญหาแก่ชาวบ้านและมีบุคลิกภาพที่น่าเลื่อมใสศรัทธาเท่ากัน ($\bar{X}=3.75$) และมีชื่อเสียงด้านอภินิหาร การให้โชคลาภ ($\bar{X}=3.01$) โดยส่วนมากพุทธศาสนิกชนมีความเห็นอยู่ในระดับมาก ยกเว้น

ประเด็นเดียวคือ มีชื่อเสียงด้านอภินิหาร การให้โชคลาภที่มีความเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งไม่สอดคล้องกับที่พี่ชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต ได้กล่าวถึงบทบาทผู้นำทางศาสนาที่มีอิทธิพลต่อชาวบ้าน สรุปได้ว่า ชาวบ้านในชนบทให้ความเคารพเลื่อมใสพระสงฆ์เป็นอันมาก ยอมรับคำชี้แนะหรือนำไม่ว่าเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนาเท่านั้น แต่ยังกินอาณาบริเวณในมิติอื่น ๆ อีกด้วย เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน ผู้นำทางศาสนามักจะเป็นผู้นำแบบไม่เป็นทางการของชาวบ้าน มีอิทธิพลทางความคิดและจิตวิญญาณต่อชาวบ้านในระดับสูง และโดยเฉพาะพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงในด้านใดด้านหนึ่ง เช่น ด้านอภินิหาร ด้านการให้โชคลาภ ชาวบ้านจะนับถือเลื่อมใสอย่างจริงจัง ดังนั้นเมื่อพระสงฆ์แนะนำว่าสิ่งนั้นดี ก็มักจะทำทันทีโดยปราศจากคำถามหรือคำสงสัยใด ๆ ทั้งสิ้น (กฤษฎา นันทเพชร. 2540) เพราะจากผลการวิจัยข้างต้นการมีชื่อเสียงด้านอภินิหาร การให้โชคลาภ พุทธศาสนิกชนให้ความสำคัญในระดับปานกลางเท่านั้นเอง อย่างไรก็ตามทั้งหมดนี้จะเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงประสบความสำเร็จตามความเห็นของพระสงฆ์และพระสังฆาธิการและพุทธศาสนิกชน

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ทศนคติของพระสงฆ์และพระสังฆาธิการ คือ การขาดงบประมาณ การขาดความรู้ของพระสงฆ์ การขาดการทุ่มเทและไม่พร้อมที่จะเสียสละของพระสงฆ์ สิ่งแวดล้อมทางเทคโนโลยีสมัยใหม่และสื่อต่าง ๆ ที่ดึงความสนใจไปจากเรื่องคุณธรรมจริยธรรม และสภาพทางเศรษฐกิจในการครองชีพและการหาเลี้ยงตัวเองทำให้ไม่มีเวลาเข้าวัด การที่คนในสังคมเน้นเรื่องวัตถุมากเกินไป หรือกิเลสในตัวบุคคล การไม่ยอมรับของสังคมในหลักคำสอนของพระสงฆ์ ความไม่เข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง การขาดสื่อประชาสัมพันธ์ การขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่น และสถาบันการศึกษา ซึ่งถ้าพระสงฆ์ไม่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับชาวบ้านและได้รับความศรัทธาจากชาวบ้าน พระสงฆ์ก็จะไม่สามารถส่งเสริมกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ในชุมชนได้ (พินิจ ลาภธนานนท์. 2550,มิถุนายน : Online)

ในขณะที่พุทธศาสนิกชนเห็นว่าอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การขาดความใส่ใจ สนใจในเรื่องศาสนา /คนไม่เข้าวัดมากที่สุด ร้อยละ 39.10 ทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาประเทศและการพัฒนาคน เราไม่ได้พัฒนาที่รากฐานของชีวิตและจิตใจ เราไปพัฒนาประเทศที่เศรษฐกิจ (สมพร เทพสิทธา. 2549) จึงส่งผลให้คนไม่สนใจเรื่องของการทำงานเข้าวัดและกลายเป็นอุปสรรคสำคัญ รองลงมาคือ พระสงฆ์บางรูปปฏิบัติตนไม่เหมาะสม ร้อยละ 19.22 การหมดความศรัทธา เลื่อมใสในตัวพระสงฆ์ ร้อยละ 12.92 เพราะพระสงฆ์ควรเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านศีลธรรม จรรยา เพื่อปลูกศรัทธาให้เกิดขึ้นกับประชาชนในท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กลุ่มงานศาสนา. 2543: Online) ฉะนั้นหากพระสงฆ์ประพฤติตนไม่เหมาะสมกับสมณเพศย่อมเป็นการบั่นทอนความศรัทธาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นอกจากนี้ยังมีอุปสรรคเรื่องของการแก่งแย่งชิงดี หลงใหลในลาภยศ /ยึดติดวัตถุ ร้อยละ 5.01 การไม่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐ และหน่วยงานต่างๆ และวิธีการ รูปแบบ เนื้อหาในการสอนไม่น่าสนใจเท่ากัน ร้อยละ 4.04 พระสงฆ์รับ

किनमनดมากเกินไป ร้อยละ 3.07 ขาดความขยันหมั่นเพียรศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม ร้อยละ 2.10 โดยประเด็นเรื่องของความขยันสอดคล้องกับบทบาทที่พึงประสงค์ประการหนึ่งที่ว่าพระสงฆ์ควรพัฒนาตนให้รอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมเพื่อรู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม อันจะส่งผลต่อศักยภาพในการอบรมพัฒนาจิต การเผยแผ่ศาสนาธรรมแก่พุทธศาสนิกชน เพราะหากพระสงฆ์ไม่มีการพัฒนาตนอย่างต่อเนื่อง ย่อมกลายเป็นอุปสรรคในการเผยแผ่หลักคำสอน การไม่เข้าใจในคำสอนและหลักธรรม และพระสงฆ์ไม่ให้ความสำคัญกับการเผยแผ่อย่างจริงจังเท่ากัน ร้อยละ 1.78 การขาดความสามัคคีระหว่างประชาชนกับพระสงฆ์และพระสงฆ์ต้องปรับตัวให้เข้ากับพุทธศาสนิกชนเท่ากัน ร้อยละ 1.62 พระสงฆ์ที่มีความสามารถมีน้อย ร้อยละ 1.29 คนส่วนใหญ่รับฟังแต่ไม่ปฏิบัติตาม ร้อยละ 1.13 ความไม่สะดวกในการเดินทางของพระสงฆ์ ร้อยละ 0.97 การใช้อำนาจในทางที่ไม่ถูกต้องตลอดจนการไม่เชื่อถือคำสอน คำเทศนาของพระสงฆ์เท่ากัน ร้อยละ 0.16 เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคทั้งสิ้น

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ปัญหาสำคัญของพระสงฆ์ คือ พระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถยังมีน้อย ประกอบกับพระสงฆ์ส่วนใหญ่มาจากพื้นฐานครอบครัวที่ยากจน ทำให้ไม่ได้รับการศึกษาเท่าที่ควร จึงส่งผลต่อการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนต่าง ๆ ฉะนั้น จึงควรมีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาให้ความช่วยเหลือในการส่งเสริมและพัฒนาความรู้ความสามารถของพระสงฆ์อย่างจริงจังและต่อเนื่อง

2. การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อาจจะยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรเนื่องจากสาเหตุหลายประการ เช่น

- 2.1 พระสงฆ์ยังขาดความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน และบางส่วนขาดการดำเนินการอย่างจริงจัง หรือท้อแท้หมดกำลังใจเมื่อไม่ได้รับการตอบรับที่ดีหรือไม่ได้รับการสนับสนุน

- 2.2 ขาดการสนับสนุนในด้านงบประมาณ จากภาครัฐ ซึ่งภาครัฐควรมีส่วนเข้ามาช่วยเหลือในเรื่องของงบประมาณอย่างเพียงพอและต่อเนื่อง อีกทั้งยังควรมีการกำหนดเป็นนโยบายในการพัฒนาการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ที่ชัดเจน

- 2.3 พระสงฆ์ยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากสถานศึกษาในการเข้าไปสอนศีลธรรมเท่าที่ควร ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของสถานที่ ชั่วโมงในการสอน หรืองบประมาณที่ใช้สำหรับในการจัดการเรียนการสอน

- 2.4 ไม่ได้รับการสนับสนุนจากสื่อมวลชน เพราะรายการที่เกี่ยวกับการเทศนาของพระสงฆ์ หรือการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมจะถูกจัดผังรายการไว้ในเวลาหลับพักผ่อนของพุทธศาสนิกชน

- 2.5 การอบรมสั่งสอนหรือเทศนาสามารถทำได้เฉพาะผู้ที่มีเวลาเข้าวัดเท่านั้น ซึ่งมีเป็นส่วนน้อย คนส่วนใหญ่จะหมดเวลาไปกับการทำงาน หาเงิน เรียนหนังสือ และกิจกรรมบันเทิงอื่น ๆ

มากกว่าที่จะสนใจเข้าวัดเพื่อฟังธรรมหรือปฏิบัติธรรม การจะปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้กับเยาวชน และครอบครัว จึงสามารถกระทำได้เฉพาะครอบครัวที่มีฐานะดีและมีความพร้อมเพียงพอ จึงมีเวลาที่จะเข้าวัดเพื่อทำบุญ ซึ่งตรงกันข้ามกับครอบครัวที่ต้องหาเลี้ยงชีพ จึงไม่มีเวลาหรือไม่เห็นความสำคัญในการพาบุตรหลานมาเข้าวัด

สวนดุสิตโพล

แบบสอบถามพุทธศาสนิกชนเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

คำอธิบาย คุณธรรม หมายถึง คุณลักษณะหรือสภาวะภายในจิตใจของมนุษย์ที่เป็นไปในทางถูกต้อง ดีงาม เป็นภาวะนามธรรม
จริยธรรม หมายถึง การแสดงออกทางการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งสะท้อนคุณธรรมภายในให้เป็นรูปธรรม
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การยึดมั่นในหลักของความพอประมาณตามศักยภาพของตน ความมีเหตุมีผล
ความซื่อสัตย์มีคุณธรรม ขยันอดทน รู้จักพัฒนาตน เพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเอง

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวและความคิดเห็นที่มีต่อสังคมปัจจุบัน

เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง

อายุ ☐ ต่ำกว่า 18 ปี ☐ 18-25 ปี ☐ 26-35 ปี ☐ 36-45 ปี ☐ 46-55 ปี
☐ 56-65 ปี ☐ มากกว่า 65 ปี

กลุ่มสถานภาพ ☐ รับราชการ / เจ้าหน้าที่ของรัฐ ☐ นักเรียน / นิสิต / นักศึกษา ☐ ประชาชนทั่วไป

ระดับการศึกษา ☐ มัธยมศึกษา ปวช. หรือต่ำกว่า ☐ ปวส./อนุปริญญา ☐ปริญญาตรี ☐ สูงกว่าปริญญาตรี

รายได้ต่อเดือน ☐ ต่ำกว่า 5,000 บาท ☐ 5,000-10,000 บาท ☐ 10,001-20,000 บาท
☐ 20,001-30,000 บาท ☐ 30,001-40,000 บาท ☐ 40,001-50,000 บาท
☐ มากกว่า 50,000 บาท

ภูมิลำเนา อำเภอ..... จังหวัด.....

1. ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา ท่านมีพฤติกรรมในการเข้าวัด ฟังเทศน์เป็นอย่างไร

- ☐ เข้าวัดและฟังเทศน์เป็นประจำทุกวันหรือทุกวันพระ
☐ เข้าวัดและฟังเทศน์เฉพาะวันสำคัญทางศาสนา
☐ เข้าวัดและฟังเทศน์บางโอกาสหรือนาน ๆ ครั้ง
☐ ไม่เคยเข้าวัดและฟังเทศน์เลย

2. ท่านได้นำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนามาปฏิบัติในชีวิตประจำวันมากน้อยเพียงใด

- ☐ มากที่สุด ☐ มาก ☐ ปานกลาง ☐ น้อย ☐ น้อยที่สุด

3. หลักธรรมคำสอนที่ท่านยึดถือปฏิบัติคือเรื่องใด

4. ท่านเคยได้ยินและเข้าใจเกี่ยวกับ “คุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” หรือไม่

- ☐ เคยได้ยินและเข้าใจ คือ.....
☐ เคยได้ยิน แต่ไม่เข้าใจ (ข้ามไปตอบข้อ 6)
☐ ไม่เคยได้ยินและไม่เข้าใจ (ข้ามไปตอบข้อ 6)

5. ท่านคิดว่า การที่คนในสังคมมีคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มมากขึ้น จะช่วยลดปัญหาของสังคม เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาเด็กและเยาวชน ปัญหาความยากจน ฯลฯ ได้มากน้อยเพียงใด

- ☐ ช่วยได้อย่างมาก ☐ ช่วยได้พอสมควร ☐ ช่วยได้เล็กน้อย ☐ ช่วยไม่ได้เลย

6. ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้คนในสังคม ท่านคิดว่าควรเป็นหน้าที่ของใครจึงจะเหมาะสม (เลือกตอบเพียง 1 ข้อ)

- ☐ ผู้ปกครอง ☐ ครู ☐ พระสงฆ์ ☐ รัฐบาล ☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

7. ท่านคิดว่าพระสงฆ์ในปัจจุบันควรมีบทบาทอย่างไรในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ส่วนที่ 2 ความคาดหวังและปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

8. ท่านมีความคาดหวังต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในประเด็นต่อไปนี้มากน้อยเพียงใด

บทบาทของพระสงฆ์	ระดับความคาดหวัง				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. สถาบันครอบครัว 1.1 จัดโครงการ/กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมฯ ภายในวัดให้ครอบครัวได้ใช้เวลาร่วมกัน เช่น การเข้าวัดทำบุญตักบาตรและฟังธรรมในวันธรรมสวนะและวันสำคัญทางศาสนา การจัดกิจกรรมธรรมทัศนาจรให้ครอบครัวได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัด หลักธรรมคำสอนทางศาสนา และสถานที่สำคัญต่าง ๆ ภายในวัด 1.2 สร้างเครือข่ายเชื่อมโยงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมฯ ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน ในฐานะผู้นำที่ชาวบ้านในชุมชนให้ความเคารพนับถือ					
2. สถาบันการเมืองการปกครอง 2.1 จัดโครงการ/กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่กลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับระบบการเมืองการปกครอง เช่น จัดอบรมเข้าวัดปฏิบัติธรรม การให้ความรู้หลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่นักการเมืองควรยึดถือและปฏิบัติ 2.2 ปลุกฝังหลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมฯในรูปแบบสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ วารสาร แผ่นพับ วิดีทัศน์ ไปยังนักการเมืองตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศ 2.3 เป็นผู้นำในการรณรงค์ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในกลุ่มนักการเมือง วุฒิสมาชิกและบุคคลที่เกี่ยวข้อง					
3. สถาบันศาสนา 3.1 เป็นผู้นำในการอนุรักษ์ สืบทอดพระพุทธศาสนา เช่น เป็นผู้นำในการประกอบศาสนพิธี 3.2 จัดโครงการ/กิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการอบรมสั่งสอนเทศนาธรรม สอนวิปัสสนากรรมฐาน หรือนั่งสมาธิ ฯลฯ แก่พุทธศาสนิกชน 3.3 เผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปยังคณะสงฆ์ และสถาบันการศึกษาสงฆ์ เพื่อให้พระสงฆ์เป็นแบบอย่างของการมีคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง					
4. สถาบันการศึกษา 4.1 เป็นพระวิทยากร หรือพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน 4.2 เป็นพระสอนศีลธรรมในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ 4.3 จัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม 4.4 จัดการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ 4.5 เป็นผู้นำเครือข่ายในการเชื่อมโยงกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมระหว่างวัดกับโรงเรียน					
5. สถาบันเศรษฐกิจ 5.1 เผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปยังกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจ (บริษัท ห้างร้าน ในรูปแบบของสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ วารสาร แผ่นพับ วิดีทัศน์) 5.2 ช่วยเหลือชุมชนในการสร้างงานสร้างรายได้ เช่น ใช้สถานที่วัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านอาชีพ หรือเป็นคลังสมองส่งเสริมภูมิปัญญาแก่ชาวบ้าน					
6. สถาบันสื่อมวลชน 6.1 จัดโครงการ/กิจกรรมอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่สื่อมวลชน เพื่อการนำไปใช้และเป็นการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องในการเผยแพร่ความรู้ข่าวสารต่าง ๆ แก่ประชาชน 6.2 ประสานความร่วมมือกับสื่อมวลชนเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางศาสนาผ่านสื่อในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สื่อวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ 6.3 เสริมสร้างความร่วมมือกับสื่อมวลชนในการเผยแพร่กิจกรรมส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมไปสู่ประชาชน					

บทบาทของพระสงฆ์	ระดับความคาดหวัง				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
7. สถาบันนันทนาการ 7.1 จัดโครงการ/กิจกรรมนันทนาการ โดยใช้สถานที่ภายในวัดทำกิจกรรมนันทนาการสำหรับเยาวชน วัยรุ่น เช่น การจัดทัวร์ชมโบราณสถานภายในวัด การจัดกิจกรรมได้วาทิ กิจกรรม ศิลปหัตถกรรม กิจกรรมลานกีฬา ฯลฯ					
8. บทบาทด้านอื่น ๆ					
8.1 เป็นผู้นำในการส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม					
8.2 เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ในการพัฒนาจิตแก่พุทธศาสนิกชน					
8.3 เป็นผู้นำด้านสังคมสงเคราะห์แก่ผู้ยากไร้					
8.4 เป็นผู้นำในการพัฒนาคุณธรรมชีวิตแก่ชาวบ้านในชุมชน					
8.5 เป็นผู้นำในการรณรงค์ส่งเสริมการรักษาสุขภาพด้วยแพทย์แผนไทย					
8.6 อื่น ๆ (โปรดระบุ).....					

9. ท่านคิดว่าคุณลักษณะของพระสงฆ์ต่อไปนี้มีผลต่อการเผยแพร่คุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากน้อยเพียงใด

คุณลักษณะ	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. บวชเรียนมานานหลายพรรษา					
2. มีสมณศักดิ์สูง หรือตำแหน่งทางสงฆ์สูง					
3. ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านศีลธรรม จรรยา					
4. สามารถสอนหลักศาสนาธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อมได้					
5. มีบทบาทเชิงรุกในการสั่งสอนด้านศีลธรรม					
6. มีความเป็นผู้นำในชุมชน ท้องถิ่น					
7. ให้การช่วยเหลือ บรรเทาปัญหาแก่ชาวบ้าน					
8. ขยันหมั่นเพียรพัฒนาตนให้รอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม					
9. มีชื่อเสียงด้านอภินิหาร การให้โชคลาภ					
10. มีบุคลิกภาพที่น่าเลื่อมใสศรัทธา					
11. มีประสบการณ์ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม					
12. อื่น ๆ (โปรดระบุ).....					

10. ท่านคิดว่าอุปสรรคสำคัญในการเผยแพร่คุณธรรมจริยธรรมของพระสงฆ์ คืออะไร

.....

11. ข้อเสนอแนะสำหรับพระสงฆ์เพื่อให้สามารถปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงประสบผลสำเร็จ คือ

.....

.....

ขอขอบคุณที่สละเวลาในการตอบแบบสอบถาม
สวนดุสิตโพล มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

สวนดุสิตโพล

แบบสัมภาษณ์พระสงฆ์เกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการขาดคุณธรรม จริยธรรมของคนในสังคมในปัจจุบัน

.....

.....

2. อะไรเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

.....

.....

3. แนวทางในการแก้ไขปัญหาการขาดคุณธรรม จริยธรรมของคนในสังคมเป็นอย่างไร

.....

.....

4. บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในปัจจุบันเป็นอย่างไร

.....

.....

5. ความคาดหวังที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยผ่านสถาบันทางสังคม (กรุณาตอบให้ครบทุกสถาบัน)

(1) สถาบันครอบครัว

.....

.....

(2) สถาบันการปกครอง

.....

.....

(3) สถาบันศาสนา

.....

.....

(4) สถาบันการศึกษา

.....

.....

(5) สถาบันเศรษฐกิจ

.....

.....

(6) สถาบันสื่อสารมวลชน

.....

.....

(7) สถาบันนันทนาการ

.....

.....

6. สิ่งที่ยังส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ประสบความสำเร็จคืออะไร

.....

.....

7. สิ่งที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระสงฆ์คืออะไร

.....

.....

ข้อมูลผู้ให้ข้อมูล (ชื่อ-นามสกุล).....

(ชื่อฉายา).....

วัด.....

ตำแหน่ง.....

จังหวัด.....

อายุของผู้ตอบ.....ปี อายุพรรษาของการบวช.....ปี

ระดับการศึกษาทางโลก ☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี ☐ ปริญญาตรี ☐ ปริญญาโท ☐ ปริญญาเอก

ระดับการศึกษาทางธรรม ☐ นักธรรมตรี ☐ นักธรรมโท ☐ นักธรรมเอก

ประสบการณ์จำนวนปีของการเผยแพร่แสดงธรรม.....ปี

หมายเลขโทรศัพท์

ข้อมูลผู้สัมภาษณ์ ชื่อ-นามสกุล.....

หมายเลขโทรศัพท์.....

วันที่สัมภาษณ์.....

บรรณานุกรม

- กนกศักดิ์ แก้วเทพ (บก.). (2550). **เศรษฐศาสตร์ธรรมิกราชา**. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กฤษฎา นันทเพชร, พระมหา. (2540). **ทัศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม**.
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2532). **หลักมานุษยวิทยา**. กรุงเทพฯ: พิมพ์ที่เจ้าพระยาการพิมพ์.
- ทิศนา ขัมมณี. (2541). **การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**.
กรุงเทพฯ: สมาคมส่งเสริมแห่งชาติแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- (2547). **ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**.
กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นงเยาว์ ปฏิภรณ์ (2537). **บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน : ศึกษาเฉพาะ จังหวัดสงขลา**. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. สงขลา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- บุญเดิม พันธม. (ม.ป.ป.). **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพฯ: พิมพ์ที่อมรการพิมพ์.
- ปรียานุช พิบูลสรวาท. (2549). **หลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง**. สืบค้นเมื่อ 18 กันยายน 2550,
จาก<http://sufficiencyeconomy.org/mfiles/1153821454/490718.pdf>
- ประพันธ์ อำพันประสิทธิ์. (2529). **จิตวิทยาสังคม**. สงขลา: ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- พินิจ ลาภานานนท์. (2550, มิถุนายน 18). กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการปรับเปลี่ยน
บทบาทการพัฒนาของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคอีสาน. **จุฬาสัมพันธ์**. 50(23). สืบค้นเมื่อ
27 กรกฎาคม 2550, จาก http://w3.chula.ac.th/research/CU_Onlin/June50/vol_23_3.htm
- พุทธทาสภิกขุ. (2517). **การธำรงรักษาและการเผยแพร่จริยธรรม” แนวจริยธรรม**. กรุงเทพฯ:
พิมพ์ที่ศิริพัสด.
- พระมหาธีระวุฒิ ธีระมโน (โสมเกษตรินทร์). (2543). **บทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้แนะ
และปลูกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อการมีส่วนร่วมในการ อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
: ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส จังหวัดอุบลราชธานี**.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (ธรรมนิเทศ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
สืบค้นเมื่อ 27 กรกฎาคม 2550, จาก [http://www.mcu.ac.th/site/thesisdetails.php?](http://www.mcu.ac.th/site/thesisdetails.php?thesis=254304)
thesis=254304

- พระมหาสุญญา ปญญาวิจิตโต (โป่งใจ). (2543). **ศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแพร่พุทธธรรมของ พระครูพิศาล-ธรรมโกศล (สุพจน์ กญฺจนิโก, “หลวงตา”-“แพรวเหือไม้”).** วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต(ธรรมนิเทศ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. สืบค้นเมื่อ 27 กรกฎาคม 2550, จาก <http://www.mcu.ac.th/site/thesisdetails.php?thesis=254315>
- ระพิน ชูชื่น. (2533). **บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร.** สืบค้นเมื่อ 27 กรกฎาคม 2550, จาก <http://library.uru.ac.th/dbresearch/images/c162.htm>
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2538). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525.** พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- ราชมนี, พระ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2529). **การศึกษาของคณะสงฆ์ : ปัญหาที่รื้อทางออก.** กรุงเทพฯ: พิมพ์ที่เรือนแก้วการพิมพ์.
- วินัย เก่งสุวรรณ, พระ. (2541). **ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับงานสังคมสงเคราะห์ทางการศึกษา ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา: ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มโรงเรียน กลุ่มที่ 10. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.**
- สมคิด โชติภวณิชย์. (2539). **แนวทางการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมไทย.** เอกสารในการอบรม สัมมนาทางวิชาการ เรื่อง บทบาทพระสงฆ์ : ผู้นำสังคมในการอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรมไทย. ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ 19 พฤษภาคม 2539.
- สมพร เทพสิทธิ์. (2549). **การเดินทางรอยพระยุคลบาท: เศรษฐกิจพอเพียงช่วยแก้ปัญหา ความยากจนและการทุจริต.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ บুক เซ็นเตอร์
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กลุ่มงานศาสนา. (2543). **บทบาทที่พึงประสงค์ของวัด และพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทย. รายงานการเสวนา.** สืบค้นเมื่อ 27 กรกฎาคม 2550, จาก http://www.onec.go.th/publication/4303003/index_de.pdf
- สุภางค์ จันทวานิช. (2542). **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ.** พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แสงระวี เทพรอด. (2542). **ความสัมพันธ์ระหว่างการปลูกฝังคุณธรรมทางพุทธศาสนา พฤติกรรม ทางพุทธศาสนากับพฤติกรรมป้องกันสารเสพติด: กรณีศึกษาในนักเรียนวัยรุ่น จังหวัดปทุมธานี.** วิทยานิพนธ์ วท.ม. (สาธารณสุขศาสตร์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- อมรรัตน์ สอนคง. (2537). **บทบาทในการพัฒนางานด้านวัฒนธรรมของศึกษาธิการอำเภอและ ศึกษาธิการจังหวัดในภาคใต้.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. สงขลา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ

การประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Groups)

1. พระครูสุคนธ์ศีล (อภินนุโท)
2. พระชัชชาย (วรรณโม)
3. พระครูชัยสารสุนทร
4. พระครูอนุรักษศาสนิก
5. พระวิสุทธิธีรพงศ์
6. พระตีเหล็ก (อดุลกรม)
7. พระครูจิตตภาทราภรณ์ (จิตตสุโม)
8. พระมหาศิลา (มหาสีโล)
9. พระครูสิริปัญญาภิวัด
10. พระศรีธรรมเมธี
11. พระมหาปัญญา (ปญญาวโร)
12. พระอาทรปริยัติกิจ
13. พระสมศักดิ์ (อดุลเตโช)
14. พระสุรเตโช
15. พระใบฎีกาไพฑูรย์วิฑูโร
16. พระมหาบัว (ปิยวณฺโณ)
17. พระมหาสันติ
18. พระมหาทัศน์ (อดุลวโร)
19. พระปริยัติวโรปการ
20. พระครูพัชรปัญญากร

การสัมภาษณ์ กรุงเทพมหานคร

1. พระมหาสำเริง ขนฺติสาโร
2. พระมหาชาคริต พรหมภูริ
3. พระมหาเสน่ห์ กิตฺติโร
4. พระครูพิบูลย์ สวีกิจ
5. พระมหาสิทธิพร สุสุโข
6. พระพนัย เตชพล
7. พระมหาจักรพงษ์ คมภิรวาที
8. พระมหาประสิทธิ์ เขมสิทุโร
9. พระบุญลือ จิตฺตวิโร
10. พระสุทิน สุทธิธมฺโม
11. พระมหาสังเกต เทวศิริ
12. พระมหาอุเทน คุณสิโตโร
13. พระมหาบุญนาน อภิญาโน
14. พระสุวรรณ ชิตมาโร
15. พระมหาอดิศักดิ์ อภิปัญญา
16. พระประวิทย์ โชติธมฺโม
17. พระมหาประทีป กิตฺติวฑฺฒโน
18. พระครูพิศาลศาสนธรรม
19. พระองอาจ ธีรานุญาโน
20. พระสมุห์นันทชัย นนฺทชโย

การสัมภาษณ์ จังหวัดชลบุรี

1. พระมหาวิฑูรย์ สุนตมโม
2. พระปลัดปฐม กิตติภุโท
3. พระปลัดจรวต มหาปญโญ
4. พระมหาณรงค์ศักดิ์ วิชัยธโร
5. พระมหาสนิท ภิรมมโม
6. พระสุพจน์ สิริวณฺโณ
7. พระสว่าง สุานวโร
8. พระภาณุวัฒน์ ภูริวิฑูมโน
9. พระครูนิมิตรธมมานุรักษ์
10. พระมหาสุพจน์ ธิตตปญโญ
11. พระสวัสดิชัย มนุญโญ
12. พระอัศวิน นิรามโย
13. พระสมศักดิ์ สุนตวิฑูโต
14. พระสายัณห์ วิสุฑุโธ
15. พระสมุห์อนุชา วัสนมโม
16. พระครูศุภัทธกิจจานุการ
17. พระสุพจน์ ปิยวาจโก
18. พระเถียร สุานทินโน
19. พระมหาอมร อริยมณี
20. พระธีรพร จิตสโร

การสัมภาษณ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

1. พระครูศรีกาญจนาวินิจฉัย
2. พระประธาน เตชวโร
3. พระสารทพร อัสสโร
4. พระสมศักดิ์ สิริธมโม
5. พระมหาประคอง สุปฏิปันโต
6. พระนนทณัฏฐ์ ชินวโร
7. พระใบฎีกาจรนนต์ อภิธิญาโณ
8. พระครูวิมลธรรมมาภิยุต ชาตเมโธ
9. พระตระการ อุตตสนุโต
10. พระบุญฤทธิ์ จิตตวโร
11. พระปลัดวิชิต วชิรปัญญาโณ
12. พระมหาทนงศักดิ์ วชิโร
13. พระทวี จันทสโร
14. พระประสิทธิ์ จารุธมโม
15. พระกิตติศักดิ์ สิริรัตนโน
16. พระดิ่ง โชติโก
17. พระธีระวุธ อคฺคจิตโต
18. พระสุรเชษฐ สุรชโย
19. พระโฆษิต โฆสิโต
20. พระกิตติชา อนุตฺตโร

การสัมภาษณ์ จังหวัดเชียงใหม่

1. พระวิสุทโธ
2. พระถิรวิริโย
3. พระมหาศุภกิตติ์ สุภทฺโท
4. พระอธิการจำลอง จรณธัมโม
5. พระใบฎีกา
6. พระสีขาสุโก , พระไวพจน์ สุตฺโตโสภณ
7. พระอธิการดุสิต ขวณฺโญ
8. พระสมชาย นาถธมฺโม
9. พระธัญเทพ สุขเมธี
10. พระพัฒนพัฒน์ ภาทฺธเมธี
11. พระครูวิสุทธิศีลโสภณ
12. พระมนตรี ญาณเมธี
13. พระอุดมศักดิ์ วชิรปญฺโญ
14. พระมหาอุทัย อาทิจฺโจ
15. พระครูอุปถัมภ์ปทุมรัตน์
16. พระปลัดวงศกร วรพฺพมโน
17. พระเลิศฤทธิ์ สุตฺตเมโธ
18. พระมัทธูรส สิริภทฺโท
19. พระมหานิพนธ์ สุตฺตเมโธ
20. พระอานน วิสุทฺโธ

การสัมภาษณ์ จังหวัดนครราชสีมา

1. พระครูสุนทร ธรรมประสาท
2. พระครูสุตธรรมประยุต
3. พระครูวัชรชัยากร
4. พระอธิการปราโมทย์ จารกวัต
5. พระอธิการชาติรี พรหมโชโต
6. พระชัยสยาม เขียมกระโทก
7. พระครูอุดมชัยศิริ
8. พระครูประกาศสุตาคม
9. พระเสนาะ อนาวโย
10. พระเกิด สุติญาโน
11. พระครูปัญญญา สารปราสุต
12. พระครูอุดมสารคุณ
13. พระครูพินิจ วันยากร
14. พระอัฐพร เขมปัญญาญ
15. พระอธิการสมพงษ์ สุจิตโต
16. พระครูพิศาลภัทรคุณ
17. พระอธิการ ธมฺมวโร
18. พระครูสิทธิบุญญาคม
19. พระสงฆ์ สญญโน
20. พระมานับ ปภัสสโร

ภาคผนวก ข
แบบสอบถามพุทธศาสนิกชน
แบบสัมภาษณ์พระสงฆ์และ
แบบสนทนากลุ่มพระสังฆาธิการ

ภาคผนวก ค
รายชื่อคณะผู้วิจัย

รายชื่อคณะผู้วิจัย

ประธานดำเนินงานสวนดุสิตโพล

รองศาสตราจารย์ ดร.สุชุม เฉลยทรัพย์

ทีมนักวิจัย

1. นางสาวภัทราวรรณ เล็กเจิงสินธุ์
2. นางสาววราพร งามสม
3. นายณัฐพล แย้มฉิม
4. นางสาวสุภารัตน์ แทนแก้ว
5. นางสาวชัชฎาภรณ์ เลาชู